Г.Д.Зайнуллина

Türkçe-Başkurtça Başkurtça-Türkçe sözlük

Төрөкса-башкортса Башкортса-төрөкса һүзлек

G.D.Zeynullina

Türkçe-Başkurtça Başkurtça-Türkçe sözlük

Г.Д.Зәйнуллина

Төрөксә-башҡортса Башҡортса-төрөксә һүҙлек

81.2 БАШ-4
З 95

© کتابخانه شخصی
مترجم مهدی أبو أصل

Зәйнуллина Г. Д.

З 95 Төрөксә-башҡортса, башҡортса-төрөксә һүҙлек. — Өфө: Башҡортостан «Китап» нәшриәте, 1996. — 184 бит.

ISBN 5-295-01920-9

Киң ҡулланмалы был һүҙлек мәктәптәр, гимназиялар, колледждар һәм юғары уҡыу йорттары өсөн төҙөлгән. Һүҙлек шулай уҡ ике ҡәрҙәш телде өйрәнеүселәр өсөн дә файҙалы ҡулланма булып хеҙмәт итер.

З $\frac{4602030000—57}{М\ 121/03/-96}$ 197-96

81.2 Баш-4

ISBN 5-295-01920-9

© Зәйнуллина Г. Д., 1996

ТӨРӨК ТЕЛЕ ХАҡЫНДА ҡЫҪҡАСА МӘҒЛҮМӘТ

Хәҙерге төрөк теле X—XI быуаттарҙа Анатолия ярымутрауына үтеп ингән уғыҙ-сәлжүк ҡәбилә телдәре нигеҙендә формалаша. Элек уны ғосманлы теле, ә халҡын, шул телдә һөйләшкәнгә күрә, ғосманлылар тип атағандар. Төрөк тел ғилемендә ғосманлы телен өс осорға бүлеп йөрөтәләр.

1. Иҫке ғосманлы осоро (Eski Osmanlıca) — XIII—XV б. б.
2. Урта ғосманлы осоро (Orta Osmanlıca) — XV—XIX б. б.
3. Яңы ғосманлы осоро (Yeni Osmanlıca) — XIX— XX б. б.

Беренсе осорҙа төрөк теле формалаша һәм ғәрәп-фарсы телдәренең көслө йоғонтоһо аҫтында үҫә. Был осорҙа юғары (yüksek Türkçe), урта (orta Türkçe) һәм түбән (kaba Türkçe) стилдәре барлыҡҡа килә.

Икенсе осорҙа ғосман теленең юғары стиле ғәрәп-фарсы теленән үҙләштерелгән һүҙҙәр иҫәбенә нык үҫә башлай, хатта һүҙ байлығының 90 процентын тәшкил итә. Шулай итеп, әҙәби телдең юғары стиле менән һөйләү теле араһында ҙур ғына айырмалыҡтар барлыҡҡа килә.

Яңы ғосманлы осоро Танзимат реформаһы (1839—1878) һәм «Йәш төрөктәр» революцияһына бәйле. Алдынғы ҡарашлы ҙәйптәр Намыҡ Кәмал, Әхмәт Мидхәт, Ибраһим Шинаси ҙәҙәби тел менән халыҡ телен яҡынайтыу, йәғни мөмкин тиклем ғәрәп-фарсы һүҙҙәрен төрөк һүҙҙәре менән алмаштырыу ярҙам ҡарайҙар. Был осорҙа мәҙәниәт өлкәһендә Европаға эйәреү күренеше күҙгә ташлана. Күп кенә ғилми, иҗтимағи, мәҙәни, техник терминдар француз теленән үҙләштерелә башлай. Шуны әйтергә кәрәк: яңы ғосманлы осоронда тел өлкәһендә ыңғай һөҙөмтәләргә ирешелмәй. Фәҡәт Ғосманлы империяһы емерелеп, 1923 йылғы революция еңгәс кенә, тел сәйәсәтендә киҫкен боролош яһала. Ул ваҡыттағы тел өлкәһендә күрелгән саралар «Тел революцияһы» (Dil Devrimi) тип аталды. Уның төп маҡсаты тел байлығын ҡайтанан ҡарап сығыу, стилдәр араһындағы айырманы бөтөрөү, тел нормаларын халыҡ теленә яҡынайтыу ине. Был милли хәрәкәттең башында Төрөк республикаһына нигеҙ һалыусы, уның тәүге президенты Кәмал Ататөрөк торҙо. Реформаның беренсе өлөшө ғосманлысаны (Osmanlıca) төрөксә (Türkçe) терминдар менән алмаштырыу; икенсе өлөшө — 1928 йылда ғәрәп графикаһынан латин яҙыуына күсеү; өсөнсө өлөшө — 1929 йылдан мәктәптәрҙә ғәрәп теле уҡытыуҙы туҡтатыу булды. 1932 йылда Кәмал Ататөрөк тарафынан лингвистик йәмғиәт (Türk dil kurumu) төҙөлә, ул реформаларҙың ғилми һәм ғәмәли үҙгәнә эйләнә. Реформаларҙың төп маҡсаты телде сит тел йоғонтоһонан һаҡлап алып ҡалыу, уның милли нигеҙҙәрен үҫтереү һәм артабанғы үҫешенә дөрөҫ йүнәлеш биреү.

Һуңғы йылдарҙа Башҡортостандың Төркиә йөмһүриәте менән бәйләнеше көсәйгәндән-көсәйә. Был бәйләнештәр фән, мәҙәниәт, мәғрифәт өлкәһендә

генә түгел, сауҙа кешеләре һәм эшҡыуарҙар араһында ла көсәйҙе, туризм арта бара. Башҡорт балалары Төркиә уҡыу йорттарында, төрөк йәштәре Башҡортостанда белем ала башланы. Ошо арҡала төрөксә-башҡортса, башҡортса-төрөксә-русса һәм башҡа төрлө һүҙлектәргә, һөйләшеү ҡулланмаларға, дәреслектәргә ихтыяж бермә-бер артты.

Был һүҙлек тормош үҙе талап иткән ихтыяжды иҫәпкә алып эҙерләнде лә инде. Ул ике яҡ өсөн дә файҙалы булыр һәм халыҡтарыбыҙ аралашыуына, бәйләнештәр нығыуына туранан-тура булышлыҡ итер, тип ышанабыҙ.

З. Ураҡсин,
Башҡортостан Фәндәр академияһы
академигы

ХӘҘЕРГЕ ТӨРӨК ТЕЛЕНЕҢ ФОНЕТИК ҮҘЕНСӘЛЕКТӘРЕ

Түбәндә төҙөүсе тарафынан әҙерләнгән хәҙерге төрөк теленең ҡайһы бер фонетик үҙенсәлектәре, график системаһы, алфавиты бирелә һәм Төрөксә-башҡортса һүҙлектең составы, төҙөлөшө аңлатыла.

Хәҙерге төрөк телендә 29 өн бар, шуларҙың 8 һуҙынҡы өн, 21 тартынҡы өн.

Һуҙынҡыларға: **a, e, ı, i, o, ö, u, ü** өндәре инә.

a — башҡорт телендәге **a** өнө кеүек әйтелә: **baba** — атай, **para** — аҡса, **masa** — өҫтәл, **araba** — арба, автомобиль.

e — киң әйтелеше **e**, ҡайһы бер һүҙҙәрҙә ә өнөнә яҡын әйтелә: **ben**— мин, **sen** — һин, **erkek** — ир кеше, **deri** — тире.

o — башҡорт телендәге **o** кеүек әйтелә: **oda** — бүлмә, **sonuç** — һөҙөмтә, **okul** — мәктәп.

ö — киң әйтелеше башҡорт телендәге **ө** өнөнә оҡшатып әйтелә: **kötü** — насар, **köşe** — мөйөш, **ördek** — өйрәк, **önlük** — алъяпҡыс.

u — башҡорт телендәге **у** кеүек әйтелә: **kutu** — тартма, **kuş** — ҡош, **uçak** — самолет, **odun** — утын.

ü — башҡорт телендәге **ү** кеүек әйтелә: **tütün** — тәмәке, **süt** — һөт, **ütü** — үтек, **üzüm** — йөҙөм.

ı — башҡорт телендәге **ы** кеүек әйтелә: **kız** — ҡыҙ, **ışık** — яҡтылыҡ, нур, **kırmızı** — ҡыҙыл, **fırın** — мейес.

i — башҡорт телендәге **и** өнө кеүек әйтелә: **iş** — эш, **ilaç** — дарыу, **insan** — кеше, **iyi** — яҡшы, **it** — эт, **istemek** — теләү.

Тартынҡыларға түбәндәге өндәр инә. Йәйә эсендә башҡорт теленә тап килгән өндәр күрһәтелә. Мәҫәлән: **b**(б), **c**(дж), **ç**(ч), **d**(д), **f**(ф), **ğ**(ҡалын һәм нәҙек ижектәрҙә төрлөсә әйтелә), **h**(х, һ), **j**(ж), **k**(к), **l**(л), **m**(м), **n**(н), **p**(п), **r**(р), **s**(с), **ş**(ш), **t**(т), **v**(в), **y**(й), **z**(з).

Түбәндәге тартынҡылар башҡорт өндәренән бөтөнләй айырылмай тиерлек. Уларға **b, d, f, g, k, l, m, n, p, r, ş, s, t, y, z** өндәре инә. Мәҫәлән: **göz** — күҙ, **patates** — картуф, **sert** — ҡаты, **temel** — нигеҙ, **kedi** — бесәй.

Ҡалған тартынҡылар ҙа, әйтәйек, **c, ç, ğ, h, j, v** бер ни тиклем айырмалыҡ һиҙелә. Мәҫәлән:

c — тартынҡыһы ике өн ҡушылмаһынан (т + ж) тора, йомшаҡ **ж** өнө һымаҡ әйтелә: **cam** — быяла, **cep** — кеҫә, **cesur** — ҡыйыу, **cop** — таяҡ.

ç — тартынҡыһы шулай уҡ ике өн ҡушылмаһынан (т + ш) тора, рус телендәге ч өнө һымаҡ әйтелә: **çam** — ҡарағай, **çalışma** — эш, хеҙмәт, **çamur** — бысраҡ, батҡаҡ, **çok** — күп, бик, **çöl** — сүл.

ğ — һүҙ башында ҡулланылмай, ҡалын һуҙынҡылар араһында әйтелмәй: **ağaç** (аач) — ағас, **soğuk** (соуҡ) — һыуыҡ. Һүҙ аҙағында шулай уҡ ишетелер-ишетелмәҫ кенә әйтелә: **dağ** (da) — тау, **sağ** (са) — уң яҡ һ. б.

h — өнө ҡалын ижектәрҙә йомшаҡ х өнө һымаҡ, ә йомшаҡ ижектәрҙә һ өнө һымаҡ әйтелә: **hasta** — ауырыу, **hat** — һыҙыҡ, сик, **hava** — һауа, **hürmet** — хөрмәт, **horoz** — әтәс.

j — сит илдән ҡәләштерелгән һүҙҙәрҙә ҡулланыла: **jurnal** — журнал, **judo** — дзюдо.

v — рус телендәге **в** өнөнә оҡшатып әйтелә: **devlet** (дәвләт) — дәүләт, **sevgili** (севгили) — һөйөклө, ҡәҙерле, **vakit** (вакит) — ваҡыт.

y — башҡорт телендәге **й** өнө һымаҡ әйтелә: **yol** (йол) — юл, **uyku** (уйку) — йоҡо, **söyle** (сөйлә) — әйт.

ҺҮҘЛЕКТЕҢ СОСТАВЫ ҺӘМ ТӨҘӨЛӨШӨ

Төрөксә-башҡортса һүҙлеккә хәҙерге төрөк теленең матур әҙәбиәттә, публицистикала һәм ғилми терминологияла киң ҡулланылған өс меңдән ашыу лексик берәмеге алынды.

Баш һүҙ итеп алынған төрөк һүҙҙәре алфавит тәртибендә урынлаштырылды һәм башҡортса тәржемәһе бирелгәндән һуң, миҫалдар, йәғни һүҙбәйләнештәр, менән тәьмин ителде. Баш һүҙ итеп барлыҡ һүҙ төркөмдәре лә алынды. Миҫалдар:

1. Исем бер ниндәй грамматик тамғаһыҙ төп килештә, берлектә бирелде:

çocuk бала, сабый; **çocuk arabası** бала арбаһы; **çocuklar bahçesi** балалар баҡсаһы; **çocuğa ad koymak** балаға исем ҡушыу.

2. Сифат бер ниндәй грамматик тамғаһыҙ алынды:

ağır ауыр, ҡыйын; **ağır yük** ауыр йөк; **ağır iş** ҡыйын эш; **ağır söz** ауыр һүҙ.

3. Рәүеш бер ниндәй грамматик тамғаһыҙ алынды:

sonra һуңынан, аҙаҡтан; **sonra ne oldu?** һуңынан нимә булды?

4. Алмаш, уның төркөмсәләре шулай уҡ бер ниндәй грамматик тамғаһыҙ алынды:

ben мин; **biz** беҙ; **biz Ankaraya uçuyoruz** беҙ Анкараға осабыҙ.

5. Һан, уның төркөмсәләре лә баш һүҙ итеп бер ниндәй тамғаһыҙ бирелде:

on ун; **on çocuk** ун бала; **on yumurta** ун йомортҡа

onuncu унынсы; **onuncu kat** унынсы ҡат.

6. Ҡылым инфинитив формаһында, йәғни **-mak, -mek** ялғауҙары ярҙамында бирелде:

binmek менеү, ултырыу; **ata binmek** атҡа менеү; **uçağa binmek** самолетҡа ултырыу.

7. Киҫәксәләр, бәйләүестәр һәм ымлыҡтар грамматик тамға менән алынды.

8. Омонимдар, йәғни яҙылышы һәм әйтелеше тап килгән, әммә мәғәнәләре менән айырылған һүҙҙәр, айырым оҙон рим цифрҙары менән бирелде:

boy I 1. буй; **boyu kısa** буйы ҡыҫҡа

2. бейеклек; **ağacın boyu** ағастың бейеклеге

3. оҙонлоҡ; **ömür boyu** ғүмер оҙонлоғо

boy II ырыу, ҡәбилә

9. Төп мәғәнәгә тап килмәгән һүҙбәйләнештәр, шулай уҡ әйтемдәр, мәҡәлдәр, фразеологик берәмектәр һүҙ аяһының аҙағында ◊ тамғаһынан һуң бирелде.

Миҫалдар: **söz** һүҙ;...◊ **sözün doğrusunu çocuk söyler** бала бар ерҙә бур ятмаҫ (һүҙҙең дөрөҫөн бала һөйләр)

serçe турғай;...◊ **serçeden korkan darı ekmez** синерткәнән ҡурҡҡан иген икмәҫ (турғайҙан ҡурҡҡан тары икмәҫ)

sürü көтөү;...◊ **sürüden ayrılan koyunu kurt kapar** бүленгәнде бүре ашар (көтөүҙән айырылған ҡуйҙы бүре ашар)

inek һыйыр;...◊ **sen ağa, ben ağa bu ineği kim sağa?** Һин дә мулла, мин дә мулла — аткa бесән кем һала? (Һин әфәнде, мин әфәнде — был һыйырҙы кем һауыр?)

ФАЙҘАЛАНЫЛҒАН ӘҘӘБИӘТ (төп сығанаҡтар)

1. Türkçe sözlük. Beşinci baskı. Hazırlıyan Ali Ağakay. Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları. 1973.

2. Türkçe-Rusça sözlük. Denetleyenler: E. M. -E. Mustafayev ve L. N. Starostov. Moskova: «Russkiy yazık» yeyınevi. 1977.

3. Türkçe sözlük (I, II). Ankara. 1988.

4. Rusça-Türkçe sözlük. Hazırlıyan V. G — Çerbinin. Moskova: «Ruskiy yazık» yayınevi. 1989.

5. Башҡортса-русса һүҙлек. М., 1958.

6. Башҡорт теленең һүҙлеге. (I, II). М., 1993.

7. Русса-башҡортса һүҙлек. М., 1964.

8. Төрөк теле дәреслеге. М.: «МИВ» нәшриәте, 1979.

ШАРТЛЫ ҠЫҪҠАРТМАЛАР

анат.	анатомия
биол.	биология
бот.	ботаника
бәйл.	бәйләүес
геол.	геология
дини	дини һүҙ
зоол.	зоология
киҫ.	киҫәксә

күсм.	күсмә мәгәнә
лингв.	лингвистика
мат.	математика
мед.	медицина
мод.	модаль һүз
поэзия	поэзия
радио	радиотехника
сыг. к.	сыганак килеш
сәнг.	сәнгәт
спорт	спорт
теркәу.	теркәүес
тех.	техника термины
төб. к.	төбәү килеш
төш. к.	төшөм килеш
у.-в. к.	урын-вакыт килеш
филос.	философия
хим.	химия
хәрби	хәрби термин
эй. к.	эйәлек килеш
әдәб.	әдәбиәт термины
юр.	юридик термин

TÜRK ALFABESÍ

ТӨРӨК АЛФАВИТЫ

Төрөк теленең алфавиты 29 хәрефтән тора

Төрөк хәрефтәре	Хәрефтең исеме	Әйтелеше	Төрөк хәрефтәре	Хәрефтең исеме	Әйтелеше
Aa	а	а	Mm	ме	м
Bb	бе	б	Nn	не	н
Cc	дж	дж	Oo	о	о
Çç	че	ч	Öö	ө	ө
Dd	де	д	Pp	пе	п
Ee	е	е	Rr	ре	р
Ff	фе	ф	Ss	се	с
Gg	ге	г гъ	Ş ş	ше	ш
Ğ ğ	йомшаҡ ге	гъ	Tt	те	т
Hh	хе	х(h)	Uu	у	у
Iı	ы	ы	Üü	ү	ү
Íi	и	и	Vv	ве	в
Jj	же	ж	Yy	йе	й
Kk	ке	к, къ	Zz	зе	з
Ll	ле	л, ль			

A

abide һәйкәл, монумент; **harp şehitleri abidesi** һуғыш ҡорбандары һәйкәле

acar 1. көслө, ғәйрәтле, ҡеүәтле; **acar rüzgar** көслө ел 2. батыр, ҡыйыу; **acar yiğit** батыр егет

acele ашығыс, ҡабалан; **acele iş** ашығыс эш

acı 1. әсе *(тәм);* **biber acısı** борос әсеһе 2. *күсм.* ҡайғы, хәсрәт, ғазап; **yürek acısı** йөрәк ғазабы; **gönül acısı** күңел ғазабы 3. *күсм.* үҙәккә үтерлек, әсе; **acı soğuk** әсе һыуыҡ

acıklı ҡайғылы, көйөнөслө, хәсрәтле; **acıklı haber** ҡайғылы хәбәр

acıkmak ашағы килеү, асығыу; **karnım acıktı** ҡарыным асыҡты

açı *мат.* мөйөш; **dik açı** тура мөйөш; **geniş açı** йәйенке мөйөш

açık 1. асыҡ; **açık deniz** асыҡ диңгеҙ; **açık mektup** асыҡ хат 2. аяҙ **bugün hava açık** бөгөн көн аяҙ

açılmak асылыу; **kapı açıldı** ишек асылды

açlık аслыҡ; **açlıktan ölmek** аслыҡтан үлеү

açmak 1. асыу; **okul açmak** мәктәп асыу 2. соҡоу, ҡаҙыу; **çukur açmak** соҡор ҡаҙыу 3. *күсм.* иғлан итеү, асыу; **harp açmak** һуғыш иғлан итеү

ad 1. исем, атама; **adı nedir?** исеме нисек? **ad koymak** исем ҡушыу 2. дан, шөһрәт; **ad almak** дан ҡаҙаныу 3. *лингв.* исем

ada утрау

adam кеше, ир кеше, абруйлы кеше, эшмәкәр; **ilim adamı** фән эшмәкәре; **din adamı** дин эшмәкәре

âdap 1. ғөрөф-ғәҙәт; **milli âdap** милли ғөрөф-ғәҙәт 2. әҙәп, тәрбиә; **iyi âdap** яҡшы тәрбиә; **âdap görmek** тәрбиә алыу

adaş 1. аҙаш 2. *лингв.* омоним; **adaş sözler** омоним һүҙҙәр

aday кандидат; **aday göstermek** кандидат күрһәтеү

adet 1. һан; **çift adet** йоп һан; **tek adet** таҡ һан 2. дана, экземпляр; **beş adet kitap** биш дана китап

adım аҙым; **adımları geniş** аҙымдары ҙур (киң)

adil ғәҙел; **adil bir mahkeme** ғәҙел хөкөм

ağ ау; **balık ağı** балыҡ ауы

ağaç ағас; **ağaç dikmek** ағас ултыртыу

ağarmak 1. ағарыу, уңыу; **kumaşın rengi ağardı** туҡыманың төҫө уңды 2. ҡобара осоу, төҫө ҡасыу, ағарыныу; **yüzü ağardı**

төҫө ҡасты 3. таң атыу, яҡтырыу; **gün ağarıyor** көн яҡтыра башланы

ağı ағыу, ыу; **yılan ağısı** йылан ағыуы

ağılamak ағыулау, ағыу һалыу

ağır 1. ауыр; **ağır bir yük** ауыр йөк 2. ҡыйын, ҡатмарлы, ауыр; **ağır iş** ауыр эш 3. ҡиммәтле, затлы; **ağır hediyeler** затлы бүләктәр 4. тонсоу, насар, ауыр; **ağır hava** тонсоу һауа 5. *күсм.* хәтер (күңел) ҡалдыра торған, ауыр; **ağır sözler** ауыр һүҙҙәр

ağız ауыҙ; **dar ağızlı şişe** тар ауыҙлы шешә

ağızlık ауыҙлыҡ

ağlamak илау; **ağlamaktan gözleri kızarmak** илауҙан күҙҙәр(е) ҡыҙарыу

ağrımak ауырыу, һыҙлау; **başım ağrıyor** башым ауырта

ağustos август

ahır атлыҡса, мал һарайы; **ahıra çekmek** атлыҡсаға бикләү

ahir 1. аҙаҡ, һуң 2. аҙаҡҡы, һуңғы, ахыр; **ahir zaman** ахыр заман

ahit вәғәҙә, нәҙер, ант; **ahitinde durmak** вәғәҙәңдә тороу

ahitleşmek вәғәҙәләшеү, һүҙ биреү, килешеү

ahitname килешеү, договор

aile ғаилә; **çok çocuklu aile** күп балалы ғаилә; **bir aile kurmak** ғаилә ҡороу

ak аҡ, сал; **ak saç** аҡ сәс; **yumurta akı** йомортҡа ағы; **ak düşmek** аҡ төшөү *(күҙгә)*

akar ағым; **akar su** ағым һыу

akciğer *анат.* үпкә; **akciğer atardamırı** үпкә артерияһы

akıl аҡыл

akmak ағыу; **dam akıyor** түбәнән аға; ◇ **akmasa da damlar** аҡмаһа ла тамыр

aksırmak сөскөрөү

akşam аҡшам, кис; **akşam gazetesi** аҡшам гәзите

alâmet билдә, тамға; **kış alâmetleri** ҡыштың билдәләре

alan 1. майҙан, майҙансыҡ; **çocuk oyun alanı** балалар майҙансығы; **harp alanı** һуғыш. майҙаны 2. тармаҡ, өлкә, майҙан; **ilim alanında** фән өлкәһендә

alarm тревога; **askeri alarm** хәрби тревога; **yanlış alarm** ялған тревога

alatürka төрөксә, төрөк; **alatürka yemek** төрөк кухняһы (ашы)

alay 1. төркөм 2. полк; **avcı alayı** уҡсылар полкы

alçak 1. түбән, тәпәш; **alçak dağ** тәпәш тау 2. *күсм.* әшәке, ҡәбәхәт; **alçak adam** әшәке кеше

âlem донъя, ғәләм; **hayvanlar âlemi** хайуандар донъяһы

aleniyet асыҡлыҡ, билдәлелек; **aleniyet zamanı** билдәлелек заманы

alet ҡорал, ҡорамал; **tarım aletleri** ауыл хужалығы ҡорамалдары

alev ут, ялҡын; **alev almak** ялҡын ялмау

alfabe алфавит; **başkurt alfabesi** башҡорт алфавиты

alın 1. маңлай; **alın kemigi** маңлай һөйәге 2. ал яҡ, фасад

âlim ғалим; **ünlü âlim** күренекле ғалим

alkış алҡыш; **şiddetli alkışlar** көслө алҡыштар

almak алыу; **elma almak** алма алыу; **ev almak** өй алыу; **haber almak** хәбәр алыу; **izin almak** отпуск алыу; **ögüt almak** кәңәш алыу

alt 1. аҫҡы; **alt kat** аҫҡы ҡат; **alt dudak** аҫҡы ирен 2. алыҫтағы

altı алты; **altı saat** алты сәғәт; **altı defa** алты тапҡыр

altın алтын; **altın saat** алтын сәғәт

altmış алтмыш; **altmış yaş** алтмыш йәш

ama *терк.* ә, ләкин, әммә; **güneş doğdu, ama hava hâlâ soğuktur** ҡояш сыҡты, әммә һауа әле һыуыҡ

amaç маҡсат; **amaç tutmak** маҡсат тотоу; **amaçla** маҡсат менән

ambulans 1. поликлиника, амбулатория 2. ашығыс ярҙам машинаһы

amca ағай, олатай

amel 1. эш, ғәмәл, шөғөл 2. практика; **ilim ve amel** теория һәм практика

amele эшсе; **amele fırkası** эшселәр фирҡәһе

ameliyat 1. операция; **ameliyat masası** операция өҫтәле 2. практика

anahtar асҡыс; **kapı anahtarı** ишек асҡысы; **anahtarla açmak** асҡыс менән асыу

ancak тик, фәҡәт; **ancak beş dakika** фәҡәт биш минутҡа

anne әсәй; **anne sütü** әсә һөтө; **anne hayır duası** әсә фатихаһы

ant ант; **ant etmek** ант итеү

araba арба, ылау, еңел машина; **bir araba saman** бер арба һалам; **ilk yardım arabası** ашығыс ярҙам машинаһы

aramak эҙләү; **telefonla aramak** телефондан эҙләү

arazi ер; **arazi beyi** ер биләүсе

arı бал ҡорто; **ana arı** инә ҡорт

arıcılık ҡортсолоҡ; **arıcılıkla uğraşmak** ҡортсолоҡ менән шөғөлләнеү

arkadaş дуҫ, иптәш, әшнә; **okul arkadaşı** мәктәп дуҫы

artık артыҡ, ҡалдыҡ; **yemek artığı** икмәк ҡалдығы

asır, yüzyil быуат; **geçen asır** үткән быуат

asker һалдат, хәрби хеҙмәт; **askere gitmek** хәрби хеҙмәткә китеү

aslan арыҫлан; **erkek aslan** ата арыҫлан; **dişi aslan** инә арыҫлан

astar аҫтар, эслек; **palto astarı** пальто эслеге

aş аш-һыу, ашамлыҡ; **aş evi** аш-һыу бүлмәһе, кухня

aşağı аҫ яҡ, аҫҡы, түбәнге; **aşağı kat** түбәнге ҡат

aşçı ашнаҡ

âşık ғашиҡ; **bir kıza aşık** бер ҡыҙға ғашиҡ

at ат; **ata binmek** атҡа атланыу; **at kılı** ат ҡылы

atar пульс; **atarı atmak** пульсы һуғыу

ateş ут, янғын, эҫелек, ҡыҙыулыҡ; **ateş koymak** ут төртөү; **ateş çıktı** янғын сыҡты; **ateşi düştü** ҡыҙыулығы төштө

av һунар; **av köpeği** һунар эте; **ava çıkmak** һунарға сығыу

avuç ус; **avuçum gidişiyor** усым ҡысыта

ay ай; **ağustos ayı** август айы; **ay aydınlığı** ай яҡтыһы; **ay doğdu** ай тыуҙы

aya ус, ая; **el ayası** ҡул аяһы

ayak 1. аяҡ; **ayak tabanı** аяҡ табаны; **ayağına giymek** аяғына кейеү 2. баҫана; **köprünün ayakları** күпер баҫанаһы

ayakkabı аяҡ кейеме

ayaz аяҙ; **ayaz gün** аяҙ көн; **ayaz olmak** аяҙ булыу

aydınlık яҡты, яҡтылыҡ; **ay aydınlığı** ай яҡтыһы

ayı айыу; **erkek ayı** ата айыу; **dişi ayı** инә айыу; **kutup ayısı** ҡотоп айыуы

ayna көҙгө; **el aynası** ҡул (кеҫә) көҙгөһө

ayran айран; **ayran içmek** айран эсеү

az әҙ; **az miktarda** әҙ миҡдарҙа (һанда)

azap ғазап, яфа, ыҙа; **azap çekmek** ғазап сигеү

azat азат; **azat etmek** азат итеү

azgın 1. ҡоторған; **azgın köpek** ҡоторған эт 2. аҙғын; **azgın bir boğa** аҙғын үгеҙ

azık аҙыҡ; **azık dükkanı** аҙыҡ магазины

azili йыртҡыс, ҡырағай; **azili hayvanlar** йыртҡыс хайуандар

aziz ғәзиз; **aziz anne** ғәзиз әсәй; **aziz çocuk** ғәзиз бала

B

baba атай; **baba evi** атай йорто; **benim babam Doktor** минең атайым табип

bagır 1. түш 2. *күсм.* йөрәк, бәғер; **bağrına basmak** йөрәгенә баҫыу

bağırsak эсәк ◇ **bağırsak tıkanması** эс ҡатыу

bağlam бәйләм, ҡосаҡ, ус, көлтә; **bir bağlam ekin** бер көлтә ашлыҡ

bağlamak бәйләү; **boyunbağı bağlamak** галстук бәйләү

bahar яҙ; **bahar oldu** яҙ килде

bahçe баҡса; **elma bahçesı** алма баҡсаһы; **çocuk bahçesı** балалар баҡсаһы

bakan министр; **bakanlar kurulu** министрҙар советы; **maliye bakanı** финанс министры

bakanlık министрлыҡ; **Maarif Bakanlığı** Мәғариф министрлығы

bakmak ҡарау, тәрбиәләү; **hastaya bakmak** ауырыуҙы ҡарау

bal бал; **bal başı** тәүге бал; **bal peteği** бал кәрәҙе

baldır балтыр; **ayak baldırı** аяҡ балтыры

balık балыҡ; **balık ağı** балыҡ ауы; **balık avlamak** балыҡ тотоу

balta балта; **balta sapı** балта һабы

banyo ванна; **güneş banyosu** ҡояш ваннаһы; **kum banyosu** ҡом ваннаһы; **banyo almak** ванна инеү

bap 1. ишек, ҡапҡа 2. глава, бүлек; **üçüncü bap** өсөнсө бүлек

bardak стакан, кружка; **bir bardak süt** бер стакан һөт

barut дары; **barut dumanı** дары төтөнө; **barut çamuru** дары еҫе

basamak баҫҡыс, баҫма; **en yüksek basamak** иң бейек баҫҡыс

basım 1. китап баҫыу 2. типография

basın матбуғат, пресса

baskıç, merdiven баҫҡыс

basmak 1. баҫыу, йөрөү, атлау; **ayaklarının uçlarına basmak** аяҡ осона баҫыу 2. башланыу; **karanlık bastı** ҡараңғы төштө; **ay bastı** ай башланды

baston таяҡ; **baston ucu** таяҡ осо

baş 1. баш; **baş çanağı** баш һөйәге; **başım ağrıyor** башым ауырта 2. башлыҡ, хужа кеше, етәксе; **başına geçmek** етәксе булыу

başak башаҡ; **başak bağlamak** башаҡ ебәреү

başlamak 1. башлау; **okula başlamak** мәктәпкә йөрөй башлау 2. башланыу; **okul bugün başladı** бөгөн уҡыу башланды

başlangıç 1. башланғыс, баш; **başlangıçtan beri** баштан бирле 2. инеш, инеш мәҡәлә

başlık 1. башлыҡ, каска, шлем; **çelik başlık** ҡорос каска (башлыҡ) 2. етәксе (баш) кеше; **bu işe başlığı o yapıyor** был эштең етәксеһе ул

batak 1. батҡаҡ, батҡаҡлыҡ; һаҙ, һаҙлыҡ 2. *күсм.* юғалған, елгә осҡан; **batak para** елгә осҡан аҡса

batı көнбайыш; **batı sınırı** көнбайыш сиге; **batı memleketleri** көнбайыш илдәре

batmak батыу; **suya batmak** һыуға батыу

bavul сумаҙан; **bir bavul kitap** бер сумаҙан китап

bay бай, әфәнде; **sayın Bay Ahmet** хөрмәтле Әхмәт әфәнде

bayağı ябай, ғәҙәти; **bayağı gün** ғәҙәти көн

baygın һуштан яҙған, аңын юғалтҡан; **yarı baygın bır halde** һуштан яҙған килеш

baygınlık һуштан яҙыу, аң юғалтыу хәле; **baygınlık geçirmek** аңын юғалтыу

baykuş өкө; **baykuş gagası** өкө суҡышы

bayrak флаг, байраҡ; **kırmızı bayrak** ҡыҙыл байраҡ; **yeşil bayrak** йәшел байраҡ

bayram байрам, таңтана; **Bayramınızı kutlarım!** Байрам менән ҡотлайым! **Cumhuriyet bayramı** Республика байрамы; **bayram etmek** байрам итеү

baz база, нигеҙ; **üretim bazı** производство базаһы

bazan, bazen бәҙзе (ҡайһы) ваҡыт

bed насар, шәп түгел, хөрт

bedava буш, бик арзан; **bedavaya almak** арзанға алыу

bedel хаҡ, баһа; **bilet bedeli** билет хаҡы

beden кәүҙә, тән, организм; **beden cezası** тән язаһы; **beden terbiyesi** физик тәрбиә

bekar буйҙаҡ; **koca bekar** ҡарт буйҙаҡ

bekçi ҡарауылсы; **bekçi evi** ҡарауылсы өйө

bel бил; **beli ince** нәҙек билле; **bel kuşağı** билбау

bela бәхетһеҙлек, бәлә-ҡаза, бәлә; **belaya düşmek** бәләгә ҡалыу

belge документ, расписка; **belge almak** расписка алыу

belirli билгеле; **belirli gün** билгеле көн

belki бәлки; **belki de hiç gelmez** бәлки ул бөтөнләй килмәҫ

bellek хәтер; **bellekten silinmek** хәтерҙән сығыу

ben I мин; **ben değil** мин түгел; **ben öğretmenim** мин уҡытыусымын

ben II миң; **siyah ben** ҡара миң

bende ҡол, ялсы

benzer оҡшаш; **benzer şekiller** оҡшаш фигуралар

beraber бергә, күмәкләп; **beraber geldik** бергә килдек

berber парикмахер; **berber dükkanı** сәсалыҡ (парикмахерская); **berber salonu** сәсалыҡ салоны; **otelde berber var mı?** ҡунаҡханала сәсалыҡ бармы?

bereket бәхет, рәхәт тормош, бәрәкәт, муллыҡ; **bereket harekette** хәрәкәттә бәрәкәт

beş биш; **beş saat** биш сәғәт; **beş yaş** биш йәш; **beş parmak** биш бармаҡ

beşik бишек, сәңгелдәк

bet бит; **bet beniz** бит төҫө; **beti benzi atmak** аҡарыныу

beyan 1. әйтеп (яҙып) аңлатыу, аңлатма; **beyan ilmi** риторика **2.** ғариза, декларация

beyaz аҡ; **beyaz yüzlü** аҡ йөҙлө; **beyaz boya** аҡ буяу

beyin 1. *анат.* мейе 2. аҡыл, аң, иҫ

beylik 1. дәүләт, ҡаҙна; **beylik bina** дәүләт бинаһы

bez I 1. бәҙ, туҡыма; **branda bezi** брезент, ҡалын киндер; **gaz bezi** тюль, газ 2. сепрәк; **toz bezi** туҙан сепрәге

bez II биҙ; **tükürük bezleri** шайыҡ биҙҙәре; **yağ bezleri** май биҙҙәре

bezek биҙәк; **pembe bezek** зәңгәр биҙәк

bıçak бысаҡ; **bıçak sırtı** бысаҡ һырты; **bıçak yüzü** бысаҡ йөҙө

bırakmak 1. ташлау; **sigarayı bırakmak** тәмәке ташлау 2. һалыу, ҡалдырыу; **parayı bankaya bırakmak** аҡсаны банкыға һалыу 3. ысҡындырыу; **çocuğun kolunu bırakmak** баланы ҡулдан ысҡындырыу

bıyık мыйыҡ, мыйыҡса *(йәшелсәләргә ҡарата)*; **bıyık bırakmak** мыйыҡ ебәреү (үҫтереү)

bildiri иғлан; **bildiri yazmak** иғлан яҙыу

bildi белеш, мәғлүмәт, информация

bilim фән, ғилем

bilmek 1. белеү, таныу; **yazabilmek** яҙа белеү; **iyilik bilmek** яҡшылыҡты таныу 2. иҫәпләү; **ben onu dost biliyordum** мин уны дуҫ тип иҫәпләнем

bin мең; **bin lira** мең лира

binmek менеү, атланыу, ултырыу; **ata binmek** аттҡа атланыу; **uçağa binmek** самолетҡа ултырыу

bir бер; **bir elma** бер алма; **bir insan** бер кеше

bira һыра; **bira fabrikası** һыра заводы

birahane һырахана

birim берәмек; **uzunluk birimi metredir** оҙонлоҡ берәмеге — метр; **para birimi** аҡса берәмеге

birinci беренсе, **birinci sınıf** беренсе синыф

birleşmek берләшеү

birleşmiş; Birleşmiş Milletler kurumu Берләшкән Милләттәр Ойошмаһы

bitki үҫемлек; **bitki yağları** үҫемлек майҙары

bitmek бөтөү, тамам булыу; **yapi bitti** төҙөлөш тамамланды

biz I беҙ; **bizlerden biri** беҙҙең береҙ

biz II беҙ; **kunduracı bizi** итек беҙе

boğa үгеҙ; **boğa eti** үгеҙ ите

boğaz 1. *анат.* тамаҡ, йотҡолоҡ; **boğaz hastalığı** тамаҡ ауырыуы 2. боғаҙ, муйын; **şişenin boğazı** шешәнең муйыны

boğazlamak боғаҙлау, һуйыу; **inek boğazlamak** һыйыр һуйыу

boğmak быуыу; **iple boğmak** еп менән быуыу

boğum быуын, төйөн; **sinir boğumları** нервы төйөндәре

bol киң, иркен, ҙур, мул; **bol ayakkabı** иркен аяҡ кейеме; **bol elbise** киң күлдәк

bolluk киңлек, иркенлек, муллыҡ, байлыҡ; **bolluk içinde yaşamak** байлыҡ эсендә йәшәү

borc бурыс; **borc almak** бурыҫҡа алыу; **borcunu kapatmak** бурысты түләү; **borca batmak** бурыҫҡа батыу

boru торба; **soba borusu** мейес торбаһы; **petrol borusu** нефть торбаһы

bostan йәшелсә баҡсаһы, баҡса

boş буш; **boş ev** буш өй; **boş vakit** буш ваҡыт; **boş adam** буш кеше; **boş söz** буш һүҙ

boşluk 1. бушлыҡ; **uzay boşluğu** йыһан бушлығы 2. ҡыуышлыҡ; **ağız boşluğu** ауыҙ ҡыуышлығы

boy I буй; **boy almak** буйға үҫеү; **ömür boyu** ғүмер буйы

boy II ырыу, ҡәбилә, нәҫел; **bizim boyumuzdan insanlar** беҙҙең ырыу кешеләре

boya буяу; **sulu boya** акварель буяу; **yağlı boya** майлы буяу

boyamak буяу; **kumaşı siyaha boyamak** туҡыманы ҡараға буяу (маныу)

boyun муйын; **boyun atkısı** шарф

boz буҙ, һоро; **boz ayı** һоро айыу; **bozkurt** һоро бүре; **kızıl boz** ерән *(атҡа ҡарата)*

bozmak боҙоу; **ant bozmak** антты боҙоу; **iş bozmak** эш боҙоу

bozuk боҙоҡ; **bozuk makine** боҙоҡ машина; **bozuk adam** боҙоҡ кеше

böbrek *анат.* бөйөр ◊ **böbrek taşı** бөйөр ташы

böcek бөжәк; **böcek yumurtası** бөжәк йомортҡаһы

bölge район, зона, округ, пояс; **sanayi bölgesi** промышленность районы

bölük киҫәк, өлөш, төркөм; **bir bölük halk** бер төркөм халыҡ

bölüm бүлек; **dil bölümü müdürü** тел бүлеге мөдире

bu был; **bu günlerde** был көндәрҙә; **bu kız** был ҡыҙ

bucak мөйөш; **dik bucak** тура мөйөш

buçuk ярты, ярым; **bir buçuk** берәү ярым; **dört buçuk** дүрт ярым; **saat iki buçuk** сәғәт өсөнсө ярты

budak ботаҡ; **ağaç budağı** ағас ботағы

buğday бойҙай; **kış buğdayı** ужым бойҙайы; **buğday lapası** бойҙай бутҡаһы

buğu буу; **buğu bağlamak** буланыу *(тәҙрәгә ҡарата)*

bugün бөгөн; **bugün hava sıcak** бөгөн көн эҫе; **bugün hava kötü** бөгөн көн насар

bugünkü бөгөнгө, хәҙерге; **bugünkü dil** хәҙерге тел

buhar пар, буу; **buhar kazanı** пар ҡаҙаны; **buhar gemisi** пароход

buhran кризис; **sanayi buhranı** промышленность кризисы; **buhran geçirmek** кризис кисереү

bulanık болғансыҡ; **bulanık su** болғансыҡ һыу

bulaşmak бысраныу; **çamura bulaşmak** батҡаҡҡа бысраныу

bulut болот; **bulutlar açıldı** болоттар таралды (асылды)

bura был урын, был ер

burada был урында, бында; **burada şifalı su kaynakları var** бында шифалы шишмәләр (сығанаҡтар) бар

burçak борсаҡ; **burçak ekmek** борсаҡ сәсеү

burmak бороу; **bıyık burmak** мыйыҡ бороу

burun танау, морон; **burun deliği** танау тишеге; **burun silmek** танау һөртөү

buruş йыйырсыҡ; **derin buruşlar** тәрән йыйырсыҡтар

buruşmak йыйырсыҡ менән ҡапланыу, йыйырсыҡланыу; **alın buruşmak** маңлай йыйырсыҡланыу

buruşuk йыйырсыҡлы, борсолған, тәпәрләнгән, таушалған; **buruşuk eller** йыйырсыҡлы ҡулдар; **buruşuk kumaş** таушалған туҡыма

but бот; **kuzu butu** һарыҡ бото

buz боҙ; **buz bağlamak** боҙ менән ҡапланыу; **buz kütlesi** айсберг

buzağı быҙау; **inek buzağısı** һыйыр быҙауы

bülbül былбыл; **bülbül ötüşü** былбыл һайрауы

bütün бөтөн, бар, барыһы; **bütün çocuklar** бар балалар

büyük эре, ҙур; **büyük arsa** ҙур участок; **büyük baş** эре баш мал

büyüklük 1. эрелек, ҙурлыҡ 2. киң (хуш) күңеллелек, саф күңелле булыу; **büyüklük göstermek** хуш күңеллелек күрһәтеү

C

cadde проспект, урам; **Salavat caddesi** Салауат урамы

cahil белемһеҙ, тупаҫ, наҙан, ҡара; **cahil bir halk** ҡара халыҡ

cam быяла; **kırılmaz cam** ватылмай торған быяла; **pencere camı** тәҙрә быялаһы; **cam dökmek** быяла ҡойоу

cami мәсет; **cami minaresi** мәсет манараһы

can 1. йән, рух 2. ғүмер, йәшәү; **can ve mal emniyeti** баш һәм мал именлеге

canlanmak йәнләнеү; **yağmurdan sonra ekinler canlandı** ямғырҙан һуң игендәр йәнләнеп китте

canlı йәнле, тере; **canlı balık** тере балыҡ

cefa ыҙа, яфа, ғазап; **cefa çekmek** яфа сигеү; **cefa görmek** яфа күреү

cehennem йәһәннәм; **cehennem azabı** йәһәннәм ғазабы

cemaat йәмәғәт, халыҡ, **köy cemaati** ауыл халҡы

cenaze үлек кәүҙә, мәйет; **cenaze kaldırma** мәйет сығарыу; **cenaze yıkamak** мәйет йыуыу

cennet 1. ожмах, йәннәт; **cennet bahçesi** йәннәт баҡсаһы 2. *кусм.* матур тормош

cenup көньяҡ, көньяҡ йүнәлеш

cep кеҫә; **cep saatı** кеҫә сәғәте; **mendil cebi** ҡулъяулыҡ кеҫәһе

cereyan ағым, ағыш; **hava cereyanı** һауа ағымы

cerrah хирург; **cerrah bıçağı** хирург бысағы

cetvel таблица, йәҙүәл, расписание; **tren cetveli** поезд расписаниеһы

cev атмосфера, йыһан

cevap яуап; **cevap vermek** яуап биреү

cevaz рөхсәт; **cevaz vermek** рөхсәт биреү

cevdet яҡшылыҡ, йомартлыҡ

cevher 1. руда; **bakır cevheri** баҡыр рудаһы; **demir cevheri** тимер рудаһы; **faydalı maden cevherleri** файҙалы ҡаҙылмалар 2. матдә

cevherci ювелир; **cevherci dükkânı** ювелир магазины

ceviz сәтләүек; **ceviz ağacı** сәтләүек ағасы

ceza яза; **ceza kesmek** штраф һалыу

cılız көсһөҙ, хәлһеҙ, сибек; **cılız çocuk** сибек бала

cılk 1. һаҫыҡ, серек; **cılk yumurta** серек йомортҡа 2. эренле; **cılk yara** эренле яра

ciddi етди; **ciddi bir çalışma** етди эш; **ciddi bir hastalık** ҡурҡыныслы ауырыу

ciğer 1. бауыр 2. үпкә; **ciğer hastalığı** үпкә ауырыуы

cihan ер, йыһан, донъя; **cihan harbi** донъя һуғышы

cihaz прибор, аппарат, аппаратура; йыһаз; **tibbî cihazlar** медицина йыһаздары

cihet 1. йүнәлеш, яҡ, тараф; **her cihetten** төрлө яҡтан 2. ҡараш; **bu cihetten** был ҡараштан (йәһәттән)

cilasun батыр, ҡаһарман, ҡыйыу; **cilasun adam** ҡыйыу кеше

cilt тире; **cilt hastarlığı** тире ауырыуы

cimri һаран, ҡомһоҙ; **cimri adam** ҡомһоҙ кеше

cinas һүҙ уйнатыу, каламбур; **söz cinası** һүҙ уйнатыу

cinayet енәйәт; **cinayeti ispat** енәйәтте иҫбатлау **cinayet bilim** криминология

cins 1. төр, сорт, тип 2. тоҡом, нәҫел; **bir cins at** бер тоҡомдағы ат 3. енес, зат; **cinsi latif** йомшаҡ зат; **dişi cins** ҡатын-ҡыҙҙар заты

cinsi енси; **cinsi hayat** енси бәйләнеш

cisim есем

cop таяҡ, һуйыл; **copu basmak** таяҡ менән дөмбәҫләү

coşkun 1. ҡайнар, ҡыҙыу, ярһыу, дәртле; **coşkun faaliyet** ҡайнар эшмәкәрлек 2. ярһыған, тулҡынланған **coşkun gönül** ярһыған йөрәк

coşmak 1. яңһыу, тулҡынланыу 2. ҡыҙа барыу, көсәйтеү; **yağmur yine coştu** ямғыр йәнә көсәйҙе

cömert йомарт, киң күңелле; **cömert adam** киң күңелле кеше; **cömert toprak** йомарт тупраҡ

cuma йома; **cuma namazı** йома намаҙы

cumartesi шәмбе

cumhuriyet республика; **muhtar cumhuriyet** үҙ аллы республика; **Türkiye Cumhuriyeti** Төрөк республикаһы

cümle I һөйләм; **bağımsız cümle** баш һөйләм; **basit cümle** ябай һөйләм

cümle II бары, барыһы, бөтә, бөтәһе; **cümle alem** бөтә донъя

cüret ҡыйыулыҡ, батырлыҡ, батырсылыҡ; **cüret etmek** батырсылыҡ итеү

Ç

çaba көсөргәнеш, көс, тырышлыҡ; **çaba harcamak** көс һалыу

çabalamak көс һалыу, тырышлыҡ күрһәтеү; **boş yere çabalamak** бушҡа көс һалыу

çabuk тиҙ, етеҙ, шәп, йәһәт, йыш; **çabuk solumak** йыш тын алыу

çabuklaştırmak тиҙләтеү, йәһәтләтеү

çağ 1. мәл, саҡ, ваҡыт; **akşam çağı** киске мәл 2. эпоха, заман; **atom çağı** атом заманы

çağdaş замандаш

çağırma саҡырыу; **çağırma zili** саҡырыу тауышы

çağırmak саҡырыу; **düğüne çağırmak** туйға саҡырыу; **hastaya doktor çağırmak** ауырыуға доктор саҡырыу

çalış туҡылдаған, шаҡылдаған тауыш

çalışkanlık эш һөйөүсәнлек, тырышҡанлыҡ

çalışma эш, хеҙмәт; **çalışma odası** эш бүлмәһе

çalışmak эшләү, хеҙмәт итеү; **öğretmen olarak çalışmak** уҡытыусы булып эшләү

çalkama; çalkalama туғыу; **çalkama ayran** туғылған айран

çam ҡарағай; **ak çam** аҡ ҡарағай; **dağ çamı** тау ҡарағайы; **çam ormanı** ҡарағай урманы

çamaşır 1. яҫтау ҡаралтыһы 2. эске күлдәк 3. кер, йыуылған кер; **çamaşır makinesi** кер йыуыу машинаһы; **çamaşır sabunu** кер һабыны

çamur быраҡ, батҡаҡ; **çamura batmak** батҡаҡҡа батыу

çan ҡыңғырау; **çan tokmağı** ҡыңғырау теле; **çan çalmak** ҡыңғырау ҡағыу

çanak балсыҡ һауыт, миҫкә; **süt çanağı** һөт һауыты

çanta сумка, портфель, сумаҙан; **sırt çantası** арҡаға аҫа торған тоҡ, артмаҡ; **el çantası** ҡул сумкаһы

çapar I сапҡын, ҡыуғынсы, курьер, почтальон; **çapar çantası** почтальон сумкаһы

çapar II кәмә, баркас

çaparız ҡаршылыҡ, кәртә; **çaparız vermek** ҡыйынлыҡ тыуҙырыу

çapul талау, юл баҫыу; **çapul etmek** талау

çaput иҫке-моҫко сепрәк; **çaput olmak** иҫкереп сепрәккә әйләнеү

çare сара, ысул, юл; **çare aramak** сара эҙләү

çaresizlik сараһыҙлыҡ

çark тәгәрмәс; **çark çevresi** тәгәрмәс тирәсе; **çarka kapılmak** тәгәрмәс аҫтына ҡалыу

çarpık кәкре, салыш, ҡыйыш; **çarpık ökçeler** ҡыйыш үксәләр

çarpılmak 1. кәкрәйеү, салышайыу, ҡыйшайыу 2. асыулаҡыу, үпкәләү

çarpınmak 1. ҡаушау, тулҡынланыу, өтәләнеү 2. үрһәләнеү, өҙгөләнеү

çarşaf түшәк-яҫтыҡ тышлығы; **yatak çarşafı** аҡйәймә; **yorgan çarşafı** юрған тышлығы

çarşamba шаршамбы

çatal 1. сата, аса; **ağaç çatalı** ағас сатаһы 2. сат, айырса; **yol çatalı** юл саты 3. сәнскә; **gümüş çatal** көмөш сәнскә

çatı бура, каркас, һөлдә; **uçak çatısı** фюзеляж

çatlak сатнаған, шартлаған, ярылған; **çatlak bardak** сатнаған стакан

çatlamak сатнау, шартлау, ярылыу; **dudakları çatladı** уның ирендәре ярылған

çavdar арыш; **çavdar ekmeği** арыш икмәге; **çavdar ekmek** арыш сәсеү

çay I йылға; **çay yolu** йылға үҙәне (йырҙаһы)

çay II сәй; **çay içmek** сәй эсеү; **çay koymak** сәй ҡойоу

çayevi сәйхана

çayır 1. болон, туғай, аҡлан 2. туғай (аҡлан) үләне; **çayır biçmek** бесән сабыу *(туғайҙа)*

çeç өйөм, көшөл *(игенгә ҡарата)*; **buğday çeçi** бойҙай өйөмө

çehre бит, йөҙ; **manevi çehre** эхләҡи йөҙ

çeki ауырлыҡ, йөк; **bir çeki odun** бер йөк утын

çekiç сүкеш; **demirci çekici** тимерсе сүкеше; **orakla çekiç** ураҡ менән сүкеш

çekidüzen тәртип, йыйнаҡлыҡ; **odada çekidüzen kalmadı** өйҙә тәртип ҡалманы; **işlere çekidüzen vermek** эштәрҙе тәртипкә килтереү

çekingen оялсан, тартынысан, баҙау; **çekingen kız** оялсан ҡыҙ

çekinmek оялыу, тартыныу; **çekinecek bir şey yok!** оялырлыҡ бер нәмә юҡ!

çekirdek 1. ем, емеш, орлоҡ, төш, һөйәк; **erik çekirdeği** өрөк һөйәге **2.** ядро; **atom çekirdegi** атом ядроһы

çekirge kuşu сыйырсыҡ; **çekirge kuşu yuvası** сыйырсыҡ ояһы

çekmek тартыу, һөйрәү; **araba çekmek** арба һөйрәү

çelgi баш яулығы; **ipek çelgi** ебәк яулыҡ

çelik ҡорос; **çelik eritmek** ҡорос иретеү

çelişik ҡапма-ҡаршы; **çelişik bir söz** ҡапма-ҡаршы һүҙ

çeltik *(таҙартылмаған)* дөгө; **çeltik değirmeni** дөгө тирмәне; **çeltik tarlası** дөгө баҫыуы (плантация); **çeltik samanı** дөгө һаламы; **çeltik ekmek** дөгө сәсеү

çember 1. *мат.* түңәрәк **2.** тирәс, ҡоршау; **elek çemberi** иләк тирәсе

çene эйәк; **çene kemiği** эйәк һөйәге

çenebaz күп һөйләүсән, ләпелдәк; **çenebaz çocuk** ләпелдәк бала

çentmek ҡырҡыу, турау, ваҡлау; **lahana çentmek** кәбеҫтә турау; **soğan çentmek** һуған турау

çepel быраҡ, әшәке, насар; **çepel yol** быраҡ юл; **çepel hava** насар һауа; **çepel adam** әшәке кеше

çerçeve рам; **pencere çerçevesi** тәҙрә рамы

çeri һалдат, һуғышсы, ғәскәр, армия; **çeri düzmek** ғәскәрҙе яуға күтәреү

çeşit сорт, төр; **çeşitlere ayırmak** сорттарға айырыу

çetin 1. ҡаты, ярып булмай торған; **çetin ceviz** ҡаты сәтләүек **2.** ауыр, ҡатмарлы; **çetin günler** ауыр көндәр

çetrefil ауыр, буталсыҡ, ҡатмарлы; **çetrefil bir dava** ауыр эш (мәсьәлә)

çevik еңел, хәрәкәтсән, етеҙ, өлгөр, сапсан; **ayağına çevik** йөрөүгә етеҙ

çeviz бирнә; **çeviz düzmek** бирнә әҙерләү

çeyrek сирек; **çeyrek asır** сирек быуат; **bire çeyrek var** ун биш минуттан бер

çıban шешек, күпертке, баҙана *(бармаҡ араһында)*, һыҙлауыҡ, сиҡаҡ; **çıban çıkmak** сиҡаҡ сығыу

çıdamak түҙеү, сыҙау; **çetinlige çıdamak** ауырлыҡҡа түҙеү

çıdamlı түҙемле, сыҙамлы; **çıdamlı çocuk** сыҙамлы бала

çığır һуҡмаҡ, юл; **geleçeğe çığır açmak** киләсәккә юл асыу

çığrış шау-шыу

çığrışmak ҡысҡырышыу

çıkarım десант

çıkarmak сығарыу, һурып (бороп) сығарыу; **ampulü çıkarmak** лампаны бороп алыу; **çıvi çıkarmak** сөйҙө һурып сығарыу; **dişini çıkarmak** теште һурып сығарыу

çıkı төйөнсөк; **yemek çıkısı** аҙыҡ төйөнсөгө

çıkık тайған, быуыны сыҡҡан; **ayağı çıkıktır** уның аяғы тайған

çıkış сығыш (сыға торған ишек йәки урын); **bu mağaranın iki çıkışı var** был мәмерйәнең ике сыға торған урыны бар

çıkmak сығыу; **evden çıkmak** өйҙән сығыу

çılgın аҡылһыҙ, уйланмай эшләнгән; **çılgın bir davranış** уйланмай эшләнгән эш

çınlama зың-зың итеү, сыңлау, шаулау; **kulak çınlaması** ҡолаҡ шаулауы

çınlamak зың-зың иткән тауыш сығарыу, шаулау; **kulağı çınlıyor** уның ҡолағы шаулай

çıplak яланғас, шәрә; **çıplak ağaçlar** яланғас ағастар; **çıplak adam** шәрә кеше

çıplanmak яланғасланыу, шәрәләнеү; **ağaçlar çıplandı** ағастар яланғасланды

çıra сыра; **çıra yakmak** сыра яғыу

çırpınmak дертелдәү, лепелдәү, ҡалтырау, ҡағыу *(йөрәккә ҡарата)*

çırpmak һелкеп төшөрөү, ҡағыу, һелкеү; **halı çırpmak** балаҫ ҡағыу; **kanat çırpmak** ҡанат ҡағыу

çıtçıt сыртлаҡ; **ceket çıtçıtı** куртка сыртлағы

çiçek I сәскә; **çiçek balı** сәскә балы; **kır çiçekleri** ҡыр сәскәләре

çiçek II *мед.* сәсәк; **çiçek çıkarmak** сәсәк сығарыу

çiçeklik 1. ваза **2.** сәскә түтәле, клумба

çift 1. парлы, ишле, ҡуш; **çift kürek çekme** ҡушлап ишеү **2.** йоп һан

çiğ бешерелмәгән, ҡайнатылмаған, сей; **çiğ et** сәй ит; **çiğ süt** ҡайнатылмаған һөт

çiğnemek сәйнәү, көйшәү; **çiklet çiğnemek** һағыҙ сәйнәү

çiklet һағыҙ, резинка

çil I сел *(ҡош)*; **çil tüyü** сел ҡауырһыны

çil II һипкел; **çil yüzlü** һипкел йөҙлө

çilek еләк, ер еләге; **çilek reçeli** еләк ҡайнатмаһы

çiriş елем; **çiriş ile yapıştırmak** елем менән йәбештереү

çirkin йәмһеҙ, насар, яман; **çirkin bir muamele** насар мөнәсәбәт; **çirkin bir ses** йәмһеҙ тауыш; **çirkin huy** яман холоҡ

çiy ысыҡ; **çiy düştü** ысыҡ төштө

çizgi һыҙыҡ; **dik çizgi** тура һыҙыҡ

çizim черчение; **çizim dersi** черчение дәресе

çizme итек; **lastik çizme** резина итек; **çizme kalıbı** итек ҡалыбы

çizmeci итексе

çoban көтөүсе, чабан; **çoban alacığı** чабан ҡыуышы

çocuk бала, сабый; **çocuğa ad koymak** балага исем кушыу; **çocuk bezi** бала йүргәге; **çocuk arabası** балалар коляскаһы

çocuk bilimi педагогика

çoğu күпселек

çoğulluk *лингв.* күплек һан

çok 1. күп; **çok defa** күп тапкыр 2. *киҫ.* бик; **çok çabuk** бик шәп 3. оҙак; **çok beklemek** оҙак көтөү

çoktan күптән, әллә ҡасан

çomak таяҡ, һуйыл

çorap ойоҡ; **çorap kaçmak** ойоҡтоң күҙе китеү; **ipek çorap** ебәк ойоҡ; **yün çorap** йөн ойоҡ; **kapron çorap** капрон ойоҡ

çorba һурпа; **balık çorbası** балыҡ һурпаһы, уха; **çorba pişirmek** һурпа бешереү

çotuk ағас тамыры

çökmek сүгеү, ултырыу, баҫылыу; **ev çöktü** өй ултырҙы

çöküş емерелеү, ишелеү, бүҫерелеү

çöl сүл, дала; **çöl otu** сүл үләне

çömlek сүлмәк; **süt çömleği** һөт сүлмәге

çöp 1. үлән һабағы 2. сүп-сар; **çöp sepeti** сүп кәрзине

çöplük сүплек

çöreklenmek йомарланыу

çözmek 1. сисеү, ысҡындырыу, туғарыу; **atları arabadan çözmek** ат туғарыу; **ayakkabının bağını çözmek** аяҡ кейеме бауын сисеү; **düğmeleri çözmek** төймәне ысҡындырыу 2. сисеү, осона сығыу, хәл итеү

çözümleme анализ, тикшеренеү; **nicel çözümleme** һан яғынан анализ; **gramerce çözümleme** *лингв.* грамматик анализ

çuha буҫтау; **kara çuha** ҡара буҫтау

çukur соҡор; **çukur açmak** соҡор ҡаҙыу

çuval тоҡ; **un çuvalı** он тоғо; **bir çuval patates** бер тоҡ картуф

çürük 1. сөрөк, серек, күгәргән, бәҫәргән; **çürük ağaç** серек ағас; **çürük diş** серек теш 2. нигеҙләнмәгән, нигеҙһеҙ; **çürük fikir** нигеҙһеҙ фекер

çürümek сереү, күгәреү, бәҫәреү; **havuç çürüdü** кишер серене

D

da *киҫ.* ла-лә, ҙа-ҙә, та-тә, да-дә; **ben onu da gördüm** мин уны ла күрҙем; **bu hiç de doğru değil** был һис кенә лә дөрөҫ түгел

dağ I тау; **dağ adamı** тау кешеһе; **dağ başı** тау башы; **dağ eteği** тау итәге; **dağ iklimi** тау климаты

dağ II тамға; **dağ basmak** тамға баҫыу

dağdağa 1. шау-шыу, ығы-зығы 2. ваҡ-төйәк эш, мәшәкәт; **yaşama dağdağası** донъя мәшәкәте

dağılmak 1. таралыу, тарҡалыу; **bulutlar dağıldı** болоттар таралды 2. тағатыу, туҙыу; **kızın saçı dağıldı** ҡыҙҙың сәсе туҙҙы

dağıtıcı таратыусы, почтальон; **gazete dağıtıcıları** гәзит таратыусылар

dağıtım бүлеп (өләшеп) биреү, бүленеш; **milli gelir dağıtımı** милли керем бүленеше

dağıtmak 1. бүлеү, өләшеү; **para dağıtmak** аҡса өләшеү; **yemek dağıtmak** аҙыҡ өләшеү 2. ҡыуып ебәреү, таратыу; **düşmanı dağıtmak** дошманды ҡыуып ебәреү; **rüzgar bulutları dağıttı** ел болоттарҙы таратты 3. бола яһау, болартыу; **kağıtları dağıtmak** ҡағыҙҙарҙы болартыу; **odayı dağıtmak** өйҙө болартыу

dağlamak 1. (өтөп) тамға яһау, тамғалау 2. ныҡ итеп әсеттереү, өтөү; **biber ağzını dağladı** борос ауыҙын өттө; **soğuk yüzümü dağladı** һыуыҡ битемде өттө

daha әле, әлеге, әле һаман, тағы, тағы ла; **daha gelmedi** әле һаман килмәне; **daha çabuk** тағы ла шәберәк; **daha erken** тағы ла иртәрәк; **ne kadar daha** тағы күпме

dahi шулай уҡ, хатта; **bunu ben dahi bilmiyorum** быны хатта мин белмәйем

dahilî эске; **dahilî emniyet** эске хәүефһеҙлек; **dahilî hastalıklar** эске ауырыуҙар; **dahilî ticaret** эске сауҙа

dahiliye эске; **Dahiliye nezareti. Dahiliye Vekaleti** Эске эштәр министрлығы

daimî даими, өҙлөкһөҙ, мәңге, мәңгелек; **daimî bîtaraflık** даими битарафлыҡ; **daimî encümen** даими комитет; **daimî karlar** мәңгелек ҡарҙар; **daimî ordu** даими армия

dair нимәгәлер мөнәсәбәт булған, нимәгәлер ҡағылған; **dile dair mesele** телгә ҡағылған мәсьәлә; **size dair** һеҙгә ҡарата, һеҙҙең хаҡта

daire 1. түңәрәк; **daire alanı** түңәрәк майҙаны 2. фатир; **sıcak sulu daire** эҫе һыуы булған фатир 3. учреждение, контора, идара, бүлек, бюро; **personel dairesi** кадрҙар бүлеге; **evlendirme (nikah) dairesi** никахты теркәү бюроһы

dakik камил, аныҡ, теүәл; **dakik aletler** аныҡ приборҙар

dakika минут; **bu iş beş dakika sürmez** был эш биш минут та алмаҫ

dal 1. ботаҡ; **çam dalı** ҡарағай ботағы 2. *кусм.* тармаҡ; **ilim dalı** фән тармағы; **sanayi dalı** промышленность тармағы

dalamak 1. тешләшеү 2. өтөү, сағыу, ауырттырыу; **ısırgan elimi daladı** кесерткән ҡулымды саҡты

daldırmak 1. төшөрөү, батырыу; **kaşığı çorbaya daldırmak** ҡалаҡты һурпаға төшөрөү 2. индереү, тығыу; **elini cebine daldırmak** ҡулды кеҫәгә тығыу

dalga 1. тулҡын; **kısa dalga** ҡыҫҡа тулҡын 2. ағым; **insan dalgası** халыҡтар ағымы

dalgalanmak тулҡынланыу

dalmak 1. сумыу; **denize dalmak** диңгеҙгә сумыу 2. ойоп китеү, йоҡоға талыу; **hasta yine daldı** ауырыу тағы ла ойоп китте

daltaban ялан аяҡ; **daltaban yürümek** ялан аяҡ йөрөү

dam өй түбәһе, ҡыйыҡ; **bütün damlar karla örtülü** ҡыйыҡтар ҡар менән ҡапланған

damak *анат.* аңҡау; **damak eteği** йомшаҡ аңҡау; **damak kemiği** ҡаты аңҡау

damar 1. *анат.* тамыр, вена; **kan damarı** ҡан тамыры 2. *күсм.* ғәҙәт, холоҡ; **damarı bozuk** боҙоҡ холоҡло

damla 1. тамсы; **bir damla su** бер тамсы һыу 2. паралич

damlamak тамыу; **örtüye yağ damlamış** ашъяулыҡҡа май тамған

dana тана; **dana eti** тана ите

danışım кәңәшмә, консультация

danışma белешмә, кәңәшмә; **danışma bürosu** белешмәләр бюроһы

danışmak кәңәшләшеү; **avukata danışmak** адвокат менән кәңәшләшеү

danışman кәңәшсе, советник, консультант

danış ғилем, белем, фән; **ehli danış** фән эйәләре; **encümeni danış** ғилми кәңәшмә (совет)

dar 1. тар, ҡыҫыҡ; **dar ayakkabı** ҡыҫыҡ аяҡ кейеме 2. ярлы, фәкир; **dar bütçe** ярлы бюджет; **dar dirlik** ярлылыҡ, фәкирлек

darbe 1. һуғыу, бәреү, тибеү; **darbei şems** ҡояш һуғыу (көн тейеү) 2. алмашыныу; **hükümet darbesi** хөкүмәт алмашыныуы

darbımesel мәҡәл, әйтем

darılmak 1. асыу килеү, асыу тотоу, асыуланыу 2. үпкәләү, хәтер ҡалыу; **darılmayınız!** үпкәләмәгеҙ!

dava *юр.* суд процессы; **dava açmak** хөкөмгә тарттырыу

davar ваҡ мал **davar sürüsü** көҙә, һарыҡ (ваҡ мал) көтөүе

davet 1. саҡырыу; **davet varakası** саҡырыу билеты 2. ҡабул итеү, банкет; **davel vermek** банкет биреү

davetiyi саҡырыу, саҡырыу хаты

dayak тән язаһы; **dayak atmak** бәргеләп алыу, туҡмау

dayanık ныҡлыҡ, көслөлөк

dayanmak таяныу; **ağaca dayanmak** ағасҡа таяныу; **değneğe dayanmak** таяҡҡа таяныу

dede ҡартатай, олатай

defa тапҡыр; **defalarca** күп тапҡыр, бер нисә тапҡыр; **bazı defa** ҡай саҡта, бәҙәлә; **bir defa** бер тапҡыр, бер ваҡыт; **bu defa** был юлы; **çok defa** күп тапҡыр

defter дәфтәр, журнал; **defter sayfası** дәфтәр бите

değer 1. хаҡ, баһа; **değer biçmek** баһа биреү 2. *күсм.* әһәмиәт, ҡиммәт

değerli 1. затлы, ҡиммәтле 2. *кусм.* ҡәҙерле, хөрмәтле; **değerli anne** ҡәҙерле әсәй

değil түгел; **değilim** мин түгел; **değilsin** һин түгел; **değil mi?** түгелме? **iyi değil** яҡшы түгел; **memnun değil** ҡәнәғәт түгел

değişmek үҙгәреү, алмашыныу; **hava değişti** һауа алмашынды

değmek I тейеү, ҡағылыу; **elime değdi** ҡулыма тейҙе

değmek II тороу; **bu kitap on lira değer** был китап ун лира тора

değnek таяҡ; **kızak değneği** саңғы таяғы

deli аҡылдан яҙған, аҡылһыҙ, тиле; **deli adam** тиле кеше

delice 1. дыуамал, тинтәк 2. ҡырағай *(үҫемлектәргә, хайуандарға ҡарата)*; **delice hayvan** ҡырағай хайуан

delik 1. тишек, ярыҡ 2. *кусм.* төрмә; **deliğe girmek** төрмәгә инеү

demeç сығыш, телмәр; **demeç vermek** сығыш яһау

demek әйтеү, һөйләү; **ben bir şey demedim** мин бер нәмә лә әйтмәнем

demir тимер; **demir cevheri** тимер мәғҙәне ◊ **gemi demiri** якорь

deniz диңгеҙ; **açık deniz** асыҡ диңгеҙ

deprem ер тетрәү

derece 1. дәрәжә 2. градус; **otuz derece** утыҙ градус 3. градусник; **derece koymak** градусник ҡуйыу

dergi журнал, йыйынтыҡ; **dergi kapağı** журнал тышы

deri тире, күн; **tavşan derisi** ҡуян тиреһе

derin тәрән; **derin bir kuyu** тәрән ҡойо; **derin bir uyku** тәрән йоҡо

derman көс, көс-хәл; **yürümeğe dermanı yok** йөрөргә көсө юҡ

ders дәрес, лекция; **ders çalışmak** дәрес әҙерләү; **derse girmemek** дәрескә йөрөмәү

dert яфа, ғазап; **dert çekmek** ғазап сигеү

deste бәйләм, ус, өйөм, ҡосаҡ; **bir deste çamaşır** бер өйөм кер

deve дөйә; **deve köçeği** дөйә балаһы

devir дәүер, эпоха, заман, осор; **devri felek** яҙмыш

devirmek ауҙарыу, ҡолатыу, түңкәреү; **hükümeti devirmek** хөкүмәтте ҡолатыу

devlet дәүләт, империя; **devlet başkanı** хөкүмәт башлығы, президент

dikkat диҡҡәт, иғтибар; **dikkate almak** иғтибарға алыу

dikmek I ҡуйыу, урынлаштырыу, ултыртыу; **direk dikmek** баҫана ултыртыу; **bir heykel dikmek** һәйкәл ҡуйыу; **ağaç dikmek** ағас ултыртыу

dikmek II тегеү; **elbise dikmek** күлдәк тегеү

dil 1. *анат.* тел; **küçük dil** кескәй тел 2. тел, һөйләш, телмәр; **bölge dili** урындағы һөйләш; **konuşma dili** һөйләү теле

dilek теләк; **kutsal dilek** изге теләк

dilemek теләү; **sıhhat dilerim** һаулык теләйем

dilmaç тәржемәсе; **bize dilmaç lâzim** беҙгә тәржемәсе кәрәк

dinlemek тыңлау; **şarkı dinlemek** йыр тыңлау

dinmek тымыу; **yağmur dindi** ямғыр тымды; **göz yaşları dindi** күҙ йәштәре тымды

direk баҫана; **direk dikmek** баҫана ултыртыу

diri 1. тере 2. бешмәгән, сей; **diri et** сей ит

dirsek терһәк; **dirsek kemiği** терһәк һөйәге; **dirsek vurmak** терһәк менән этеү

diş теш; **diş çıkarmak** теш сығыу; **dişini çıkarmak** теште һурыу

dişi инә *(хайуандарға ҡарата)*; **dişi kedi** инә бесәй

diz теҙ; **diz kapağı** теҙ ҡапҡасы

dizi рәт; **öncü diziler** алдағы рәттәр

dobra эскерһеҙ, саф күңелле, тоғро, намыҫлы; **dobra adam** саф күңелле кеше

doğa 1. тәбиғәт; **doğa bilimleri** тәбиғәт фәндәре 2. тәбиғи үҙенсәлек, асыл; **suyun doğası** һыуҙың тәбиғи үҙенсәлеге

doğan ыласын; **doğan yavrusu** ыласын балаһы

doğmak донъяға килеү, тыуыу; **eksik doğmak** ваҡытынан алда тыуыу; **ikiz doğmak** игеҙ тыуыу; **yeni doğan çocuk** яңы тыуған бала

doğramak тураү, киҫәктәргә бүлеү; **eti doğramak** ит тураү; **soğanı doğramak** һуған тураү

doğru 1. тура *(һыҙыҡ, мөйөшкә ҡарата)* 2. тигеҙ, шыма; **doğru yol** тигеҙ юл 3. ысынбарлыҡҡа тура килгән, дөрөҫ; **doğru haber** дөрөҫ хәбәр

doğu көнсығыш; **doğu dilleri** көнсығыш телдәре

doğuş 1. тыуыу; **çocuğun doğuşu** бала тыуыу 2. сығыш *(ҡояш һәм башҡаларға ҡарата)* **güneşin doğuşu** ҡояш сығышы; **dillerin doğuşu** телдәрҙең сығышы

dokumak туҡыу; **halı dokumak** балаҫ туҡыу

dokunaklı тулҡынландырғыс; **dokunaklı türküler** тулҡынландырғыс йырҙар

dokuz туғыҙ; **dokuzumuz** туғыҙбыҙ (туғыҙ кешебеҙ); **dokuzda bir** туғыҙҙан бер; **dokuz buçuk** туғыҙ ярым; **saat dokuzda** сәғәт туғыҙҙа; **saat dokuza on var** ун минуттан туғыҙ

dolak силғау

dolamak ураү, бәйләү; **başına bir şal doladı** башына бер шәл бәйләне; **beline kuşak dolamış** биленә билбау ураған

dolap 1. шкаф, тумбочка, комод; **aynalı dolap** көҙгөлө шкаф; **elbise dolabı** күлдәк шкафы; **duvar dolabı** стена шкафы; **sofra takımı dolabı** һауыт-һаба шкафы; **çelik dolap** сейф; **yemek dolabı**

буфет 2. карусель; **çocuklar bayramlarda dolaba binerler** балалар байрамдарҙа каруселдә бәйеләләр

doldurmak тултырыу; **sandığı eşya ile doldurmak** һандыҡты нәмәләр менән тултырыу; **hindi doldurmak** күркә тултырыу

dolgu пломба; **lütfen dolgu yapın** зинһар өсөн пломба ҡуйығыҙ

dolgun 1. тулы, тултырылған; **dolgun yastık** ныҡ тултырылған яҫтыҡ 2. тулы кәүҙәле; **dolgun çocuk** тулы кәүҙәле бала

dolu I тулы; **su ile dolu şişe** һыу менән тулы шешә

dolu II боҙ, борсаҡ; **dolu yağıyor** боҙ яуа

domuz суҫка; **domuz eti** суҫка ите; **dişi domuz** инә суҫка

don I кальсон, ирҙәр ыштаны

don II һыуыҡ, ҡаты (сатлама) һыуыҡ; **dona çekmek** туңдырыу

donatmak биҙәү, матурлау; **misafir salonunu donatmak** ҡунаҡ бүлмәһен матурлау; **şehri donattılar** ҡаланы биҙәнеләр

dondurma туңдырма; **kaymaklı dondurma** ҡаймаҡлы туңдырма

donmak 1. туңыу; **sular dondu** йылғалар туңды 2. ныҡ өшөү 3. *хим.* ҡаты хәлгә килеү

dost дуҫ; **dostum** дуҫым; **can dostu** йән дуҫы; **kara gün dostu** ысын дуҫ

doymak туйыу, туйғансы ашау; **doydum, başka bir şey yiyemem** мин туйҙым, башҡа ашай алмайым

dökmek түгеү, ҡойоу; **çiçeklere su dökmek** сәскәләргә һыу ҡойоу; **göz yaşı dökmek** күҙ йәше түгеү; **ter dökmek** тир түгеү

dökülmek түгелеү, ҡойолоу; **çorba döküldü** һурпа түгелде

döküman 1. документ, материал 2. яҙма сығанаҡ

dökümanter документаль; **dökümanter film** документаль фильм

döl 1. *биол.* бәбәк, түл, бала *(ҡорһаҡтағы)* 2. *бот.* емшән, емешлек 3. нәҫел, тоҡом; **döl almak** яҡшы тоҡом алыу

dönek тотороҡһоҙ, үҙгәреүсән

dönem 1. осор, дәүер; **hazırlık dönemi** әҙерлек осоро 2. сакырылыш, сессия

dönmek 1. әйләнеү; **başım dönüyor** башым әйләнә 2. кире килеү, ҡайтыу; **Ufadan ne zaman döndünüz?** Өфөнән ҡасан ҡайттығыҙ? 3. боролоу; **atlılar köşeyi döndüler** һыбайлылар мөйөшкә боролдо 4. баш тартыу; **sözünden döndü** һүҙенән баш тартты 5. ҡапыл үҙгәреү; **hava birdenbire döndü** һауа ҡапыл үҙгәрҙе

dönüş боролош; **dönüş yapmak** боролош яһау

dört дүрт; **dördümüz** дүртебеҙ; **dört defa** дүрт тапҡыр; **dört buçuk** дүрт ярым; **dört saat** дүрт сәғәт

döş tüş; döş eti түш ите

döşek түшәк; **döşek yapmak** түшәк түшәү

döşeme 1. изән; **tahta döşeme** тақта изән 2. йорт йыһаздары (мебель); **döşeme takımı** йорт йыһаздары гарнитуры

döşemek түшәү; **kilim döşemek** келәм түшәү; **çini döşemek** кафель түшәү

dövmek 1. туҡмау, бәргеләү 2. онтау, төйөү; **kahve dövmek** ҡәһеүә төйөү; **tuz dövmek** тоҙ төйөү 3. туғыу; **yumurtayı dövmek** йомортҡа туғыу 4. сүкеү, һуғыу; **demir dövmek** тимер сүкеү 5. тупҡа тотоу; **düşman siperlerini dövmek** дошман окоптарын тупҡа тотоу

dövüş көрәш, алыш; **dövüşü kaybetmek** көрәштә еңелеү

dövüşmek көрәшеү, алышыу

dua доға; **duasını almak** фатиха алыу

dudak 1. ирен; **alt dudak** аҫҡы ирен; **üst dudak** өҫкө ирен; **dudak boyası** ирен буяуы; **dudağı çatlamak** ирен ярылыу 2. *күсм.* (нәмәнеңдер) сите, ҡырыйы; яр; **bardağın dudağı** стакандың сите; **deniz dudağı** диңгеҙ яры

dul тол; **dul kadın** тол ҡатын; **dul kalmak** тол ҡалыу

duman 1. төтөн, ыҫ; **dumanda balık kurutmak** балыҡ ыҫлау 2. томан, монар, саңыт, ыржа; **dağ başını duman almış** тау башын томан ҡаплаған

dumanlamak төтөн ебәреү, төтәтеү, ыҫлау; **balıkları dumanlamak** балыҡтарҙы ыҫлау

dumanlı төтөнлө, томанлы, ыҫланған; **dumanlı balık** ыҫланған балыҡ; **dumanlı hava** томанлы һауа

dun 1. түбән; **dun fiyat** түбән хаҡ 2. *күсм.* яман, боҙоҡ, әшәке, түбән; **dun adam** түбән кеше

durak туҡталыш; **son durak** һуңғы туҡталыш; **Taksi durağı nerede?** такси туҡталышы ҡайҙа?

duraklama торғонлоҡ; **duraklama devri** торғонлоҡ дәүере

durgun аҡмай торған, елһеҙ, тыныс; **durgun hava** елһеҙ һауа; **deniz bugün durgun** бөгөн диңгеҙ тыныс

durmak 1. тороу; **tek durmak** тик тороу 2. туҡтау, тымыу; **saat durdu** сәғәт туҡтаны; **yağmur durdu** ямғыр тымды

durum тормош, хәл; **siyasi durum** сәйәси хәл; **ne durumda?** ни хәлдә?

duvak туй фатаһы

duvar стена; **duvar saati** стена сәғәте

duygu 1. тойғо; **vazife duygusu** вазифа тойғоһо 2. мөхәббәт, һөйөү; **vatan duygusu** илде һөйөү тойғоһо

duymak тойоу; **vicdan azabı duymak** выждан ғазабы тойоу

duymaz һаңғырау; **duymaz olmak** һаңғырау булыу

düğme 1. төймә; **düğme deliği** төймә тишеге 2. *бот.* бөрө; **ağaç düğmesi** ағас бөрөһө

düğün 1. туй; **düğün hediyesi** туй бүләге; **düğün kurmak** түй яһау 2. ғаилә байрамы, байрам; **düğün başı** тамада

dükkan 1. лавка, магазин; **dükkan açmak** магазин асыу 2. оҫтахана

dün кисә, кисәге; **dün ákşam** кисәге кис

dünkü кисәге; **dünkü gün** кисәге көн

dür; dürr ынйы; **dür gerdanlık** ынйы муйынсаҡ

dürbün бинокль; **tiyatro dürbünü** театр бинокле

dürüst дөрөҫ, хатаһыҙ

düşman дошман; **düşman ağzı** ғәйбәт

düşmek 1. төшөү, ҡолау; **ağaçtan bir yaprak düştü** ағастан япраҡ төштө; **saçlarına ak düştü** сәстәренә сал төштө; **şehir düştü** ҡала ҡоланы 2. төшөү, яуыу; **dağlara kar düştü** тауҙарға ҡар яуҙы

düşünce 1. төшөнсә, фекер, ҡараш; **düşünce birliğine varmak** бер фекергә килеү 2. *күсм.* тынғыһыҙлыҡ, мәшәҡәт, борсоу; **beni bir düşünce aldı** мине борсоу алды

düşünmek 1. уйлау, фекер йөрөтөү; **her vakit sizi düşündüm** һәр ваҡыт һеҙҙе уйланым 2. уйлап табыу; **bir kurnazlık düşündü** бер хәйлә уйлап тапты 3. хәстәрлек күрһәтеү, ҡайғыртыу; **bizim müdür memurlarını düşünür** беҙҙең мөдир хеҙмәткәрҙәре хаҡында ҡайғыртыр 4. бошоноу, ҡайғырыу; **bu kadar düşünme, elbet bir çare bulunur** был ҡәҙәр ҡайғырма, әлбиттә, бер сара табылыр

düşürmek 1. төшөрөү, төшөрөп ебәреү; **cüzdanını düşürmek** аҡса янсығын төшөрөп ебәреү; **fincanı düşürmek** сынаяҡты төшөрөп ебәреү 2. төшөү, арзанайыу; **malın fiyatını düşürmek** тауарҙың хаҡы төшөү; **para düşürmek** аҡса арзанайыу

düz төҙ, тигеҙ; **düz arazi** тигеҙ урын

düzeltmek 1. йыйыштырыу, тәртипкә килтереү; **bahçe düzeldi** баҡса тәртипкә килтерелде; **oda düzeldi** бүлмә йыйыштырылды 2. яҡшырыу, төҙәлеү; **sıhhati düzeldi** һаулығы яҡшырҙы; **hava düzeldi** көн яҡшырҙы

düzen 1. тәртип; **düzeni bozmak** тәртип боҙоу 2. ҡоролош, система; **çok partili düzen** күп фирҡәле ҡоролош 3. *күсм.* хәйлә, мәкерлек; **düzen kurmak** хәйлә ҡороу

düzgün 1. тигеҙ, шыма; **düzgün tahta** шыма таҡта; **düzgün yol** тигеҙ юл 2. тәртипкә килтерелгән, тәрбиәләнгән, тәртипле, тәрбиәле; **düzgün bir bahçe** тәртипкә килтерелгән баҡса

düzmek тәртипкә килтереү, төҙөү, ҡороу; **ev düzmek** өй төҙөү

E

ecel әжәл, үлем; **eceli mevut** тәбиғи үлем

ecnebi 1. сит илдән килгән (килтерелгән), сит; **ecnebi mal** сит илдән килгән тауар, сит ил тауары 2. сит ил кешеһе

eczane аптека; **eczane ne zaman kapanıyor?** аптека ҡасан ябыла?

edebiyat әҙәбиәт; **edebiyat türler** әҙәби жанрҙар

edep әҙәп; **edep göstermek** әҙәп күрһәтеү

eder баһа; **bu kitabın ederi ne kadar?** был китаптың баһаһы күпме?

edevat ҡорамалдар, приборҙар, инструменттар; **yazı edevatı** яҙыу-һыҙыу ҡорамалдары

egemen 1. суверенлы, үҙ аллы; **egemen devlet** суверенлы дәүләт 2. диктатор

eğe игәү; **yassı eğe** яҫы игәү

eğitim тәрбиә, уҡыу, өйрәнеү, уҡыу-уҡытыу, белем-тәрбиә; **eğitim görmek** белем алыу; **halk eğitimi** халыҡ мәғарифы; **Milli Eğitim Bakanlığı** халыҡ мәғарифы министрлығы

eğitimli 1. тәрбиәүи; **eğitimli hikâye** тәрбиәүи хикәйә 2. тәрбиәле

eğitmek белем биреү, тәрбиә биреү

eğitmen тәрбиәсе; уҡытыусы; **köy eğitmeni** ауыл уҡытыусыһы

eğreti ҡуйылмалы, яһалмалы; **eğreti diş** ҡуйылмалы теш

eğri кәкре, бөгөлгән, кәкре-бөкрө; **eğri kılıç** кәкре ҡылыс

ehemmiyet әһәмиәт; **ehemmiyet taşımak** әһәмиәт тотоу

ehil 1. йыйылыш, йәмғиәт 2. белгес, әһел, оҫта; **ehli kalem** ҡәләм оҫтаһы

ehliyet маһирлыҡ, оҫталыҡ, белем; **işçilerin ehliyetini artırmak** эшселәрҙең белемен арттырыу

ehven 1. арзан; **ehven fiyat** арзан хаҡ 2. ыңғайлы

ek 1. ҡушымта, өҫтәмә 2. *лингв.* аффикс; **iyelik eki** эйәлек аффиксы

ekili сәселгән; **ekili tarla** сәселгән баҫыу

ekim октябрь; **ekim ayı** октябрь айы

ekin иген; **ekin ekmek** иген игеү; **ekin biçmek** иген урыу

ekip команда, экипаж, төркөм, отряд, бригада, смена

eklemek өҫтәү, ҡушыу; **yeni şeyler eklemek** яңы нәмәләр өҫтәү

ekmek I 1. игеү, сәсеү; **tarlaya buğday ekmek** баҫыуға бойҙай сәсеү 2. һалыу, һибеү; **yemeğe biber ekmek** ашҡа борос һибеү

ekmek II икмәк; **beyaz ekmek** аҡ икмәк; **çavdar ekmeği** арыш икмәге; **taze ekmek** яңы бешкән икмәк; **yufka ekmek** йәймә, көлсә

eksik кәмселек; **eksik doldurmak** кәмселекте бөтөрөү

ekşi әсе, бешмәгән; **ekşi elma** әсе алма

ekşimek әсеү; **hamur ekşidi** ҡамыр әсене; **süt ekşidi** һөт әсене

el ҡул; **el ayası** ус аҫһы; **el bezi** ҡул тастамалы

elbette әлбиттә; **elbette, ben size ilaç yaziyorum** әлбиттә, мин һеҙгә дарыу яҙып бирәм

elbise күлдәк; **bayram elbisesi** байрам күлдәге

elçi илсе, посол; **Türkiyenin Moskova elçisi** Мәскәүҙәге төрөк илсеһе

elçilik посольство; **elçilik ticaret uzmani** посольствоның сауҙа атташеһы

eldiven бейәләй, бирсәткә; **kürklü eldiven** йорон бейәләй

elek иләк; **elek çemberi** иләк тирәсе

elemek иләү; **un elemek** он иләү

elişi ҡул эше; **elişi makası** ҡул эше ҡайсыһы

elkap 1. титул, звание, чин **2.** ҡушамат, псевдоним

elli илле; **elli kilo** илле кило; **elli kilo un** илле кило он

elma алма; **elma ağacı** алмағас

emek эш, хеҙмәт; **kafa ile baden emegi** аҡыл менән физик хеҙмәт

emekli пенсия алған кеше, пенсионер; **emekli aylığı** пенсия; **emekliye ayrılmak** пенсияға сығыу

emektar эшен яҡшы белгән, тәжрибәле; **emektar bir memur** тәжрибәле хеҙмәткәр

emel көслө теләк; **emeline ermek** теләгенә ирешеү

emin ышаныслы, тоғро; **bu yol pek emin değil** был юл бик ышаныслы түгел

emir әмер; **emir vermek** әмер биреү

emmek имеү; **meme emmek** имсәк имеү

emniyet хәүефһеҙлек; **emniyet hizmeti** хәүефһеҙлек хеҙмәте

en I *киҫ* иң; **en güzel kız** иң матур ҡыҙ

en II иң; **kumaşın eni** тауарҙың иңе

encam йомғаҡ, һөҙөмтә, аҙағы, **bu işin encamı** был эштең аҙағы

encümen комиссия, комитет, коллегия **encümen üyesi** комиссия ағзаһы

endaze күләм, размер; **endaze vurmak** размерын алыу

engel ҡаршылыҡ, кәртә; **engeli kaldirmak** ҡаршылыҡты бөтөрөү

engin киң, икһеҙ-сикһеҙ; **engin deniz** икһеҙ-сикһеҙ диңгеҙ

er 1. ир **2.** һалдат, һуғышсы; **avcı er** уҡсы һалдат

erbap юғары дәрәжәле белгестәр, талант эйәләре, маһир; **işinin erbabı** үҙ эшенең маһиры

erik слива; **erik ağacı** слива ағасы

erimek 1. иреү, эреү; **buz eridi** боҙ ирене **2.** кәмеп юҡҡа сығыу, бөтөү; **paralarımız eridi** аҡсаларыбыҙ бөттө **3.** ябығыу; **çocuk hastalıktan eridi** ауырыуҙан бала ябыҡты **4.** һүрелеү, һүтелеү *(туҡымаға ҡарата)*

erişmek 1. көтөп алыу, ирешеү; **bahara erişmek** яҙҙы көтөп алыу; **yüksek bir mevkiye erişmek** юғары дәрәжәгә ирешеү **2.** килеү, килеп етеү, тыуыу; **bahar erişti** яҙ килеп етте

erkek 1. ата; **erkek kedi** ата бесәй 2. ир-ат; **genç erkekler** йәштәр, йәш кешеләр

erkin ирекле, үҙ аллы; **erkin meslekler** ирекле профессиялар

erzak ризыҡ; **erzak dükkanı** ризыҡ магазины

esas 1. нигеҙ, фундамент, база; **esas bilmek** нигеҙ итеп алыу; 2. асыл, хәҡиҡәт

esbap сәбәптәр, мотив; **esbabı mazeret** ғәфү ителерлек сәбәптәр

esenleşmek иҫәнләшеү; **çocuklar ile esenleşmek** балалар менән иҫәнләшеү

eser әҫәр; **sanat eseri** сәнғәт әҫәре

esham акция; **esham borsası** фонд биржаһы

esir әсир; **esir düşmek** плен төшөү

eski 1. иҫке, иҫкергән; **eski bir palto** иҫке бер пальто 2. күптәнге, әллә ҡасанғы; **eski dost** күптәнге дуҫ 3. боронғо; **eski adetler** боронғо ғәҙәттәр

esmek иҫеү; **batıdan esmek** көнбайыштан иҫеү

eş иш; **eş tutmak** иш табыу

eşek ишәк; **dişi eşek** инә ишәк

eşik тупһа *(ишектең)*; **kapı eşiği** ишек тупһаһы

eşlik оҡшашлыҡ

eşmek ҡаҙыу, соҡоу; **çukur eşmek** соҡор ҡаҙыу

eşya нәмәләр; **eşya vagonu** багаж вагоны

et ит; **dana eti** тана ите; **sığır eti** һыйыр ите

etek итәк; **elbise eteği** күлдәк итәге

etmek итеү; **iyilik etmek** изгелек итеү

etraf тирә-йүн, тирә-яҡ; **etrafta yağmur yağdı** тирә-яҡта ямғыр яуҙы

ev өй, йорт; **ahşap ev** ағас өй; **doğum evi** бәпесләү өйө; **ev hanımı** хужабикә; **ev kirası** фатир хаҡы

evet эйе бит, эйе; **evet, ben razıyım** эйе, мин риза

evlât балалар, уландар; **üvey evlât** үгәй балалар

eyer эйәр; **eyer kolanı** эйәр айылы; **eyer kaşı** эйәр ҡашы

eylem эш, хеҙмәт; **eylem adamı** эш кешеһе

eytam етемдәр; **eytam evi** етемдәр өйө (йорто)

ezber яттан (уҡыу), хәтерҙән; **ezbere bilmek** яттан белеү; **ezber okumak** яттан уҡыу

ezmek иҙеү, төйөү, ваҡлау, онтау, тартыу; **tuz ezmek** тоҙ ваҡлау

F

faal эшлекле, эшмәкәр, тырыш, актив, теремек, етеҙ; **faal bir adam** эшлекле кеше

facia фажиға, бәлә-ҡаза **yol faciası** юл фажиғаһы

fahri почетлы, фаһри *(званиеларға ҡарата)*; **fahri aza** почетлы (фаһри) ағза; **fahri akademisyen** почетлы (фаһри) академик

fayda файҙа; **fayda vermek** файҙа биреү

faydalı файҙалы; **faydalı boşluk** файҙалы майҙан

felaket бәлә, ҡаза, һәләкәт, бәхетһеҙлек, бәхетһеҙ яҙмыш; **felaket getirmek** бәхетһеҙлек килтереү; **felaket geçirmek** бәлә-ҡаза кисереү

fen 1. ғилем тармағы, фән; **fen adamı** фән кешеһе, ғалим **2.** тәбиғәт фәндәре; **fen fakültesi** тәбиғәт фәндәре факультеты

fena насар, әшәке, яман; **fena haber** насар хәбәр; **fena hava** насар һауа; **fena huy** яман холоҡ

fert 1. шәхес, индивидум; **fert hürriyeti** шәхес азатлығы **2.** ағза *(ғаиләгә, йәмғиәткә ҡарата)*; **aile fertleri** ғаилә ағзалары

feryat шау-шыу, тауыш; **feryat koparmak** тауыш күтәреү

fesat көйһөҙләнеү, ауырып тороу; **fesatı dimağ** психик яҡтан көйһөҙләнеү; **mideve fesat vermek** ашҡаҙан ауыртыу

fırça щетка; **diş fırçası** теш щеткаһы; **elbise fırçası** күлдәк щеткаһы; **tıraş fırçası** помазок

fırın мейес; **fırın ağzı** мейес ауыҙы; **fırın kapağı** мейес ҡапҡасы; **atom fırını** атом реакторы; **maden fırını** домна мейесе; **mutfak fırını** кухня плитаһы

fırka фирҡә; **fırka azası** фирҡә ағзаһы

fırsat форсат, уңайлы мәл, мөмкинлек; **fırsat çıktı** форсат сыҡты; **fırsat gözetmek** уңай мәл көтөү; **fırsat rüzgardır, bilinmez nerden eser** уңайлы мәл, ел һымаҡ ҡайҙан иҫерен белмәҫһең

fırtına буран, дауыл, ел-дауыл; **fırtına çıkmak** ел-дауыл ҡупты; **fırtına dinmek** дауыл тымды; **fırtına geçti** ел-дауыл үтте; **dolu fırtınası** йәшенле ел-дауыл

fikir фекер; **fikir arkadaşı** фекерҙәш

film фильм; **belgesel film** документаль фильм; **dizi film** күп сериялы фильм; **çizgi film** мультфильм; **renkli film** төҫлө фильм

fincan сынаяҡ *(ҡәһүә эсә торған)*; **bir fincan kahve** бер сынаяҡ ҡәһүә

fişek 1. патрон, гильза **2.** ракета; **fişek atmak** ракета осороу

fiyat хаҡ, баһа; **fiyat ayarlamak** баһа ҡуйыу; **biletin fiatı nedir?** билеттың хаҡы күпме тора?

fren тормоз; **frene basmak** тормозға баҫыу

G

gaga суҡыш; **kartal gagası** бөркөт суҡышы

galebe еңеү, триумф; **galebe çalmak** еңеү яулау

galiba моғайын; **galiba gelmeyecek** моғайын килмәҫ

gam ҡайғы, моң-зар, һағыш, ҡайғы-хәсрәт; **gam çekmek** ҡайғырыу, хәсрәтләнеү

gar I вокзал, станция; **tren garı** поезд (тимер юл) вокзалы

gar II *бот.* лавр; **gar yaprağı** лавр япрағы

garaj гараж, парк, депо; **otomobil garajı** автогараж

garp көнбайыш; **Ankaranın garbında** Анкараның көнбайышында; **garp ülkeleri** көнбайыш илдәр

gayret 1. тырышлыҡ, көс, ғәйрәт; **bütün gayretini sarfetmek** бар тырышлығын һалыу; **gayret göstermek** тырышлыҡ күрһәтеү **2.** дәрт, илһам; **gayret vermek** илһам биреү

gayrı 1. икенсеһе, башҡаһы, ҡалғаны; **doğrusu bu, gayrısı yalan** дөрөҫө ошо, ҡалғаны ялған **2.** *бәйл.* башҡа; **bundan gayrı** бынан башҡа; **bunlardan gayrı kimsem yok** быларҙан башҡа бер кемем дә юҡ

gaz I марля; **lütfen bana gaz bezi verin** зинһар миңә марля биреге̊ҙ

gaz II газ; **gaz borusu** газ торбаһы

gaz III кәрәсин

gazap асыу, ярһыу, нәфрәт; **gazaba getirmek** асыу китереү (ҡабартыу)

gazaplandırmak асыуландырыу, асыуын ҡабартыу

gazete гәзит; **gazete sayfası** гәзит бите; **gazete çıkarmak** гәзит сығарыу

gazeteci гәзитсе, журналист; **gazeteciler toplantısı** пресс-конференция; **yabancı gazeteci** сит ил журналистары

gazetecilik журналистика; **gazetecilik fakültesi** журналистика факультеты

gebe ауыр аяҡлы, йөклө, быуаҙ; **gebe kadın** ауыр аяҡлы ҡатын

gabelik ауыр аяҡлы булыу, быуаҙ булыу; **gebelik izni** декрет отпускыһы

gebertmek салыу, һуйыу *(малға ҡарата)*; **ineği gebermek** һыйырҙы һуйыу

gece 1. төн, төнгө ваҡыт, кис, киске ваҡыт; **gece bastı** төн булды; **geceyi geçirmek** төн үткәреү **2.** кисә; **sanat gecesi** ижад кисәһе

gecelemek төн үткәреү, ҡуныу; **açık havada gecelemek** асыҡ һауала төн үткәреү

geç һуң, кисәү; **geç vakit** ваҡыт һуң; **vakit çok geç** ваҡыт бик һуң

geçen үткән, уҙған, аҡҡан; **köyün içinden geçen nehir büyük değil** ауыл уртаһынан аҡҡан йылға ҙур түгел; **geçen ay** уҙған ай

geçende күптән түгел, ошо арала

geçer үтемле; **geçer mal** үтемле тауар

geçilen үтелгән; **geçilen yol** үтелгән юл

geçme күсеү, күсеш; **daha kısa iş haftasına geçme** тағы ла ҡыҫҡараҡ эш аҙнаһына күсеү

geçilmek үтелеү; **iki günde 500 kilometre yol geçildi** ике көндә 500 километр юл үтелде

geçilmez үтә алмаҫлыҡ; **geçilmez arazi** үтә алмаҫлыҡ урын

geçim 1. йәшәү өсөн кәрәк нәмә; **geçim sağlamak** йәшәү өсөн кәрәк нәмәләр табыу 2. йәшәү, көн күреү; **geçim endeksi** йәшәү минимумы; **geçim şartları** йәшәү шарттары

geçindirmek йәшәү өсөн кәрәк нәмәләр менән тәьмин итеү; **onu kızı geçindirivor** уны ҡыҙы тәрбиәләй; ул ҡыҙы тәрбиәһендә

geçirmek 1. үткәреү, күсереү, оҙатыу; **demiryolunu geçirmek** тимер юл үткәреү; **eşyayı başka odaya geçirmek** мебелде башҡа бүлмәгә күсереү; **arkadaşımı geçirmeye gittim** иптәшемде оҙатырға киттем 2. уҙғарыу, үткәреү; **geceyi dışarda geçirmek** төндө тышта үткәреү 3. кейҙереү; **ayağına geçirmek** аяғына кейҙереү; **yorgana kılıf geçirmek** юрғанға тышлыҡ кейҙереү 4. тышлау, төрөү, урау; **deftere kaplık geçirmek** дәфтәрҙе тышлау 5. ҡуйыу, урынлаштырыу; **pencereye cam geçirmek** тәҙрәгә быяла ҡуйыу 6. кисереү; **(bir) buhran geçirmek** кризис. кисереү; **diş ağrısı geçirmek** теш ауыртыуын кисереү

geçmek 1. нимәлер аша сығыу, үтеү, уҙыу; **hudutu geçmek** сикте үтеү; **sokağı geçmek** урам аша сығыу 2. күсеү, күсеп ултырыу; **siz şu koltuğa geçin** һеҙ шул креслоға күсеп ултырығыҙ

gedik 1. ярыҡ, ек, тишек; **gediği kapamak** тишекте ҡаплау 2. *күсм.* ҡыйынлыҡ, ауырлыҡ, ҡыйын (ауыр) хәл; **gediğe takılmak** ауыр хәлгә ҡалыу

gedikli 1. кадровый, сроктан тыш хеҙмәт иткән; **gedikli çavuş** унтер-офицер; **gedikli er** ветеран 2. даими; **gedikli müşteriler** даими йөрөүселәр *(мәҫ. дауаханаға)*

gelecek 1. киләһе, киләсәк; **gelecek ay** киләһе ай; **ben gelecek durakta ineceğim** мин киләһе туҡталышта төшәм 2. *лингв.* киләсәк; **gelecek zaman** киләсәк заман

gelenek ғәҙәт, традиция; **devrimci gelenmek** революцион традиция; **ilerici gelenek** прогрессив традиция

gelin килен; **çeyizsiz gelin** бирнәһеҙ килен

gelir килем, табыш; **gelir getirmek** табыш килтереү

geliş килеү; **gidiş geliş bileti** килеү-китеү билеты

gelişme үҫеү, үҫеш, үҫеү процессы; **gelişme çağı** үҫеү барышы; **coşkun gelişme** ҡотороп үҫеү

gelişmek үҫеү, өлгөрөү, үҫешеү; **etraflica gelişmek** төрлө яҡлап үҫеү

gelişmiş үҫешкән, алға киткән; **gelişmiş sanayi ülkeleri** промышленность яғынан ныҡ үҫешкән илдәр; **her bakımdan gelişmiş** төрлө яҡтан үҫешкән

geliştirilme үҫеү, үҫешеү, алға китеү; **halk ekonomisinin geliştirilmesi için** халыҡ хужалығының (иҡтисадының) үҫеүе өсөн; **milletlerarası kültür bağlarının geliştirilmesi** милләт-ара мәҙәниәт бәйләнештәренең үҫеүе

geliştirmek үҫтереү, алға ебәреү; **etraflıca geliştirmek** төрлө яҡлап үҫтереү

gelme килеү; **buraya gelmeniz çok iyi oldu** бында килеүегеҙ бик яҡшы булды; **gidip gelme bileti** килеп-китеү билеты

gelmek килеү; **at ile gelmek** ат менән килеү; **boşuna gelmek** бушҡа килеү; **misafirliğe gelmek** ҡунаҡҡа килеү; **uçakla gelmek** самолет менән килеү; **yarın size geliriz** иртәгә һеҙгә килербеҙ

gemi карап; **gemi bordası** карап борты; **gemiden inmek** караптан төшөү; **gemi yürütmek** карап йөрөтөү; **gemi yüklemek** карапҡа йөк тейәү

gen киң; **gen nehir** киң йылға

genç йәш; **genç adam** йәш кеше; **genç evliler** йәштәр; **gençler toplantısı** йәштәр форумы

gençlik йәшлек, йәш быуын, йәштәр; **çağdaş gençlik** хәҙерге йәштәр; **Türk gençliği** төрөк йәштәре; **Dünya Demokrat Gençlik Birliği (DDYB)** Демократик йәштәрҙең Бөтә донъя федерацияһы

gene тағы, йәнә; **gene ben geldim** йәнә мин килдем

genel 1. дөйөм; **genel eğitim** дөйөм белем; **genel eğitim okulu** дөйөм белем биреү мәктәбе; **genel grev** дөйөм забастовка; **genel oy** дөйөм фекер; **genel başvurma** референдум; **genel seçim** дөйөм һайлау; **genel silahsızlanma** дөйөм ҡоралһыҙланыу 2. баш, төп, генераль; **genel başkanlık** баш идара; **genel Emniyet** баш хәүефһеҙлек идараһы

genellikle дөйөм алғанда, ғөмүмән; **onlar genellikle yiğit, insanlardir** улар, ғөмүмән, шәп кешеләр

geniş 1. киң, иркен, ҙур; **geniş aile** ҙур ғаилә; **geniş elbise** иркен күлдәк; **geniş halk yığınları** киң халыҡ массалары; **geniş sesliler** *лингв.* киң һуҙынҡылар 2. киңәйтелгән, йәйелдерелгән; **geniş toplantı** киңәйтелгән ултырыш 3. *кусм.* ғәмһеҙ, ҡайғыһыҙ, вайымһыҙ; **geniş adam** вайымһыҙ кеше

genişletmek киңәйтеү, иркенәйтеү, йәйелдереү; **sanayi alanlarını genişletmek** промышленносты киңәйтеү

genişlik 1. киңлек, иркенлек; **cephe genişliği** фронт киңлеге 2. *кусм.* күләм, ҡолас; **büyük endüstrinin şimdiki genişliği** эре промышленностың хәҙерге күләме 3. муллыҡ, байлыҡ; **genişlik içinde yaşamak** байлыҡ эсендә йәшәү

gerçek ысынбарлыҡҡа тап килгән, ысын; **gerçek hayat** ысынбарлыҡтағы тормош

gerçekçilik *сәнг., әҙәб.* реализм

gerçekleşmek 1. раҫланыу, дөрөҫләнеү, дөрөҫ булып сығыу; **bu haber gerçekleşti** был хәбәр дөрөҫ булып сыҡты 2. тормошҡа (ғәмәлгә) ашыу; **ümitlerim gerçekleşti** өмөттәрем ғәмәлгә ашты

gerçekten ысынлап, ысынлап та

gereç материал; **yapı gereçleri** төҙөлөш материалдары

gerek кәрәк; **bana sen gereksin** миңә һин кәрәкһең **gerekli** кәрәкле; **gerekli olmak** кәрәкле булыу

gerginleşme ҡырҡыулашыу, насарайыу, ҡатмарланыу, ҡыйынлашыу; **milletlerarası durumun gerginleşmeşi** милләттәр араһындағы хәлдең ҡырҡынлашыуы

geri артҡа, артҡа табан; **geri atmak** артҡа ташлау; **geri basmak** артҡа сигеү

gerici реакционер, реакцион; **gerici güçler** реакцион көстәр

gerilik артталыҡ, артта ҡалғанлыҡ; **iktisadi gerilik** иҡтисади яҡтан артталыҡ; **zeka geriliği** аҡыл яғынан артта ҡалғанлыҡ

getirmek килтереү, алып килеү; **arkadaşımı size getireceğim** иптәшемде һеҙгә алып киләм

gevşek 1. йомшаҡ, насар *(тәртипкә ҡарата)* 2. һулыған, быжыған; йомшарған; **havuçlar pek gevşek** кишерҙәр бик ныҡ быжыған

gevşemek йомшарыу, йомшара төшөү; **havalar gevşedi** көн йомшарҙы

geyik болан; **dişi geyik** инә болан; **geyik boynuzu** болан мөгөҙө

gezdirmek йөрөтөү; **çocuğu bahçeye gezdirmek** баланы баҡсаға йөрөтөү

gezi сәфәр йөрөү, экскурсия, ил гиҙеү, **geziye çıkmak** сәфәр сығыу

gezinti (ял итеп) йөрөү, экскурсия; **gezinti yapmak** ял итеп йөрөү

gezmek йөрөү, ҡыҙырыу, гиҙеү; **yukarıda biri geziyor** юғарыла кемдер йөрөй

gıda ризыҡ, аҙыҡ; **gıda darlığı** ризыҡ етешмәү; **hayvan gıda maddesi** фураж; **müzik — ruhun gıdasıdır** музыка — рухи аҙыҡ

gıdalı туҡлыҡлы; **gıdalı maddeler** туҡлыҡлы матдәләр

gırtlak *анат.* тамаҡ, тын юлы, трахея; **gırtlak kemiği** боғаҙ төйөнө

gibi *бәйл.* кеүек, һымаҡ; **arı gibi çalışmak** бал ҡорто кеүек эшләү

girişmek керешеү, тотоноу; **bir işe girişmek** бер эшкә тотоноу

girmek 1. кереү, инеү; **girebilir miyim?** инергә мөмкинме? **bahçeye girdim** баҡсаға керҙем; **hizmete girmek** эшкә кереү 2. килеү; **yaz giriyor** йәй килә

gitmek китеү; **ava gitmek** һунарға китеү; **gezmeğe gitmek** йөрөргә сығыу; **atla gitmek** ат менән китеү

giydirmek кейендереү, кейҙереү; **elbise giydirmek** күлдәк кейҙереү

giyim кейем; **değerli giyim** ҡиммәтле кейем

giyimevi кейем магазины; **en yakın giyimevi nerede?** иң яҡын кейем магазины ҡайҙа?

gizlemek йәшереү, сер итеп тотоу

gizli йәшерен, йәшерелгән; **gizli cep** йәшерен кеҫә; **gizli oylama** йәшерен һайлау

gizlilik сер

göç йөрөш, күсеш, миграция; **kavimler göçü** халыҡтарҙың күсеше

göçebe күсеп йөрөүсе, күсмә тормош кешеһе

göçebelik күсмә тормош

göçmek күсеү, күсеп йөрөү; **köye göçmek** ауылға күсеү

göğermek 1. йәшел төҫ алыу, йәшелләнеү; **tarlalar göğerdi** баҫыуҙар йәшелләнде 2. көрән, зәңгәр, күк төҫ алыу, күгәреү; **dudakları soğuktan göğerdi** һыуыҡтан ирендәре күгәрҙе

göğüs 1. күкрәк, түш; **göğüs kafesi** күкрәк ситлеге ◊ **göğüs darlığı** тын ҡыҫылыу, астма 2. имсәк, түш; **göğüs iltihabı** түш шешеүе

gök I зәңгәр, күк; **gök gözlü** күк күҙле; **gök yakut** күк яҡут

gök II күк, күк көмбәҙе; **gök bulutlanıyor** күк болотлай башланы

gökkuşağı йәйғор; **gökkuşağı renkleri** йәйғор төҫтәре

göl күл, быуа; **acı göl** тоҙло күл; **göl balığı** күл балығы; **set gölü** быуа

gölge күләгә; **gölge düşmek** күләгә төшөү

gölgelemek күләгәләү, ышыҡлау, ҡаплау; **bu ağaç penceremizi gölgeliyor** был ағас тәҙрәбеҙҙе ышыҡлай

gömlek 1. күлдәк; **yazlık gömlek** йәйге күлдәк; **gecelik gömlek** йоҡо күлдәге; **iç gömleği** эске күлдәк 2. тышлыҡ, футляр

gömme 1. күмеү, ерләү 2. йәшерен, йәшеренгән; **gömme dolap** йәшерен шкаф

gömmek күмеү, ерләү; **ölüyü gömdüler** мәйетте күмделәр

gön күн *(иләнгән)*; **ham gön** иләнмәгән тире

gönderen адресант, ебәреүсе

göndermek ебәреү, оҙатыу; **adam göndermek** кеше ебәреү; **doktoru çağırmağa göndermek** доктор артынан ебәреү; **dövüşe göndermek** һуғышҡа ебәреү; **para göndermek** аҡса ебәреү

gönen еүешлек, дымлылыҡ

gönenç именлек, бәхет, тыныслыҡ

gönül күңел, йөрәк; **gönül açmak** күңел асыу

gönüllü үҙ ирке менән эшләнгән, ирекле; **gönüllü cemiyet** ирекле йәмғиәт

gönülsemek килешеү, ризалашыу

gönülsüz 1. баҫалҡы, инсафлы, ябай 2. йыуаш, баҫынҡы· **gönülsüz olmak** йыуаш булыу

göre *бәйл.* күрә; **adamına göre** кешеһенә күрә

görenekli ғөрөф-ғәҙәт тотҡан (һаҡлаған) кеше

görev 1. хеҙмәт, вазифа, эшмәкәрлек даирәһе; **görevinden çıkarmak** вазифаһынан бушатыу 2. бурыс, йөкләмә; **görevini yapmak** хеҙмәт бурысын үтәү 3. роль, тотҡан урын, миссия; **müziğin eğitsel görevi** музыканың тәрбиәүи роле

görevlendirmek бурыс йөкмәтеү

görgü тәжрибә, белем; **görgüsü çok** бик тәжрибәле

görgülü 1. тәжрибәле 2. тәртипле, тәрбиәле кеше

görgülü adam тәрбиәле кеше

görkem тышҡы ҡиәфәт, күркәмлек

görme күреү, күҙ; **görme siniri** күреү нервылары; **görme yatağı** күҙ төбө; **uzaktan görme** алыҫтан яҡшы күреү, йыраҡтан күреүсәнлек; **yakından görme** күрәшлек

görmez һуҡыр; **görmez insan** һуҡыр кеше

görmüşlük таныш булыу, танышлыҡ; **bu adamı görmüşlüğüm var** был кеше менән танышлығым бар

görsel күреү, күрһәтеү, күргәҙмә; **görsel araçlar** күргәҙмә әсбәптәр; **görsel maharet** күреү һәләте

görünmek күренеү; **göneş göründü** ҡояш күренде; **güzel görünmek** матур күренеү; **hoş görünmek** күңелгә оҡшау

görüntü шәүлә, кәүҙәләнеш, күренеш; **güzel görüntülü yer** матур күренешле урын

görünürlerde тирә-яҡта, тирә-йүндә, яҡында; **görünürlerde yok mı?** яҡында ул юҡмы?

görünüş 1. тышҡы күренеш, йөҙ, ҡиәфәт; **görünüşüne göre altmışlık var** ҡиәфәтенә ҡарағанда алтмыш йәш бар 2. күренеш, панорама, пейзаж; **genel görünüş** дөйөм күренеш

görüş 1. күреү, күҙәтеү, күҙәтеү ысулдары; **görüş sahası** күреү майҙаны 2. осрашыу, күрешеү; **onu son görüşüm oldu** уның менән һуңғы осрашыуым булды 3. күреү; **görüş keskinliği** күреү үткерлеге 4. ҡараш, фекер, позиция, донъяға ҡараш; **görüşünü açıklamak** үҙенең ҡарашын әйтеп биреү

görüşme 1. осрашыу, күрешеү; **görüşme günü** күрешеү көнө 2. һөйләшеүҙәр, кәңәшмә, әңгәмә, интервью; **görüşmelerde bulunmak** һөйләшеүҙәр алып барыу; **görüşmeleri durdurmak** һөйләшеүҙәрҙе туҡтатыу

görüşmek күрешеү, осрашыу, аралашыу; **seyrek görüşürüz** һирәк күрешәбеҙ; **komşularla görüşmek** күршеләр менән аралашыу

gösteri 1. күрһәтмә, күрһәтмәле; **gösteri uçuşu** күрһәтмәле осош 2. демонстрация, митинг; **gösteri ve toplantı hürriyeti** ми-

тинг һәм йыйылыштар иреклеге 3. сығыш, программа, номер; **spor gösterileri** спорт сығыштары

gösterme 1. күргәҙмә; **gösterme salonu** күргәҙмә залы 2. күрһәтмә, тоҫкама, сығанаҡ; **kaynak gösterme** тоҫкама

götürmek алып барыу, алып китеү; **beni evime kadar götürdü** мине өйгә ҡәҙәр алып килде; **lütfen beni hava alanına götürün** зинһар өсөн мине аэропортҡа алып барығыҙ

götürü барыһын бергә, барыһын бер юлы, тотош; **götürü satmak** тотош һатыу

gövde 1. кәүҙә, түшкә; **insan gövdesi** кеше кәүҙәһе; **bir gövde koyun** бер түшкә һарыҡ 2. корпус, фюзеляж; **mermi gövdesi** снаряд корпусы 3. олон; **ağaç gövdesi** ағас олоно 4. *лингв.* нигеҙ, тамыр

göz 1. күҙ; **gözlerini açmak** күҙҙәрҙе асыу; **gözlerini kapamak** күҙҙәрҙе йомоу; **göz dumanı** *мед.* катаракта; **göz hekimi** окулист 2. күреү; **görüş alanı** күреү майҙаны, күҙ күреме; **göz açıklığı** уяулыҡ, һиҙгерлек, һаҡлыҡ

göze *биол.* күҙәнәк; **göze çoğalması** күҙәнәктән үрсеү, күҙәнәктәр үрсеүе

gözetmek 1. баҫыу, ҡарау, тәрбиәләү, хәстәрләү; **büyük kardeşler küçükleri gözetir** өлкән туғандары бәләкәйҙәрен ҡарай 2. күҙәтеү, һаҡлау, яҡлау; **hak gözetmek** ғәҙеллекте яҡлау; **disiplin gözetmek** тәртип һаҡлау 3. көтөү, көтөп тороу, һағалау; **fırsat gözetmek** уңайлы мәлде көтөү

gözlemek көтөү, көтөп тороу, көтөп алыу; **yolunu gözlemek** килеүен түземһеҙлек менән көтөү

gözlük күҙлек; **gözlük camı** күҙлек быялаһы; **gözlük kılıfı** күҙлек һауыты (футляр); **gözlük takmak** күҙлек кейеү; **gözlüğünü çıkarmak** күҙлегеңде сисеү

grev забастовка, стачка; **genel grev** дөйөм забастовка; **oturma grev** ултырма забастовка; **grev ilan ermek** забастовка иғлан итеү

grup группа, төркөм; **ağaçlar grubu** ағастар төркөмө

gubat тупаҫ, килбәтһеҙ, килешһеҙ; **gubat elbise** килешһеҙ кейем

guguk кәкүк; **guguk kanadı** кәкүк ҡанаты

gurbet ят ил, сит ер, ят ер; **gurbet ellerde yaşamak** ят илдәрҙә йәшәү

gurur ғорурлыҡ; **milli gurur** милли ғорурлыҡ; **gurur duymak** ғорурлыҡ тойғоһо кисереү

gururlanmak ғорурланыу

güceniklik үпкә, хәтер ҡалыу, күңел ҡырыу, үкенес

gücenmek үпкәләү, хәтере ҡалыу, күңелең ҡырыу

güç I көс, ҡеүәт; **harp gücü** хәрби көс; **ruh gücü** рух көсө; **sözün gücü** һүҙ көсө

güç II ауыр, ҡыйын; **güç bir duruma düçmek** ауыр (бер) хәлдә ҡалыу

güçlük 1. ауырлыҡ, ҡыйынлыҡ; **güçlük çıkarmak** ҡыйынлыҡ тыуҙырыу **2.** ярлылыҡ, мохтажлыҡ; **güçlük çekmek** мохтажлыҡ кисереү

güdük 1. кәмселек, етмәү, етешмәү **2.** ҡыҫҡа, тоҡор; **güdük aylar** ҡыҫҡа айҙар

gül сәскә, роза; **gül bayramı** сәскә байрамы

güldürmek көлдөрөү; **kendini âleme (herkese) güldürmek** бар кешене көлдөрөү

gülme көлкө; **gülmesini tutmak** көлкөнө тыйыу

gülmek көлөү; **gülmekten ağlamak** илағансы көлөү

gülünç көлкөлө; **gülünç hale düşmek** көлкөлө хәлгә ҡалыу

gümrük таможня, пошлина; **gümrük beyannamesi** таможня декларацияһы

gümüş көмөш; **gümüş takımı** көмөш һауыт-һаба

gün ҡояш; **gün atmak** ҡояш сығыу; **gün batmak** ҡояш батыу

günah гонаһ; **günah işlemek** гонаһ ҡылыу

gündelik көндәлек; **gündelik elbise** көндәлек кейем

gündüz көндөҙ, көндөҙгө; **gündüz nöbeti** көндөҙгө дежурство

güneş ҡояш; **güneş batmak** ҡояш батыу; **güneş çıkmak** ҡояш сығыу

güney көньяҡ; **pencereler güneye bakar** тәҙрәләр көньяҡҡа ҡарай

güneybatı көньяҡ-көнбайыш; **güneybatı rüzgarı** көньяҡ-көнбайыш еле

güneydoğu көньяҡ-көнсығыш; **ülkenin güney doğusunda** илдең көньяҡ-көнсығышында

günlük көнлөк; **günlük erzak** көнлөк ризыҡ

gür ҡуйы, ҡабарынҡы; **gür kaşlar** ҡуйы ҡаш

güreş *спорт.* көрәш; **millî güreş** милли көрәш

güreşçi көрәшсе ◊ **boğa güreşçisi** тореадор

gürlemek 1. шау-шыу килеү, гөрләү **2.** ҡотороноу

gürültü шау-шыу; **şehir gürültüsü** ҡала шау-шыуы

gütmek 1. ҡыуыу *(ҡош-ҡортто)* **2.** көтөү; **çoban hayvanları güdüyor** чабан мал көтә

güven ышаныс, ышаныусанлыҡ, өмөт; **güven kazanmak** ышаныс ҡаҙаныу

güvence гарантия, залог; **zaferin tek güvencesi** еңеүҙең төп залогы

güvenlik 1. хәүефһеҙлек; **Güvenlik konseyi** хәүефһеҙлек советы **2.** тәьмин ителеү; **maddi güvenlik** матди яҡтан тәьмин ителеү

güvey кейәү егете; **güvey girmek** өйләнеү

güz көҙ; **güz güneşi** көҙгө ҡояш

güzel 1. гүзәл, матур, сибәр, күркәм; **güzel çiçek** матур сәскә; **güzel kız** сибәр кыҙ 2. яҡшы, һәйбәт; **güzel düşünce** яҡшы фекер

güzellik гүзәллек, матурлыҡ, сибәрлек

H

haber 1. хәбәр; **haber almak** хәбәр алыу; **haber filmi** кинохроника; **dünya haberleri** халыҡ-ара хәбәрҙәр 2. *лингв.* хәбәр; **haber kipi** хәбәр һөйкәлеше

hac хаж; **hacca gitmek** хажға барыу

hacer таш; **haceri ahmer** рубин

hâcet 1. хәжәт, мохтажлыҡ; **hâcet görmek** мохтажлыҡ күреү 2. ялыныу, ялбарыу, алланан һорау

hacim күләм; **sanayi mamülleri hacimi** сәнәғәт етештереүсәнлегенең күләме

had сик, сама; **haddini aşmak** саманан ашыу

hadise хәл, ваҡиға, күренеш; **fonetik hadise** *лингв.* фонетик күренеш

hafi йәшерен, йәшертен; **hafi celse** йәшерен кәңәшмә

hafif еңел; **hafif elbise** еңел кейем; **hafif sanayi** еңел промышленность

hafifletmek еңеләйтеү; **insan emeğini hafifletmek** кеше хеҙмәтен еңеләйтеү

hafiflik 1. **еңеллек; kendimde bir hafiflik duydum** ниндәйҙер еңеллек һиҙҙем 2. еңел аҡыллылыҡ; **hafiflik etmek** уйламай эшләү

hafta аҙна; **ayın ilk haftası** айҙың тәүге аҙнаһы; **geçen hafta** үткән аҙна; **gelecek hafta** киләһе аҙна

hain хыянатсы, хаин, һатлыҡ йән; **vatan haini** ватанды һатҡан кеше

hainlik хыянат, хыянат итеү, һатылыу; **hainlik etmek** хыянат итеү

hak 1. хоҡуҡ; **hak bahşetmek** хоҡуҡ биреү; **kanuni hak** законлы хоҡуҡ 2. ғәҙеллек, дөрөҫлөк, хаҡ; **hak kazanmak** хаҡлы булыу

hakaret мыҫҡыл итеү, намыҫҡа тейеү; **hakaret etmek** мыҫҡыл итеү

hakikat дөрөҫлөк, ысынбарлыҡ, хәҡиҡәт

hakim 1. хаким 2. судья; **hakim heyeti** судьялар коллегияһы

hakimiyet хакимиәт, власть

hakkında хаҡында, тураһында; **dil hakkında bir yazı** тел тураһында мәҡәлә

haksızlık хоҡуҡһыҙлыҡ, законһыҙлыҡ, ғәҙелһеҙлек; **haksızlık yapmak** ғәҙелһеҙлек күрһәтеү

hal 1. хәл; **harp hali** һуғыш хәле; **hava hali** һауа хәле, **olağanüstü hal** ғәҙәттән тыш хәл 2. бәлә-ҡаза; **başına hal gelmek** бәлә-ҡаза килеү 3. *лингв.* килеш; **hal eki** килеш ялғауы

halel зыян, зарар; **halel getirmek** зыян килтереү

halı балаҫ, келәм; **halı döşemek** келәм түшәү

hâlis саф, таҙа, ысын, натураль; **hâlis kahve** натураль ҡәһүә; **hâlis süt** яңы һауған һөт

halk халыҡ; **halktan bir adam** халыҡтан сыҡҡан кеше; **şehir halkı** ҡала халҡы

halvet яңғыҙаҡ, яңғыҙ; **halvete çekilmek** яңғыҙлыҡҡа бирелеү

ham 1. өлгөрмәгән, бешмәгән, йәшел; **ham meyva** йәшел емеш 2. эшкәртелмәгән; **ham deri** эшкәртелмәгән тире

hamam мунса; **hamam takımı** мунса нәмәләре

hamız 1. *хим.* кислота; **limon hamızı** лимон кислотаһы

hamil йөклөлөк; **hamil vakti** йөклөлөк осоро

hamiyet патриотизм, ҡаһарманлыҡ

hamule йөк, тейәлгән нәмә

hamur ҡамыр; **mayasız hamur** сөсө ҡамыр

hane 1. йорт, өй; **bu köyde seksen hane var** был ауылда һиҡһән өй бар 2. бүлмә, камера

hap пилюля, таблетка: **uyku hapı** йоҡо таблеткаһы

hapis 1. ҡулға алыу, төрмәгә бикләү (ябыу); **ağır hapis cezası** ҡаты режимлы яза 2. төрмә, карцер; **hapise koymak** төрмәгә ултыртыу

hapishane төрмә; **hapishaneyi boylamak** төрмәгә эләгеү

hapsetmek 1. бикләү, бикле тотоу, йәшереү, йәшереп тотоу; **kediyi odaya hapsetti** бесәйҙе бүлмәгә бикләне 2. ҡулға алыу, төрмәгә ултыртыу; **suçluyu hapsettiler** енәйәтсене төрмәгә ултырттылар

harabe емерек, хараба

harabelik емереклек, бөлгөнлөк; **savaştan sonra harabelik** һуғыштан һуңғы емереклек

haram хәрәм; **haram para** хәрәм аҡса; **haram yemek** хәрәм ризыҡ

harap емерелгән, харап (һәләк) ителгән; **harap duvar** емерелгән стена; **harap ev** емерелгән өй

hararet 1. ҡыҙыулыҡ, эҫелек; **güneş hararet** ҡояш эҫелеге 2. ҡыҙыулыҡ, температура; **hastanın çok hararet var** ауырыуҙың температураһы юғары 3. һыуһын, һыуһау; **hararet basmak** ныҡ һыуһау; **hararet kesmek** һыуһын ҡандырыу 4. көслө теләк

harcamak тотоноп бөтөү, әрәм итеү, түгеү, тотоноу; **bu adam çok para harcıyor** был кеше бик күп аҡса тотона

hardal горчица; **hardal yakısı** горчичник

hareket 1. хәрәкәт; **harakęte gelmek** хәрәкәткә килеү, ҡуҙғалып китеү; **milli kurtuluş haraketi** милли азатлыҡ хәрәкәте 2. эш, ҡылыҡ; **harakete geçmek** эшкә тотоноу; **kanuna aykırı haraket** законға ҡаршы килгән ҡылыҡ 3. транспорттың килеү-китеүе; **hareket zamanı** (поездың) килеү-китеү ваҡыты

haricî 1. тышҡы; **haricî emniyet** *(илдең)* тышҡы хәүефһеҙлек;

haricî siyaset тышҡы сәйәсәт 2. сит илгә (ерҙәге)

harita карта *(географияныҡы)*, картограмма, чертеж *(урындағы)*, план *(ҡаланыҡы)*; **harita almak** карта төҙөү; **harita memuru** картограф

harman 1. ашлыҡ һуғыу, уңыш йыйыу; **harmanları daha kaldırmadılar** уңыш йыйып алмағандар әле; **harman dövmek** иген (ашлыҡ)һуғыу; **harman makinesi** иген һуғыу машинаһы, молотилка 2. һуғылмаған иген 3. ҡатышма, ҡатнашма *(төрлө сорттағы сәйгә, тәмәкегә ҡарата)*; **çay harmanı** сәй ҡатнашмаһы; **tütün harmanı** тәмәке ҡатнашмаһы

harp һуғыш; **harp açmak** һуғыш башлау; **harp akademisi** хәрби академия

has 1. хас; **bu memlekete has bir âdet** был илгә хас ғәҙәт 2. таҙа, саф, бер нәмә ҡушылмаған; **has gümüş** саф көмөш; **has ekmek** аҡ икмәк

hasar зыян, зарар, бәлә-ҡаза; **hasar getirmek** зыян килтереү; **hasara uğramak** бәлә-ҡазаға осрау

hasis һаран, ҡомһоҙ кеше

hasret хәсрәт, һағыш; **hasret çekmek** һағыш кисереү

hassa үҙенсәлек; **mıknatısiyet hassası** магнит үҙенсәлеге

hassas аныҡ, теүәл, дөрөҫ; **hassas alet** аныҡ ҡорал

hasta ауырыу; **hastaya bakmak** ауырыуҙы бағыу; **hasta arabası** санитар машинаһы

hastalık ауырыу, сир; **hastalık almak** ауырыу йоҡтороу

hastane больница, госпиталь, лазарет; **hastaneye yatırmak** больницаға һалыу

hasut көнсөл, көнләшеүсән; **hasut olmak** көнсөл булыу

haşlama быҡтырылған; **haşlama et** быҡтырылған ит

haşlamak быҡтырыу, бешкәкләү; **kabak haşlamak** ҡабаҡ быҡтырыу

hat 1. линия, һыҙыҡ; **hattı müstakim** тура һыҙыҡ 2. рейс, юл; **hattı kebir** оло юл; **hat uçağı** рейс самолеты 3. яҙыу, почерк, каллиграфия; **dest hattı** автограф

hata хата, яңылыш; **gramer hatası** грамматик хата; **hatayı düzeltmek** хатаны төҙәтеү

hatır 1. хәтер; **hatırdan çıkarmak** хәтерҙән сығарыу; **hatırına getirmek** хәтергә китереү 2. хөрмәт, ихтирам; **hatırına almak** хөрмәт яулау

hatira иҫтәлек, хәтирә; **hatira eşyası** иҫтәлекле бүләк, сувенир

hatip оратор

hatta *бәйл.* хатта; **onu gördüm, hatta konuştum da** уны күрҙем, хатта һөйләштем дә

hatun ҡатын; **hatun kişi** ҡатын кеше

hava 1. һауа, атмосфера; **hava rutubeti** һауа дымлылығы **2.** һауа торошо, көн; **hava bozmak** көн боҙолоу; **yağışlı hava** ямғырлы көн **3.** климат; **hava değiştirmek** климат алмаштырыу **4.** ел; **durgun hava** елһеҙ көн; **bugün hiç hava yok** бөгөн бөтөнләй ел юҡ, бөгөн бөтөнләй тыныс **5.** көй; **köy havaları** ауыл көйҙәре

havaalanı аэродром; **havaalanı şehirden uzak mı?** аэродро́м ҡаланан алыҫмы?

havacılık авиация; **askeri havacılık** хәрби авиация;

havlu таҫтамал, һөлгө; **hamam havlusu** мунса таҫтамалы; **yüz havlusu** бит таҫтамалы

havsala *анат.* янбаш (таз) һөйәге; **havsala kemiği** таз һөйәге

havuç кишер; **havuç suyu** кишер һуты; **havuç rengi** кишер төҫө

havuz быуа, бассейн; **spor havuzu** спорт бассейны

havyar ыуылдырыҡ; **siyah havyar** ҡара ыуылдырыҡ

haya хая, оят; **onun hayası yok** уның ояты юҡ

hayal 1. хыял, фантазия; **hayal içinde yaşamak** хыял эсендә йәшәү **2.** һын, кәүҙәләнеш, шәүлә; **hayali gözümün önünden gitmiyor** уның һыны күҙ алдынан китмәй

hayat тормош, ғүмер; **hayata atılmak** тормош ҡора башлау; **hayatını koymak** ғүмерен ҡорбан итеү; **hayat sürmek** тормош көтөү

hayır 1. яҡшылыҡ, изгелек; **hayır işlemek** яҡшылыҡ эшләү **2.** файҙа; **hayır görmek** файҙа күреү

hayız *мед.* күрем; **hayız zamanı** күрем ваҡыты

hayran хайран; **hayran bırakmak** хайран ҡалдырыу

hayret ғәжәп, хайран; **hayrete düşmek** хайранға ҡалыу

hayvan 1. хайуан, йыртҡыс **2.** мал-тыуар; **büyük baş hayvan** эре баш мал

hayvanat хайуандар донъяһы, хайуандар; **hayvanatı vahşiye** ҡырағай хайуандар

haz ҡәнәғәтлек, рәхәтлек, шатлыҡ, ләззәт; **haz duymak** ләззәт алыу

hazır әҙерләнгән, әҙер; **hazır elbise** әҙер кейем; **yemek hazır, buyurun!** аш-һыу әҙер, рәхим итегеҙ!

hazırlamak әҙерләү; **odun hazırlamak** утын әҙерләү

hazırlık әҙерлек; **hazırlık sınıfı** әҙерлек синыфы; **harp hazırlığı** хәрби әҙерлек

hazin ҡайғылы, хәсрәтле, һағышлы, әсе, **hazin bir ses** һағышлы тауыш

hazine ҡаҙна, касса; **hazinei devlet** дәүләт ҡаҙнаһы

hece *лингв.* ижек; **açık hece** асыҡ ижек; **hece okumak** ижеклəп уҡыу

hedef 1. сəп, мəрəй 2. *күсм.* маҡсат; **hadef tutmak** маҡсат тотоу

hediye бүләк; **hediye vermek** бүләк биреү; **yılbaşı hediyesi** яңы йыл бүләге

hekim врач, доктор; **diş hekimi** теш врачы

helâk 1. һəләкәт, үлем 2. юҡҡа сығыу, юҡ булыу; **helâk olmak** юҡҡа сығыу, үлеү

hem *терк.* һəм; **masa hem sandalye** өҫтəл һəм үлтырғыс; **edebiyat hem sanat** əҙəбиәт һəм сəнғəт

hemsınıf класташ, синыфташ

hemşeri яҡташ, ватандаш

hendek соҡор, канау, окоп, траншея; **hendek tabanı** соҡор төбө; **hendek kazmak** соҡор (окоп) ҡаҙыу

her һəр; **her gün** һəр көн

herç тəртипһеҙлек, ығы-зығы, сыуалыш, бола

hesap 1. хисап, арифметика; **hesap dersi** арифметика дəрəсе; **hesap memuru** казначей, хисапсы 2. счет, рассчет; **hesap açmak** счет асыу

hesaplamak 1. иҫəпləү, хисаплау 2. иҫəпкə алыу; **bunu hesaplamamıştım** быны иҫəпкə алмағанмын

heves мауығыу, ҡыҙығыу, дəрт итеү, һəләтлек, көслө теләк; **hevese gelmek** нык мауығыу; **hevesını kırmak** теләген бөтөрөү

heveskâr һəүəҫкəр, һөйəрмəн

heybet олпат (мəһабəт) ҡиəфəт, олпатлыҡ, бөйөклөк; **babaların heybeti** ата-бабаларҙың олпатлығы

heyecan тулҡынланыу, ҡаушау, яһыу, ҡыҙыу; **heyecan duymak** нык тулҡынланыу

heyet комиссия, комитет, состав, миссия, төркөм, делегация; **heyeti vekile** министрҙар советы; **sefirler heyeti** дипломатик корпус

hınç нəфрəт, асыу, үс; **hınç beslemek** үс йөрөтөү

hırs 1. көслө хис (тойғо, теләк); **hırsa düşürmek** көслө теләк уяныу 2. ҡомһоҙлоҡ, ҡомарлыҡ 3. дан (власть) һөйөүселек, карьеризм; **iktidar hırsı** власть һөйөүсəнлек

hırslı ҡомһоҙ, һаран; **hırslı insan** һаран кеше

hısım туған-тыумаса

hışım асыу, яһыу, яһын ҡотороноу; **hışıma gelmek** яһын ҡотороноу

hıyanet хыянат; **dostluğa hıyanet** дуҫлыҡҡа хыянат

hız тиҙлек; **alçak hız** бәләкәй тиҙлек; **ilk hız** башланғыс тиҙлек; **ses hızı** тауыш тиҙлеге; **ışık hızı** яҡтылыҡ тиҙлеге

hızlı тиҙ, етеҙ, шәп; **hızlı yürüyüş** шәп йөрөү

hicap оят, оятлыҡ, оялыусанлыҡ; **hicabından kızarmak** оятынан ҡыҙарыу; **hicap etmek** оялыу

hicaplı оялсан; **hicaplı öğrenci** оялсан уҡыусы

hicran 1. айырылышыу 2. үпкә, күңел яраһы; **o sözü bana hicran oldu** уның ул һүҙе күңелемә яра һалды

hiç һис, бөтөнләй; **onu hiç görmedim** уны бөтөнләй күрмәнем

hiçbir һис бер, һис ни, һис нәмә; **hiçbir şey** һис бер нәмә

hiddet асыу, ярһыу; **hiddete gelmek** асыуы килеү

hidrojen *хим.* водород; **mayi hidrojen** шыйыҡ водород

hiffet еңел аҡыллылыҡ; **hiffet göstermek** еңел аҡыллылыҡ күрһәтеү

hikaye хикәйә; **tarihi hikaye** тарихи хикәйә

hikmet хикмәт

hile хәйлә, һылтау; **savaş hilesi** һуғыш хәйләһе

himmet 1. тәрән хөрмәт, оло ихтирам, мәрхәмәт, шәфҡәт, яҡшылыҡ, рәхимлек; **himmetin var olsun!** хөрмәтең өсөн рәхмәт! 2. көсөргәнеш, көс, тырышлыҡ, талпыныш, атлығыу, ашҡыныу, күңел биреү; **bu iş çok himmet ister** был эш бик күп тырышлыҡ талап итә;

hiras ҡурҡыу, ҡот осоу, ҡурҡыныс; **havfi hiras** үлем ҡурҡынысы

hirfet һөнәр, профессия; **ehli hirfet** һөнәр эйәһе

his хис, тойғо; **hislerini açıklamak** тойғоларын күрһәтеү; **hislerine kapılmak** хистәренә буйһоноу; **hissi vermek** тойғо уятыу; **vazife hissi** яуаплылыҡ тойғоһо

hisse 1. өлөш, порция, пай; **hissesine düşmek** өлөшөнә тейеү 2. акция, пай; **hisse senedi** акция; **hisse senedi ihracı** акция сығарыу; **temettü hissesi** дивиденд 3. *кусм.* фәһем, һабаҡ, өгөт, нәсихәт; **kıssadan hisse** ҡиссанан фәһем

hitam аҙаҡ, ахыр, тамам; **hitam bulmak** тамам булыу; **hitam vermek** тамам итеү; **hüsnü hitam** хәйерле (бәхетле) аҙаҡ

hitap мөрәжәғәт; **hitap etmek** мөрәжәғәт итеү

hiza 1. кимәл; **bir hizada** бер кимәлдә 2. йүнәлеш; **karşı hizası** ҡаршы йүнәлештә

hizmet 1. хеҙмәт, ярҙам; **faydalı hizmetler yapmak** файҙалы ярҙам күрһәтеү 2. эш, хеҙмәт, вазифа; **hizmete girmek** эшләй башлау, эш башлау

hoplamak 1. һикереү, ырғыу 2. ныҡ ҡағыу (тибеү), лепелдәү *(йөрәккә ҡарата)*; **yüreğim hopluyor** йөрәгем лепелдәй

horoz 1. әтәс; **horozlar öttü** әтәстәр ҡысҡырҙы 2. тәте, сиртекес; **tüfek horozu** мылтыҡ тәтеһе

hortum 1. томшоқ 2. шланг: **lastik hortum** резина шланг

hoş күңелгә ятышлы, яғымлы, хуш; **hoş bir ses** яғымлы тауыш; **tadı pek hoş** тәме бик татлы; **hoş geldiniz!** хуш килдегеҙ!

hoşaf компот; **hoşaf içmek** компот эсеү

hoşamedi ҡаршылау тантанаһы; **beyanî hoşamedi etmek** сәләм биреү, сәләмләү

hoşbeş сәләмләү; **hoşdeş etmek** ләстит һатыу, һөйләшеү

hoşbu хуш еҫле

hoşlanmak ҡәнәғәтләнеү, оҡшау; **bu sözlerden hoşlandı** был һүҙҙәрҙән ҡәнәғәтләнде

hoşnutluk ҡәнәғәтлек, ризалыҡ; **hoşnutluk getirmek** шатландырыу, кинәндереү

hörgüç үркәс *(дөйәнең)*

hörgüçlü үркәсле; **iki hörgüçlü deve** ике үркәсле дөйә

hudut сик; **davlet hudutu** дәүләт сиге; **hududu geçmek** сикте боҙоу

hudutlandırmak сик үткәреү; сик ҡуйыу

hukuk 1. хоҡуҡ; **hukuki siyasiye** сәйәси хоҡуҡ; **şahsın hukuku** шәхес хоҡуғы 2. дуҫлыҡ, дуҫлыҡ мөнәсәбәте; **onunla eski hukukumuz var** уның менән иҫке дуҫтарбыҙ

hulâsa төп нигеҙ, айыш, асыл, һығымта, йомғаҡ; **bir yazının hulasası** мәҡәләнең һығымтаһы

hulus 1. асыҡтан-асыҡ, ихлас; **hulus ilekonuşmak** асыҡтан-асыҡ һөйләшеү 2. ярамһаҡлыҡ, ҡуштанлыҡ; **hulus çakmak** ҡуштанлыҡ күрһәтеү

humma биҙгәк, тапма; **humma alçak** биҙгәк тотоу

hurda ваҡ-төйәк нәмәләр, иҫке-моҫҡолар, металл һыныҡтары; **hurda demir** тимер һынығы

husul ғәмәлгә (бойомға, тормошҡа) ашыу, үтәлеү, ирешеү; **husulü maksat** маҡсатҡа ирешеү

husumet дошманлыҡ, хаслыҡ, кенә, күрә алмаусылыҡ, нәфрәт; **izharı husumet etmek** кенә тотоу

husus эш, хәл, мәсьәлә; **bu hususta** был мәсьәләлә; **bu hususta ne düşünüyorsunuz?** был эш буйынса нимә уйлайһығыҙ?

hususî үҙенсә башҡа, үҙенә бер төрлө, махсус; **hususî şerait** үҙенә бер төрлө шарт; **hususî talim ve terbiye** махсус әҙерлек; **hususî muhabir** махсус корреспондент

hususiyet үҙенсәлек, үҙенә бер төрлө сифат; **hususiyet vermek** үҙенсәлек биреү

huy холоҡ, ҡылыҡ, ғәҙәт; **huyu suyu** характер; **huyunu suyunu bilmiyorum** характерын (холҡон) белмәйем; **huyuna suyuna gitmek** күңелен күреү; **melek huylu** фәрештә холоҡло

huylanmak 1. ныҡ борсолоу, ныҡ тулҡынланыу 2. ныҡ асыуланыу, ҡыҙыу, туҙыу 3. баш бирмәү *(малға ҡарата)*

huzur 1. тыныслыҡ, күңел тыныслығы; **huzurunu bozmak** тыныслыҡты боҙоу 2. кемдеңдер алдында; **huzurunuzda** һеҙҙең алда; **davetliler huzurunda** килеүселәр алдында

hücre камера, бүлмә, каюта; **tek kişilik hücre** бер кешелек каюта

hücum һөжүм, атака, штурм; **hücum hattı** *спорт.* һөжүм һыҙығы

hüküm законлылыҡ, көс; **hükümü cari kalır** көсөндә ҡалыр; **hükümden düşmek** көсөн юғалтыу

hükümdarlık монархия, юғары хакимиәт, хакимлыҡ; **meşrutiyetçi hükümdarlik** конституцион монархия; **hükümdarlık etmek** батшалыҡ итеү

hükümet хөкүмәт; **hükümeti düşürmek** хөкүмәтте бәреп төшөрөү

hüner һөнәр, маһирлыҡ, талант; **hüner göstermek** һөнәр күрһәтеү

hür азат, хөр, ирекле; **hür seçim** ирекле һайлау; **hür olmak** азат булыу

hürlük азатлыҡ, хөрлөк, иреклек

hürmet хөрмәт; **hürmet görmek** хөрмәт күреү

hürriyet азатлыҡ, ирек, иреклек, хөрриәт; **hürriyete kavuşmak** азатлыҡ алыу; **siyasi hürriyet** сәйәси азатлыҡ

I

ılık йылы; **ılık hava** йылы һауа; **ılık su** йылы һыу; **ılık söz** йылы һүҙ

ırz намыҫ; **ırzına dokunmak** намыҫына тейеү

ısı 1. йылылыҡ; **ısı enerjisi** йылылыҡ энергияһы 2. температура; **en buyük ısı** иң юғары температура

ısınmak йылыныу, эҫенеү; **su ısındı** һыу йылынды

ısırmak тешләү; **dudak ısırmak** ирен тешләү

ısıtmak йылытыу, эҫетеү; **suyu ısıtmak** һыуҙы йылытыу

ıslah 1. үҙгәртеү, реформа 2. төҙәтеү, яңынан тәрбиәләү

ıslak һыулы, еүеш, дымлы; **ıslak bez** еүеш сепрәк; **ıslak yer** дымлы урын

ıslatmak еүешләү, ебетеү; **tohum ıslatmak** орлоҡ ебетеү

ısrar ныҡышлыҡ, ныҡышмалылыҡ; **ısrar etmek** ныҡышыу

ıstılah термин; **fenni ıstılah** фәнни термин

ıstılahat терминология

ıstıraplı ғазаплы, ауыр, ҡайғылы; **ıstıraplı günler** ғазаплы көндәр

ışık яҡтылыҡ, ут; **ışık almak** ут яҡтыртыу; **ışık söndürmek** ут һүндереү

ışıldamak балҡыу, йымылдау, йылтылдау; **yıldızlar ışıldar** йондоҙҙар балҡыр

ışıldak прожектор

ışın нур; **güneş ışınları** ҡояш нурҙары

İ

iare заем, ссуда, прокат; **iare etmek** үтескә бирегү; прокатҡа бирегү

ibare әйтелгән һүҙ, фекер; **ibarenin açıklığı** фекер асыҡлығы

ibcal хөрмәт, ихтирам, ҡәҙер-хөрмәт; **ibcal etmek** хөрмәт итеү

ibik кикрек; **horoz ibiği** әтәс кикреге

ibret һабаҡ, фәһем, ғибрәт; **ibret almak** фәһем алыу

icabet ризалыҡ; **icabet etmek** ризалашыу

icat асыш, уйлап табыу; **icat etmek** уйлап табыу, асыу

icbar мәжбүрилек; **icbar etmek** мәжбүр итеү, көсләү

icmal ҡыҫҡаса яҙыу, эстәлек, конспект, резюме; **icmal etmek** ҡыҫҡаса яҙыу

icra 1. башҡарыу, үтәү; **icra komitesi** башҡарма комитет 2. музыкаль әҫәр башҡарылышы; **şarkının icrası** йырҙың башҡарылышы

iç 1. эс, эске; **evin içi** өйҙөң эсе; **iç cebi** эске кеҫә 2. эске донъя, күңел; **iç ferahlığı** күңел күтәренкелеге

içeri эске өлөш, эске яҡ; **içeri girmek** эс яҡҡа үтеү; **içeri buyurun!** эске яҡҡа рәхим итегеҙ! **içerisi soğuktur** эске яҡта һыуыҡ

içerlek алыҫтағы, ситтәге; **bir içerlek dükkan** алыҫтағы магазин

içilir эсә торған, эсәр; **içilir su** эсә торған һыу

içim 1. эсеү 2. тартыу; **sigara içimi** тәмәке тартыу 3. бер йотом; **bir içim su** бер йотом һыу

için *бәйл.* өсөн; **annem için** әсәйем өсөн; **dünya barışı için** донъя тыныслығы өсөн; **bugünü anlamak için dünü bilmek gerek** бөгөнгөнө аңлар өсөн үткәнде белеү кәрәк

içinde *бәйл.* эсендә; **orman içinde** урман эсендә; **rahat ve huzur içinde yaşamak** тыныслыҡ һәм хозур эсендә йәшәү

içindeki эсендәге; **devletin içindeki düşmanlar** дәүләт эсендәге дошмандар

içirmek 1. эсереү; **çay içirmek** сәй эсереү 2. тарттырыу; **tütün içirmek** тәмәке тарттырыу

içişleri эске эштәр; **İçişleri Bakanı** Эске эштәр министры; **İçişleri Bakanlığı** Эске эштәр министрлыгы

içli 1. емешле, төшлө *(емешкә ҡарата)* 2. хисле, тойғоло; **içli kız** хисле ҡыҙ 3. матур, күркәм, йылы; **içli sözler** йылы һүҙҙәр

içmek 1. эсеү; **çay içmek** сәй эсеү; **çorba içmek** һурпа эсеү 2. тартыу; **tütün içmek memnudur!** тәмәке тартыу тыйыла! **pipo içmek** төрөпкә тартыу 3. һеңдереү, үҙенә тартыу, һурыу; **toprak suyu içer** тупраҡ һыуҙы һеңдерә

içten 1. ысын күңелдән, ихлас, эскерһеҙ, саф күңелдән; **içten bir dilek** ысын күңелдән әйтелгән теләк 2. эске; **içten bağıntılar** эске бәйләнештәр; **içten sebepler** эске сәбәптәр

içtihat фекер, ҡараш, ышаныс; **benim içtihatım böyledir** минең ҡарашым шулай

içtima 1. тупланыш, концентрация 2. йыйылыш, кәңәшмә, ултырыш; **içtima binası** кәңәшмәләр бинаһы

içtimai ижтимағи, социаль; **içtimai hayat** ижтимағи тормош

idame дауам; **idame etmek** дауам итеү

idare идара; **yurt idaresi** ил менән идара итеү

idman *спорт.* күнегеүҙәр, тренировка; **idman yapmak** күнегеүҙәр яһау; **sabah idmanı** иртәнге зарядка

idmancı спортсы, физкультурасы

iffet 1. ғиффәтлек, сафлыҡ 2. намыҫлылыҡ, инсафлыҡ

ifham аҡыл биреү, өйрәнеү, аңлатыу, төшөндөрөү; **ifham etmek** аңлатып биреү, төшөндөрөү

iflah 1. яҡшылыҡ, рәхимлек 2. сирҙән ҡотолоу, һауығыу; **Allah iflah etsin!** Алла ярҙам итһен (ауырыуҙан ҡотолһон)!

iflas бөлгөнлөк, банкротлыҡ; **iflasını ilân etmek** банкротлыҡ иғлан итеү

ifsat 1. боҙоу, тар-мар итеү, емереү 2. ҡотҡо, сыуалышҡа (буталышҡа) саҡырыу

iftihar ғорурлыҡ, намыҫ, дан; **iftihar etmek** ғорурланыу, ғорурлыҡ тойғоһо кисереү

iğne 1. энә; **iğne gözü** энә күҙе; **iğneye iplik geçirmek** энәгә еп һаплау 2. төйрәмес (булавка), брошка; **iğne topu** төйрәмес башы 3.уҡ, тел; **saat iğnesi** сәғәт уғы 4. ҡаяу; **iğnesini batırmak** ҡаяуын батырыу 5. ырғаҡ *(ҡармаҡтыҡы)*; **balık iğnesi** ҡармаҡ ырғағы 6. ылыҫ, энә; **iğne yapraklılar** ылыҫлылар ғаиләһе

iğnelemek сәнсеү, энә менән сәнсеү

iğneleyici сәнскеле, үткер; **iğneleyici dil** үткер тел; **iğneleyici sözler** сәнскеле һүҙҙәр

iğrenç ерәнес, ерәнеү, сикәнес; **iğrenç kişi** ерәнес кеше

iğtinam һуғышта баҫып алынған табыш, трофей; **iğtinam etmek** баҫып (талап) алыу

ihata ҡамау, осада; **ihata hareketi** ҡамау хәрәкәте

ihda бүләк; **ihda etmek** бүләк итеү

ihlas ихласлыҡ, саф күңеллелек

ihmal иғтибарһыҙлыҡ, һүлпәнлек; **ihmalı etmek** иғтибарһыҙлыҡ күрһәтеү

ihraç 1. экспорт, сит илгә сығарыу; **ihraç eşyaları** сит илгә сығарыу тауарҙары 2. эштән (хеҙмәттән) сығыу; **ordudan ihraç** армиянан ҡайтыу 3. десант; **deniz ihracı** диңгеҙ десанты

ihsan яҡшылыҡ, изгелек, миһырбанлыҡ

ihtikâr еңел кәсеп, спекуляция; **ihtikâr etmek** еңел кәсеп менән шөғөлләнеү

ihtilaf килешмәүсәнлек, бәхәс, конфликт, аңлашылмаусылыҡ, төрлөлөк; **fikir ihtilafı** фекер төрлөлөгө

ihtilal 1. революция; **proletarya ihtilali** пролетарийҙар революцияһы 2. сыуалыш, бола; **ihtilal çıkarmak** бола сығарыу

ihtimal мөмкинлек, ихтималлыҡ

ihtimam 1. хәстәрлек күреү, ҡайғыртыу, хәстәрлек; **ihtimam göstermek** хәстәрлек күрһәтеү 2. тырышлыҡ, тырышыу; **ihtimam etmek** тырышыу

ihtiram ихтирам, хөрмәт, ҡәҙер-хөрмәт; **ihtiram etmek** ҡәҙер-хөрмәт күрһәтеү

ihtiyaç ихтыяж; **ihtiyaç duymak** ихтыяж кисереү

ihtiyar I ҡарт кеше; **ihtiyar kadın** ҡарт ҡатын, ҡарсыҡ; **ihtiyar olmak** ҡартайыу

ihtiyar II ихтыяр

ihtiyat 1. һаҡлыҡ, абайлыҡ; **ihtiyat tedbirleri** һаҡлыҡ саралары 2. резерв, запас; **altın ihtiyatı** алтын запасы

ikamet йәшәгән (торған) урын; **ikamet mahalli** йәшәгән урын

ikbal 1. бәхет, рәхәтлек, муллыҡ, уңышлыҡ; **devlet ve ikbal ile** хәйерле юл! хәйерле сәғәттә! 2. хөрмәт, ҡәҙер-хөрмәт; **ikbalden düşmek** ҡәҙерен төшөрөү

ikdam 1. алға килеш, прогресс 2. алға ынтылыусанлыҡ, тырышлыҡ; **ikdam etmek** тырышлыҡ күрһәтеү, тырышыу

iki 1. ике; **iki kat** ике ҡат 2. икеле; **edebiyattan iki aldı** әҙәбиәттән икеле алды

ikinci икенсе; **İkinci Cihan Harbi** Икенсе Донъя һуғышы

ikindi 1. төштән һуңғы ваҡыт 2. өсөнсө намаҙ

iki yüzlü 1. ике йөҙлө; **iki yüzlü adam** ике йөҙлө кеше 2. уңы-һулы бер, ике яғы бер төҫлө; **iki yüzlü kumaş** уңы-һулы бер тауар 3. ике йөҙө лә үткер; **iki yüzlü kılıç** ике йөҙө лә үткер ҡылыс

ikiz игеҙ; **ikiz doğmak** игеҙ тыуыу

iklim климат; **sert iklim** урта климат

ikram 1. намыҫ, хөрмәт 2. һый, мәжлес; **ikram yapmak** һыйлау

iktidar 1. көс, ҡеүәт; **muharebe iktidarı** хәрби көс 2.власть; **iktidara çıkmak** власҡа килеү

iktidarlı 1. көслө, ҡеүәтле 2. булдыҡлы, зирәк, талантлы

iktisat 1. иҡтисад, халыҡ хужалығы; **İktisat vekaleti** Иҡтисад министрлығы

il ил, ватан; **gurbet iller** сит илдәр

ilâç дарыу, медикамент; **ilâç dolabı** аптечка; **ilâç içmek** дарыу эсеү

ilân 1. иғлан, публикация, декларация; **harp ilânı** һуғыш иғлан итеү 2. афиша, реклама, белдереү, анонс; **ilan tahtası** белдереү таҡтаһы

ilâve өҫтәмә, ҡушымта; **ilâveler yapmak** өҫтәмә яһау

ile *бәйл.* менән; **büyük bir alaka ile** ҙур ҡыҙыҡһыныу менән; **kiminle? kimle?** кем менән? **atla** ат менән; **bıçakla kesmek** бысаҡ менән киҫеү

ileri 1. ал, алды; **kafilenin ilerisinde** колонна алдында 2. ахыры, дауамы, киләсәге; **ilerisini düşünmek** киләсәген уйлау

ilerici алдынғы, прогрессив; **ilerici bir yazar** алдынғы яҙыусы; **ilerici insanlık** прогрессив кешелек

ileride 1. алда 2. артабан, киләсәктә

ileri gelen 1. танылған, билдәле, күренекле, абруйлы; **ileri gelen devlet adamı** күренекле дәүләт эшмәкәре 2. алдынғы, прогрессив

ilerilik прогрессивлыҡ, прогресс

ilerlemek алға барыу; **vakit ilerliyor** ваҡыт үтә

iletmek илтеү, алып китеү, тапшырыу; **Ahmet beye selamlârınızı ilettim** Әхмәт бейгә сәләмдәрегеҙҙе тапшырҙым

ilgi 1. мөнәсәбәт, бәйләнеш; **ilgiyi kesmek** бәйләнеште өҙөү 2.иғтибар итеү, ҡыҙыҡһыныу; **ilgi çekmek** ҡыҙыҡһыныу уятыу

ilgilenmek ҡыҙыҡһыныу; **bu işle çok ilgilendim** был эш менән ныҡ ҡыҙыҡһындым; **ülkenizdeki eğitim sistemi ile ilgileniyorum** мине илегеҙҙәге мәғариф системаһы ҡыҙыҡһындыра

ilham илһам; **ilham almak** илһам алыу

ilik *анат.* елек; **murdar ilik** арҡа елеге

iliklemek элеү, ҡаптырыу; **düğmeleri iliklemek** төймәләрҙе ҡаптырыу

ilim фән, ғилем, белем; **ilim adamı** ғилми хеҙмәткәр; **ilimi ahlak** этика

ilişki бәйләнеш; **Başkurtistan-Türkiye ilişkileri** Башҡортостан-Төркиә бәйләнештәре

ilk 1. тәүге, беренсе; **ilk adım** тәүге аҙым; **ilk ders** беренсе дәрес 2. алғы, алдынғы; **ilk hat** *хәрб.* алғы һыҙыҡ

ilmi ғилми; **ilmi araştırma** ғилми тикшеренеү; **ilmi araştırma enstitüsü** ғилми тикшеренеү институты

iltibas буталсыҡ, аңлашылмаусылыҡ; **iltibasa düşmek** буталыу, буталып бөтөү

iltifat асыҡ йөҙлөлөк, ҙур иғтибар, яғымлылыҡ; **iltifat göstermek** хөрмәт (илтифат) күрһәтеү; **iltifat etmek** асыҡ йөҙ күрһәтеү

iltimas яҡлау, яҡлаусылыҡ, протекция; **iltimas görmek** (кемдеңдер) ҡанат аҫтында булыу

iman иман; **imana gelmek** үҙ теләге менән мосолман динен ҡабул итеү

imar төҙөлөш; **imar planı** төҙөлөш планы

imdat ярҙам; **imadat arabası** ашығыс ярҙам машинаһы

imge билдә, билге, симптом

imlâ дөрөҫ яҙыу, орфография; **imla lügatı** орфография һүҙлеге

imsak сама белеү, самалыҡ, диета; **yemek hususunda imsak** ашау-эсеүҙә сама белеү

imtihan һынау, имтихан, экзамен; **imtihan vermek** имтихан биреү

imtizaç мөнәсәбәттәрҙең тап килеүе, татыулыҡ, ризалыҡ; **hüsnü imtizaç** яҡшы мөнәсәбәт; **imtizaç etmek** татыу йәшәү

imza имза, автограф; **imza koymak** имза ҡуйыу

imzalamak имза (ҡул) ҡуйыу

in өң; **ayı ini** айыу өңө

inan 1. ышаныс, инаныс; **inanı kaybetmek** ышаныҫты юғалтыу 2. гарантия; **inan vermek** гарантия биреү

inanmak ышаныу, инаныу; **inanası gelmek** ышанаһы килеү

inat тиҫкәрелек, үҙһүҙлек, кирелек; **inata binmek** ҡарышыу, тиҫкәреләнеү

ince 1. йоҡа; **ince zar** йоҡа ҡабыҡ 2. ваҡ; **ince kum** ваҡ ҡом; **ince tuz** ваҡ тоҙ; **ince yağmur** ваҡ ямғыр 3. эҙәпле, нәзәкәтле, ипле; **ince adam** ипле кеше

inceleme өйрәнеү, тикшеренеү; **dil incelemeleri** тел буйынса тикшеренеүҙәр; **kozmik incelemeler** космик тикшеренеүҙәр

incelemek өйрәнеү, тикшереү, тикшереүҙәр алып барыу; **durumu incelemek** урындағы хәлде өйрәнеү

inci ынйы; **inciden gerdanlık** ынйы муйынсаҡ; **halis inci** саф ынйы; **inci küpe** ынйы ҡашлы алҡа

incitmek 1. һуғып (бәреп) имгәтеү, кимәлйетеү, биртендереү, ҡаймыҡтырыу; **ayağını incitti** аяғын ҡаймыҡтырҙы 2. үпкәләтеү, хәтер ҡалдырыу; **sözlerinizle beni çok incittiniz** һүҙҙәрегеҙ менән мине бик ныҡ үпкәләттегеҙ

indirim кәметеү, төшөрөү *(хаҡҡа ҡарата)*; **indirim yapmak** хаҡ төшөрөү

indirmek төшөрөү; **bayrakları indirmek** байраҡтарҙы төшөрөү; **gemiyi denize indirmek** карапты диңгеҙгә төшөрөү;

fiyatını indirmek хаҡ төшөрөү; **tahttan indirmek** тәхеттән төшөрөү

inek һыйыр; **sağımlı inek** һауым һыйыр; **kısır inek** ҡыҫыр һыйыр; **sütlü inek** һөтлө һыйыр; **inek eti** һыйыр ите

infial асыу, ризаһыҙлыҡ; **infial etmek** ризаһыҙлыҡ белдереү

ingin тәпәшәк, түбән; **ingin yer** түбән урын

inkılap революция; **Oktobr inkılabı** Октябрь революцияһы

inkıta тәнәфес, туҡталыш, ваҡытлыса туҡталыу; **inkıta etmek** туҡтап тороу

inmek төшөү, ергә төшөү, ултырыу; **iner kalkar köprü** күтәрелмәле күпер; **perde indi** пәрҙә (шаршау) ҡоролдо (төштө); **uçak indi** самолет ултырҙы; **yağmurdan duvar inmiş** ямғырҙан стена ултырҙы

insaf 1. ғәҙеллек, намыҫ; **insafa davet etmek** ғәҙеллеккә өндәү 2. миһырбанлыҡ, шәфҡәтлелек

insan кеше, кешеләр; **insan hayatı** кеше ғүмере

insanlık кешелек; **insanlık tarihi** кешелек тарихы

inşa төҙөлөш, ҡоролош, ҡоролма, йыһаз; **inşa maddesi** төҙөлөш материалы; **inşa etmek** төҙөү, ҡороу, ижад итеү

inşaatçı төҙөүсе

intan 1. һаҫыҡ (яман) еҫ 2. инфекция, йоғошло ауырыу

intihap һайлау, һайланыу; **intihap dairesi** һайлау округы **mebus intihabı** депутат һайлау

intikal күсеү; **intikal devri** күсеү осоро

intikam үс, ҡон; **intikam almak** үс алыу

intizam тәртип; **intizama koymak** тәртипкә килтереү

intizar көтөү, көтөп алыу; **intizar salonu** көтөү залы

ip бәй, бау, еп, шнур, канат, трос; **iple bağlamak** бау менән бәйләү; **çamaşırı ipe sermek** керҙе бауға элеү

ipek ебәк; **ipek fabrikası** ебәк фабрикаһы; **ipek astar** ебәк эслек; **ipek çorap** ебәк ойоҡ

iplik еп; **kalın iplik** ҡалын еп; **makara ipliği** кәтүк ебе; **iplik bükme** еп иләү

irade ихтыяр; **irade kuvveti** ихтыяр көсө

irat доход, төшөм, килем; **saf irat** саф килем; **iratı senevi** йыллыҡ килем

iri 1. ҙур, эре; **iri bir elma** эре алма; **iri buğday** эре бойҙай; **iri damlalar** эре тамсылар 2. тупаҫ, хәтерҙе ҡалдыра торған; **iri laflar** тупаҫ һүҙҙәр

irin эрен; **irin bağlamak** эренләү, эрен йыйыу

irsal ебәреү, һалыу, оҙатыу; **mektubu tayyare ile irsal etmek** хатты авиапочта менән ебәреү

irsî нәҫелдән килгән, нәҫел буйынса килгән; **irsî hastalıklar** нәҫелдән килгән ауырыуҙар

irtifa бейеклек, түшәм

is ыç, ҡором, һөрөм; **is çıkarmak** һөрөмләү; **isi tutmak** ыçлау *(балыҡты)*

isim 1. исем, атама; **isim koymak** исем ҡушыу; **isimi nedir?** исеме кем? 2. дан, шөһрәт, билдәлелек, танылғанлыҡ; **isim yapmak** дан ҡаҙаныу 3. *грам.* исем; **basit isim** ябай исем

iskarpin туфли; **rugan iskarpin** лакланған туфли; **şık iskarpin** модалы туфли; **ökçeli iskarpin** үксәле туфли

iskele пристань, причал

iskemle эскәмйә, табуретка, ултырғыс; **bebek iskemlesi** балалар ултырғысы; **bahçe iskemlesi** баҡса эскәмйәһе

islemek ыçлау

isli ыçланған, ыçлы; **isli balık** ыçланған балыҡ; **isli sucuk** ыçланған колбаса

ispat раçлау, иçбатлау; **ispat kudreti** иçбатлау көсө; **cinayetin ispatı** енәйәтте иçбатлау

ispatlamak иçбатлау; **belgelerle ispatlamak** документтар ярҙамында иçбатлау

ispirto спирт; **saf ispirto** саф спирт; **kafurlu ispirto** камфоралы спирт; **ispirto çekmek** спирт ҡыуыу

israf әрәм-шәрәм итеү, туҙҙырыу, бушҡа сарыф итеү; **para israfı** аҡса туҙҙырыу; **israf etmek** сарыф итеү

istasyon станция, вокзал, платформа; **demiryolu istasyonu** тимер юл станцияһы; **tecrübe istasyonu** тәжрибә станцияһы; **gelecek istasyon nedir?** киләһе станция ниндәй?

istek 1. теләк; **istek olmak** теләк булыу; **bugün sinemaya gitmeğe isteğim yok** бөгөн киноға барырға теләгем юҡ 2. талап, һорау; **hayati istekler** тормош талаптары

istemek 1. теләү; **canım istemiyor** йәнем теләмәй 2. һорау; **benden bir kitap istedi** минән бер китап һораны 3. талап итеү; **hürriyet istemek** азатлыҡ талап итеү 4. нимәгәләр мохтаж булыу, нимәнелер яратыу; **elma (ağacı) sıcak ister** алмағас йылыны ярата 5. кемделер һорау, саҡырыу, эҙләү; **beni mi istedin?** мине эҙләнеңме? **doktoru yine bir köyden istemişler** докторҙы йәнә бер ауылға саҡырғандар 6. ҡоҙалау, киленлеккә һоратыу; **Ali'den kızını istemişti** Алиҙың ҡыҙын киленлеккә һоратты

istek кәрәклек, ихтыяж, талап; **şehir halkının istekleri** ҡала халҡының талаптары

istida үтенес, үтенеү, һорау, юллау, ғариза, петиция; **istida vermek** ғариза биреү; **izin istidası** отпуск һорап яҙылған ғариза

istidat һәләт, һәләтлелек, талант; **istidat muziki** музыкаға һәүәҫлек

istikbal 1. киләсәк; **istikbalde** киләсәктә; **istikbal için planlar** перспектив пландар; **büyük bir istikbali var** уның киләсәге ҙур 2. осрашыу, ҡаршылау; **istikbale çıkmak** ҡаршыларға сығыу;

istikbale gelmek ҡаршыларға килеү; **istikbal merasimi** тантаналы осрашыу

istilâ 1. баҫыу, ябырылыу; **çekirge istilâsı** саранча ябырылыуы; **su istilâsı** һыу баҫыу 2. баҫып алыу, оккупация; **istilâ harbi** баҫып алыу һуғышы

istilâci баҫып алыусы, оккупант

istinas өйрәнеү, өйрәнеп китеү; **istinası iklim** климатҡа өйрәнеү

istirahat ял, тыныслыҡ; **istirahatı ruh** рухи тыныслыҡ; **istirahat evi** ял йорто; **istirahat günü** ял көнө; **istirahata çekilmek** ялға китеү; **istirahat etmek** ял итеү

istismar иҙеү; **insanın insan tarafından istismarı** кешенең кеше тарафынан иҙелеүе

istismarcı иҙеүсе; **istismarcılara karşı mücadele** иҙеүселәргә ҡаршы көрәш

isyan бола, сыуалыш, бунт, восстание; **silahlı isyan** ҡораллы восстание; **isyanı bastırmak** восстаниены баҫтырыу; **isyan etmek** бола күтәреү

iş эш, хеҙмәт; **iş aleti** эш ҡоралы; **iş elbisesi** эш кейеме; **iş borsası** хеҙмәт биржаһы; **iş arkadaşı** хеҙмәттәш, коллега; **işe almak** эшкә алыу; **işten atmak** эштән сығарыу; **işim çiriş** эшем хөрт

işaret сигнал; **işaret bildirmek** сигнал биреү

işçi эшсе, хеҙмәткәр; **işçi sınıfı** эшселәр синыфы; **güzel sanatlar işçileri** сәнғәт хеҙмәткәрҙәре

işçilik 1. эшсе шөғөлө (профессияһы); **işçilik cüzdanı** хеҙмәт кенәгәһе 2. эш (хеҙмәт) хаҡы; **işçilik almak** эш хаҡы алыу

işitme 1. ишетеү; **işitme aleti** ишетеү аппараты; **işitme siniri** ишетеү нервыһы

işitmek ишетеү; **ağır işitmek** насар ишетеү, ҡолаҡҡа ҡаты булыу

işlem 1. процедура, операция; **resmi işlem** официаль процедура 2. эш, ҡылыҡ, процесс; **teknolojik işlem** технологик процесс

işleme эш; **işleme tarzı** эштең характеры (методы)

işlemek 1. эшләү, йөрөү *(пароходҡа, поезға ҡарата)*; **boşa işlemek** бушҡа эшләү; **trenler tarifelere göre işliyor** поездар расписание буйынса йөрөй 2. эшкәртеү; **deriyi işlemek** тире эшкәртеү; **toprağı işlemek** тупраҡты эшкәртеү 3. эренләү, эрен йыйыу; **parmağı işliyor** бармағы эренләй; **yaraları işliyor** яраһы эрен йыя

işleten йүнсел, хужа, эйә; **bar işleten** бар хужаһы

işlik 1. эш кейеме 2. оҫтахана

iştah 1. аппетит; **iştahı açılmak** аппетит асылыу; **kapanık iştah** аппетиты насар 2. теләк, дәрт; **iştahı kaçmak** дәртен һүндереү

iştibah шик, шөбһә; **iştibah etmek** шикләнеү, шөбһәләнеү, икеләнеү

iştidat көсәйеү, ҡатмарланыу, аҙыу *(ауырыуға ҡарата)*; **iştidat etmek** көсәйеп китеү, ҡатмарланыу, аҙыу

iştirak ҡатнашлыҡ (теләктәшлек, хеҙмәттәшлек) итеү; **iştirak etmek** ҡатнашлыҡ итеү, теләктәшлек күрһәтеү, хеҙмәттәшлек итеү

it эт; **it eniği** көсөк; **it kulübesi** эт оҙоны

ithal ситтән индерелгән тауар, импорт; **ithal malı** импорт тауары

itibar хөрмәт, ихтирам, абруй, авторитет; **itibarı artmak** абруйы артыу

itilaf осрашыу, күрешеү, әңгәмә

itimat ышаныу, ышаныс; **itimadını kazanmak** ышаныс яулау

itina хәстәр, хәстәрлек күреү, иғтибар; **itina göstermek** хәстәрлек күрһәтеү

itiraz ҡаршы төшөү (килеү), ҡаршылыҡ, протест; **itirazları çürütmek** ҡаршылыҡты кире ҡағыу; **buna itirazınız var mı?** быға ҡаршы килмәйһегеҙме?

itmek этеү; **masayı itmek** өҫтәлде этеү

ittifak ризалашыу, килешеү, берләшеү, союз; **ittifak etmek** үҙ-ара ризалыҡ белдереү

ittihat берләшеү, федерация; **ittihat etmek** ҡушылыу, берләшеү

iyi 1. яҡшы; **iyi alamet** яҡшы билдә; **en iyi dilekler** иң яҡшы теләктәр 2. файҙалы, яҡшы; **süt çocuklar için iyidir** һөт балаларға файҙалы

iyice яҡшы ғына, арыу ғына, һәйбәт кенә; **iyice bir ev** һәйбәт кенә өй; **hasta iyicedir** ауырыу үҙен арыу ғына тоя

iyileşmek 1. яҡшырыу, арыуланыу 2. һауығыу, сәләмәтләнеү, төҙәлеү; **hasta iyileşti** ауырыу сәләмәтләнде; **araları iyileşti** мөнәсәбәттәре яҡшырҙы; **hava iyileşti** көн арыуланды

iyilik 1. именлек, тыныслыҡ, бәхет 2. яҡшылыҡ, киң күңеллелек, изгелек; **iyilik göstermek** изгелек күрһәтеү

iz тамға, эҙ; **ayak izi** аяҡ эҙе; **parmak izi** бармаҡ эҙе; **izine basmak** эҙенә баҫыу

izafet *лингв.* изафет; **izafet zamiri** эйәлек алмашы

izah аңлатма; **izah etmek** аңлатыу, асыҡлау

izam һалып (оҙатып) ебәреү; **izam etmek** оҙатып ебәреү

izanlı аҡыллы, зирәк, һиҙгер; **izanlı çocuk** зирәк бала

izin 1. рөхсәт, ризалыҡ 2. отпуск, ял; **izin almak** отпуск алыу

izinname яҙма рөхсәт

izlemek күҙәтеү, ҡарау, тыңлау; **maçı izlemek** матч ҡарау; **televizyon izlemek** телевизор ҡарау

izlenim тәьҫир, тәьҫорат; **izlenim bırakmak** тәьҫир ҡалдырыу; **seyahat izlenimleri** юл тәьҫораттары

izlenmek иғтибар менән ҡарау, тыңлау; **Ahmedin konseri ilgi ile izlendi** Әхмәттең концерты иғтибар менән тыңланды

izzet намыҫ, хөрмәт, ихтирам, дан, бәхет, ҡеүәт; **izzetü ikbal içinde ömrünü tamamlamak** бәхет эсендә ғүмер үткәреү; **izzetü ikbal ile!** хәйерле юл!

J

jambon ветчина; **yarım kilo jambon** ярты кило ветчина

jet реактив көс; **jet motoru** реактив двигатель; **jet uçağı** реактив самолет

jiyan ҡанһыҙ, рәхимһеҙ, ҡурҡыныс

julide туҙған, ялбыраған; **julide saçlar** туҙған сәстәр

jübile юбилей; **jübile gecesi** юбилей кисәһе

jüri жюри; **jüri üyesi** жюри ағзаһы

K

kaba 1. тупаҫ, вульгар, үтә ябай; **kaba adam** тупаҫ кеше; **kaba aletler** үтә ябай ҡорал 2. эре; **kaba un** эре тартылған он ◊ **kaba yel** көньяҡ еле

kabahat ғәйеп, ҡылыҡ, енәйәт; **kabahat işlemek** енәйәт эшләү; **kabahati yüklemek** ғәйепте кемгәлер яһарыу; **kabahat benimdir** ғәйеп миндә, мин ғәйеплемен

kabahatli ғәйепле, енәйәт эшләгән; **kabahatli göstermek** ғәйепләү, ғәйеп табыу

kabak ҡабаҡ; **kabak haşlaması** быҡтырылған ҡабаҡ

kabakulak *мед.* свинка; **kabakulak bulaşıcı bir hastalıkmı?** свинка йоғошло ауырыумы?

kabalık тупаҫлыҡ, тәртипһеҙлек; **kabalık göstermek** тупаҫлыҡ күрһәтеү

kabarmak ҡабарыу, ҡабарып сығыу, күтәрелеү, күбекләнеү; **hamur kabardı** ҡамыр ҡабарҙы

kabile I кендек әбейе, акушерка

kabile II ҡәбилә

kabine 1. кабинет, министрҙар советы; **kabine buhranı** хөкүмәт кризисы; **kabine başkanı** премьер-министр 2. эш бүлмәһе, кабинет; **dişçi kabinesi** теш табибы кабинеты

kabir ҡәбер; **kabir taşı** ҡәбер ташы

kablo кабель; **kablo çekmek** кабель һуҙыу

kabuk ҡабыҡ; **ağaç kabuğu** ағас ҡабығы

kabul 1. риза; **kabulü olmak** риза булыу 2. ҡабул, ҡабул итеү; **kabul günü** ҡабул итеү көнө; **kabul imtihanı** ҡабул итеү имтиханы; **kabul odası** ҡабул итеү бүлмәһе

kaburga ҡабырға; **kaburgaları çıkmak** ныҡ ябығыу, ҡабырғалары сығып тороу

kaç нисә? **kaça?** ни хаҡ? күпме тора? **kaçta?** нисәлә? нисә сәғәттә? **kaç tane?** нисә дана? **kaç tarihinde?** ҡасан? ниндәй ваҡытта? **bugün ayın kaçıdır?** бөгөн айҙың ниндәй көнө? **saat kaçtır?** сәғәт нисә? **Müzeye kadar kaç durak var?** Музейға ҡәҙәр нисә туҡталыш?

kaçar күпмешәр? нисәшәр? күпмешәр тора? **sınıflarda kaçar talebe var?** һәр бер класта нисәшәр уҡыусы?

kaçıncı нисәнсе? **kaçıncı katta oturuyorsunuz?** нисәнсе ҡатта йәшәйһегеҙ?

kaçınmak ҡасыу, ҡурҡыу; **mesuliyetten kaçınmak** яуаплылыҡтан ҡасыу; **masraftan kaçındı** сығымдан ҡурҡты

kaçırmak 1. ҡасырыу, урлап ҡасыу; **kız kaçırmak** ҡыҙ ҡасырыу (урлау); **uykumu kaçırdı** йоҡомдо ҡасырҙы 2. ысҡындырыу, ебәреү; **elden kaçırmak** ҡулдан ысҡындырыу; **fırsatı kaçırmak** яйлы (уңайлы) мәлде ысҡындырыу

kaçlık 1. күпме? күпме тора? **kaçlık kumaş?** материал (тауар) күпме тора? 2. нисә йәш? нисә йәштә? **bu adamı kaçlık tahmin edersiniz?** һеҙҙеңсә, был кешегә нисә йәш?

kaçmak ҡасыу, ҡасып йөрөү, күренмәү; **hapisten kaçmak** төрмәнән ҡасыу; **erkekten kaçmak** ирҙәргә күренмәү; **ben zahetten kaçmam** мин ҡыйынлыҡтан ҡурҡмайым; **uykusu kaçtı** уның йоҡоһо ҡасты; **rahatı kaçtı** тыныслығын юғалтты

kadar 1. ҡәҙәр, тиклем; **bu kadar** был ҡәҙәр; **ne kadar** шул ҡәҙәр 2. кеүек, шикелле; **aslan kadar kuvvetli** арыҫлан кеүек көслө; **çöl kadar geniş** сүл кеүек сикһеҙ

kadın ҡатын, ҡатын-ҡыҙ; **kadın çorabı** ҡатын-ҡыҙ ойоғо; **kadın hastalıkları** ҡатын-ҡыҙ ауырыуҙары; **ev kadını** хужабикә

kadife бәрхәт; **pamuklu kadife** вельвет

kadit һөлдә; **kaditi çıkmak** ныҡ ябығыу

kadro кадрҙар, штат; **kadroyu eksiltmek** штатты ҡыҫҡартыу

kafa баш; **kafa işçisi** аҡыл хеҙмәте кешеһе; **kafası boş** буш баш; **kafasından atmak** башынан сығарып ташлау; **kafası işlemek** башы эшләү

kafes 1. ситлек; **kuş kafesi** ҡош ситлеге 2. рәшәткә; **kafes çit** рәшәткә теҙмә

kafi етерлек; **kafi derecede** етерлек дәрәжәлә; **kafi olmak** етерлек булыу

kağıt 1. ҡағыҙ; **matbaa kağıdı** типография ҡағыҙы; **amdalaj kağıdı** төрөү ҡағыҙы; **kopya kağıdı** күсергес ҡағыҙ 2. хат, яҙма, таныҡлыҡ, документ, справка; **aşı kağıdı** прививка яһалғанлыҡ хаҡында справка; **iyi hal kağıdı** ыңғай характеристика

kahpe 1. аҙғын (боҙоҡ) ҡатын 2. әшәке, ҡәбәхәт, яһил, ҡәһәрле; **kahpe düşman** яһил дошман; **kahpe felek** ҡәһәрле яҙмыш

kahraman ҡаһарман, герой; **Sosyalist emek kahramanı** Социалистик хеҙмәт геройы

kahvaltı 1. иртәнге аш 2. әҙ-мәҙ ҡапҡылау; **kahvaltı etmek** иртәнге аштың ашау; әҙ-мәҙ ҡапҡылап алыу

kahve ҡәһеүә (кофе); **sütlü kahve** һөтлө ҡәһеүә; **kaymaklı kahve** ҡаймаҡлы ҡәһеүә; **acı kahve** шәкәрһеҙ ҡәһеүә; **şekerli kahve** шәкәрле ҡәһеүә; **kahve pişirmek** ҡәһеүә ҡайнатыу

kaide ҡағиҙә; **ahlak kaideleri** әхләҡ ҡағиҙәләре

kalay аҡ ҡурғаш; **kalay kaplamak** ҡурғашлау, ҡурғаш йүгертеү

kalbur эре иләк; **kalbur deliğinden düşmek** иләк аша үтеү

kalça бот, бот ите; **kalça kemiği** бот һөйәге

kaldırmak 1. күтәреү, ҡалҡытыу; **baş kaldırmak** баш күтәреү; **hastayı bir haftada kaldırdı** ауырыуҙарҙы бер аҙнала аяҡҡа баҫтырҙы 2. йыйыу, йыйып алыу, алып китеү; **ekinleri kaldırmak** игенде йыйып алыу; **hastayı hastahaneye kaldırmak** ауырыуҙы хастаханаға алып китеү 3. бөтөрөү, юҡҡа сығарыу, юҡ итеү; **askeri üsleri kaldırmak** хәрби базаларҙы бөтөрөү 4. уятыу, торғоҙоу; **onu erken kaldırmalı** уны иртә уятырға кәрәк 5. күңел болғатыу, ҡоҫҡо килтереү, ҡушытыу; **bu yemek benim içimi kaldırdı** был аш күңелемде болғатты 6. асыу; **perdeyi kaldırmak** пәрҙәне асыу

kale 1. крепость, ныҡытма; **kale duvarı** крепость стенаһы 2. *спорт.* ҡапҡа; **kaleye gol atmak** ҡапҡаға туп индереү

kalem 1. ҡәләм, ручка, перо; **renkli kalem** төҫлө ҡәләм; **boya kalemi** буяу ҡәләме; **kalem açmak** ҡәләм ослау; **kalem kutusu** пенал; **mürekkepli kalem** авторучка

kalın 1. ҡалын; **kalın dudak** ҡалын ирен; **kalın iplik** ҡалын еп; **kalın kumaş** ҡалын тауар 2. ҡуйы, тығыҙ; **kalın kaş** ҡуйы ҡаш; **kalın sis** ҡуйы томан

kalıntı ҡалдыҡ; **radyoaktif kalıntılar** радиоактив ҡалдыҡтар

kalıp 1. форма, модель, ҡалып 2. киҫәк; **bir kalıp sabun** бер киҫәк һабын 3. тышҡы киәфәт; **kalıbına bakarsan aslan gibi**

тышҡы ҡиәфәтенә ҡараһаң, арыҫлан кеүек **4.** хәйлә, аллыҡ; **kalıp etmek** алдау

kalite сифат, сорт; **kaliteli mal** сифатлы тауар; **kalitesi bozuk** насар сифатлы (сортлы)

kaliteli (юғары) сифатлы; **kaliteli çay** юғары сифатлы сәй; **kaliteli eser** юғары художестволы әҫәр

kalkmak 1. аяҡҡа баҫыу, тороу; **sofradan kalkmak** өҫтәл артынан тороу; **saat kaçta kalkarsınız?** сәғәт нисәлә тораһығыҙ? **2.** китеү; **tren kalktı** поезд китте **3.** юғалыу, юҡ булыу, бөтөү; **bu adet çoktan kalktı** был төрөф-ғәҙәт күптән юғалды **4.** һыҙырылыу, һыҙырылып төшөү, шыуыу, шыуып төшөү, ҡубыу, ҡубып төшөү; **örtü kalktı** япма шыуып төштө; **yüzünün derisi kalktı** битенең тиреһе ҡубып төштө **5.** йыйып алыныу; **ürün kalktı** уңыш йыйып алынды

kalmak ҡалыу, туҡталыу; **siz nerede kalıyorsunuz?** һеҙ ҡайҙа туҡталдығыҙ? **yalnız kalmak** яңғыҙ ҡалыу; **adı kaldı** исеме ҡалды

kalp йөрәк; **kalp atması** йөрәк тибеше; **kalbim ağrıyor** йөрәгем ауырта

kambur бөкрө, көмрө; **kambur adam** бөкрө кеше

kamçı ҡамсы, сыбыртҡы; **kamçı çalmak** ҡамсы менән һыҙырыу

kamış ҡамыш; **kamış dam** ҡамыш түбә; **kamış şeker** ҡамыш шәкәре

kamp лагерь; **talim kampı** уҡыу (өйрәнеү) лагеры; **turizm kampı** туристар лагеры; **çadırlı kamp** палаткалы лагерь; **kamp kurmak** лагерь ҡороу; **kamptan dönmek** лагерҙан ҡайтыу

kampana ҡыңғырау; **kampana çalmak** ҡыңғырау ҡағыу

kamus һүҙлек, һүҙ байлығы, лексика; **kamusu ulum** энциклопедия

kamyon йөк машинаһы; **kalkar karasörlü kamyon** самосвал

kan ҡан; **kan damarları** ҡан тамырҙары; **kan basıncı** ҡан баҫымы; **kan gelmek** ҡан ағыу

kanat ҡанат; **kanat açmak** осоп китеү

kanca ырғаҡ, багор; **kanca atmak** ырғаҡҡа эләктереү

kancık инә, оргасы, кәнтәй; **kancık eşek** инә ишәк; **kancık köpek** ҡансай эт

kangal баҫма, бәйләм *(ип)*, урау, уратым; **halat kangalı** бер уратым канат

kanser *med.* рак; **akciğer kanseri** үпкә рагы; **kanser olmak** рак менән ауырыу

kantar бизмән; **kantara çekmek** бизмәндә үлсәү

kanun закон; **toprak kanunu** ер тураһында закон; **tabiat kanunu** тәбиғәт законы; **kanun koymak** закон сығарыу; **ana kanun** конституция

kap I 1. һауыт, һауыт-һаба, пакет, сумка һ. б.; **kap kacak** кухня һауыт-һабаһы; **yemek kabı** мискә, тәриләкә **2.** тыш, тышлыҡ, ҡап, футляр, чехол; **yorgan kabı** юрған тышы

kap II плащ, бөркәнсек; **kap giymek** плащ кейеү

kapak 1. ҡапҡас, тығын; **tencere kapağı** кәстрүл ҡапҡасы; **şişe kapağı** шешә тығыны **2.** ишек; **elbise dolabının kapağı** күлдәк шкафы ишеге

kapalı 1. ябыҡ, бикле; **kapalı elbise** (түше) ябыҡ күлдәк; **kapalı celse** ябыҡ ултырыш (йыйылыш) **2.** болотло, йонсоу *(көнгә ҡарата)*; **bugün hava kapalıdır** бөгөн көн йонсоу

kapamak ябыу, бикләү, ҡаплау; **dolabı kapamak** шкафты ябыу; **kapıyı kapamak** ишекте ябыу; **kitabı kapamak** китапты ябыу; **kitapları dolaba kapamışlar** китаптарҙы шкафҡа бикләгәндәр

kapı 1. ишек, ҡапҡа; **kapıyı çalmak** ишек шаҡыу; **sokak kapısı** ҡапҡа **2.** хеҙмәт урыны; **kapı yoldaşı** хеҙмәттәш, коллега

kaput шинель; **kaput giymek** шинель кейеү

kar ҡар; **kar fırtınası** ҡар бураны; **kar düşmek** ҡар яуыу

kara I ҡара ер, континент, материк; **kara iklimi** континенталь климат; **kara sular** территориаль һыуҙар ◊ **karada kaplan, denizde aslan** ҡоро ерҙә — юлбарыҫ, диңгеҙҙә — арыҫлан

kara II 1. ҡара; **kara toprak** ҡара тупраҡ; **kara derili** ҡара тәнле **2.** ҡайғылы, ауыр, ҡара; **kara haber** ҡайғылы хәбәр; **kara kuvvet** ҡара көстәр

karabiber ҡара борос; **karabiber ekmek** ҡара борос һибеү

karabuğday ҡарабойҙай; **karabuğday lapası** ҡарабойҙай бутҡаһы

karaciğer *анат.* бауыр; **karaciğer atardamarı** бауыр артерияһы

karalamak бысратыу; **duvarı karalamışlar** стенаны бысратҡандар

karanlık 1. ҡараңғылыҡ, ҡараңғы; **karanlık bastı** ҡараңғылыҡ баҫты **2.** *кусм.* шикле, шөбһәле; **kara işler** шикле эштәр

karar 1. ҡарар, резолюция; **karar almak** ҡарар ҡабул итеү; **karara bağlamak** ҡарар сығарыу **2.** тыныслыҡ; **kararını bozmamak** тыныслыҡты боҙмау **3.** тотороҡлолоҡ, тотороҡ, ҡаҡшамаҫлыҡ; **havanın kararı yok** көндөң тотороҡо юҡ

kararlaşmak хәл ителеү; **benim gitmem kararlaştırıldı** минең китеүем хәл ителде

kararlı тотороҡло, тәүәккәл; **kararlı adam** тәүәккәл кеше

kararmak ҡараңғыланыу, ҡараңғы төшөү; **hava kardı** көн ҡараңғыланды; **gözleri kararmış** күҙ алды ҡараңғыланған

kardeş бер туған апай-һеңле (аға́й-эне); **kardeş kızı** бер туғандың ҡыҙы; **kardeş oğlu** бер туғандың улы; **öz kardeş** бер туған аға́й-эне

kardeşlik туғанлыҡ, дуҫлыҡ, берҙәмлек; **kardeşlik bağları** дуҫлыҡ бәйләнештәре

karga ҡарға; **karga yuvası** ҡарға оя́һы

kargış ҡарғыш, ҡәһәр, ләғнәт; **kargış etmek** ҡарға́у, ҡәһәрләү, ләғнәт уҡыу

karı 1. ҡатын, иргә сыҡҡан ҡатын; **karı almak** ҡатын алыу 2. өлкән йәштәге ҡатын; **karı kısmı** ҡатын-ҡыҙ

karın 1. ҡарын; **karını aç** ҡарыны ас; **karını tok** туҡ 2. аҡыл, күңел, уй; **karından geçmek** уй килеү

karınca ҡырмыҫҡа

karış ҡарыш; **karış boylu** ҡарыш буйлы, бик бәләкәй

karışık аралаш, ҡатнаш; бола, тыныслыҡһыҙ, борсоулы; **karışık orman** аралаш урман; **karışık zaman** борсоулы заман

karışıklık буталсыҡлыҡ, тәртипһеҙлек, бола; **karışıklık çıkarmak** бола сығарыу

karıştırmak аралаштырыу, ҡатыштырыу; **toprağı kumla karıştırmak** тупраҡты ҡом менән ҡатыштырыу

karin яҡын, күрше; **karin olmak** күрше булыу

karlamak яуыу *(ҡарға ҡарата)*; **hava karlıyacağa benziyor** ҡар яуыр шикелле

karmaşık буталсыҡ, тәртипһеҙ; **karmaşık bir fikir** буталсыҡ фекер

karpuz ҡарбуз

karşı 1. ҡаршы; **karşıya geçmek** ҡаршыға сығыу 2. *бәйл.* ҡаршы; **akşama karşı** кискә ҡаршы

karşılamak 1. ҡаршылау, ҡабул итеү; **teklifi iyi karşıladılar** тәҡдимде яҡшы ҡабул иттеләр 2. ҡаплау, ҡайтарыу; **masrafları karşılamak** сығымды ҡайтарыу 3. булдырмау, юл ҡуймау; **bu ilâç sıtmayı karşılar** был дарыу биҙгәк ауырыуын булдырмай

karşılaşma осрашыу

karşılaşmak 1. осрашыу 2. әләгешеү, сәкәләшеү; **toplantıda onunla fena karşılaştık** йыйылышта уның менән нык сәкәләштек

karşılık 1. тап килеү, ярашлылыҡ, эквивалент; **doların Türk parasıyle karşılığı** Төрөк аҡсаһында доллар эквиваленты 2. яуап; **ağır bir karşılık** тупаҫ яуап; **mektubunuza karşılık olarak** хатығыҙға яуап булараҡ

karşılıklı ике яҡлы; **karşılıklı antlaşma** ике яҡлы килешеү

kart I ҡарт, өлкән йәштәге; **kart adam** ҡарт кеше

kart II 1. карточка; **duhuliye kartı** пропуск 2. открытка

kas мускул; **yürek kası** йөрәк мускулы

kasım ноябрь; **kasım ayı** ноябрь айы

kasmak кесерәйтеү, ҡыҫҡартыу, тарайтыу; **gömleğin kollarını biraz kasmalı** күлдәк еңен бер аҙ ҡыҫҡартыу

kasvet ҡайғы, хәсрәт, көйөк, һағыш

kasvetli 1. ҡайғылы, хәсрәтле, һағышлы, күңелһеҙ, бойоҡ; **kasvetli adam** ҡайғылы кеше 2. ҡараңғы, болотло; **kasvetli gün** ҡараңғы көн

kaş ҡаш; **kalem kaş** ҡәләм (ҡыйғас) ҡаш; **kaş atmak** ҡаш һикертеү

kaşık ҡалаҡ; **çorba kaşığı** аш ҡалағы; **tatlı kaşığı** сәй ҡалағы

kaşınmak тырнаныу, ҡашыныу; **ayağım kaşınıyor** аяғым ҡысыта

kat ҡат; **alt kat** аҫҡы ҡат; **evin ikinci katı** өйҙөң икенсе ҡаты

katar 1. каруан, төркөм, колонна; **deve katarı** дөйәләр каруаны; **otomobil katarı** автомобилдәр колоннаһы; **turna katarı** торналар төркөмө 2. поезд, эшелон, состав; **askeri katar** хәрби эшелон; **yük katarı** йөк поезы

katı ҡаты; **katı cisim** ҡаты есем; **katı söz** ҡаты һүҙ

katmak 1. өҫтәү, ҡушыу, ҡатыштырыу; **sirkeye su katmak** һеркәгә һыу ҡушыу 2. ҡушыу, ҡыуып ҡушыу; **kuzuları sürüye katmak** һарыҡтарҙы көтөүгә ҡушыу

katre тамсы; **katresi kalmadı** тамсыһы ла ҡалманы

katran ыҫмала, дегет; **bitki katranı** тәбиғи ыҫмала; **maden katranı** ташкүмер ыҫмалаһы

kavak тирәк; **ak kavak** аҡ тирәк

kavga талаш, ыҙғыш, ғауға; **kavga çıkarmak** ғауға сығарыу, ыҙғышыу

kavruk 1. ҡороған, кипкән; **kavruk yaprak** кипкән япраҡ 2. *күсм.* ябыҡ, сибек; **kavruk çocuk** сибек бала

kavuşmak ирешеү, ҡаҙаныу, табыу, өлгәшеү, яулап алыу; **hürriyete kavuşmak** ирек яулап алыу; **mutlu rahat bir hayata kavuşmak** бәхетле иркен тормошҡа ирешеү

kavuşturmak ҡаушырыу; **elleri kavuşturup oturmak** ҡул ҡаушырып ултырыу

kayak саңғы; **kayak kaymak** саңғыла йөрөү

kaybetmek юғалтыу; **kitap kaybettim** китап юғалттым; **şemsiye kaybettim** зонтик юғалттым; **vesika ve paralarımı kaybettim** документ һәм аҡсаларымды юғалттым

kaygı хәстәрлек күреү, ҡайғыртыу, хәстәрлек; ҡайғы, һағыш; **kaygı göstermek** хәстәрлек күрһәтеү

kayık кәмә; **balıkçı kayığı** балыҡсы кәмәһе; **yelkenli kayık** елкәнле кәмә; **motörlu kayık** моторлы кәмә

kayıkçı кәмәсе, ишкәксе

kayıp юғалтыу; **acı bir kayıp** ауыр юғалтыу

kayırmak хәстәрлек күреү, ярҙам итеү

kayısı абрикос, өрөк; **kayısı ağacı** өрөк ағасы

kayış ҡайыш; **bel kayışı** бил ҡайышы

kayıt яҙылыу, теркәлеү, регистрация; **kayıttan düşmek** учеттан төшөү; **müfredat kayıtı** ведомость

kaymak I ҡаймаҡ, крем; **kaymak ağzı** ҡаймаҡ өҫтө

kaymak II шыуыу, тайыу; **ayağım kaydı** аяғым тайҙы

kaynak 1. шишмә, сығанаҡ; **kaynak suyu** шишмә һыуы; **ısı kaynağı** эҫелек сығанағы; **ışık kaynağı** яҡтылыҡ сығанағы 2. *тех.* иретеп йәбештереү, сварка; **kaynak çeliği** иретеп йәбештереү ҡоросо

kaynaklamak иретеп йәбештереү

kaynamak 1. ҡайнау; **çay kaynamaya başladı** сәй ҡайнай башланы 2. тулҡынланыу; **deniz kaynıyor** диңгеҙ тулҡынлана 3. бығырлау, көтөрләү; **midem kaynadı** эсем көтөрләне

kaynaşma сыуалыш, бола; **memleketteki kaynaşmalar** илдәге сыуалыштар

kaypak тайғаҡ; **kaypak bir yol** тайғаҡ юл

kaz ҡаҙ; **kaz palazı** ҡаҙ бәпкәһе; **kaz tüyü** ҡаҙ ҡауырыйы

kaza 1. ҡаза, бәлә-ҡаза; **kaza geçirmek** ҡаза кисереү 2. яҙмыш; **kazaya rıza** яҙмыш менән килешеү

kazan ҡаҙан; **buhar kazanı** пар ҡаҙаны; **kazan tozu** ҡаҙан юшҡыны

kazanç эш хаҡы, керем; **senelik kazanç** йыллыҡ керем; **bu adamın aylık kazancı bin liradır** был кешенең эш хаҡы мең лира

kazanmak 1. эшләп аҡса алыу, аҡса табыу; **hayatını kazanmak** йәшәү өсөн аҡса табыу 2. яулау, ҡаҙаныу; **birinciliği kazanmak** беренселекте яулау; **şöhret kazanmak** шөһрәт ҡаҙаныу

kazı ҡаҙып эҙләү, ҡаҙып тикшереү эштәре; **kazı yapmak** ҡаҙып тикшереү

kazık ҡаҙыҡ, баҫана, свай; **kazığa bağlamak** ҡаҙыҡҡа бәйләү; **kazıklar üzerinde kurulmuş bina** свай өҫтөнә һалынған бина

kazmak ҡаҙыу, соҡоу; **çukur kazmak** соҡор ҡаҙыу

keçe кейеҙ; **keçe parçası** кейеҙ киҫәге

keçi кәҙә; **keçi yavrusu** кәҙә бәрәсе

keder хәсрәт, һағыш, ҡайғы; **keder getirmek** ҡайғы китереү; **keder etmek** хәсрәтләнеү, ҡайғырыу

kedi бесәй; **kedi yavrusu** бесәй балаһы; **erkek kedi** ата бесәй

kel таҙ, яланғас; **kel baş** таҙ баш; **kel dağ** яланғас тау

kelebek күбәләк; **gece kelebekleri** төнгө күбәләктәр

keler кәҫәртке

kelime һүҙ; **kelime hazinesi** һүҙ байлығы

kelle баш; **bir kelle peynir** бер баш сыр; **iki kelle lahana** ике баш кәбеҫтә

keman скрипка; **keman çalmak** скрипкала уйнау

kemik һөйәк; **boyun kemikleri** муйын һөйәктәре

kenar сит, ҡыр; **köy kenarı** ауыл сите; **orman kenarı** урман сите

kere тапҡыр; **birkaç kere** бер нисә тапҡыр; **çok kere** күп тапҡыр; **kaç kere?** нисә тапҡыр?

kese I ҡапсыҡ, янсыҡ; **para kesesi** аҡса янсығы; **tütün kesesi** тәмәке янсығы

kese II ҡыҫҡа, ҡыҫҡаса; **kese yol** ҡыҫҡа юл

kesir ҡәсер; **kesir sayısı** кәсер һаны

keskin 1. осло, үткер; **keskin bıçak** үткер бысаҡ; **keskin göz** үткер күҙ **2.** үткер, әсе; **keskin rüzgar** әсе ел; **keskin bir soğuk** әсе һыуыҡ **3.** көслө, ҡаты; **keskin tütün** көслө тәмәке

kesmek 1. киҫеү, ҡырҡыу; **tırnak kesmek** тырнаҡ ҡырҡыу; **eti kesmek** итте киҫеү **2.** һуйыу, салыу; **koyun kesmek** һарыҡ һуйыу **3.** туҡтатыу, өҙөү, бөтөрөү; **ateşi kesmek** атышты туҡтатыу; **münasebeti kesmek** мөнәсәбәтте өҙөү

keyif кәйеф; **keyfiniz iyi mi?** кәйефегеҙ яҡшымы? **keyifi bozmak** кәйеф боҙоу

kıl ҡыл, сәс, шырт; **at kılı** ат ҡылы

kılçık ҡылсыҡ; **balık kılçığı** балыҡ ҡылсығы

kılıç ҡылыс; **kılıç namlusu** ҡылыс йөҙө; **kılıç açmak** ҡылыс үткерләү

kılık тышҡы ҡиәфәт, йөҙ; **kılığını değiştirmek** ҡиәфәтен үҙгәртеү

kımız ҡымыҙ; **kımız içmek** ҡымыҙ эсеү

kın ҡын, кобура, футляр; **kının dan çekip çıkarmak** (пистолетты) кобуранан сығарыу

kır һорғолт, асыҡ һоро, сал, бурыл; **kır at** бурыл ат; **kır saçlı** сал сәсле; **kır sakal** сал һаҡал

kırık 1. ватылған, һынған, емерелгән, ватыҡ, һыныҡ, емерек; **kırık sandalye** емерек ултырғыс; **beli kırık** биле һынған **2.** ярмә; **arpa kırığı** арпа ярмаһы; **buğday kırığı** бойҙай ярмаһы

kırılmak 1. ҡырылыу, ватылыу, емерелеү; **bu evin pencekeleri kırılmıştır** был өйҙөң тәҙрәләре ватылған **2.** күмәклән һәләк булыу, үлеү, ҡырылыу; **açlıktan kırılmak** аслыҡтан ҡырылыу

kırk ҡырҡ; **kırkta bir** ҡырҡтан бер

kırlangıç ҡарлуғас; **kırlangıç yuvası** ҡарлуғас ояһы

kırmak 1. ватыу, емереү, ҡырыу, ҡырҡыу, ярыу; **odun kırmak** утын ҡырҡыу **2.** онтау, ваҡлау; **taş kırmak** ташты ваҡлау **3.** тар-мар итеү, ҡырыу; **düşmanı kırmak** дошманды ҡырыу **4.** төшөрөү, кәметеү; **fiat kırmak** хаҡты төшөрөү

kırmızı ҡыҙыл; **kırmızı bayrak** ҡыҙыл байраҡ

kısa ҡыҫҡа, тәбәнәк; **kısa etek** ҡыҫҡа итәк; **kısa boylu** тәбәнәк буйлы

kısır ҡыҫыр; **kısır inek** ҡыҫыр һыйыр; **kısır toprak** ҡыҫыр (уңдырышһыҙ) тупраҡ

kısmak 1. ҡыҫҡартыу; **masrafı kısmak** сығымды ҡыҫҡартыу 2. ҡыҫыу; **gözleri kısmak** күҙҙәрҙе ҡыҫыу

kıssa хикәйә, повесть; **kıssa okumak** хикәйә уҡыу

kıstırmak ҡыҫтырыу; **parmağını kapıya kıstırdı** бармағын ишеккә ҡыҫтырҙы

kış ҡыш; **kış kıyamet** үтә һыуыҡ ҡыш; **Kış Baba** Ҡыш бабай; **kış bastırdı** ҡыш башланды

kıt (кәрәгенсә) етмәгән, (теләгәнсә) етешмәгән, йоҡа, таҡыр, ярлы; **kıt mal** (кәрәгенсә) етмәгән тауар; **bu yıl mahsul kıt** быйыл уңыш йоҡа; **kıt akıllı** аҡылы таҡыр

kıtlık ҡытлыҡ, мохтажлыҡ; **kıtlıkta kalmak** мохтажлыҡта ҡалыу

kıvanç 1. ғорурлыҡ; **kıvanç duymak** ғорурлыҡ тойоу, ғорурланыу 2. шатлыҡ, ҡыуаныс; **kıvanç hisi** ҡыуаныс хисе

kıvırcık тулҡынланып торған, бөҙрә; **kıvırcık saç** бөҙрә сәс

kıyafet 1. тышҡы күренеш, ҡиәфәт, йөҙ 2. кейем, костюм; **sahra kıyafeti** юл кейеме; **spor kıyafeti** спорт костюмы

kıymet 1. баһа, хаҡ; **kıymet biçmek** хаҡ ҡуйыу 2. мөһимлек, әһәмиәт; **kıymetini bilmek** әһәмиәтен белеү

kız ҡыҙ, ҡыҙ бала; **yetişkin kız** еткән ҡыҙ; **ihtiyar kız** ҡарт ҡыҙ; **kız çocuk** ҡыҙ бала; **kız arkadaş** әхирәт

kızak сана; **kızak arabası** сана; **kızak kaymak** санала шыуыу; **ayak kızakları** саңғы, коньки; **su kızağı** һыу саңғыһы

kızarmak ҡыҙарыу; **yüz kızarmak** йөҙ ҡыҙарыу

kızıl ҡыҙыл; **kızıl bayrak** ҡыҙыл байраҡ

kızışmak ҡыҙыу; **kavga kızıştı** бәхәс ҡыҙҙы

kibrit шырпы; **kibrit başı** шырпы башы; **kibrit kutusu** шырпы ҡабы

kilise сиркәү, собор; **katolik kilisesi** католик сиркәүе

kilit йоҙаҡ; **kilit açmak** йоҙаҡты асыу

kim кем; **kimin** кемдеке, кемдең; **kiminle?** кем менән? **benimle kim gelecek?** минең менән кем бара? **senin kimin var?** һинең кемең бар?

kimi бәҙәр, ҡайһы бер; **kimi insanlar** ҡайһы бер кешеләр; **kimi gün** ҡайһы саҡта; **kimi zaman** ҡайһы ваҡытта

kimse кемдер; **bir çok kimseler** күптәр

kimya химия; **organik kimya** органик химия; **kimya olayları** химия күренештәре

kinaye 1. кинәйә, ситләтеп әйтеү; **kinaye ile söylemek** ситләтеп һөйләү 2. *әҙәб.* метонимия, метафора

kip 1. өлгө, ҡалып, модель 2. *лингв.* һөйкәлеш; **kip ekleri** һөйкәлеш ялғауҙары

kir бысраҡ, кер; **kir göturmek** кер күтәреү *(төҫкә ҡарата)*

kiralık арендаға алынған; **kiralık araba** арендаға алынған машина, такси

kiracı арендатор; **biz bu evde kiracıyız** беҙ был өйҙең арендаторы

kireç эҙбиз; **kireç harcı** эҙбиз иҙмәһе

kirlenmek керләнеү, бысраныу; **havlu kirlendi** таҫтамал керләнде

kirpi терпе; **kirpi iğnesi** терпе энәһе

kirpik керпек; **kirpiği kirpiğine değmemek** керпек тә ҡаҡмау

kişi кеше; **bilgin kişiler** ғалим кешеләр

kitabe тышына (өҫтөнә) яҙылған яҙыу, эпитафия; **mezar kitabesi** ҡәбер ташына яҙылған яҙыу; **orhon kitabeleri** орхон яҙыуҙары

kitabet яҙма, яҙыу; **kitabet dili** яҙма тел

kitap китап; **kitap zarfı** китап тышы; **el yazması kitaplar** ҡулъяҙма китаптар; **ders kitabı** дәреслек

koca I ир; **kocaya gitmek** иргә(кейәүгә) сығыу; **kocaya vermek** кейәүгә биреү

koca II 1. бик ҙур, бик өлкән, сикһеҙ ҙур; **koca memleket** бик ҙур ил 2. ҡарт, оло 3. бөйөк, танылған; **koca şair** бөйөк шағир

kocamak ҡартайыу, олоғайыу

koç тәкә

koku 1. еҫ; **güzel koku** хуш еҫ; **bahar kokusu var** яҙ еҫе килә 2. хушбуй; **koku sürmek** хушбуй һөртөү

kol 1. ҡул; **kol saati** ҡул сәғәте; **kolları arasına almak** ҡосаҡлау 2. ең; **kol kapağı** манжет, беләҙек 3. тотҡа, рычаг

kolay еңел, аңһат; **kolay ders** еңел дәрес; **kolay iş** еңел эш

kollamak 1. көтөү, көтөп тороу, һаҡлау; **fırsat kollamak** форсат көтөү 2. ҡайғыртыу, хәстәрлек күреү; **zayıfları kollamak** көсһеҙҙәр хаҡында ҡайғыртыу 3. ҡарау, күҙәтеү, өйрәнеү; **etrafı kollamak** тирә-йүнде күҙәтеү

koltuk ҡултыҡ; **koltuk altında** ҡултыҡ аҫтында

komisyon комиссия; **teftiş komisyonu** ревизия комиссияһы

komşu күрше; **bizim komşunun çocuğu** беҙҙең күршенең балаһы; **komşu memleket** күрше ил

konak ҡуныр урын; **konak göstermek** ҡуныр урын биреү

konçerto концерт; **piyano konçertosu** фортепьяно концерты

konferans 1. конференция, кәңәшмә 2. лекция, доклад, әңгәмә; **konferans vermek** лекция уҡыу

kongre конгресс, съезд; **Barış taraftarlarının dünya kongresi** тыныслыҡ яҡлыларҙың Бөтә донъя конгресы

konmak 1. йоқлап қалыу, қуныу 2. ултырыу, қуныу; **kelebek çiçeğin üzerine kondu** күбәләк сәскәгә ҡунды

konsey совет; **Dünya Barış konseyi** Бөтә донъя тыныслыҡ советы

konsol тумбочка; **konsol kapısı** тумбочка ишеге

konu тема, сюжет; **yazma konusu** инша темаһы; **söz konusu** һөйләшеү темаһы; **konunun dışına çıkmak** теманан ситләшеү

konuk ҡунаҡ; **konuk gelmek** ҡунаҡҡа килеү

konuşmak һөйләшеү, әңгәмәләшеү; **çocuk daha konuşamıyor** бала һөйләшмәй әле

koparmak 1. өҙөү; **çiçek koparmak** сәскә өҙөү; **meyva koparmak** емеш өҙөү 2. ҡуптарыу, күтәреү; **toz koparmak** саң күтәреү

korkmak ҡурҡыу; **gök gürültüsünden korkmak** күк күкрәүҙән ҡурҡыу; **sokağa çıkmaya korkuyor** ул урамға сығырға ҡурҡа

koşmak I егеү; **atları arabaya koşmak** аттарҙы арбаға егеү; **birini işe koşmak** берәйһен эшкә егеү

koşmak II йүгереү, сабыу, саптырыу; **koşup gelmek** йүгереп (сабып) килеү

koşu йүгереү, йүгереш, уҙыш, бәйге; **koşu atı** бәйге аты; **koşuda koşmak** бәйгелә ҡатнашыу

koşucu 1. бәйгелә ҡатнашыусы, йүгереүсе 2. бәйге ат

koşuk *әҙәб.* бәйет, шиғыр; **koşuk düzmek** шиғыр яҙыу

koşulmak егелеү; **araba koşuldu** арбаға егелде; **işe koşulmak** эшкә егелеү

koşum егем, ҡамыт-дуға (сбруй); **koşumu almak** ат туғарыу; **koşum atı** егем аты

kova биҙрә; **bir kova su** бер биҙрә һыу; **kuyudan kova kova su çekmek** ҡойонан биҙрәләп һыу һирпеп алыу; **bahçe kovası** баҡса һиптергесе

kovan умарта; **kovan yeri** умарталыҡ

kovmak ҡыуыу; **ineği bahçeden kovmak** һыйырҙы баҡсанан ҡыуып сығарыу

kovuk 1. ҡыуыш, соҡор; **ağaç kovuğu** ағас ҡыуышы; **diş kovuğu** теш соҡоро 2. ҡыуышлыҡ; **ağız kovuğu** ауыҙ ҡыуышлығы

koymak ҡуйыу, һалыу; **kağıdı cebine koymak** ҡағыҙҙы кеҫәгә һалыу

koyu ҡуйы; **koyu süt** ҡуйы һөт

koyun һарыҡ, тәкә; **koyun eti** һарыҡ ите; **koyun derisi** һарыҡ тиреһе

koz сәтләүек; **koz helvası** сәтләүек хәлүәһе

köfte котлет; **salçalı köfte** соуслы котлет

kök тамыр; **kök tutmak** тамыр ебәреү

köpek эт; **av köpeği** һунар эте; **ev köpeği** өй эте; **kapı köpeği** бәйле эт; **çoban köpeği** овчарка; **dişi köpek** ҡансай

köprü күпер; **köprü ayağı** күпер баҫанаһы (таянысы); **köprü gözü** күпер арҡаһы

köpük күбек; **sabun köpüğü** һабын күбеге; **köpük almak** күбеген алыу

köpürmek күпертеү, күбекләнеү; **reçel köpürdü** ҡайнатма (варенье) күперҙе

kör 1. һуҡыр; **kör adam** һуҡыр кеше; **kör doğmak** һуҡыр булып тыуыу 2. үтмәҫ; **kör bıçak** үтмәҫ бысаҡ 3. тоноҡ; **kör ışık** тоноҡ уҫ

körpe йәш; **körpe hıyar** йәш ҡыяр

köşe мөйөш; **dört köşe** дүрт мөйөш; **köşede oturmak** мөйөштә ултырыу

kötü насар, яман, эшәке; **kötü adam** эшәке кеше; **kötü bir huy** насар холоҡ

köy ауыл; **köy adamı** ауыл кешеһе; **köy hayatı** ауыл тормошо; **köy okulu** ауыл мәктәбе

köydeş ауылдаш; **köydeş kız** ауылдаш ҡыҙ

kucak ҡосаҡ; **kucağına almak** ҡосағына алыу; **bir kucak odun** бер ҡосаҡ утын; **kucak çocuğu** имсәк бала

kucaklamak ҡосаҡлау; **çocuğı kucaklamak** баланы ҡосаҡлау

kudret көс, ҡеүәт, ҡөҙрәт; **askeri kudret** хәрби көс

kula көрән, ҡуңыр, ерән; **kula at** ерән ат

kulak ҡолаҡ; **kulak davulu** ҡолаҡ ярыһы; **kulak kepçesı** ҡолаҡ япрағы

kule башня; **kule saati** башня сәғәте

kullanmak тотоу, файҙаланыу, ҡулланыу; **aşçı kullanmak** ашнаҡсы тотоу; **gözlük kullanmak** күҙлек ҡулланыу; **tütün kullanmak** тәмәке тартыу

kulp тотҡа, һап; **fincanın kulpu** сынаяҡ тотҡаһы; **kapının kulpu** ишек тотҡаһы

kulüp клуб; **askeri kulüp** хәрби клуб; **gece kulübü** төнгө клуб

kum ҡом; **kum çölleri** ҡом сүлдәре

kumandan командир, башлыҡ, комендант; **bölük kumandanı** рота командиры; **merkez kumandanı** ҡала коменданты

kumaş туҡыма; **elbiselik kumaş** костюмлыҡ туҡыма

kundak биләүес, йүргәк; **kundak çocuğu** йүргәктәге бала

kundura аяҡ кейеме; **kundura boyası** аяҡ кейеме кремы; **kundura fırçası** аяҡ кейеме щеткаһы

kunt ауыр, ҡалын, тупаҫ; **kunt ayakkabı** тупаҫ аяҡ кейеме

kurbağa баҡа, тәлмәрйен

kurban ҡорбан; **kurban kesmek** ҡорбан салыу

kurmak ҡороу, төҙөү, урынлаштырыу; **fabrika kurmak** фабрика төҙөү; **düzen kurmak** тәртип урынлаштырыу; **kabineyi kurmak** кабинет төҙөү

kurşun ҡурғаш: **kurşun eritme ocağı** ҡурғаш иретеү мейесе

kurt I бүре; **erkek kurt** ата бүре

kurt II ҡорт; **ağaç kurtu** ағас ҡорто

kurtulmak ҡотолоу; **hasta kurtuldu** ауырыу ҡотолдо

kuru 1. ҡоро; **kuru soğuk** ҡоро һыуыҡ; **kuru öksürük** ҡоро йүтәл **2.** кипкән, киптерелгән; **kuru yaprak** кипкән япраҡ; **kuru incir** киптерелгән инжир

kurul совет, комиссия; **bakanlar kurulu** Министрҙар Советы; **sandık kurulu** һайлау комиссияһы

kurulamak ҡоротоу, киптереү, һөртөү; **ellerini havluyla kurulamak** ҡулдарҙы таҫтамалға һөртөү; **saçını kurulamak** сәсте киптереү

kurultay ҡоролтай, съезд, конгресс; **Dil kurultayı** лингвистик конгресс

kurum I йәмғиәт, лига, ойошма, институт, учреждение; **Birleşmiş Milleller kurumu** Берләшкән Милләттәр ойошмаһы; **devlet kurumları** дәүләт учреждениелары

kurum II ҡором; **kurum bağlamak** ҡором ултырыу

kurumak ҡороу, кибеү; **çamaşırlar kurudu** кер (белье) кипте

kusmak ҡоҫоу; **çocuk yediğini kustu** бала ашағанын ҡоҫто

kusur 1. кәмселек, етешһеҙлек **2.** хата, яңылышлыҡ, ғәйеп; **kusur bende** ғәйеп миндә; **kusurda bulunmak** хата ебәреү; **kusurum çoktur** мин нык ғәйепле; **kusurumu bağışlayın** ғәйебем өсөн ғәфү үтенәм

kuş ҡош; **evcil kuş** йорт ҡошо; **yırtıcı kuşlar** йыртҡыс ҡоштар; **kuş yuvası** ҡош ояһы

kuşak 1. ҡушаҡ, билбау **2.** быуын; **genç kuşak** йәш быуын **3.** *геогр.* зона, пояс; **orta kuşak** урта пояс

kutlamak ҡотлау, тәбриклӛу; **Cumhuriyet bayramını kutlamak** Республика байрамы менән ҡотлау

kutu ҡумта, ҡап, йәшник, банка; **kibrit kutusu** шырпы ҡабы; **posta kutusu** почта йәшниге

kutup полюс, ҡотоп; **kutup iklimi** ҡотоп климаты

kuvvet көс, ҡеүәт; **kuvvet kullanmak** көс ҡулланыу

kuyruk ҡойроҡ; **kuyruğunu oynatmak** ҡойроҡ болғау

kuyu 1. ҡойо; **kuyudan su çekmek** ҡойонан һыу алыу; **kör kuyu** ҡороған ҡойо; **petrol kuyusu** нефть скважинаһы **2.** шахта, соҡор; **kireç kuyusu** эҙбиз соҡоро

kuzey төньяҡ; **kuzey kutbu** төньяҡ ҡотобо; **kuzey yarımküresi** төньяҡ ярым шары

kuzgun ҡоҙғон; **kuzgun yuvası** ҡоҙғон ояһы

kuzu һарыҡ бәрәсе

küçük 1. бәләкәй, ваҡ; **küçük ev** бәләкәй өй; **küçük ülkeler** бәләкәй илдәр; **küçük baş** ваҡ мөгөҙлө мал **2.** кесе йәштәге, кесе; **küçük oğlu** уның кесе улы

küçülmek кәмеү, бәләкәйләнеү, кесерәйеү

küf үңәҙ; **küf bağlamak** үңәҙ ҡаплау; **küf kokmak** үңәҙ еҫе сығыу

kül көл; **cigara külü** тәмәке көлө

küre шар, тумалаҡ; **kürei arz** ер шары

kürek 1. көрәк, һоҫҡо 2. ишкәк; **kürek çekmek** ишкәк ишеү

kürsü трибуна, кафедра; **kürsüye çıkmak** трибунаға сығыу

küsmek асыуланыу, үпкәләү, асыу килеү; **dünyaya küsmek** донъяға асыуланыу

kütük 1. олон, бүрәнә 2. реестр, исемлек; **seçim kütüğü** һайлаусылар исемлеге

kütüphane китапхана, китап магазины

küvet ванна, тас, унитаз; **banyo küveti** ванна

L

laf һүҙ; **lafı açmak** һүҙ башлау; **boş laflar** буш һүҙҙәр

lahana кәбеҫтә; **iki kilo lahana** ике кило кәбеҫтә

lâkin *терк.* ләкин

lamba лампа, лампочка, фонарь; **cep lambası** кеҫә фонары

lapa бутҡа; **bulgur lapası** бойҙай бутҡаһы; **pirinç lapası** дөгө бутҡаһы

lastik 1. резина, каучук; **lastik ayakkabılar** резина аяҡ кейемдәре; **lastik çizme** резина итек 2. шина; **lastik değiştirme** шинаны алмаштырыу; **lastik pompası** шина насосы

latife 1. шаяртыу, ҡыҙыҡ, мәрәкә; **latifeye çevirmek** мәрәкәгә һабыштырыу 2. анекдот

lâzım кәрәк, кәрәкле; **lâzım gelmek** кәрәк булыу

leğen 1. ҙур тас; **el leğeni** ҡул йыуа торған тас, ҡул тасы; **çamaşır leğeni** кер тасы 2. *анат.* таз һөйәге, янбаш һөйәге

leke 1. тап; **yağ lekesi** май табы; **mürekker lekesi** ҡара табы; **leke cıkarmak** тапты бөтөрөү 2. мәсхәрә, хурлыҡ, оят; **leke yapmak** мәсхәрә итеү, оятҡа ҡалдырыу

lekelemek 1. таплы итеү, тап төшөрөү 2. бысратыу, яла яғыу

lenger якорь; **lenger atmak** якорь ташлау

leylâk сирень; **leylâk çiçegi** сирень сәскәһе

lezzet ләззәт; **lezzet almak** ләззәт алыу

liman порт, гавань; **liman amelesi** порт эшсеһе

lira лира *(Төркиәнең аҡса берәмеге)*; **sarı lira** алтын лира; **Türk lirası** төрөк лираһы

liste исемлек, ведомость, лист; **eşya listesi** нәмәләр исемлеге; **aday listesi** һайлау бюллетене; **fiyat listesi** прейскурант; **yemek listesi** меню

liyakat 1. күрһәтелгән хеҙмәт 2. яҡшы һыҙат, юғары дәрәжәлек, һәләт; **liyakat göstermek** һәләтен күрһәтеү

lokanta ресторан, ашхана; **lokanta saat kaçta kapanıyor?** ашхана сәғәт нисәлә ябыла?

lügat һүҙлек; **lügat ilmi** лексикография

lütfen рәхим итеү, рәхим итеп; **Lütfen bir kilo portakal verin** рәхим итеп бер кило апельсин бирегеҙ

lütuf яҡшылыҡ, изгелек, илтифатлыҡ, мәрхәмәтлек, шәфҡәтлек, миһырбанлыҡ, итәғәтлек

lüzum кәрәклелек, кәрәге булыу, ихтыяж, мохтаж, хәжәт; **lüzum göstermek** нимәгәлер мохтаж булыу

M

maarif 1. ғилем 2. белем, уҡыу, уҡыу-уҡытыу, мәғариф; **Maarif Bakanlığı** Мәғариф министрлығы; **umumi maarif** дөйөм белем

maaş аҡсалата бүләк, пенсия, эш хаҡы, ставка, пособие; **asli maaş** төп эш хаҡы; **açık maaş** эшһеҙ ҡалғандар өсөн түләгән пособие; **emekli maaşı** пенсия; **maaş kesmek** пенсия тәғәйенләү; **maaş tezyidi** эш хаҡы арттырыу

Masar мадьяр, венгр; **masar dili** венгр теле

macera мажара, авантюра; **harp macerası** хәрби авантюра; **macera romanı** мажаралы роман

maç матч, бәйге, ярыш; **boks maçı** бокс матчы; **milletlerarası maç** халыҡ-ара бәйге

madalya медаль; **altın madalya** алтын медаль; **gümüş madalya** көмөш медаль

madde 1. *филос.* материя; **madde dünyası** материя донъяһы 2. есем, матдә; **zehirli madde** ағыулы матдә; **madde değişimi** матдәләр алмашыныуы 3. нәмә, тауар; **geniş istihlak maddeleri** киң ҡулланыу тауарҙары 4. ризыҡ, аҙыҡ, ашамлыҡ; **sütlü maddeler** һөт ашамлыҡтары 5. статья *(законға ҡарата)* **kanun maddesi** закон статьяһы; **sözlük maddesi** һүҙлек статьяһы

maddi матди; **maddi değerler** матди байлыҡтар; **maddi hasar** матди зыян; **maddi sıkıntılar** матди ҡыйынлыҡ

maden металл; **has maden** аҫыл металл; **nadir maden** һирәк осрай торған металл; **hafif maden** еңел металл

madeni 1. металл; **madeni para** металл аҡса 2. минераль; **madeni gübreler** минераль ашламалар; **madeni tuz** минераль тоҙ

mağara мәмерйә, тау тишеге; **mağara adamı** мәмерйә кешеһе

mağaza магазин; **Yiycek mağazası** аҙыҡ-түлек магазины

mağmum 1. ҡайғылы, хәсрәтле, һағышлы 2. йонсоу, болотло; **mağmum bir hava** болотло көн

mahal урын, майҙан; **ikamet mahali** йәшәгән (туҡталған) урын; **spor mahallı** спорт майҙаны, стадион

mahalle квартал, район *(ҡалаға ҡарата)*; **kenar mahalle** ситтәге район, ҡала сите; **mahalle bekçisi** квартал ҡарауылсыһы

mahalli урындағы; **mahalli adetler** урындағы ғәҙәттәр; **mahalli kıyafet** урындағы (милли) кейем

mahkeme хөкөм, суд; **mahkeme başkanı** суд рәйесе

mahsul емеш, уңыш; **mahsul kaldırmak** уңыш йыйыу; **hayal mahsulü** хыял емеше

makale мәҡәлә; **ilmi makale** ғилми мәҡәлә

makam 1. урын, туҡталған урын 2. вазифа, эш урыны, хакимиәт; **büyük makam** юғары хакимиәт

makas 1. ҡайсы; **bahçıvan makası** баҡса ҡайсыһы, секатор 2. тимер юлы стрелкаһы

makine машина, машинка; **çamaşır makinesi** кер йыуыу машинаһы

maksat маҡсат, ынтылыш, ниәт; **maksata muvafık** маҡсатҡа ярашлы

mal 1. мөлкәт, байлыҡ, мал; **baba malı** мираҫ малы 2. тауар; **sanayi malları** промышленность тауарҙары

malum мәғлүм; **herkesçe malum vakıa** һәр кемгә мәғлүм ваҡиға

malumat белем, ғилем, мәғлүмәт; **malumat edinmek** белем алыу, мәғлүмәт алыу; **malumatı mühimme** мөһим мәғлүмәт

malül инвалид, ғәриб; **harb malülü** һуғыш ғәрибе

mamur 1. бөтөн, төҙөк 2. эшкәртелгән

mana 1. мәғәнә, аҡыл, фекер; **manasına gelmek** мәғәнәгә эйә булыу 2. төш, төш күреү; **alemi mana** төш

mantar бәшмәк; **ak mantar** аҡ бәшмәк; **sinek mantarı** тырҡыш бәшмәк

mantık логика; **çocuk mantığı** балалар логикаһы; **suni mantık** формаль логика

marangoz балта оҫтаһы

marifet 1. белем, ғилем, мәғрифәт 2. оҫталыҡ, талант, маһирлыҡ; **marifetini göster!** маһирлығыңды күрһәт! 3. сер, үҙенсәлек, ғиллә; **bu makinenin bir marifeti de...** тағы ла был машинаның бер сере...

mart март; **mart dokuzu** март бураны

masa өҫтәл; **yazı masası** яҙыу өҫтәле; **yemek masası** аш өҫтәле; **ütü masası** үтекләү өҫтәле (таҡтаһы); **masa örtüsü** ашъяулыҡ; **masa başına oturmak** өҫтәл артынан ултырыу

masal әкиәт, мәҫәл, миф; **masal okumak** әкиәт уҡыу

maskara мәсхәрә; **maskarasını çıkarmak** мәсхәрәгә ҡалдырыу

masraf тотолған аҡса, сығым; **masraf görmek** аҡса сарыф итеү

maşrık көнсығыш; **maşrık illeri** көнсығыш илдәре

matem 1. траур, матәм; **matem havası** матәм көйө 2.ҡайғы, хәсрәт; **matem etmek** ҡайғы кисереү

mavi күк, зәңгәр; **mavi göz** зәңгәр күҙ

maya сүпрә, әсетке; **ekmek mayası** икмәк әсеткеһе; **kımız mayası** ҡымыҙ әсеткеһе

maymun маймыл

mazbata протокол; **mazbata yazmak** протокол яҙыу

mazbut тәртипле, йыйнаҡ; **mazbut bir adam** тәртипле әҙәм; **mazbut bir oda** йыйнаҡ бүлмә

medus депутат; **Yüksek Sovyet medusu** Юғары совет депутаты

mecal көс, ҡеүәт; **mecali kalmadı** көсө ҡалманы

mecbur мәжбүр; **mecbur etmek** мәжбүр итеү

meclis 1. мәжлес, парламент, палата, йыйын; **milli meclis** милли йыйын 2. совет; **muharede meclisi** хәрби совет 3. йыйылыш, кәңәшмә, осрашыу; **aile meclisi** ғаилә кәңәшмәһе; **meclis kurmak** кәңәшмә йыйыу

mektep мәктәп, училище, уҡыу йорто; **orta mektep** урта мәктәп; **kız mektebi** ҡыҙҙар мәктәбе; **vüksek mektep** юғары мәктәп; **mektep tatili** мәктәп каникулдары; **mektep arkadaşı** мәктәп дуҫы

mektup хат, корреспонденция; **açık mektup** асыҡ хат; **taahhütlu mektup** заказлы хат; **mektup kutusu** почта йәшниге; **mektubu postaya atmak** хатты почта йәшнигенә төшөрөү

memat үлем, үлеү; **hayat memat meselesi** йәшәү йәки үлеү мәсьәләләре

meme түш, имсәк, елен; **memedeki çocuk** имсәк бала; **meme vermek** имсәк имеҙеү; **inek memesi** ныйыр елене

memleket ил, өлкә; **sömürge memleketler** колониаль илдәр

memur хеҙмәткәр, чиновник; **devlet memuru** дәүләт чиновнигы; **hesap memuru** хисапсы, бухгалтер

memuriyet 1. хеҙмәт (эш) урыны, вазифа 2. командировка; **memuriyetle gitmek** командировкаға китеү

mendil 1. ҡулъяулыҡ; **mendil sallamak** ҡулъяулыҡ болғау 2. салфетка, таҫтамал

menfaat файҙа, мәнфәғәт, ихтыяж; **menfaatlerinde kullanmak** үҙ мәнфәғәтендә ҡулланыу

meram теләк, ниәт, ынтылыш, маҡсат; **meramına nail olmak** маҡсатына ирешеү

merasim церемония, йола; **askeri merasim** хәрби церемония; **cenaze merasimi** ерләү йолаһы

merdiven баҫҡыс, трап

merhamet мәрхәмәт, шәфҡәт

merkez үҙәк, мәркәз; **eğitim merkezi** уҡыу үҙәге

mermer мәрмәр; **mermer abide** мәрмәр һәйкәл

mermi снаряд, туп, пуля, патрон, мина, ракета; **duman mermisi** төтөнлө снаряд

mesele мәсьәлә, проблема; **günün meselesi** көнүҙәк мәсьәлә

mesken торлаҡ, йәшәгән урын; **mesken inşaatı** торлаҡ төҙөү; **mesken tutmak** торлаҡҡа күсеү

meslek профессия, белгес, карьера; **bir mesleke intisap etmek** үҙеңде бер профессияға бағышлау

mesul яуаплы; **mesul müdür** яуаплы мөдир

mesuliyet яуаплылыҡ; **şahsi mesuliyet** шәхси яуаплылыҡ; **mesuliyet hissi** яуаплылыҡ тойғоһо

mesut бәхетле, уңышлы, шатлыҡлы, күңелле, рәхим, хозур; **mesut hatıra** күңелле хәтирә; **mesut zaman** бәхетле заман

meşakkat ҡыйынлыҡ, ауырлыҡ, мәшәҡәт; **meşakkat çekmek** ҡыйынлыҡ кисереү

meşgul мәшғүл, буш түгел; **müdür şimdi meşguldür** мөдир хәҙергә буш түгел

meşhur атаҡлы, данлыҡлы, шөһрәт ҡаҙанған, танылған; **meşhur adam** танылған кеше

mevsim ваҡыт, миҙгел, мәл, йыл; **ekim mevsimi** сәсеү миҙгеле; **fırtına mevsimi** дауыл мәле

mevzu тема, сюжет; **mevzua girmek** темаға күсеү

meydan майҙан, ялан, ҡыр; **meydanı harp** һуғыш майҙаны; **at meydanı** ипподром; **atış meydanı** полигон; **güreş meydanı** көрәш майҙаны; **hava meydanı** аэродром

meyva емеш; **kuru meyva** киптерелгән емеш; **meyva vermek** емеш биреү

mezar ҡәбер; **meçhul asker mezarı** билдәһеҙ һалдат ҡәбере; **mezar taşı** ҡәбер ташы; **mezar kitabesi** ҡәбер ташындағы яҙыу

mezat аукцион, һатыу итеү; **mezat etmek** аукциондан һатыу

mezhep тәғлимәт, доктрина, мәктәп; **askeri mezhep** хәрби доктрина

mıknatıs магнит; **suni mıknatıs** яһалма магнит; **tabii mıknatıs** тәбиғи магнит

mıntıka район, зона, өлкә, сектор, пояс; **sıcak mıntıka** эҫе пояс; **kutup mıntıkası** поляр зона

mızıka музыка; **mızıka dinlemek** музыка тыңлау

mide ашҡаҙан; **mide bezi** ашҡаҙан аҫты биҙе; **mide ekşimesi** үҙәк көйөү

mihir мәһәр

mihnet бәхетһеҙлек, ҡайғы-хәсрәт, бәлә-ҡаза, ауырлыҡ, ҡыйынлыҡ, михнәт; **mihnet çekmek** михнәт кисереү; **mihnet uğramak** бәлә-ҡазаға осрау

miktar 1. һан, миҡдар; **nüfus miktarı** халыҡтың һаны 2. дәрәжә, күләм, кимәл; **bulut miktarı** болотлолоҡ кимәле

mikyas масштаб

millet 1. милләт, халыҡ; **hangi milletensiniz?** милләтегеҙ кем? 2. кешеләр, халыҡ; **erkek milleti** ирҙәр халҡы; **soför milleti** шоферҙар халҡы

mimarî архитектура, төҙөү сәнғәте; **mimarî şubesi** архитектура бүлеге

miras мираҫ; **miras almak** мираҫ алыу

misafir ҡунаҡ; **davetsiz misafir** саҡырылмаған ҡунаҡ; **değerli misafirler** хөрмәтле ҡунаҡтар; **misafir odası** ҡунаҡ бүлмәһе; **misafir gelmek** ҡунаҡҡа килеү

misal миҫал; **misal göstermek** миҫал итеп күрһәтеү

mizan үлсәү; **mizana vurmak** үлсәүгә һалыу, үлсәү

mola привал, ял итеп алыу

muahede договор, килешеү; **muahede akdetmek** договор төҙөү; **muahedeyi feshetmek** договорҙы юҡҡа сығарыу; **sulh muahedesi** тыныслыҡ договоры

muamele мөғәмәлә, үҙеңде тотоу тәртибе; **hüsnü muamele** яҡшы мөғәмәлә; **kaba muamele** тупаҫ мөғәмәлә

muhabbet мөхәббәт; **ebeveynine karşı derin bir muhabbet besliyor** ата-инәһенә ҡарата тәрән мөхәббәт кисерә

muhabere яҙышыу, хаттар, корреспонденция, бәйләнеш; **muhabereye girişmek** хат алышыу, бәйләнешкә инеү

muhabir корреспондент; **mahsus muhabir** махсус корреспондент; **askeri muhabir** хәрби корреспондент; **foto muhabiri** фотокорреспондент; **muhabir aza** корреспондент ағзаһы

muhakeme суд, хөкөм; **muhakeme salonu** суд залы

muharebe һуғыш, көрәш; **muharebe açmak** һуғыш асыу

muhit тирә-йүн, мөхит; **muhit yapmak** үҙең тирәләй дуҫ-иш булдырыу; **ailesi muhitinde** ғаиләлә, ғаилә эсендә

muhtar 1. үҙ аллы, автономиялы, ирекле; **muhtar eyalet** автономиялы өлкә 2. староста; **köy muhtarı** ауыл старостаһы; **mahalle muhtarı** квартал старостаһы

muhtel боҙолған; **muhtel safa** боҙолған кәйеф

muhteva эстәлек; **muhtevasını beyan etmek** нимәнеңдер эстәлеген аңлатыу

mukabele яуап; **mukabele etmek** яуап биреү

mukavele договор, килешеү, контракт, конвенция

mum 1. шәм; **mum yakmak** шәм яндырыу 2. балауыҙ

murat теләк, ниәт, маҡсат, морат; **muradına ermek** моратына ирешеү

muteber хөрмәтле, дан ҡаҙанған, танылған; **muteber adam** танылған кеше

mutlak абсолют; **mutlak boşluk** абсолют бушлыҡ

mübarek бәхетле, ҡотло; **mübarek olsun** ҡотло булһын

müdavat дауалау; **ilk müdavat** ашығыс ярҙам

müddet ваҡыт, осор, дәүер, срок; **müddetini uzatmak** срокты оҙайтыу

müdür мөдир, директор, администратор, башлыҡ, етәксе; **istasyon müdürü** станция башлығы; **mektep müdürü** мәктәп директоры

müedda мәғәнә, эстәлек; **makale müeddası** мәҡәлә эстәлеге

müessese учреждение, ойошма, институт, предприятие; **ticari müesseseleri** сауҙа предприятиелары

mühendis инженер; **maden mühendisi** тау инженеры; **askeri mühendis** хәрби инженер

mühim мөһим, етди, ҙур; **mühim bir mesele** мөһим бер мәсьәлә; **mühim hasarat** ҙур зыян

mühür мөһөр, мисәт, штемпель

mükaleme һөйләшеү, әңгәмә; **telefon mükalemesi** телефондан һөйләшеү

müläyemet яғымлылыҡ, мөләйемлек, алсаҡлыҡ; **müläyemet göstermek** яғымлылыҡ күрһәтеү

müläyim яғымлы, асыҡ йөҙлө, мөләйем; **müläyim bir adam** мөләйем кеше

mümkün мөмкин; **mümkün yapmak** мөмкин итеү; **ne mümkün!** шулай мөмкинме!

münakaşa бәхәс, прения, дискуссия, полемика; **hararetli münakaşalar** ҡыҙыу бәхәстәр

müracaat мөрәжәғәт; **müracaat etmek** мөрәжәғәт итеү

mürekkep ҡара; **mürekkep lekesi** ҡара табы

müsabaka конкурс; **müsabaka açmak** конкурс иғлан итеү

müsavat тигеҙлек; **siyasi müsavat** сәйәси тигеҙлек

müsellah ҡораллы; **müsellah isyan** ҡораллы восстание

müslüman 1. мосолман 2. ғәҙелле, намыҫлы; **müslüman adam** намыҫлы кеше

müşterek дөйөм, уртаҡ; **müşterek çalışma** уртаҡ эш

N

nabız пульс; **nabız atışı** пульс тибеше

nadan наҙан, тупаҫ, әҙәпһеҙ; **nadan adam** наҙан кеше

nahak ғәҙелһеҙ, наһаҡ

nakıs 1. кәмселек, етешһеҙлек, үтәлмәгән, ғәмәлгә ашмаған; **nakıs borçlar** үтәлмәгән бурыстар 2. минус; **nakıs bir derece** минус бер градус

namaz намаҙ; **namaz bezi** намаҙлыҡ; **namaz kılmak** намаҙ уҡыу

namlu 1. көбәк 2. йөҙ; **kılıç namlusu** ҡылыс йөҙө

nar гранат, анар; **nar suyu** анар һуты

nasıl ниндәй, нисек, ниндәйерәк; **bu nasıl bir adam?** был ниндәй кеше? **sual nasıl ise cevap ta öyledir** һорау нисек булһа яуап та шулай; **nasıl geldiniz?** нисек килдегеҙ?

nasihat кәңәш, өгөт-нәсихәт; **nasihat kabul etmek** кәңәште ҡабул итеү

naşir нәшер итеүсе

naz ҡыланыу, наҙланыу, ҡылансыҡланыу; **naz çekmek** наҙланыу

nazar 1. ҡараш; **nazar atfetmek** ҡараш ташлау 2. иғтибар; **nazara almak** иғтибарға алыу

ne 1. нимә; **o sana ne söyledi?** ул һиңә нимә һөйләне? 2. ниндәй; **ne kaba adam!** ниндәй тупаҫ кеше!

nebat үсемлек, үсемлектәр донъяһы; **nebat bahçesi** үсемлектәр баҡсаһы

neci кем, профессияһы ниндәй; **bu adam necidir?** был кешенең профессияһы ниндәй?

neden ниңә, ни өсөн; **bana neden gücendiniz?** миңә ни өсөн үпкәләнегеҙ?

nefret нәфрәт; **nefret uyandırmak** нәфрәт уятыу

nehir йылға; **nehir kolu** йылға ҡулы; **nehir limanı** йылға порты

nem 1. еүеш, дым; **nem almak** еүешләнеү, дымланыу 2. ысыҡ; **nem yağdı** ысыҡ төштө

nemek тоҙ; **nan ü nemek** икмәк-тоҙ

nere ҡайһы ере, ни ере; **neresinden yaralıdır?** ни ере яраланды?

nerede ҡайҙа ◊ **nerede hareket orada bereket** ҡайҙа хәрәкәт шунда бәрәкәт

nereli ҡайҙан, ҡайһы яҡтан; **siz nerelisiniz?** һеҙ ҡайһы яҡтан?

nereye ҡайҙа? **nereye kadar** ҡайҙа тиклем

nesil нәҫел; туған-тыумаса; **nesil bozuk** туған-тыумасаһыҙ

nesne нәмә, әйбер; **nesne kalmamış** бер нәмә лә ҡалмаған

neşe шатлыҡ, яҡшы кәйеф; **neşesi bozulyor** уның кәйефе боҙола

neşriyat нәшриәт

netice нәтижә, һөҙөмтә, йомаҡ, һығымта; **netice çıkarmak** нәтижә сығарыу

nevi төр, тип, зат; **nevi beşer** кешелек заты; **bu nevi inci görmedim** бындай төр ынйыны күргәнем юк

nezaket ярымлык, инсафлык, әҙәплелек; **nezaket göstermek** ярымлылык күрһәтеү

nezaret күҙәтеү, контроль; **nezaret altına almak** күҙәтеү алып барыу

nice нисә, күпме; **nice kemseler** күптәр

niçin ни өсөн, ниңә; **buraya niçin geldiniz?** бында ни өсөн килдең?

nihayet 1. сик, аҙаҡ; **nihayet vermek** сик ҡуйыу; **işine nihayet vermek** эштән сығарыу **2.** ахыр сиктә, нигәйәт; **ihtilaf nihayet halledildi** ҡаршылыҡ, ахыр сиктә, хәл ителде

nikâh никах; **nikâh akdetmek** никахлашыу

nisan апрель

nispet бәйләнеш, мөнәсәбәт; **bu aileye nispetiniz var mı?** был ғаиләгә мөнәсәбәтегеҙ бармы?

nişan 1. билге, тамға, эҙ; **nişan bırakmak** эҙ ҡалдырыу **2.** никах; **nişan halkası** никах балдағы; **nişan merasimi** никах йолаһы **3.** орден; **nişan almak** орден алыу

niyaz ялындырыу, инәлтеү, ялбарыу, үтенеү; **naz niyaz ile yapmak** ялындырып эшләү

niyet маҡсат, ниәт; **niyeti bozuk** насар ниәтле

niza бәхес, ыҙғыш, ығы-зығы, тауыш; **niza etmek** тауыш сығарыу

nizam ҡоролош, төҙөлөш, система, тәртип; **sosyal nizam** йәмғиәт төҙөлөшө; **nizama getirmek** тәртип урынлаштырыу

noksan кәмселек, етешһеҙлек; **noksan olmak** етешмәү

nokta 1. пункт, нөктә; **galeyan noktası** ҡайнау нөктәһе; **iki nokta** ике нөктә **2.** пост; **polis noktası** полиция посы

not 1. билдә, тамға, конспект, яҙыу, мәҡәлә; **not düşmek** мәҡәлә яҙыу; **not tutmak** конспект яҙыу **2.** балл, баһа; **kırık not** насар баһа; **iyi not** яҡшы баһа; **tam not** юғары балл; **not koymak** баһа ҡуйыу

nöbet 1. сират, нәүбәт; **nöbet bindirmek** сират булдырыу **2.** наряд, ҡарауыл, дежурлык; **nöbet beklemek** ҡарауылда тороу **3.** өйәнәк, быума; **sıtma nöbeti** биҙгәк өйәнәге

nöbetçi дежур; **nöbetçi eczane** дежур аптека; **nöbetçi doktor** дежур доктор

numara 1. номер; **numara çevirmek** (телефондың) номерын йыйыу; **bu evin numarası 25'tir** был өйҙең номеры 25 **2.** размер; **on numara çorap** унынсы размер ойоҡ; **kaç numara ayakkabı giyiyorsunuz?** ниндәй размер аяҡ кейеме кейәһегеҙ?

numune өлгө, үрнәк; **numune çiftliği** өлгөлө форма

nur яҡтылык, нур; **ay nuru** ай нуры

nus тәм-том, бал

nutuk телмәр, һүҙ, сығыш; **nutuk söylemek** телмәр һөйләү

nüfus 1. халыҡ; **nüfusun artması** халыҡтың үҫеүе 2. кеше; **burada beş nüfus var** бында биш кеше бар

nüsha экземпляр, номер; **sabah nüshası** иртәнге номер *(гәзиткә ҡарата)*; **son nüsha** һуңғы номер

O

o 1. ул; **o gelmedi, ben geldim** ул килмәне, мин килдем 2. теге; **o iyi değil, bu iyidir** теге яҡшы түгел, был яҡшы

ocak 1. усаҡ, мейес; **mutfak ocağı** кухня мейесе; **ocak kapısı** мейес ҡапҡасы; **ocak yakmak** мейес ялыу 2. ғаилә, өй, усаҡ; **baba ocağı** ата өйө (йорто); **ocağı yıkılmak** ғаиләне тарҡатыу 3. түтәл; **hıyar ocağı** ҡыяр түтәле 4. ғинуар; **ocak fırtınası** ғинуар бураны

oda бүлмә; **misafir odası** ҡунаҡ бүлмәһе; **çalışma odası** эш бүлмәһе; **okuma odası** уҡыу залы; **yatak odası** йоҡо бүлмәһе; **oda takımı** бүлмә мебеле

odun утын; **bir araba odun** бер арба утын; **odun kömürü** утын күмере; **odun yarmak** утын ярыу

oğlan малай; **çocukların ikisi oğlan, biri kızdır** балаларының икеһе малай, береһе — ҡыҙ

oğul ул; **küçük oğlu** кесе улы; **büyük oğlu** оло улы; **biricik oğul** берҙән-бер ул

ok уҡ; **ok atmak** уҡ атыу

okşamak иркәләү; **çocuğu okşamak** баланы иркәләү

okul мәктәп, училище, уҡыу йорто; **ilk okul** башланғыс мәктәп; **öğretmen okulu** педагогия училищеһы; **meslek okulu** һөнәр училищеһы; **hava okulu** авиация училищеһы; **okul çantası** уҡыусылар портфеле; **okul öğretmeni** мәктәп уҡыусыһы

okumak 1. уҡыу; **telgrafınızı okudum** телеграммағыҙҙы уҡыным 2. уҡыу, өйрәнеү; **o iki yıl İngilizce okudu** ул ике йыл инглиз телен өйрәнде 3. йырлау; **şarkı** йыр йырлау

okunmak уҡылыу, өйрәнелеү, йырланыу; **kitap okundu** китап уҡылды; **şarkı okundu** йыр йырланды

okur уҡыусы *(гәзит-журналды)*; **bu derginin okurları çoktur** был журналды уҡыусылар күп

olağan ғәҙәти, ғәҙәттәге; **olağan şeyler** ғәҙәттәге күренеш (нәмә)

olağandışı ғәҙәттән тыш, тәбиғи булмаған, иҫ киткес

olanak мөмкинселек; **olanak sağlamak** мөмкинселекте тормошҡа ашырыу

olay ваҡиға, хәл; **önemli milletlerarası olaylar** мөһим халыҡ-ара ваҡиға

olgun 1. бешкән, өлгөргән; **olgun armut** бешкән груша 2. бәлиғ булған, **еткән**; **olgun kız** еткән ҡыҙ

olmak булыу; **her gün fırtına oluyor** һәр көн дауыл була; **bu hanım sizin neniz oluyor?** был ханым һеҙҙең кемегеҙ була? **öğretmen olacağım** уҡытыусы булам; **anjin olmak** ангина менән ауырыу; **öksürük olmak** йүтәлләү

olmamiş өлгөрмәгән, бешмәгән, йәшел; **olmamiş bir elma** йәшел алма

olta ҡармаҡ; **oltayı suya atmak** ҡармаҡты һыуға ырғытыу; **oltayı vurmak** балыҡ ҡабыу (сиртеү)

olur була торған, булыр; **bu olur iş mi?** был була торған эш ме?

omurga умыртҡалыҡ, умыртҡа бағанаһы

omuz иңбаш, ҡулбаш; **omuza çıkmak** ҡулбашына ултырыу *(балаға ҡарата)*

on ун; **on defa** ун тапҡыр; **on saat** ун сәғәт; **on yaşındadır** уға ун йәш; **on iki daha on iki eder** унға икене ҡушһаң ун ике була; **saat on buçuk** ун беренсе ярты; **(saat) ona beş (dakika) var** биш минуттан ун

onamak хуплау, ризалыҡ биреү; **bu iş herkes tarafından onandı** был эш барыһы тарафынан хупланды

onarma ремонт, төҙәтеү, һипләү; **esaslı onarma** капиталь ремонт; **onarma yapmak** ремонт яһау

onarmak ремонт яһау, ремонтлау, төҙәтеү; **eski bir evi onarmak** иҫке йортто ремонтлау; **bozuk bir saati onarmak** боҙоҡ сәғәтте төҙәтеү

onun уның; **onunla birlikte** уның менән бергә; **onun annesi yok** уның әсәһе юҡ

ora теге урын, теге ер; **oram değil, buram ağrıyor** теге ерем түгел, был ерем ауырта

orada унда; **orada bütün yaz kalacak** унда йәй буйы ҡаласаҡ

orak ураҡ; **orak ve çekiç** ураҡ һәм сүкеш; **orak vakti** ураҡ ваҡыты

oramak урыу *(ураҡ менән)*; **ekin oramak** иген урыу

ordu армия; **halk ordusu** халыҡ армияһы; **muntazam ordu** регуляр армия

orman урман; **balta girmemiş orman** кеше аяғы баҫмаған (ҡулы теймәгән) урман

orografi орфография

orta урта; **kışın ortası** ҡыш уртаһы

ortam хәл, шарт; **bu ortamda fazla duramazdı** бындай шартта ул ҡала алмай

oruç ураҙа; **oruç günü** ураҙа көнө; **oruç tutmak** ураҙа тотоу

ot 1 үлән; **muzır otlar** ҡый үләндәре; **kuru ot** бесән, кипкән үлән; **ot biçimi** бесән ваҡыты; **ot ayıklama** утау ваҡыты

ot II ут; **ot yakmak** ут яғыу

otluk ялан, көтөүлек; **yeşil otluk** йәшел ялан

otomobil автомобиль, машина; **binek otomobil** еңел машина; **yük otomobili** йөк машинаһы

oturak нигеҙ, ултыра торған ер

oturmak 1. ултырыу; **sandalyeye oturmak** ултырғысҡа ултырыу **2.** тороу, йәшәү; **nerede oturuyorsunuz?** ҡайҙа йәшәйһегеҙ?

oturum кәңәшмә, йыйылыш; **açık oturum** асыҡ йыйылыш; **gizli oturum** ябыҡ йыйылыш

otuz утыҙ; **otuz yaşındadır** утыҙ йәшендә

oy 1. фекер, ҡараш; **halk oyu** йәмғиәт фекере **2.** *(һайлауҙа)* тауыш, һайлау хоҡуғы; **oy vermek** тауыш биреү

oyalamak ҡыҙыҡтырыу, әүрәтеү, йыуатыу; **çocuğu oyalamak** баланы әүрәтеү

oydaş фекерҙәш

oylama тауыш биреү; **oylamaya katılmak** тауыш биреүҙә ҡатнашыу

oynamak уйнау; **satranç oynamak** шахмат уйнау; **top oynamak** туп уйнау

oyun 1. уйын; **satranç oyunu** шахмат уйыны **2.** театр, спектакль; **oyuna çıkmak** сәхнәгә сығыу

oyuncak уйынсыҡ; **oyuncak oynamak** уйынсыҡ уйнау

Ö

öbür икенсе, бүтән, башҡа; **köyün öbür ucunda** ауылдың икенсе осонда

öç үс; **öç almak** үс алыу

ödemek түләү; **borcunu ödemek** бурысты түләү

öğrenci уҡыусы, студент, талип

öğrenim белем, уҡыу, уҡыу-уҡытыу; **ilk öğrenim** башланғыс белем; **yüksek öğrenim** юғары уҡыу; **parasız öğrenim** буш уҡыу; **öğrenim araçları** уҡыу әсбәптәре

öğrenmek уҡыу, өйрәнеү; **dersini öğrenmek** дәрес уҡыу; **bir lisan öğrenmek** тел өйрәнеү

öğretim уҡыу, уҡыу-уҡытыу; **öğretim yılı** уҡыу йылы

öğretmek уҡытыу, өйрәтеү; **çocuklar öğretmek** балалар уҡытыу

öğretmen уҡытыусы; **latince öğretmeni** латин теле уҡытыусыһы; **öğretmenler kurulu** педсовет

öğüt кәңәш, өгөт, өгөт-нәсихәт; **öğüt almak** өгөт алыу; **öğüt vermek** өгөт биреү

ökçe үксә; **alçak ökçeli bir potin** тәпәш үксәле аяҡ кейеме

öksürmek йүтәлләү; **çocuk öksürüyor** бала йүтәлләй

öksürük йүтәл; **kuru öksürük** ҡоро йүтәл; **öksürük ilâcı** йүтәл дарыуы; **Bende öksürük var** миндә йүтәл; **lütfen bana öksürüge karşı bir ilâç verin** зинһар өсөн йүтәлгә ҡаршы берәй дарыу биреғеҙ; **öksürük otu** үгәй инә үләне

öksüz үкһеҙ, етем; **öksüz çocuk** үкһеҙ бала

öküz үгеҙ; **öküz eti** үгеҙ ите

ölçmek үлсәү; **yağı öiçmek** май үлсәү; **buğday ölçmek** бойҙай үлсәү; **kumaşı ölçmek** тауар үлсәү; **tarlayı ölçmek** ялан үлсәү

öldürmek үлтереү

ölgün уңған, һулыған; **ölgün kumaş** уңған тауар

ölmek үлеү; **savaşta ölmek** һуғышта үлеү

ölmüş тере булмаған, үлгән; **ölmüş balık** үлгән балыҡ

ölüm үлем; **ölüm cezası** үлем язаһы

ölümsüz үлемһеҙ; **ölümsüz bir eser** үлемһеҙ әҫәр

ömür ғүмер; **ömrünüz çok olsun!** ғүмерегеҙ оҙон булһын! **ömrünü tüketmek** ғүмерҙе ҡыҫҡартыу

ön ал (алғы) яҡ, алды; **evin önü bahçe** өй алдындағы баҡса; **ön sıralar** алдағы рәт; **trenin ön tarafı** поездың алғы яғы

önayak алдан йөрөүсе, инициатор

önce 1. тәүҙә, башта; **önce düşün, sonra söyle!** башта уйла, һуңынан һөйлә! **2.** элек; **bir yıl önce** бер йыл элек; **bundan bir gün önce** бынан бер көн элек

önem әһәмиәт, мөһимлек, файҙа, мәғәнә; **önem vermek** әһәмиәт биреү; **ne önemi var** бынан ниндәй файҙа (мәғәнә)

önemli әһәмиәтле, мөһим; **önemli olay** мөһим ваҡиға

önerge тәҡдим; **önerge vermek** тәҡдим индереү

önlemek булдырмау сараһын күреү, зыян килеүҙән һаҡлап алып ҡалыу; **dünya savaşını önlemek** донъя һуғышы булдырмау; **yangını önlemek** янғынды булдырмау

önsöz баш һүҙ; **önsöz yazmak** баш һүҙ яҙыу

öpmek үбеү; **el öpmek** ҡулды үбеү

ör кәртә, ҡойма; **ağaç ör** ағас ҡойма

ördek өйрәк; **evcil ördek** йорт өйрәге; **yaban ördek** ҡырағай өйрәк; **ördek eti** өйрәк ите

örf ғөрөф, ғөрөф-ғәҙәт; **milli örf** милли ғөрөф

örgü 1. үреү, бәйләү; **örgü makinesi** бәйләү машинаһы; **örgü şişi** бәйләү әнәһе; **örgü örmek** бәйләм бәйләү; **örgü yünü** бәйләү йөнө **2.** үрелгән сәс, толом; **iki kalın örgüsü var** уның сәсе ике ҡалын толомло; **saçlarını iki örgü yapmış** сәсен ике толом итеп үргән

örmek 1. үреү, бәйләү; **çorap örmek** ойоҡ бәйләү; **fanila örmek** кофта бәйләү; **sepet örmek** кәрзин үреү; **kız saçlarını örmüş** ҡыҙ сәсен үргән **2.** ямау һалыу, ямау; **elbisenin yırtığını örmek** күлдәктең йыртығын ямау

örselemek туҙҙырыу, таушалдырыу; **fırtına çiçekleri örselemiş** дауыл сәскәләрҙе туҙҙырып бөткән

örtmek 1. ябыу, ҡаплау, ышыҡлау; **yemek tabağını örtmek** аш табағын ҡаплау; **yüzünü örtmek** йөҙҙө ҡаплау 2. ябыу; **kapıyı örtmek** ишекте ябыу

örtü япма, ябыу; **işlemeli örtü** сигелгән япма; **masa örtüsü** өҫтәл ябыуы; **yatak örtüsü** түшәк ябыуы

örtülü ҡапланған, ябынған; **başı örtülü bir kadın** башына ябынған ҡатын; **ormanla örtülü arazi** урман менән ҡапланған ер

örümcek үрмәксе, үрмәксе ауы; **örümcek sarmak** үрмәксе ауы үреү

öte теге яҡ; **dağın ötesi** тауҙың теге яғы

öteki башҡа, икенсе; **öteki kalemi veriniz** башҡа ҡәләм бирегеҙ; **onu tanıyorum, fakat öteki kim?** уны таныйым, ә икенсеһе кем?

ötmek һайрау; **kuş ötüyor** ҡош һайрай

ötücü һайрай торған, һайрар; **ötücü kuşlar** һайрар ҡоштар

ötümlü *лингв.* яңғырауыҡлы; **ötümlü ses** яңғырауыҡлы өн

ötüşmek һайрашыу; **bülbüller ötüşmeğe başladılar** былбылдар һайраша башланы

öykü хикәйә, новелла, повесть; **hayat öyküsü** биография

öz I 1. үҙ; **özünü dünyanın göbeği sanmak** үҙеңде донъяның кендеге тип иҫәпләү 2. асылы, айышы, төп нигеҙе; **esas öz** төп эҫтәлек; **meselenin özü** мәсьәләнең айышы

öz II 1. бер туған; **öz kardeş** бер туған ағай (апай) 2. ысын, саф; **öz Türkçe** саф төрөксә

özek үҙәк; **şehir özeği** ҡала үҙәге

özel 1. үҙеңдеке, шәхси; **özel araba** шәхси машина; **özel hayat** шәхси тормош 2. хосуси; **özel mülkiyet** хосуси милек 3. үҙенсәлекле, махсус; **özel bir davet** махсус саҡырыу; **özel bir okul** махсус мәктәп

özenmek тырышыу, тырышлыҡ күрһәтеү; **ben bu yazıya çok özendim** мин был мәҡәлә өҫтөндә бик тырыштым; **ressamlığa özeniyor** (ул) рәссам булырға тырыша

özerk(li) үҙ аллы, автономиялы; **özerk eller** үҙ аллы илдәр

özetle ҡыҫҡаса; **basın toplantısında özetle şunları söylemiştir** пресс-конференцияла ҡыҫҡаса шуларҙы әйткәндәр

özetlemek ҡыҫҡаса йомғаҡ яһау

özgü 1. хас, характерлы 2. тәғәйенләгән; **bu bahçe çocuklara özgüdür** был баҡса балаларға тәғәйенләнгән

özgün үҙенсәлекле, оригиналь; **özgün bir fikir** оригиналь фекер

özgür иркен *(эш-ҡылыҡҡа, үҙен тотоуға ҡарата)*; **özgür yaşamak** иркен йәшәү

özlem ҡайғы, хәсрәт, һағыш, эс бошоу, һағыныу

özlemek эс бошоу, бошоноу, һағыныу; **çocuğunu özlüyor** ул балаһын ныҡ һағына; **köyünü özlüyor** ауылын һағына

özlük үҙенсәлек, асыл, айыш

özür 1. ғәфү үтенеү, аҡланыу; **özür dilemek** ғәфү үтенеү **2.** ғәфү итерлек сәбәп; **özürüm vardı, gelemedim** ғәфү итерлек сәбәп булды, килә алманым

P

paha баһа, хаҡ; **paha biçmek** хаҡ ҡуйыу; **pahadan düşmek** баһаһын төшөрөү

pak таҙа, саф; **pak adam** саф кеше

paklamak таҙартыу, тәртипкә килтереү

palaz ҡош балаһы; **kaz palazı** ҡаҙ бәпкәһе; **ördek palazı** өйрәк бәпкәһе

pamuk мамыҡ, кизе-мамыҡ; **pamuk kumaş** кизе-мамыҡ туҡыма; **lütfen bana pamuk verin** зинһар миңә мамыҡ бирегеҙ

pancar сөгөлдөр; **yaban pancar** аҡ сөгөлдөр; **şeker pancarı** шәкәр сөгөлдөрө

papağan тутыйғош

para аҡса; **ufak para** ваҡ аҡса; **para bozmak** аҡса ваҡлау

paralamak 1. өҙгөләү, тартҡылау; **aslan geyiği paraladı** арыҫлан боланды өҙгөләне **2.** боҙоу; **bir lisanı paralamak** телде боҙоу

parça киҫәк, өлөш, һыныҡ, киҫем; **parçalara ayırmak** өлөштәргә бүлеү; **parça kumaş** бер киҫем туҡыма

parke паркет; **parke döşemek** паркет түшәү

parlak 1. йылтыр, баҙыҡ, баҙлап торған; **parlak bir para** йылтыр тәңкә; **parlak düğme** йылтыр төймә; **parlak yıldız** баҙыҡ йондоҙ **2.** асыҡ, яҡты, болотһоҙ; **parlak bir hava** болотһоҙ көн **3.** яҡшы, бик шәп, ипле; **parlak bir idareci** бик шәп етәксе

parlamak 1. йылтырау, йылт-йылт итеү, баҙлау, мыҙлау; **ayna gibi parlamak** көҙгө кеүек йылтырау; **gözleri parladı** күҙҙәре мыҙланы **2.** ҡабыныу, тоҡанып китеү; **benzin parladı** бензин тоҡанып китте

parmak бармаҡ; **adsız parmak** сыңарсаҡ бармаҡ; **şahadet parmağı** һүп бармаҡ; **parmak izi** бармаҡ эҙе; **parmak kaldırmak** ҡул күтәреү

parmaklık рәшәткә, текмә; **bahçe parmaklığı** баҡса рәшәткәһе

pars леопард; **dişi pars** инә леопард

parti партия; **parti kongresi** партия съезы

pas тут, тутыҡ; **altın pas tutmaz** алтынды тут баҫмай

paslanmak тутырыу, тут баҫыу; **bıçak paslandı** бысаҡ тутыҡты

pat яҫы, йәмшек, шыма, тигеҙ; **pat burun** йәмшек танау

patates картуф; **patates ezmesi** картуф иҙмәһе

paten коньки; **paten kaymak** коньки шыуыу

patlama шартлау, шартлап емерелеү, шартлатыу; **lağım patlaması** мина шартлауы

patlamak ярылыу, сатнау, шартлау; **su borusu patladı** һыу торбаһы шартланы; **lastik patladı** шина шартланы; **bomba patladı** бомба ярылды

patlıcan баклажан

paydos ял сәғәте, тәнәфес; **yemek paydosu** төшкө тәнәфес

pazar 1. баҙар; **at pazarı** ат баҙары; **pazara çıkarmak** баҙарға сығарыу; **pazar kaldırmak** баҙарҙы ябыу **2.** ял көнө

pazartesi баҙар арты, дүшәмбе

pek 1. ҡаты, уҫал; **pek yürekli** ҡаты бәғерле **2.** бик; **pek az** бик аҙ; **pek güzel** бик матур

peki бик яҡшы, бик шәп; яҡшы, һин әйткәнсе булыр! **Dersine çalış — Peki!** Дәресеңде әҙерлә! — Яҡшы, һин әйткәнсә булыр!

pencere тәҙрә; **pencere açmak** тәҙрә асыу; **pencere perdesi** тәҙрә пәрҙәһе

perde пәрҙә, шаршау; **perde kurmak** пәрҙә ҡороу; **kapı perdesi** ишек шаршауы

pergel циркуль, йәҙүәл; **pergel iğnesi** циркуль энәһе

perhiz 1. диета; **perhizde olmak** диетала булыу **2.** ураҙа; **perhiz tutmak** ураҙа тотоу

perşembe кесаҙна; **perşembe günü** кесаҙна көнө

petrol 1. кәрәсин; **petrol lambası** кәрәсин лампаһы **2.** нефть; **petrol kuyusu** нефть скважинаһы

peynir сыр; **Lütfen üç yüz gram peynir verin** зинһар өс йөҙ грамм сыр бирегеҙ; **beyaz peynir** брынза; **taze peynir** эремсек

pilav былау; **pilav pişirmek** былау бешереү

piliç себеш; **piliç çıkarmak** себеш сығарыу

pire бөрсә ◊ **bir pire için yorgan yakmak** бөрсәгә үсеген юрғанды утҡа яғыу

pirinç дөгө; **pirinç unu** дөгө оно; **pirinç lapası** дөгө бутҡаһы

pis 1. бысраҡ, бысранған, керләнгән; **pis tutmak** кер тотоу; **akar su pis tutmaz** аҡҡан һыуҙа бысраҡ тормай **2.** насар, әшәке, яман; **pis hava** насар көн; **pis huy** әшәке холоҡ

pişirmek 1. бешереү, ҡайнатыу; **ekmek pişirmek** икмәк бешереү; **kahve pişirmek** ҡәһүә ҡайнатыу **2.** уҡыу, әҙерләнеү; **dersimi iyice pişirdim** дәрәсемде яҡшы итеп әҙерләнем

pişmek бешеү; **kebap pişti** шашлыҡ беште

piyaz һуған

plan план; **plan kurmak** план ҡороу

polis полиция; **polis noktası** полиция посы; **polis filmi** детектив

portakal апельсин; **portakal suyu** апельсин һуты

post тире, күн; **ayı postu** айыу тиреһе

posta 1. почта; **posta pulu** почта маркаһы; **posta kutusu** почта йәшниге; **postahane saat kaçta açılır?** почта ҡасан асыла? **postahane saat kaçta kapanır?** почта сәғәт нисәлә ябыла? 2. команда, пост, пункт; **gözetleme postası** күҙәтеү пункты

pul марка; **posta pulu** почта маркаһы; **pul toplamak** марка йыйыу

pusula компас; **pusula ibresi** компас теле

put идол, бот, һын, тораташ; **put kesilmek** таш кеүек ҡатып тороу

R

rabıta бәйләнеш, элемтә, мөнәсәбәт; **dostluk rabıtası** дуҫлыҡ мөнәсәбәте

rahat 1. тынлыҡ, һиллек, тыныслыҡ; **rahatına bakmak** үҙенең тыныслығын ҡайғыртыу 2. рәхәтлек, муллыҡ; **rahat ve huzur içinde yaşamak** рәхәтлек һәм иркенлек эсендә йәшәү

rahatlanmak 1. ял итеү 2. үҙеңде тыныс һәм иркен һиҙеү

rahmet 1. аяу, йәлләү, ҡыҙғаныу, ҡайғыһын уртаҡлашыу, гонаһтарын ғәфү итеү (*мәрхүмдәргә ҡарата*); **rahmet okumak** мәрхүмдәрҙе иҫкә алып доға уҡыу 2. шифалы ямғыр; **rahmet yağıyor** шифалы ямғыр яуа

rahmetli мәрхүм; **rahmetli dedemiz** беҙҙең мәрхүм ҡарттайыбыҙ; **rahmetli olmak** үлеү, вафат булыу

rapor доклад, рапорт, справка

ray рельстар; **ray döşemek** рельстар түшәү; **raydan çıkmak** рельстан сығыу

recep рәжәб (*ай календарының етенсе айы*); **recep ayı** рәжәп айы

reçete рецепт; **reçete yazmak** рецепт яҙыу; **bu ilâçı reçetesiz alabilir miyim?** был дарыуҙы рецепһыҙ алырға буламы?

reis 1. рәйес; **fahri reis** фахри рәйесе 2. баш, башлыҡ, хужа кеше; **aile reisi** ғаилә башы; **devlet reisi** хөкүмәт башы, президент

renk төҫ; **renk atmak** төҫөн юғалтыу, уңыу; **rengi kaçmak** төҫө ҡасыу

renksiz төҫһөҙ, уңған; **renksiz kumaş** төҫһөҙ туҡыма

resim 1. рәсем, һыҙма, план; **resim yapmak** рәсем төшөрөү 2. фотография; **resim çekmek** фотографияға төшөү

resmi рәсми; **resmi dil** рәсми тел

ressam рәссам

rey һайлау тауышы; **reyi hafi** йәшерен тауыш; **reye koymak** тауышҡа ҡуйыу

rıza хуп күреү, ризалыҡ; **rızasını vermek** ризалыҡ биреү

rızk ризыҡ; **rızklarını çıkarmak** ризыҡ табыу

rica үтенес, һорау; **ricada bulunmak** үтенеп һорау; **size bir ricam var** һеҙҙә бер үтенесем бар

rivayet риүәйәт, легенда; **rivayet söylemek** риүәйәт һөйләү

roket ракета; **roket atmak** ракета осороу

rota курс, йүнәлеш; **rotasından çıkmak** курсын үҙгәртеү

ruhi рухи; **ruhi hayat** рухи донъя

rutubet дымлылыҡ, дым, еүешлек, еүеш; **bu evde rutubet var** был өй дымлы; **Bugün hava rutubetli** бөгөн һауа еүеш

rüya төш, хыял; **rüya görmek** төш күреү

rüzgar ел; **rüzgar çıktı** ел сыҡты

S

saat сәғәт, ваҡыт; **çalışma saatleri** эш ваҡыты; **saat kaç(tır)?** сәғәт нисә? **cep saati** кеҫә сәғәте; **kol saati** ҡул сәғәте; **duvar saati** аҫма сәғәт; **kum saati** ҡом сәғәте

sabah иртән; **bu sabah** бөгөн иртән; **dün sabah** кисә иртән; **yarın sabah** иртәгә иртән; **sabah gazetesi** иртәнге гәзит

saban һабан, һуҡа; **saban bıçağı** һабан төрәне; **saban sürmek** һабан һөрөү

sabır сабыр; **sabır etmek** сабыр итеү

sabretmek сабыр итеү; **sabreden derviş muradına ermiş** *мәҡәл* сабыр иткән — муратына еткән

sabun һабын; **mutfak sabunu** кер һабыны; **bir kalıp sabun** бер киҫәк һабын

saç сәс; **kıvırcık saç** бөҙрә сәс; **saçına ak düşmek** сәсенә сал төшөү; **saç dökülmesi** сәс ҡойолоу; **saç yapmak** сәс тарау, прическа яһау

saçmak сәсеү; **tohum saçmak** орлоҡ сәсеү

sadaka саҙаҡа, хәйер; **sadaka istemek** хәйер һорау; **sadaka vermek** саҙаҡа биреү

sade 1. ябай, ғәҙәтсә, уртаса; **sade bir kıyafet** ябай костюм **2.** таҙа, саф; **sade Türkçe** саф төрөксә

sadet мәсьәлә, тема; **sadetten ayrılmak** теманан ситләшеү

sadık тоғро, бирелгән; **sadık dost** тоғро дуҫ

saf I рәт, саф, шеренга; **saf tutmak** сафҡа теҙелеү

saf II таҙа, саф; **saf hava** саф һауа

sana һиңә; **sana yakışmaz** һиңә төҫ түгел

sanat 1. сәнғәт; **sanat eseri** сәнғәт әҫәре 2. ижад; **sanat gecesi** ижад кисәһе 3. оҫталыҡ, маһирлыҡ 4. һөнәр, профессия; **sanat mektebi** һөнәр училищеһы

sancı сәнсеп алыу, сәнсеп ауыртыу, ҡатыу алыу; **doğum sancıları** тулғаҡ тотоу

sandal кәмә, шлюпка; **sandal çekmek** кәмәлә йөрөү

sandalye ултырғыс; **hasır sandalye** үрмә ултырғыс; **koltuklu sandalye** кресло

sanlı хөрмәтле; **adlı sanlı bir adam** хөрмәтле кеше

sanmak иҫәпләү, һанау, уйлау; **hayır sanmak** кемделер яҡшы тип иҫәпләү; **kem sanmak** кемделер насар тип иҫәпләү

santral станция; **telefon santralı** телефон станцияһы

sap 1. һабаҡ; **çiçek sapı** сәскә һабағы 2. тотҡа, һап; **bıçağın sapı** бысаҡ һабы

sapmak боролоу, ситкә боролоу; **delikanlı yoldan saptı** егет юлдан ситкә боролдо

saray һарай, йорт; **Beyaz Saray** Аҡ йорт; **Ticdret Sarayı** Сауҙа йорто

sarf 1. тотоноу, әрәм-шәрәм итеү, файҙаланыу; **para sarfı** аҡса тотоу 2. *лингв.* грамматика, морфология; **sarf ve nahiv** морфология һәм синтаксис

sargı бинт, марля, бандаж; **Lütfen bana sargı verin** зинһар миңә бинт биреҙеҙ; **sargı sarmak** бинт бәйләү; **kundak sargısı** биләү, йүргәк

sarı һары; **limon sarısı** лимон һарыһы

sarınmak бөркәнеү, ябыныу; **şal sarınmak** шәл бөркәнеү

sarmak 1. урау, бәйләү; **yarayı sarmak** яраны бәйләү 2. урау, ҡамау; **ordu düşmanı sardı** армия дошманды ҡаманы 3. төрөү; **sigara sarmak** тәмәке төрөү 4. оҡшау, килешеп тороу; **bu kıyafet sizi sarmadı** был костюм һеҙгә килешеп тора 5. күңелгә хуш килеү, оҡшау; **bu ev bizi çok sardı** был өй беҙгә бик оҡшаны

sarmısak һарымһаҡ; **bir baş sarmısak** бер баш һарымһаҡ; **bir diş sarmısak** бер теш һарымһаҡ

sarp текә, бейек; **sarp bir dağ** текә тау

sarsılmak һелкенеү, ҡалтырау; **ağaç rüzgarden sarsılıyor** ел-гә ағас һелкенә

satır юл; **satır başı** ҡыҙыл юл; **bu sayfada beş satır var** был биттә биш юл

satmak 1. һатыу; **el altından satmak** ҡулдан һатыу 2. үҙен әллә кем итеп күрһәтеү, үҙен юғары ҡуйырға маташыу; **evliyalık satmak** изге бәндә булып ҡыланыу

savaş һуғыш, көрәш; **dünya savaşı** донъя һуғышы; **iç savaş** граждандар һуғышы; **kutsal savaş** изге һуғыш; **savaş alanı** һуғыш яланы; **savaş açmak** һуғыш башлау

safa шатлыҡ, рәхәтлек, күңелле булыу, кәйеф-сафа; **safa sürmek** ләззәтләнеү, рәхәтләнеү

sağ I уң яҡ; **sağa dönmek** уң яҡҡа боролоу

sağ II һау-сәләмәт; **anneniz sağ mıdır?** әсәйегеҙ һау-сәләмәтме?

sağanak йәшен, ҡойма ямғыр; **sağanağa tutulmak** ҡойма ямғыр аҫтында ҡалыу

sağlam 1. һау, сәләмәт, таҙа; **sağlam bir genç** таҙа егет **2.** нығлы, ышаныслы; **sağlam karar** ышаныслы ҡарар

sağlık һаулыҡ, сәләмәтлек; **Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı** һаулыҡ һаҡлау һәм социаль тәьминәт министрлығы; **sağlık raporu** сәләмәтлек хаҡында справка

sağmak һауыу; **inek sağmak** һыйыр һауыу

saha ялан, майҙан, ҡыр, зона, район, пространство; **muharebe sahası** һуғыш яланы; **futbol sahası** футбол майҙаны; **ceza sahası** штраф майҙаны

sahip хужа, эйә; **ev sahibi** өй хужаһы; **rey sahibi** тауыш биреү хоҡуғына эйә

sahne сәхнә, арена; **sahne arkası** сәхнә арты; **sahneye çıkmak** сәхнәгә сығыу

sakal һаҡал; **top sakal** ҡуйы һаҡал; **tahta sakal** көрәк һаҡал; **sakal birakmak** һаҡал ебәреү

sakat ғәрип, зәғиф; **sakat arabası** ғәриптәр коляскаһы

saklamak һаҡлау, йәшереү, тотонмай һалып тороу; **bu kitabı size sakladım** был китапты һеҙгә һаҡланым

salata салат; **domates salatası** помидор салаты

saldırı һөжүм, ябырылыш, агрессия; **saldırı silahı** һөжүм ҡоралы

saldırıcı һөжүм итеүсе, агрессор

saldırmak һөжүм яһау

salgın эпидемия; **tifo salgını** тиф эпидемияһы

salı шишәмбе; **salı günü** шишәмбе көн

salık 1. хәбәр, яңылыҡ, мәғлүмәт; **salık almak** мәғлүмәт алыу **2.** кәңәш, тәҡдим; **salık vermek** кәңәш биреү

salıncak бәүелсәк, сәңгелдәк; **çocuklar salıncağı** балалар бәүелсәге

salınmak бәүелеү, сайҡалыу

sallamak бәүетеү, тирбәтеү, болғау; **beşik sallamak** бишек бәүетеү; **el sallamak** ҡул болғау

salmak 1. һалыу, түшәү; **yatak salmak** түшәк түшәү **2.** ебәреү; **haber salmak** хәбәр ебәреү **3.** ултыртыу, ҡуйыу, һалыу; **ekmeği fırına salmak** икмәкте мейескә һалыу

saman һалам; **samanla örtmek** һалам менән ҡаплау

samur кеш; **samur kürk** кеш тирене

san дан, шөһрәт, хөрмәт; **san olarak** хөрмәт йөҙөнән

savaşmak һуғышыу, көрәшеү; **Vatanın istikâli için savaşmak** Ватандың бойондороҡһоҙлоғо өсөн көрәшеү

savcı прокурор; **baş savcı** баш прокурор

savmak ҡыуыу, эштән сығарыу; **hizmetçiyi savmak** хеҙмәтсене эштән сығарыу

savurmak 1. елгәреү, сәсрәтеү; **harman savurmak** орлоҡ елгәреү; **tükürükler savurmak** төкөрөк сәсрәтеү 2. һелтәү, болғау; **kılıç savurmak** ҡылыс һелтәү; **yumruk savurmak** йоҙроҡ һелтәү

sayfa бит; **kitap sayfası** китап бите

sayfiye дача, баҡса; **sayfiye evi** баҡса өйө

sayı 1. һан, ҙурлыҡ; **tam sayı** бөтөн һан; **tek sayı** таҡ һан; **çift sayı** йоп һан 2. *лингв.* һан; **asıl sayılar** төп һандар 3. иҫәп-хисап

sayılı иҫәпле, һаналған, һирәк; **bu gibi olaylar tarihte sayılıdır** бының кеүек күренеш тарихта һирәк

sayım иҫәп алыу; **sayım günü** иҫәп алыу көнө; **nüfus sayımı** халыҡ иҫәбен алыу

sayın хөрмәтле, мөхтәрәм; **sayın bayım** хөрмәтле әфәндем

saymak иҫәпләү, һанау; **birden ona kadar saymak** берҙән унға тиклем иҫәпләү

sebep сәбәп; **sebebini aramak** сәбәбен эҙләү

seçmek һайлау; **seçmek ve seçilmek hakkı** һайлау һәм һайланыу хоҡуғы; **ben bu kitabı seçtim** мин был китапты һайланым

sefer юл йөрөү, сәфәр, рейс, маршрут, йөрөш; **dönüş seferi** ҡайтыу рейсы; **tramvay seferi** трамвай йөрөшө

seferberlik мобилизация; **seferberlik ilan etmek** мобилизация иғлан итеү

sekiz һигеҙ; **sekiz, iki daha on eder** һигеҙгә икене ҡушһаң, ун була; **sekizden üç çıktı beş kaldı** һигеҙҙән өстө алһаң, биш ҡала

sekmek һикереү, ырғыу, сабып йөрөү

sekte 1. туҡталыш, торғонлоҡ; **sekteye uğramak** торғонлоҡҡа килеү 2. зарар, зыян; **sekte getirmek** зыян килтереү

sektekalp *мед.* йөрәк шартлау, инфаркт

selam сәләм; **selam almak** сәләм алыу

selâmet иҫәнлек, һаулыҡ, сәләмәт

selâmlaşmak сәләмләшеү, иҫәнлек-һаулыҡ һорашыу

sen һин; **sen ne biçim mahluksun?** һин ниндәй әҙәмһең (кешеһең)?

sende һиндә; **sende ilâç var mı?** һиндә дарыу бармы?

sendelemek абыныу, һөрөнөү, әләгеү; **ayağı bir taşa takılıp sendeledi** аяғы бер ташҡа әләгеп абынды

sene йыл; **sene başı** йыл башы

senelik йыллыҡ; **senelik gelir** йыллыҡ килем; **beş senelik plan** биш йыллыҡ план

senin һинең, һинеке; **senin için** һинең өсөн; **senin ile (seninle)** һинең менән; **senin nene lâzım?** һинең ни эшең? **bu senindir** был һинеке

sepet кәрзин; **çilek sepeti** еләк кәрзине

serbest ҙәат, ирекле; **serbest fırka** ирекле партия; **serbest tercüme** ирекле тәржемә; **serbest bırakmak** иреккә сығарыу, ирек биреү

serçe турғай ◊ **serçeden korkan darı ekmez** *мәҡәл* турғайҙан ҡурҡҡан тары икмәҫ (синеркәнән ҡурҡҡан иген икмәҫ)

sergi 1. күргәҙмә; **ziraat sergisi** ауыл хужалығы күргәҙмәһе **hayvan sergisi** зоопарк 2. ларек, киоск; **karpuz sergisi** ҡарбуз ларегы

seri I серия, сериялы; **seri imalât** сериялы эшләп сығарыу (производство); **seri numarası** тәртип номеры

seri II тиҙ, ашығыс; **seri telgraf** ашығыс телеграф; **makinede seri yazmak** машинкала тиҙ баҫыу

serin саф, таҙа, һалҡын; **serin hava** саф һауа; **serin su** һалҡын һыу

serinleşmek һалҡыная төшөү, еләҫләнеү; **hava serinleşti** һауа һалҡыная төштө

sermaye 1. капитал; **esas sermaye** төп капитал; **sanayi sermayesi** промышленность капиталы 2. үҙ хаҡы; **malları sermayesine satmak** тауарҙы үҙ хаҡына һатыу

sermek һалыу, түшәү, таратып һалыу, элеү; **üzümü güneşe sermek** йөҙөмдө ҡояшҡа таратып һалыу (*киптереү өсөн*); **yatağı yere sermek** яҫтау нәмәләрен (*постелде*) ергә түшәү; **çamaşır sermek** кер элеү

serpelemek һибәләү; **yağmur serpeliyor** ямғыр һибәләй

serpmek 1. һибеү; **kuşlara yem serpmek** ҡоштарға ем һибеү 2. һиптереү, бөркөү; **yüzüne su serpmek** йөҙөнә һыу бөркөү 3. һибәләү, быҫҡаҡлау; **yağmur serpiyor** ямғыр быҫҡаҡлап яуа

sert ҡаты; **sert arazi** ҡаты ер; **sert iklim** ҡаты климат; **sert adam** ҡаты күңелле кеше

servet байлыҡ; **serveti tabiiye** тәбиғәт байлығы; **toprakaltı servetler** ҡаҙылма (ер аҫты) байлыҡтар; **milli servet** милли байлыҡ; **servet içinde yaşamak** байлыҡ эсендә йәшәү

ses тауыш, өн; **dik ses** әсе тауыш; **pes ses** һаңғырау тауыш; **çan sesi** ҡыңғырау тауышы; **ses vermek** тауыш биреү

sesli *лингв.* һуҙынҡы; **sesli ün** һуҙынҡы өн; **geniş sesliler** киң һуҙынҡылар

sevda мөхәббәт, дәрт; **sevda çekmek** ғашиҡ булыу

sevimli һөйкөмлө, яғымлы; **sevimli çocuk** яғымлы бала

sevinç шатлыҡ, ҡыуаныс, һөйөнөс; **sevinç duymak** ҡыуаныу, шатлыҡ кисереү

sevindirmek шатландырыу, һөйөндөрөү; **bu haber bizi sevindirdi** был хәбәр беҙҙе ҡыуандырҙы

seviye кимәл; **deniz seviyesi** диңгеҙ кимәле; **geçim seviyesi** тормош кимәле

sevkiyat оҙатыу, ебәреү, эвакуация; **hasta ve yaralı sevkiyatı** ауырыу һәм яралыларҙы оҙатыу

sevmek һөйөү, яратыу, иркәләү; **çiçekleri sevmek** сәскәләрҙе яратыу; **yurdunu sevmek** ватанды яратыу; **gel çocuğum, seni biraz seveyim** кил балам, һине бер аҙ иркәләйем

seyahat сәйәхәт, поход, экскурсия, экспедиция; **seyahat masrafları** юл сығымы

seyrek һирәк; **seyrek saç** һирәк сәс; **bu tarağın dişleri pek seyrek** был тараҡтың тештәре бик һирәк

seyyah сәйәхәтсе, турист, экскурсант

sıcak 1. эҫелек, эҫе; **yaz sıcağı** йәйге эҫелек; **sıcak yemek** эҫе аш **2.** мунса; **sıcağa gelmek** мунсаға барыу

sıçan сысҡан; **sıçan yuvası** сысҡан ояһы

sıfat 1. сифат, үҙенсәлек, билдә **2.** *лингв.* сифат; **belirsiz sıfatlar** билдәһеҙ сифаттар

sığamak һыҙғаныу, төрөнөү; **kollarını sığayıp işe başladı** ҡулдарҙы (еңде) һыҙғанып эшкә тотондо

sığır үгеҙ, һыйыр, эре мөгөҙлө мал; **sığır eti** һыйыр ите

sıhhat һаулыҡ, сәләмәт; **hepimiz sıhhatteyiz** һәммәбеҙ ҙә сәләмәт

sık йыш, ҡуйы, тығыҙ, беше, тар; **sık orman** ҡуйы урман; **sık kumaş** беше тукыма; **sık saç** ҡуйы сәс

sıkıntı 1. һағыш, бошоноу, ҡайғы, хәсрәт; **sıkıntıya uğramak** һағыш кисереү **2.** мохтажлыҡ; **sıkıntı çekmek** мохтажлыҡ кисереү

sıkışmak ҡыҫылыу; **parmağı kapıya sıkışmış** бармағы ишеккә ҡыҫылған

sıklet ауырлыҡ, үлсәү; **sıkleti safiye** саф ауырлыҡ

sıkmak 1. ҡыҫыу; **dişini sıkmak** теш ҡыҫыу **2.** һығыу; **limon sıkmak** лимон һығыу

sınav һынау, имтихан; **bitirme sınavı** сығарылыш имтиханы; **giriş sınavları** ҡабул итеү имтиханы

sınıf 1. синыф; **işçi sınıfı** эшсе синыфы **2.** синыф, курс; **sınıf arkadaşı** курс дуҫы, курсташ

sınır сик, граница; **memleketin sınırları** дәүләт сиге

sır сер; **askeri sır** хәрби сер; **sır tutmak** сер һаҡлау

sırt һырт, арт, арҡа; **sırtını sıvazlamak** арҡанан һыйпау

sıva штукатурка; **sıva harcı** штукатурка иҙмәһе

sıvacı штукатур; **mesleğim sıvacı** профессиям-штукатур

sıvamak I штукатурлау, һылау; **duvarı sıvamak** стенаны һылау

sıvamak II һыҙғаныу, төрөнөү; **kolları sıvamak** ҡулдарҙы һыҙғаныу

sızlamak әрнеү, һыҙлау, ауыртыу; **yarası sızlıyor** яраһы һыҙлай

sızmak тамыу, һаркыу; **kan sızıyor** ҡан һарҡа

sigorta страхование, страховка; **hayat sigortası** ғүмерҙе страховкалау

silâh ҡорал, мылтыҡ; **atom silâhı** атом ҡоралы; **silâhlarını almak** ҡоралһыҙландырыу

silmek 1. һөртөү, һөртөнөү; **ellerini silmek** ҡулдарҙы һөртөү; **göz vaşını silmek** күҙ йәшен һөртөү **2.** таҙартыу, йыуыу; **tahta silmek** иҙән йыуыу; **cam silmek** быяла таҙартыу

simge символ, тамға, шартлы билдә; **«T.C.» Türkiye Cumhuriyetinin simgesidir** «Т. Р.» Төркиә Республикаһының ҡыҫҡартылған тамғаһы

sinek себен; **kara sinek** өй себене; **at sineği** күгәүен; **sinek kâğıdı** себен йәбештергес

sinema кино; **renkli sinema** төҫлө кино

sinir нервы; **sinir ağrısı** невралгия; **sinir doktoru** невропотолог

sinmek йәшенеү, ҡасыу, ышыҡланыу; **çocuk adamların arkasına sindi** бала кешеләр артына ҡасты

sipariş заказ, йомош; **sipariş başarıldı** йомош үтәлде

siper окоп, траншея; **siper kazmak** окоп ҡаҙыу

siyah ҡара; **siyah biber** ҡара борос

siyaset сәйәсәт; **açık kapı siyaseti** асыҡ ишек сәйәсәте; **diş siyaset** тышҡы сәйәсәт

siz һеҙ

sizde һеҙҙә; **sizde termometre var mı?** һеҙҙә градусник бармы?

sizden һеҙҙән

size һеҙгә

sizi һеҙҙе

sizin һеҙҙең

soba мейес; **soba borusu** мейес мөйәһе; **sobayı yakmak** мейес яғыу

soğuk һыуыҡ; **bugün soğuk var** бөгөн һыуыҡ; **soğuk iklim** һыуыҡ климат

soğumak һыуыныу; **çorba soğudu** һурпа һыуынды; **araları soğumak** аралары һыуыныу

sokak урам; **sokak arası** тыҡрыҡ

sol һул (яҡ); **sol taraf** һул яҡ; **sola dönmek** һулға боролоу

solmak һулыу, төҫө үҙгәреү, уңыу; **çiçekler susuz kalınca solar** сәскәләр һыуһыҙ ҡалһа, һулыр

soluk тын; **soluğum tıkandı** тыным ҡыҫылды

solumak тын алыу; **burundan solumak** танауҙан тын алыу

son һуңы, аҙағы; **kışın sonu** ҡыштың аҙағы

sonra һуңынан, аҙаҡтан; **sonra ne oldu bilmem** һуңынан нәмә булғанын белмәйем

sonuç нәҙәмтә, һығымта, йомғаҡ; **sonuçlar çıkarmak** йомғаҡ яһау

sonuçlamak тамамлау, бөтөрөү

sopa һуйыл; **sopa çekmek** һуйыл менән туҡмау

sormak һорау биреү, һорау; **saatin kaç olduğunu sormak** сәғәттең нисә икәнен һорау

soru һорау; **soru sormak** һорау биреү

sorumlu яуаплы; **sorumlu tutulmak** яуаплы булыу

sorumluluk яуаплылыҡ; **sorumluluk duygusu** яуаплылыҡ тойғоһо; **sorumluluktan çekinmek** яуаплылыҡтан ҡасыу

sosyal социаль, йәмғиәт; **sosyal hayat** йәмғиәт тормошо; **sosyal nizam** йәмғиәт ҡоролошо

sovyet совет; **Sovyetler Birliği** Советтар Союзы

soy 1. фамилия, туған-тыумаса; **soya çekme** нәҫел, ырыу; **insan soyu** кешелек, кешелек ырыуы 2. ата-бабалар 3. сығыш, нәҫел-ырыу; тоҡом; **soy at** тоҡомло ат

soymak 1. ҡабығын әрсеү, таҙартыу; **patatesi soymak** картуфтың ҡабығын әрсеү 2. кейемен һалыу, сисендереү; **anne çocuğunu soydu ve yıkadı** әсә балаһын сисендерҙе һәм йыуындырҙы; **çocuğu soy da yatır** баланы сисендер ҙә ятҡыр

soyunmak сисенеү, кейем алмаштырыу; **soyunup yattı** сисенеп ятты

sökmek 1. һүтеү, һүтеп алыу; **giysinin astarını sökmek** кейемдең эслеген (аҫтарын) һүтеп алыу 2. туғарыу, һурып (бороп) сығарыу; **atları arabadan sökmek** аттарҙы туғарыу; **vidasını sökmek** винтты бороп сығарыу

sömürme эксплуатация, иҙеү; **insanın insanı sömürmesi** кешенең кешене иҙеүе

söndürmek һүндереү; **ışıkları söndürmek** ут һүндереү

sönmek 1. һүнеү; **atış söndü** ут һүнде 2. һаяһы сығыу; **lastik söndü** шинаның һаяһы сыҡты

söylem һүҙгә (телгә) оҫталыҡ, сәсәнлек; **söylem cömlesi** *лингв.* хәбәр һөйләм

söylemek 1. һөйләү, әйтеү; **Türkçe söylemek** төрөксә һөйләү; **yalan söylemek** ялған һөйләү 2. һорау, заказ биреү; **çorba söyledim** һурпа һораным 3. йырлау; **şarkı söylemek** йыр йырлау

söz 1. һүҙ; **söz takımı** һүҙ бәйләнеше; **bir dilin söz hazinesi** бер телдең һүҙ хазинаһы 2. һөйләшеү, телмәр; **sözü kapamak** һөйләшеүҙе туҡтатыу

sözlük һүҙлек; **Türkçe-Başkurtça sözlük** төрөксә-башҡортса һүҙлек

sözlük bilimi лексикология

spiker диктор (*радиоға ҡарата*)

spor спорт; **atlı spor** атлы спорт; **spor yapmak** спорт менән шөғөлләнеү

su 1. һыу; **deniz suyu** диңгеҙ һыуы; **maden suyu** минераль һыу; **su deposu** һыу һаҡлағыс; **su tandırı** грелка 2. һут; **domates suyu** томат һуты

subay офицер; **deniz subayı** диңгеҙ офицеры; **yedek subay** запастағы офицер

sucuk колбаса; **domuz sucuğu** сусҡа колбасаһы; **lütfen iki yüz gram sucuk verin** зинһар ике йөҙ грамм колбаса бирегеҙ

suç ғәйеп, хата, яңылышлыҡ; **suçu üstüne almak** ғәйепте өҫтөнә алыу

suçlu енәйәтсе; **harp suçluları** хәрби енәйәтселәр

sulh солох, тыныслыҡ; **sulh içinde yaşamak** тыныслыҡ эсендә йәшәү

sulu һутлы; **sulu yemiş** һутлы емеш

suni яһалма; **suni ipek** яһалма ебәк

sunmak ебәреү, күндереү, биреү, бүләк итеү; **en iyi dileklerimi sunarim** иң изге теләктәремде ебәрәм (күндерәм); **bu kitabı size sunmak istiyorum** был китапты һеҙгә бүләк итергә теләйем

susamak һыуһау; **çok susadım** бик ныҡ һыуһаным

susmak өндәшмәү, тауыш бирмәү, тымыу, шым булыу; **çocuk sustu** бала тымды

sükun тыныслыҡ, тынып ҡалыу, тынлыҡ, һиллек; **sükuna kavuşmak** тынып ҡалыу

süpürge һепертке; **elektrik süpürgesi** саң һурғыс

sürat тиҙлек; **ilk sürat** тәүге тиҙлек

sürdürmek һуҙыу, дауам итеү; **konuşmaları sürdürmek** һөйләшеүҙәрҙе дауам итеү

süre дәүер, миҙгел, ваҡыт; **hizmet süresi** хеҙмәт ваҡыты; **tahsil süresi** уҡыу ваҡыты; **insan ömrünün ortalama süresi** кеше ғүмеренең уртаса дауамы

sürmek 1. йөрөтөү; **arabayı sürmek** автомобиль йөрөтөү 2. ҡыуыу; **hayvanı sürmek** малдарҙы ҡыуыу 3. һөрөү; **tarlaları sürmek** баҫыуҙы һөрөү

sürü 1. көтөү, өйөр; **bir sürü inek** бер көтөү һыйыр; **bir sürü at** бер өйөр ат 2. төргәк; **elime bir sürü gazete tutuşturdular** ҡулыма бер төргәк гәзит тоторҙолар

sürünmek һөртөнөү, биҙәнеү, кершән яғыу; **krem sürünmek** крем яғыу; **koku sürünmek** хушбый һөртөнөү

süs биҙәнеү, туалет; **süs etmek** биҙәнеп төҙәнеү

süt һөт; **taze süt** яңы һауған һөт; **ekşi süt** әсе һөт; **süt tozu** һөт онтағы; **süt hülasası** ҡуйыртылған һөт; **süt çocuğu** имсәк бала; **süt kesimi** имсәктән айырыу

sütun баҕана; **gazete sütunu** гәзит баҕанаһы
süzgeç фильтр, һөзгөс
süzmek һөҙөү, фильтрлау; **suyu süzmek** һыуҙы фильтрлау

Ş

şaban шабан (*ай календарының һигеҙенсе айы*); **şaban ayı** шабан айы
şaka шаянлыҡ, шуҡлыҡ; **şakaya gelmemek** шаянлыҡты аңламау
şan дан, билдәлелек, танылғанлыҡ; **şan kazanmak** дан яулау
şaşı ҡылый; **şaşı gözlü** ҡылый күҙле
şaşmak 1. аптырау, хайран ҡалыу; **şaşacak şey** хайран ҡалырлыҡ нәмә 2. яңылышыу, бутау, аҙашыу; **gününü şaşmak** көндәрҙе бутау
şayan лайыҡ; **şayanı hürmet** хөрмәткә лайыҡ
şeker шәкәр; **şeker pancarı** шәкәр сөгөлдөрө; **toz şeker** шәкәр ҡомо
şekil 1. образ, форма, һүрәт 2. схема, диаграмма, план; **bu kitapta birçok şekiller var** был китапта схемалар бик күп
şenlik шатлыҡ, кәйеф-сафа; **şenlik yapmak** кәйеф-сафа ҡороу
şey нәмә, әйбер, эш-хәл; **benim için en güzel şey idi** (ул) минең өсөн иң шәп нәмә ине
şiddet көс, ҡеүәт; **şiddeti cereyan** ток ҡеүәте; **şiddet kullanmak** көс ҡулланыу
şiddetli көслө, ҡеүәтле, ҡаты; **şiddetli soğuklar** ҡаты һыуыҡтар
şifa һауыҡтырыу, сәләмәтләндереү; **şifa bulmak** һауығыу, сәләмәтләнеү; **şifa (lar) olsun!** Иҫәнлеккә! Һаулыҡҡа! (*ғәҙәттә сөскөргәндә изге теләк менән әйтелә*); **Allah şifa versini!** Хоҙай һаулыҡ бирһен! **şifa yurdu** шифахана, госпиталь
şifahi телдән (*әйтелгән, бирелгән*); **şifahi imtihan** телдән бирелгән имтихан
şifalı шифалы, файҙалы; **şifalı kaynaklar** шифалы шишмә, шифалы һыу
şiğil, şiğir балдаҡ; **altın şiğil** алтын балдаҡ
şiir поэзия, шиғыр; **şiir dizmek (işlemek)** шиғыр яҙыу
şile *бот.* мәтрүшкә; **şile çiçegi** мәтрүшкә сәскәһе
şimdi хәҙер, хәҙер генә; **şimdi geldi** хәҙер генә килде
şimdiden хәҙерҙән үк, хәҙер үк; **şimdiden tezi yok!** хәҙер үк! тиҙ генә!
şimdiki хәҙерге; **şimdiki sosyete** хәҙерге йәмғиәт; **şimdiki zaman** *лингв.* хәҙерге заман

şimşek йәшен; **şimşek çaktı** йәшен йәшнәне
şubat февраль; **şubat fırtınası** февраль бураны
şüphe шөбһә, шик, икеләнеү; **şüpheye düşmek** шикләнеү
şüpheli шөбһәле, шикле; **şüpheli bir adam** шикле кеше
şüt *спорт.* һуғыу, тибеү, ырғытыу (*тупҡа ҡарата*)
şutör *спорт.* бомбардир, һөжүмсе (*футболға ҡарата*)

T

taam аҙыҡ, ризыҡ, аш; **akşam taamı** киске аш; **sabah taamı** иртәнге аш

tabahat аш-һыу оҫталығы, кулинария

tabak I тәрилкә, мискә һ. б. һауыт-һаба; **çay tabağı** сынаяҡ; **çorba tabağı** аш табағы; **kül tabağı** пепельница

tabak II күн эшкәртеүсе, тире иләүсе

tabaka I 1. ҡат, ҡатлам **2.** табаҡ; **bir tabaka kağıt** бер табаҡ ҡағыҙ

tabaka II тәмәке һауыты (ҡумтаһы); **tütün tabakası** табакерка

taban табан, тирәс, нигеҙ, иҙән; **hendek tabanı** окоп иҙәне; **tekerlek tabanı** тәгәрмәс тирәсе

tabanca револьвер, пистолет; **tabanca kılıfı** револьвер тышсаһы

tabiat 1. тәбиғәт; **tabiat bilgisi** тәбиғәт ғилеме **2.** үҙенсәлек, төп сифат; **arazinin tabiatı** ерҙең үҙенсәлеге

tabip доктор, врач, табип; **tabip çağırmak** табип саҡырыу

tahıl башаҡлылар, иген, бөртөклөләр; **tahıl tanesi** ашлыҡ бөртөгө, орлоҡ; **tahıl tarlaları** иген баҫыуҙары

tahlil анализ, тикшереү; **tahlili kimyevi** химик анализ; **cümlenin tahlili** һөйләмгә анализ

tahsil белем биреү, белем, уҡыу-уҡытыу; **orta tahsil** урта белем; **yüksek tahsil** юғары белем

takdim тәҡдим; **takdim etmek** тәҡдим итеү

takım 1. группа, төркөм, коллектив, команда, отряд, бригада, артель; компания; **muhtelif takım** йыйылма команда; **çalgı takımı** инструменталь ансамбль **2.** прибор, сервиз, гарнитур, комплект, набор; **at takımı** ат ҡамыт-көйәне **3.** разряд, сорт **4.** *лингв.* һүҙбәйләнеш; **isim takımı** исем һүҙбәйләнеше; **söz takımı** һүҙбәйләнеш

takvim календарь; **masa takvimi** өҫтәл календары; **takvimden yapraklar** календарь биттәре

talep 1. талап; **hayati talepler** тормош талаптары **2.** үтенес, теләк; **talepte bulunmak** теләк белдереү

talih 1. яҙмыш, тәҡдир; **kör talih** уҫал тәҡдир 2. бәхет, уңыштар; **talihi açıldı** бәхете асылды

tam 1. тулы, бөтөн; **tam adet** бөтөн һан; **tam cümle** *лингв.* тулы һөйләм

tamam 1. бөтөн, тулы 2. әҙер, тамамланған; **bu kitap tamam değildir** был китап тамамланмаған

tamamiyet бөтөнлөк, тулылыҡ; **mülki tamamiyet** территориаль бөтөнлөк

tamir йүнәтеү, ремонт; **ana tamir** капиталь ремонт; **inbari tamir** профилактик ремонт; **tamir etmek** ремонт яһау, йүнәтеү

tan таң, иртәнге шәфәҡ; **tan attı** таң атты

tane 1. бөртөк, баш (*һанағанда*); **beş tane elma** биш бөртөк алма; **on tane koyun** ун баш һарыҡ; **kaç tane?** нисә бөртөк (баш)? 2. *хәрби* граната, снаряд 3. *мед.* сабыртма; **kırmızı taneler** ҡыҙыл сабыртмалар 4. тамсы, бөрсөк; **ter tanesi** тир бөрсөгө; **çiğ tanesi** ысыҡ тамсыһы

tanıdık таныш; **bu şehirde hiç tanıdığı vok** был ҡалала уның бер ниндәй танышы юҡ

tanıklık танытма, күрһәтмә (*судҡа ҡарата*)

tanımak таныу; **ben sesini tanıdım** мин уның тауышын таныным; **kanunu tanımak** законды таныу

tanışmak танышыу, таныш булыу; **siz tanışmıyor musunuz?** һеҙ танышһығыҙмы? **kendisiyle tanışmak ister misiniz?** һеҙ уның менән танышырға теләйһегеҙме?

tanıtma 1. тәҡдим, рекомендация 2. ҡыҫҡаса аннотация (*китапҡа*)

tapa бөкө, тығын, тыҡҡыс; **şişe tapası** шешә бөкөһө

tapma табыныу, культ; **kişiye tapma devri** шәхес культы дәүере

tapmak табыныу; **güneşe tapmak** ҡояшҡа табыныу; **tanrıya tapmak** аллаға табыныу

taraf 1. тараф, яҡ; **yüz taraf** йөҙ яҡ; **arka taraf** кире (арт) яҡ; **ön taraf** алғы яҡ

tarak 1. тараҡ 2. тырма; **bahçe tarağı** баҡса тырмаһы

taramak тарау; **saçını taramak** сәс тарау

tarım ауыл хужалығы; **tarım aletleri** ауыл хужалығы ҡорамалдары

tarih 1. тарих, йылъяҙма, хроника; **dünya tarihi** донъя тарихы; **islam tarihi** ислам тарихы 2. дата, число; **tarih koymak** дата ҡуйыу

tarik 1. юл; **deniz tarikiyle** диңгеҙ юлы менән 2. метод, ысул

tarla баҫыу, ялан, плантация; **tarla işleri** баҫыу эштәре

tartmak үлсәү; **sözlerini tartmak** һүҙҙәрҙе үлсәп һөйләү

tas таҙ; **tas baş** таҙ баш

taş 1. таш; **kırma taş** ҡырсын таш; **temel taşı** нигеҙ ташы; **çakmak taş** саҡма таш; **böbrek taşları** *мед.* бөйөр ташы; **değerli taş** ҡиммәт (затлы) таш 2. *геол.* тау тоҡомо

taşımak ташыу, йөрөтөү, **çanta taşımak** сумка йөрөтөү; **silah taşımak** ҡорал йөрөтөү; **taş taşımak** таш ташыу

taşıt транспорт; **taşıt uçağı** транспорт самолеты; **uzay taşıtları** йыһан карабы

taşmak ташыу; **kahve taştı** ҡәһүә ташты; **ırmak taştı** йылға ташты

tat тәм, тәм-том; **bu helvanın tadı az** был хәлүә тәмле түгел

tatlı 1. татлы, тәмле; **tatlı elma** татлы алма 2. мөләйем, һөйкөмлө; **tatlı bakış** һөйкөмлө ҡараш

tava 1. таба 2. табала ҡыҙҙырылған (ҡурылған); **balık tavası** ҡыҙҙырылған балыҡ

tavuk тауыҡ; **tavuk yumurtası** тауыҡ йомортҡаһы

tay тай; **tay eti** тай ите

taze яңы (бешерелгән, ҡайнатылған); **taze ekmek** яңы бешерелгән икмәк; **taze çay** яңы ҡайнатылған сәй; **taze balık** яңы тотолған балыҡ

tebrik тәбрик, ҡотлау; **tebrik kartı** ҡотлау открыткаһы

tek бер, берҙән-бер; **tek adam** берҙән-бер кеше

tembel ялҡау, мыштыр; **tembel adam** мыштыр кеше

temel нигеҙ; **evin temeli** өйҙөң нигеҙе; **köprünün temeli** күперҙең нигеҙе

temiz 1. таҙа, йыйнаҡ; **temiz oda** йыйнаҡ бүлмә 2. эскерһеҙ, таҙа, саф; **temiz adam** эскерһеҙ кеше

ten тән, кәүҙә; **teni beyaz** тәне аҡ; **ten rengi** тән төҫлө

tencere кәстрүл, көршәк; **tencereyi ocağa oturtmak** көршәкте утҡа ултыртыу

tenkit I тәнҡит; **ağır tenkit** ҡаты тәнҡит

tenkit II тыныш билдәләре, пунктуация

tepe юғарғы өлөш, ос, баш, түбә; **ağacın tepesi** ағас осо; **dağın tepesi** тау түбәһе

ter тир, быу; **soğuk ter** һыуыҡ тир; **ter dökmek** тир түгеү; **tere batmak** тиргә батыу

terazi үлсәү, бизмән; **terazi gözü** бизмән табағы

terbiye тәрбиә; **terbiye görmek** тәрбиә алыу; **beden terbivesi** физик тәрбиә

terbiyeci тәрбиәсе

tercüman тәржемәсе

tercüme тәржемә; **harfiyen tercüme** һүҙмә-һүҙ тәржемә; **serbest tercüme** ирекле тәржемә

tereyağ, tereyağı ҡаймаҡ майы; **tuzsuz tereyağ** тоҙһоҙ май

terim термин; **gramer terimleri** грамматика терминдары

terlemek тирләү, быу менән ҡапланыу; **sıcaktan terledik** эҫегә тирләнек; **camlar terledi** тәҙрә тирләне

ters кире, тиҫкәре яҡ; **bıçağın tersi** бысаҡтың үтмәҫ яғы

tertip тәртип; **tertibe sokmak** тәртип һаҡлау

terzi тегенсе

tesir тәьҫир, шауҡым

test тест, экзамен, имтихан

testere бысҡы; **el testeresi** ҡул бысҡыһы; **testere dişi** бысҡы теше

teşekkür рәхмәт; **yardım için teşekkür ederim!** ярҙам өсөн рәхмәт!

teşekkürname маҡтау грамотаһы

tez I 1. диссертация; **doktora tezi** докторлыҡ диссертацияһы; **tezi müdafaa etmek** диссертация яҡлау **2.** тезис

tez II тиҙ; **tez ol!** тиҙ бул!

tezgah станок; **dokuma tezgahı** туҡыма станогы

tırpan салғы; **tırpan atmak** бесән сабыу

ticaret сауҙа, коммерция; **ticaret evi** сауҙа йорто; **ticaret filosu** сауҙа флоты

tilki төлкө; **dişi tilki** инә төлкө

tiyatro театр; **bu akşam tiyatroya gitmek istiyorum** бөгөн кис театрға барырға теләйем; **Tiyatroya doğru mu gidiyorum?** Театрға дөрөҫ бараммы?

top туп; **top oynamak** туп уйнау

toplamak туплау, йыйыу; **çiçek toplamak** сәскә йыйыу

toplantı йыйылыш, кәңәшмә, ултырыш; **açık toplantı** асыҡ йыйылыш

toprak тупраҡ; **kuru toprak** ҡоро тупраҡ; **mümbit toprak** уңдырышлы тупраҡ

topuk үксә

toz 1. туҙан, саң; **toz silmek** туҙан һөртөү **2.** онтаҡ, порошок; **toz sabun** онтаҡ һабын

tökezlemek абыныу, һөрөнөү

trampet барабан; **trampet çalmak** барабан ҡағыу

tren поезд; **posta treni** почта поезы; **sürat treni** ашығыс поезд

tuğla кирбес; **tuğla harmanı** кирбес заводы

tutak тотҡа, һап; **bıçak tutağı** бысаҡ һабы; **saban tutağı** һабан тотҡаһы

tutmak тотоу; **ipi tut!** епте тот!

tuz тоҙ; **sofra tuzu** аш тоҙо; **tuz ekmek** тоҙ һалыу, тоҙ һибеү

tuzlamak тоҙлау; **lahana tuzlamak** кәбеҫтә тоҙлау

tüfek мылтыҡ, винтовка; **tüfek namlusu** мылтыҡ көбәге; **av tüfeği** һунар мылтығы

Türk төрөк; **türk dili** төрөк теле

Türkçe төрөксә; **Türkçe sözlük** төрөксә һүзлек
tütmek төтәү; **soba tütüyor** мейес төтәй
tütün тәмәке; **tütün içmek** тәмәке тартыу
tüy сәс, йөн, төк, мамык; **tavşan tüyü** ҡуян мамығы

U

ucuz ochoş, арзан; **ucuz kumaş** ochoş тауар (туҡыма)
uç ос; **bıçağın uçu** бысаҡ осо
uçak самолет; **uçak alanı** аэродром; **jet uçağı** реактив самолет; **yolcu uçağı** пассажирҙар самолеты
uçmak осоу; **Moskovaya uçmak** Мәскәүгә осоу
uçurmak осороу
ufak 1. бәләкәй; **ufak ev** бәләкәй өй; **ufak bir çocuk** бәләкәй бала **2.** ваҡ; **ufak para** ваҡ аҡса
un он; **buğday unu** бойҙай оно; **patates unu** картуф оно; **pirinç unu** дөгө оно
uyanmak уяныу; **erken uyanmak** иртә уяныу
uyku йоҡо; **uykuya dalmak** йоҡоға талыу; **uykusunu açmak** йоҡоһон асыу
uyumak йоҡлау; **çocuk uyuyor** бала йоҡлай
uzak алыҫ, йыраҡ; **uzak akraba** алыҫ туған; **uzak bir şehir** алыҫтағы ҡала
uzatmak оҙонайтыу, оҙайтыу, һуҙыу; **ömrü uzatmak** ғүмерҙе оҙайтыу
uzay 1. бушлыҡ, оҙонлоҡ **2.** йыһан; **uzay adamı** космонавт, астронавт
uzman белгес
uzun оҙон; **uzun etek** оҙон итәк (юбка); **uzun ömür** оҙон ғүмер
uzunluk оҙонлоҡ; **dalga uzunluğu** *радио* тулҡын оҙонлоғо

Ü

ücret гонорар, эш хаҡы, взнос, түләү; **aza ücreti** ағзалыҡ взносы
üç өс; **üç saat** өс сәғәт; **üç defa** өс тапҡыр; **üç buçuk** өс ярым; **üçte bir** өстән бер; **üç çuval lahana** өс тоҡ кәбеҫтә
üçüncü өсөнсө ◊ **üçüncü şahıs** *лингв.* өсөнсө зат
ümit өмөт; **ümit beslemek** өмөт итеү
ün 1. өн, тауыш **2.** дан, шөһрәт, репутация
ünsüz *лингв.* тартынҡы; **sert ünsüzler** һаңғырау тартынҡылар; **yumuşak ünsüzler** яңғырауыҡлы тартынҡылар
ünlem *лингв.* өндәү; **ünlem cümlesi** өндәү һөйләм

ürkek ҡурҡаҡ, өркәк; **ürkek adam** ҡурҡаҡ кеше
ürkmek ҡурҡыу, өркөү; **at ürktü** ат өрктө
ürümek өрөү, олоу; **it ürüyor** эт өрә
üs база; **askeri üs** хәрби база
üst өҫкө өлөш, өҫ яҡ; **masanın üstü toz içinde** өҫтәл өҫтөндә туҙан
ütü үтек; **ütü yapmak** үтекләү
üvey үгәй; **üvey ana** үгәй әсәй; **üvey baba** үгәй атай; **üvey kız** үгәй ҡыҙ
üye аҙза; **aile üyeleri** ғаилә аҙзалары
üyelik аҙзалыҡ; **üyelik ücreti** аҙзалыҡ взносы
üzeri өҫтөндә, өҫтө; **masanın üzeri tozlu** өҫтәлдең өҫтө туҙанлы
üzüm йөҙөм, виноград; **üzüm salkımı** йөҙөм тәлгәше

V

vakit ваҡыт; **ne vakit** ҡасан; **gece vakti** төнгө ваҡыт
vapur пароход; **yolcu vapuru** пассажирҙар пароходы
var бар; **bayrama iki gün var** байрамға ике көн бар
vasiyet васыят; **vasiyet etmek** васыят итеү
vatan ватан, атайсал; **vatan hasreti** ватанды һағыныу
vazife вазифа, хеҙмәт, эш; **vazifeye başlamak** эш башлау
vekil министр; **baş vekil** премьер-министр
verimli уңдырышлы; **verimli tarla** уңдырышлы баҫыу
vermek биреү; **ad vermek** исем биреү; **konser vermek** концерт биреү; **ses vermek** тауыш биреү
vesika документ; **vesika kaybetmek** документ юғалтыу
vida винт, болт, шөрөп; **vida anahtarı** борғос, отвертка
vurmak һуғыу, ҡағыу; **kapıya vurmak** ишек ҡағыу; **çivi vurmak** сөй ҡағыу; **damga vurmak** мисәт һуғыу

Y

yabancı сит, ят; **yabancı diller** сит телдәр
yabanilik ҡыраҫайлыҡ
yad сит, ят; **yad eller** сит илдәр
yâd хәтер, иҫ; **yâda getirmek** иҫкә төшөрөү
yadırgamak ятһыныу, ят итеп күреү; **çocuk sizi yadırğadı** бала һеҙҙән ятһына
yadırgı сит, ят, таныш түгел; **yadırgı insanlar** ят кешеләр
yadigâr йәдкәр, сувенир
yağ май, эс майы; **yağ sürmek** май яғыу; **balık yağı** балыҡ майы; **domuz yağı** сусҡа майы

yağmak яуыу; **dolu yağıyor** борсаҡ яуа; **kar yağıyor** ҡар яуа
yağmur ямғыр; **yağmur yağmak** ямғыр яуыу
yahut *терк.* йәки; **bu akşam bize gelin, yahut biz size gelelim** кискә беҙгә килегеҙ йәки беҙ һеҙгә киләбеҙ
yaka яға; **açık yaka** асыҡ яға; **kolalı yaka** крахмалланған яға
yakin яҡын; **yakin akraba** яҡын туған; **yakın dost** яҡын дуҫ
yakışmak килешеү, ултырып тороу; **bu şapka size yakışmıyor** был башлыҡ һеҙгә килешә
yakmak яғыу; **sobayı yakmak** мейес яғыу
yalan ялған, алдыҡ, алдау; **yalan haberler** ялған хәбәрҙәр
yalaz ялҡын; **ateşin yalazı** ут ялҡыны
yalı яр; **yalı boyu** яр буйы
yalvarmak ялыныу, ялбарыу
yama ямаулыҡ; **yama vurmak** ямау һалыу
yaman иҫ китмәле, һоҡландырғыс; **yaman bir güzellik** һоҡландырғыс матурлыҡ
yan ян, яҡ; **bu yandan gitti** был яҡтан китте
yanak яңаҡ, бит; **yanak çukuru** бит соҡоро
yangın янғын; **yangın cıkarmak** янғын сығарыу
yanık янған (бешкән) урын, яныҡ
yanlış яңылышлыҡ, хата; **yanlışını çıkarmak** хатаны табыу
yanmak 1. яныу, көйөү; **lamba yandı** лампа янды; **ekmek yandı** икмәк көйҙө **2.** бешеү; **eli yandı** ҡулы беште
yapı бина, ҡоролма, төҙөлөш; **betonarme yapı** тимер-бетон ҡоролма
yapıcı төҙөүсе; **ev yapıcı** йорт төҙөүсе
yapışmak йәбешеү, һылашыу; **kağıt duvara yapıştı** ҡағыҙ стенаға йәбеште; **çocuk eteğine yapıştı** бала итәгенә йәбеште
yapıştırmak йәбештереү; **pul yapıştırmak** марка йәбештереү
yapmak эшләү, эҙерләү, башҡарыу; **resim yapmak** рәсем эшләү; **dersini yapmak** дәрес әҙерләү
yaprak 1. япраҡ; **yaprak dökümü** япраҡ ҡойолоу; **çiçek yaprağı** сәскә япрағы **2.** бит; **kitabın yaprakları** китап биттәре
yara яра, йәрәхәт; **bıçak yarası** бысаҡ яраһы; **yara kapanmak** йәрәхәт бөтәшеү
yaralamak яралау, йәрәхәтләү; **ayağından yaralamak** аяғын яралау
yaralı яралы; **ağır yaralı** ауыр яралы
yarım ярты, ярым; **yarım saat** ярты сәғәт
yarımada ярымутрау; **Kırım yarımadası** Ҡырым ярымутрауы
yarın иртәгәһе көн, иртәгә; **yarın sabah** иртәгә иртән
yarış ярыш; **kayak yarışı** саңғы ярышы; **yüzme yarışı** йөҙөү ярышы
yastık яҫтыҡ, мендәр; **yastık kılıfı** мендәр тышы
yaş I йәш; **çocuk daha yaşında değil** балаға йәш тә юҡ әле
yaş II йәш; **yaş akıtmak** йәш ағыҙыу

yaşam ғүмер, йәшәү, тормош; **yaşam yolu** тормош юлы

yaşamak йәшәү; **köyde yaşamak** ауылда йәшәү

yaşarmak йәшләнеү; **gözleri yaşardı** күҙҙәре йәшләнде

yaşıt йәштәш

yatak 1. постель, карауат; **yatak çarşafı** япма (простыня) **2.** үҙәк, йырҙа; **nehir yatağı** йылға үҙәге (йырҙаһы)

yatmak ятыу; **çocuk yattı** бала ятты

yavaş әкрен, яй, тыныс; **yavaş adam** тыныс кеше; **yavaş konuş** яй һөйлә

yay уҡ; **yay kirişi** уҡ кереше

yaya йәйәүле

yayın публикация, тапшырыу; **radyo yayınları** радио тапшырыуҙары

yaz йәй; **yaz günü** йәйге көн

yazı хат, яҙыу, мәҡәлә; **bilimsel yazı** ғилми мәҡәлә

yazmak яҙыу; **kalemle yazmak** ҡәләм менән яҙыу

yedi ете; **yedi buçuk** ете ярым; **yedi defa** ете тапҡыр

yel ел; **kara yel** төньяҡ еле

yem ем, фураж; **kuş yemi** ҡош еме

yemek I ашамлыҡ, аҙыҡ, ризыҡ, аш; **sısak yemek** эҫе аш; **akşam yemeği** киске аш

yemek II ашау, ашау-эсеү; **ekmek yemek** икмәк ашау

yemin ант, вәғәҙә; **yemin içmek** ант итеү

yemiş емеш; **kuru yemiş** кипкән емеш

yeni яңы; **yeni ayakkabı** яңы аяҡ кейеме; **yeni haber** яңы хәбәр

yenmek еңеү; **doşmanı yenmek** дошманды еңеү

yer ер, урын; **çalışma yeri** эш урыны

yeşil йәшел; **yeşil ot** йәшел үлән

yığılmak йыйылыу, тупланыу; **halk meydana yığıldı** халыҡ майҙанға йыйылды

yıl йыл; **doğum yılı** тыуған йылы

yılan йылан; **yılan yavrusu** йылан балаһы

yıldırım йәшен; **yıldırım düştü** йәшен атты

yıldız йондоҙ; **yıldız akmak** йондоҙ атылды; **subay yıldızı** офицер йондоҙо

yırtılmak йыртылыу; **perde yırtıldı** пәрҙә йыртылды

yiğit егет; **köyün yiğitleri toplandı** ауыл егеттәре йыйылды

yirmi егерме; **yirmi insan** егерме кеше

yok юҡ; **burada kimse yok** бында бер кем юҡ

yoksa юғиһә

yoksul ярлы, мохтаж кеше; **köy yoksulları** ауыл ярлылары

yol 1. юл; **doğru yol** тура юл; **deniz ve nehir yolları** диңгеҙ һәм йылға юлдары; **sidik yolları** *анат.* һейҙек юлдары **2.** әмәл, ысул, юл; **yol aramak** әмәлен (юлын) табыу

yolcu юлсы, пассажир; **yolcu treni** пассажирҙар поезы; **yolcu uçağı** пассажирҙар самолеты; **yolcu yolunda gerek** юлсының юлда булыуы хәйерле

yolculuk сәфәр; **yolculuğa çıkmak** сәфәргә сығыу; **iyi yolculuklar!** Хәйерле юл! Хәйерле сәфәр!

yoldaş юлдаш, иптәш

yolharcı юл (командировка) аҡсаһы

yollamak ебәреү, оҙатыу; **mektup yollamak** хат ебәреү; **bir yere adam yollamak** кешене берәй ергә (урынға) ебәреү

yollu 1. юллы; **kısa yollu gezi** ҡыҫҡа юллы прогулка 2. буйлы, һыҙатлы, юллы; **mavi yollu bir kumaş** күк буйлы туҡыма; **siyah beyaz yollu poplin** ҡара һәм аҡ буйлы (һыҙатлы) поплин 3. тиҙ йөрөшлө; **yollu gemi** тиҙ йөрөшлө карап 4. нимәлер рәүешендәге, нимәлер билгеһе; **alay yollu** көлкө рәүешендәге; **cevap yollu** яуап рәүешендәге; **nasihat yollu sözler** өгөт-нәсихәт рәүешендәге һүҙҙәр; **şükran yollu** рәхмәт билгеһе

yolmak йолҡоу; **kuşun tüylerini yolmak** ҡош йолҡоу; **kaşlarını yolmak** ҡаш йолҡоу

yontmak юныу, йышыу, ослау; **ağacı yontmak** ағас юныу; **kalem yontmak** ҡәләм ослау

yontu скульптура

yorgan юрған; **yorgan çarşafı** юрған тышы

yorgun арыған, йонсоған, хәлһеҙләнгән, хәлдән тайған; **yol yorgunu** юлдан (юл йөрөп) арыған

yorgunluk арығанлыҡ, йонсоғанлыҡ, хәлһеҙлек; **yorgunluğunu almak** йонсоғанлыҡты бөтөрөү

yormak I арытыу, йонсотоу; **bu iş beni yordu** был эш мине йонсотто

yormak II юрау; **hayra yormak** хәйерлегә (яҡшыға) юрау

yorum комментарий, күҙәтеү

yorumcu комментатор; **radyo yorumcusu** радио комментаторы

yosun мүк, ылымыҡ, үңәҙ, ағас бәшмәге (мүге); **yosun bağlamak** мүк (үңәҙ) ҡаплау

yoz 1. эшкәртелмәгән; **yoz toprak** эшкәртелмәгән тупраҡ 2. өйрәтелмәгән; **yoz hayvan** өйрәтелмәгән хайуан (*цирк өсөн*)

yön яҡ, йүнәлеш; **ana yön** төп йүнәлеш; **ayrı yönlerde** төрлө йүнәлештә; **dört ana yönü** донъяның дүрт яғы

yönerge директива, инструкция

yönetici етәксе; **yönetici organlar** етәксе органдар

yönetim идара, етәкселек; **yönetim kurulu** идара советы; **askeri yönetim** хәрби идара (департамент)

yönetmek идара итеү, етәкселек итеү

yönetmenlik етәкселек, идара, администрация, дирекция

yöntem метод; **yöntem bilimi** методология

yudum йотом; **yudum içmek** йотомлап эсеү

yukarı юғары, өçкө; **yukarı kat** өçкө ҡат

yukarıdan юғарынан, өçтән; **yukarıdan bakmak** юғарынан ҡарау

yumak йомғаҡ, төйөр; **bir yumak iplik** бер йомғаҡ еп; **boğazıma bir yumak tıkandı** тамағына төйөр килеп тығылды

yummak йомоу; **ağzını yummak** ауыҙҙы йомоу; **gözünü yummak** күҙҙе йомоу

yumruk йоҙроҡ; **yumruk atmak** йоҙроҡ менән һуғыу

yumuk шешмәк; **yumuk güzlü** шешмәк күҙле

yumurta 1. йомортҡа; **yumurta akı** йомортҡа ағы; **yumurta kabuğu** йомортҡа ҡабығы; **kuş yumurtası** ҡош йомортҡаһы 2. ыуылдырыҡ; **balık yumurtası** балыҡ ыуылдырығы; **yumurta dökmek** ыуылдырыҡ сәсеү

yumuşak йомшаҡ; **yumuşak ağaç** йомшаҡ ағас; **yumuşak damak** йомшаҡ аңҡау; **yumuşak iklim** йомшаҡ климат; **yumuşak adam** йомшаҡ кеше

Yunan грек; **Yunan dili** грек теле

yurt 1. ил; **yurt içi seyahat** ил буйлап сәйәхәт 2. ватан; **yurt sevgisi** ватанды яратыу 3. йорт, ятаҡ; **öğrenci yurdu** уҡыусылар ятағы

yurttaş ватандаш; **değerli yurttaş** ҡәҙерле ватандаш

yuva оя; **kartal yuvası** бөркөт ояһы; **tilki yuvası** төлкө ояһы

yuvarlak 1. шар, шарик; **kırmızı yuvarlak** *биол.* ҡыҙыл ҡан шаригы 2. түңәрәк; **yuvarlak saat** түңәрәк сәғәт

yüce юғары; **yüce başbuğ** юғары командующий

yücelenmek күтәрелеү

yük йөк; **yük gemisi** йөк карабы; **bir araba yükü** бер арба йөк

yüksek бейек; **yüksek dağ** бейек тау

yün йөн; **yün kumaş** йөн туҡыма; **yün çorap** йөн ойоҡ

yürek йөрәк; **yürek çarpmak** йөрәк ҡағыу

yürümek йөрөү, атлау; **çocuk erken yürüdü** бала иртә атланы

yüz I йөҙ (*һан*); **yüz yıl** йөҙ йыл

yüz II йөҙ; **yüzce genç** йөҙө йәш; **deniz yüzü** диңгеҙ йөҙө (өçтө)

yüzmek йөҙөү; **gemide yüzmek** кәмәлә йөҙөү

yüzsüz битһеҙ, оятһыҙ; **yüzsüz adam** оятһыҙ кеше

yüzük йөҙөк, балдаҡ; **nişan yüzügü** никах балдағы

Z

zafer еңеү, триумф, уңыш; **zafer kazanmak** еңеү яулау

zahmet хеҙмәт, ҡыйынлыҡ, мәшәҡәт; **zahmet çekmek** ҡыйынлыҡ кисереү

zait 1. *мат.* (плюс) ҡушыу билдәһе; **üç zait iki** өскә икене ҡушыу **2.** кәрәкмәгән, артыҡ; **bir takım zait sözler** кәрәкмәгән һүҙҙәр күплеге (артыҡ һүҙҙәрҙең күп булыуы)

zalim ҡаты бәғерле, уҫал; **zalim adam** уҫал кеше

zaman 1. ваҡыт; **iş zamanı** эш ваҡыты; **uyku zamanı** йоҡо ваҡыты **2.** дәүер, эпоха; **imparatorluk zamanında** империя дәүерендә **3.** мәл, саҡ; **çocukluk zamanı** бала саҡ; **üzüm zamanı** йөҙөм мәле **4.** *лингв.* заман; **geçmiş zaman** үткән заман; **gelecek zaman** киләсәк заман; **şimdiki zaman** хәҙерге заман

zamir 1. нәмәнеңдер асылы **2.** *лингв.* алмаш; **belgisiz zamiri** билдәһеҙлек алмашы; **işaret zamiri** күрһәтеү алмашы; **şahıs zamiri** зат алмашы

zannetmek уйлау, фараз итеү

zarar зарар, зыян; **zarar görmek** зыян күреү; **maddi zarar** матди зыян

zarf 1. тышлыҡ, футляр **2.** *лингв.* рәүеш; **zarf tümleci** хәл; **yer zarfı** урын рәүеше

zarif 1. нәфис, зифа, гүзәл; **zarif kadın** нәфис ҡатын **2.** үткер фекерле, аҡыллы; **zarif adam** аҡыллы кеше

zarp 1. тибеү, һуғыу; **para zarbi** аҡса һуғыу

zat 1. зат, шәхес **2.** асыл; **zatı mesele** мәсьәләнең асылы

zaylf 1. ябыҡ, арыҡ **2.** көсһөҙ, йомшаҡ; **zaylf nabız** көсһөҙ пульс **3.** көсһөҙ, түбән; **zaylf voltaj** түбән көсөргәнешле

zengin бай; **zengin bir adam** бай кеше; **zengin bir dil** бай тел

zenginlik байлыҡ, муллыҡ; **run zenginliği** рухи байлыҡ; **tabii zenginlikler** тәбиғәт байлыҡтары

zenne ҡатын; **zenne çorabı** ҡатындар ойоғо

zer алтын; **zer küpe** алтын алҡа

zevk 1. зауыҡ; **zevki selim** яҡшы зауыҡ **2.** ләззәт; **zevk almak** ләззәт алыу

zıplamak һикереү

zihin 1. зиһен, аҡыл, фекер; **zihini açık** зиһене асыҡ **2.** хәтер; **zihinden çıkmak** хәтерҙән сығыу

zil ҡыңғырау, звонок; **kapı zili** ишек звоногы; **elektrikli zil** электр звоногы; **zile basmak** звонок биреү

ziraat ауыл хужалығы; **ziraat sergisi** ауыл хужалығы күргәҙмәһе

ziyan зыян; **ziyan çermek** зыян кисереү

zor көс, ҡеүәт; **zor kullanmak** көс ҡулланыу

zorlu көслө, ҡеүәтле; **zorlu bir yağmur** көслө ямғыр

zorluk ҡыйынлыҡ, ауырлыҡ; **zorluk çekmek** ҡыйынлыҡ кисереү

zükâm тымау, һыуыҡ тейеү; **zürâm olmak** тымау тейеү

ҠУШЫМТА

Haftanın günleri	**Аҙнаның көндәре**
pazartesi	дүшәмбе
salı	шишәмбе
çarşamba	шаршамбы
perşembe	кесаҙна
cuma	йома
cumartesi	шәмбе
pazar	йәкшәмбе

Aylar	**Айҙар**
ocak	ғинуар
şubat	февраль
mart	март
nisan	апрель
mayıs	май
haziran	июнь
temmuz	июль
ağustos	август
eylül	сентябрь
ekim	октябрь
kasım	ноябрь
aralık	декабрь

Mevsimler	**Йыл миҙгелдәре**
kış	ҡыш
ilkbahar	яҙ
yaz	йәй
sonbahar	көҙ

Renkler	**Төҫтәр**
yeşil	йәшел
kırmızı	ҡыҙыл
mavi	зәңгәр
kahverengi	көрән
siyah	ҡара
lacivert	күк

beyaz	аҡ
sarı	һары
pembe	алһыу
gri	һоро

Adıllar	Алмаштар
ben — biz	мин — беҙ
sen — siz	һин — һеҙ
o — onlar	ул — улар
bu	был
şu	шул

Selemlama	Сәләмләүҙәр
Hayırlı sabahlar (günaydın)!	Хәйерле иртә!
Hayırlı günler (Tünaydın)!	Хәйерле көн!
Hayırlı akşamlar (iyi akşamlar)!	Хәйерле кис!
Iyi geceler!	Тыныс йоҡо!
Hoş geldiniz!	Хуш килдегеҙ! Рәхим итегеҙ!
Nasılsınız?	Хәлдәрегеҙ нисек?
Sıhhatiniz nasıl?	Һаулығығыҙ нисек?
Hoşça kalın!	Хуш булығыҙ! (*китеүсе әйтә*)
Güle güle!	Хуш булығыҙ! (*ҡалыусы әйтә*)
Iyi yolculuklar!	Хәйерле юл!
Başarılar dilerim!	Уңыштар теләйем!
Benden herkese selâm söyleyin!	Минән барыһына ла сәләм әйтегеҙ!

Tebrik	Ҡотлауҙар
Doğum gününüz kutlu olsun!	Тыуған көнөгөҙ ҡотло булһын!
Bayramınız kutlu olsun!	Байрамығыҙ ҡотло булһын!
Başarılar, mutluluk, sıhhat dilerim (dileriz)!	Уңыштар, бәхет, һаулыҡ теләйем (теләйбеҙ)!
Teşekkür ederim!	Рәхмәт!
Çok teşekkür ederim!	Зур рәхмәт!
Yardım (davet, tavsiye, misafirperverliğiniz) için teşekkür ederim!	Ярҙамығыҙ (саҡырыуығыҙ, кәңәшегеҙ, ҡунаҡсыллығығыҙ) өсөн рәхмәт!
Sayın bayan ve baylar!	Хөрмәтле ханымдар һәм әфәнделәр!

БАШҠОРТСА-ТӨРӨКСӘ ЬҮҘЛЕКТЕҢ ТӨҘӨЛӨШӨ

Башҡортса-төрөксә һүҙлек үҙ эсенә ике меңгә яҡын һүҙҙе һәм төрлө фән тармаҡтарына ҡараған терминдарҙы алды.

1. Баш һүҙ итеп алынған башҡорт һүҙҙәре алфавит тәртибендә урынлаштырылды һәм, төрөксә тәржемәһе бирелгәндән һуң, миҫалдар менән тәьмин ителде. Баш һүҙ итеп барлыҡ һүҙ төркөмдәре лә алынды. Һүҙ төркөмдәренән исем, сифат, рәүеш, алмаш, һан һәм ҡылым бер ниндәй грамматик тамғаһыҙ бирелде; фәҡәт киҫәксәләр, бәйләүестәр, теркәүестәр генә тейешле грамматик тамға менән тәьмин ителде. Миҫалдар:

дарыу ilaç; йүтәл дарыуы öksürük ilacı; йоҡо дарыуы uyku ilacı; дарыу эсеү ilaç içmek

матур güzel; матур ҡыҙ güzel kız; матур сәскә güzel çiçek

сәсеү ekmek, ekin yapmak; арыш сәсеү çavdar ekmek; бойҙай сәсеү buğday ekmek

һәм *терк.* ve; атай һәм әсәй baba ve anne

кеүек *бәйл.* gibi; бал ҡорто кеүек эшләү arı gibi çalışmak

2. Омонимдар, йәғни яҙылышы һәм әйтелеше тап килгән, әммә мәғәнәләре менән айырылған һүҙҙәр, айырым ояла рим цифрҙары менән бирелде:

сағыу I sokmak, dalamak; баланы ҡорт саҡҡан çocuğu arı sokmuş

сағыу II parlak; сағыу төҫтәр parlak renkler

BAŞKURT ALFABESÍ
БАШҠОРТ АЛФАВИТЫ

Башҡорт теленең алфавиты 42 хәрефтән тора.

башҡорт хәрефтәре	хәрефтәр исеме	башҡорт хәрефтәре	хәрефтәр исеме	башҡорт хәрефтәре	хәрефтәр исеме
Аа	а	Ҡҡ	ҡы	Фф	эф
Бб	бэ	Лл	эл	Хх	ха
Вв	вэ	Мм	эм	Һһ	һы
Гг	гэ	Нн	эн	Цц	цэ
Ғғ	ғы	Ңң	эң	Чч	чэ
Дд	дэ	Оо	о	Шш	ша
Ҙҙ	ҙы	Өө	ө	Щщ	ща
Ее	е	Пп	пэ	ъ	ҡалын айырыу билдәһе
Ёё	йо	Рр	эр	Ыы	ы
Жж	жэ	Сс	эс	ь	нәҙеклек һәм нәҙек айырыу билдәһе
Зз	зэ	Çç	çэ	Ээ	э
Ии	и	Тт	тэ	Әә	ә
Йй	й	Уу	у	Юю	ю
Кк	ка	Үү	ү	Яя	я

А

абай ihtiyatlı; **абай кеше** ihtiyatlı insan; **абай булыу** ihtiyatlı olmak

абитуриент aday öğrenci

абрикос kayısı; **абрикос ағасы** kayısı ağacı; **абрикос ҡайнатмаһы** kayısı tatlısı

абыныу sürçmek, tökezlemek; **ташҡа абыныу** taşa sürçmek

август ağustos; **август айы** ağustos ayı

авиапассажир uçak yolcusu

авиарейс uçak seferi

авиация havacılık, uçaklar, hava kuvvetleri

автобиография otobiyografi

автобус otobüs; **автобус билеты** otobüs bileti; **Истамбулға автобус ҡасан килә?** Istanbul'a otobüs ne zaman geliyor?

автовокзал otobüs terminali, otobüs garı

автомат otomat; **телефон-автомат** otomatik telefon

автомобиль otomobil; **еңел автомобиль** binek otomobil; **йөк автомобиле** yük otomobili

автор yazar; eser sahibi; **хат авторы** mektup sahibi; **был юлдар авторы** bu satirların yazarı

авторучка dolma kalem

агглютинатив *лингв.* bitişken; **агглютинатив телдәр** bitişken diller

агроном tarım uzmanı; **һөнәрем агроном** mesleğim tarım uzmanı

ағай abi; **минең ағайым бар** benim abim var

ағартыу badanalamak, badana etmek; **өй ағартыу** evi badana etmek

ағарыу ağarmak, beyazlaşmak; **йөҙө ағарҙы** yüzü ağardı

ағас ağaç; **ағас ҡабығы** ağaç kabuğu; **ағас күпер** ağaç köprü

ағза üye, terim; **ғаилә ағзаһы** aile üyesi; **йәмғиәт ағзаһы** kurum üyesi

ағзалыҡ üyelik; **ағзалыҡ взносы** üyelik ücreti

ағым akma, akıcı, akıntı, akım; **диңгеҙ ағымдары** deniz akıntıları; **һауа ағымдары** hava akimları; **сәйәси ағым** siyasal akim

ағыу I akmak; **юғарынан һыу аға** yukarıdan su akıyor; **түшәмдән аға** dam akıyor; **биҙрә аға** kova akıyor ◊ **аҡмаһа ла тамыр** akmasa da damlar

ағыу II zehir; **йылан ағыуы** yılan zehiri

ағыулау zehirlemek, zehir etmek

ағыулы zehirli; **ағыулы бәшмәк** zehirli mantar; **ағыулы газ** zehirli gaz

адвокат avukat; **адвокат яллау** avukat tutmak

адрес adres, mektup üstü; **өй адресы** ev adresi; **адрес кенәгәһе** adres kitabı

аҙ az; **аҙ аҡса** az para; **аҙ ваҡыт эсендә** az zaman içinde

аҙаҡ son, sonra; **ай аҙағы** ay sonu; **йәйҙең аҙағы** yazın sonu; **аҙаҡ ни булғанын белмәйем** sonra ne oldu bilmem

аҙаҡҡы son; **аҙаҡҡы мәртәбә** son defa; **аҙаҡҡы һүҙ** son söz

аҙау I kışlık; **аҙау арыш** kışlık çavdar; **аҙау бал** şekerlenmek bal

аҙау II: аҙау теш azı dişi, azıdişi

аҙаш adaş

аҙғын sefih, ahlaksız; **аҙғын ҡатын** ahlaksız kadın

аҙна hafta; **үткән аҙна** geçen hafta; **киләһе аҙна** gelecek hafta; **айҙың беренсе аҙнаһы** ayın ilk haftası; **бер аҙнала ете көн** bir haftada yedi gündür

аҙналыҡ haftalık; **аҙналыҡ гәзит** haftalık gazete; **аҙналыҡ журнал** haftalık dergi

аҙыҡ yemek, besin, gıda; **ит аҙыҡтары** etli yemekler; **үҫемлек аҙығы** bitkisel besinler; **рухи аҙыҡ** fikri gıda

аҙым adım; **беренсе аҙым** yeni adım; **ҙур аҙым** büyük adım

азат azat, özgür, hür; **азат халыҡ** özgür millet; **азат кеше** özgür insan

азатлыҡ azatlık, özgürlük, serbestlik; **азатлыҡ яулау** özgürlüğe kavuşmak

азбука alfabe, abece; **Морзе азбукаһы** Mors alfabesi

ай ay; **декабрь айы** aralık ayı; **ай нуры** ay aydınlığı; **ай тығыҙы** ay dağdu

айғыр aygır; **айғырҙы атлыҡсаға бикләү** aygırı ahıra çekmek

айлыҡ aylık; **айлыҡ эш хаҡы** aylık ücret; **бер айлыҡ бала** bir aylık çocuk

айран ayran; **һыуыҡ айран** soğuk ayran; **айран эсеү** ayran içmek

айырма fark; **йәш айырмаһы** yaş farkı

айырылыу ayrılmak, kopmak; **иренән айырылды** kocasından ayrıldı; **халыҡтан айырылыу** halktan kopmak

айырылышыу ayrılmak, boşanmak; **улар айырылыштылар** onlar boşandılar

айырым ayrı; **айырым фатир** ayrı daire

айырыу ayırmak, kesmek; **уларҙы бер-береһенән айырҙылар** onları bir birinden ayırdılar; **имсәктән айырыу** memeden kesmek

айыу ayı; **инә айыу** dişi ayı; **бала айыу** ayı yavrusu

аҡ beyaz; **аҡ айыу** beyaz ayı; **аҡ икмәк** beyaz ekmek; **күҙҙең аҡы** gözün beyazı; **йомортҡаның аҡы** yumurtanın beyazı

аҡбуҙ boz, kir; **аҡбуҙ ат** boz at

аҡбур tebeşir; **аҡбур таҡтаһы** tebeşir tahtası

аҡҡош kuğu; **аҡҡош йөнө** kuğu tüyü

аҡса para; **ваҡ аҡса** ufak para; **аҡса йыйыу** para biriktirmek

аҡтамыр ayrık ot; **аҡтамыр сабыу** ayrık ot biçmek

аҡтарыу araştırmak, dağıtmak; **кеҫәне аҡтарыу** sebini araştırmak

аҡһаҡ topal, aksak; **аҡһаҡ ат** topal at

аҡһым protein, albümin; **үҫемлектәр аҡһымы** bitkiler albümini

аҡшам akşam; **аҡшам ҡараңғылығы** akşam karanlığı; **аҡшам намаҙы** akşam namazı

аҡыл akıl, us, zihin, zekâ, kafa; **аҡыл хеҙмәте** kafa işi ◊ **аҡыл йәштә түгел — башта** akıl yaşta değil — baştadır

аҡыллы akıllı, zeki, uslu, makul; **аҡыллы кеше** akıllı adam; **аҡыллы фекер** makul fikir; **аҡыллы кәңәш** makul bir öğüt

аҡын saz şairi

аҡырыу anırmak, bağırmak; **ишәк аҡыра** eşek anırıyor

ал I al, kızıl, kırmızı; **ал күлдәк** al gömlek

ал II önünde, karşısında; **өй алдында баҡса** evin önü bahçe; **хөкөм алдына баҫыу** mahkeme karşısına çıkmak

алгебра cebir; **алгебра китабы** cebir kitabı

алға ileri; **алға барыу** ilerlemek; **алға сығыу** öne geçmek; **сәғәт алға китә** saat ileri gidiyor

алғы ön; **алғы һыҙат** ileri hat; **алғы рәттәр** ön sıralar

алдаҡсы aldatan, yalancı; **алдаҡсы кеше** yalancı adam

алдан önden; **алдан барыу** önden yürümek

алдыҡ yalan; **алдыҡ хәбәр** yalan haber

алдынғы öncü, ilerici; **алдынғы кешеләр** ilerici insanlar; **алдынғы ҡараштар** ileri görüşler

алдынғылыҡ birincilik; **алдынғылыҡты яулау** birinciliği kazanmak

алҡа küpe; **бриллиант алҡа** pırlanta küpe

алҡыш alkış; **көслө алҡыштар** şiddetli alkışlar

алҡышлау alkışlamak, alkış tutmak

алла Allah, Tanrı; **Аллаға шөкөр!** Allaha şükür!

аллея ağaçlı yol, park yolu

алма elma; **алма ағасы** elma ağacı ◊ **күҙ алмаһы** göz elması

алмағас elma ağacı; **алмағас ултыртыу** elma ağacı dikmek

алмас elmas; **алмас ҡашлы алҡа** elmas küpe; **алмас муйынсаҡ** elmas gerdanlık

алмаш *лите.* zamir; **зат алмашы** şahıs zamiri; **эйәлек алмашы** iyelik zamiri

алоэ sarısabır; **алоэ һуты** sarısabır suyu

алсаҡ güler yüzlü; **алсаҡ ҡыҙ** güler yüzlü kız

алтмыш altmış; **алтмыш йәш** altmış yaş; **бер сәғәттә алтмыш минут** bir saatta altmış dakika

алты altı; **алты өй** altı ev; **алты йыл** altı yıl

алтын altın; **алтын сәғәт** altın saat; **ҡара алтын** kara altın

алфавит alfabe; **башҡорт алфавиты** başkurt alfabesi

алъяпҡыс önlük; **сигеүле алъяпҡыс** işlemeli önlük

алыҫ uzak, uzun; **алыҫ райондар** uzak bölgeler; **алыҫ киләсәк** uzak gelecek; **алыҫ туған** uzak akraba; **ул алыҫ йәшәй** o uzakta oturuyor

алыҫлыҡ uzaklık; **ҡаланан өс километр алыҫлыҡта йәшәй** şehirden üç kilometre uzaklıkta oturuyor

алыу almak, tutmak; **балаларҙы үҙең менән алыу** çocuklarını beraber almak; **өйгә эш алыу** eve iş almak; **бурыҫҡа аҡса алыу** borç para almak; **штраф алыу** ceza almak; **пленға алыу** esir etmek; **крепосты һөжүм менән алыу** kaleyi hücumla almak; **үрнәк алыу** örnek almak; **отпуск алыу** izin almak; **уңыш алыу** mahsul almak

анализ çözümleme, tahlil, analiz; **ғилми анализ** bilimsel analiz; **грамматик анализ** gramerce çözümleme; **логик анализ** mantıkça çözümleme

анализлау çözümlemek, tahlil etmek, analiz yapmak

ансамбль topluluk; **йыр һәм бейеү ансамбле** şarkı ve oyun topluluğu

ант yemin, ant; **ант биреү** yemin içmek; **антты боҙоу** antını bozmak

аңһат hafif; **аңһат эш** hafif bir iş

аң bilinç, şuur; **аңды уятыу** bilinç uyandırmak

аңҡау damak; **йомшаҡ аңҡау** damak eteği; **ҡаты аңҡау** damak kemiği; **аңҡау өндәре** damak sessizi

аңҡыу kokmak, kokusu olmak; **хуш еҫ аңҡыу** güzel kokmak; **сәскә еҫе кеүек аңҡый** gül gibi kokuyor

аңлау anlamak; **бер-береңде һүҙһеҙ аңлау** birbirini kelimesiz anlamak; **музыканы аңлау** müzikten anlamak

апай abla; **ҡәҙерле апай** değerli abla

аппетит iştah; **аппетитты асыу** iştah açmak; **аппетитты боҙоу** iştah bozmak; **аппетит менән ашау** iştahla yemek

апрель nisan; **апрель айы** nisan ayı

аптека eczane; **аптека ҡасан ябыла?** eczane ne zaman kapanıyor? **аптека бик һуң ябыла** eczane oldukça geç kapanıyor

аптечка ecza dolabı

аптырау şaşmak, hayret etmek; **аптырауға ҡалыу** hayrete düşmek

ара ara, aralık; **ике ауыл араһы** iki köyün arası; **араны боҙоу** aralarını bozmak; **араларына инеү** aralarına karışmak

аралаштырыу karıştırmak, karmak; **тупраҡты ҡом менән аралаштырыу** toprağı kumla karıştırmak

арба araba; **балалар арбаһы** çocuk arabası; **ҡул арбаһы** el arabası

арҙаҡлы saygın; **арҙаҡлы кеше** saygın insan

арена arena, sahne, alan; **тарихи аренаға сығыу** tarih sahnesine çıkmak

арзан ucuz; **арзан туҡыма** ucuz kumaş

армия ordu, asker; **армияға саҡырылыу** askere çağırmak

артыҡ artık, fazla; **артыҡ багаж** fazla bagaj; **артыҡ мал** artık mal

арыҡ arık, lağar, çok zayıf, kuru; **арыҡ ат** arık at

арыҫлан aslan; **инә арыҫлан** dişi aslan; **арыҫлан балаһы** aslan yavrusu

арыу yorulmak; yorgun düşmek; **юл йөрөп арыу** yoldan yorgun düşmek

арыш çavdar; **арыш икмәге** çavdar ekmeği

ас aç; **ас бүре** aç kurt

асҡыс anahtar; **шкаф асҡысы** dolap anahtarı

аслыҡ açlık; **аслыҡ йылдары** açlık yılları

асыҡ açık; **асыҡ ишек** açık kapı; **асыҡ хат** açık mektup

асыл öz, ruk, esas; **мәсьәләнең асылы** sorunun özü

асылыу açılmak; **сумаҙан асылды** bavul açıldı; **театр ҡасан асыла?** tiyatro ne zaman açılacak?

асыу I hiddet, öfke; **асыуы ҡабара** öfkesi kabarıyor

асыу II açmak; **китапты асыу** kitabı açmak; **күргәҙмәне асыу** sergiyi açmak; **ултырышты асыу** oturumu açmak

асыулы öfkeli, kızgın; **асыулы ҡараш** öfkeli bakış; **асыулы һүҙ** öfkeli söz

аҫҡы alt, aşağı; **аҫҡы ҡат** aşağı kat; **аҫҡы үтәүел** alt geçit

ат at; **егеү аты** araba atı; **менге аты** binek atı; **тоҡом аты** cins at; **эш аты** hizmet atı; **ат егеү** atı arabaya koşmak

ата erkek; **ата бесәй** erkek kedi; **ата эт** erkek köpek

атай baba; **атай йорто** baba ocağı

атака hücum; **атакаға ташланыу** hücuma kalkmak

атаҡлы ünlü, tanınmış; **атаҡлы кеше** ünlü insan

атама ad, isim; **ҡала һәм урам атамалары** şehir ve sokak adları

атлау yürümek; **бала иртә атланы** çocuk erken yürüdü

атыу atmak, ateş etmek, vurmak; **мылтыҡ атыу** tüfek atmak; **өйрәк атыу** ördek vurmak

аунау yuvarlanmak, ağnamak; **ҡарҙа аунау** karda yuvarlanmak

ауыҙ ağız; **мейес ауыҙы** fırının ağızı

ауыҙлыҡ gem; **ауыҙлыҡ кейҙереү** gem takmak

ауыл köy; **ауыл кешеһе** köy adamı; **ауыл тормошо** köy hayatı

ауыр ağır; **ауыр йөк** ağır yük; **ауыр һүҙҙәр** ağır sözler; **ауыр промышленность** ağır sanayi

ауырлы gebe, hamile; **ауырлы ҡатын** gebe kadın

ауырлыҡ ağırlık, sıkıntı; **ауырлыҡ кисереү** sıkıntı görmek; **иҡтисади ауырлыҡ** ekonomik sıkıntı

ауыртыу ağrımak, acımak; **башым ауырта** başım ağrıyor

ауырыу I hasta; **ауырып ятыу** hasta yatmak ◊ **ауырып ятҡан үлмәҫ, әжәле еткән үлер** hasta yatan ölmez, eceli yeten ölür

ауырыу II hastalık; **йөрәк ауырыуы** kalp hastalığı; **тире ауырыуы** cilt hastalığı

аш yemek, besin, gıda; **эҫе аш** sıcak yemek; **ит ашы** etli yemek

ашау yemek; **ашағым килмәй** yiyesim yok; **ашап эсеү** yiyip içmek

ашлама gübre; **минераль ашламалар** mineral gübreler; **органик ашламалар** tabii gübreler

ашлау gübrelemek; **тупраҡ ашлау** toprak güberlemek

ашлыҡ harman, tahıl; **бер тоҡ ашлыҡ** bir çuval tahıl; **ашлыҡ амбары** tahıl ambarı

ашхана lokanta, yemekhane

ашъяулыҡ masa örtüsü, sofra örtüsü; **аҡ ашъяулыҡ** beyaz masa örtüsü

ашығыс ivedi, acil, acele; **ашығыс телеграмма** acele telgraf; **ашығыс ярҙам машинаһы** cankurtaran arabası

аэровокзал terminal, terminal binası

аэродром havaalanı; **аэропорт бынан йыраҡмы?** havaalanı buradan uzak mı?

аяҙ açık, aydın; **аяҙ һауа** açık hava; **бөгөн көн аяҙ** bugün hava açık

Б

бабай büyükbaba, ağababa, dede, dayı, kaynata, büyük peder

багаж bagaj; **багаж вагоны** bagaj vagonu

бағана direk, sütun; **телеграф бағанаһы** telegraf direği; **бағана ултыртыу** direk kurmak

бағыу bakmak; **тирә-яҡҡа бағыу** arkasına bakmak; **ауырыуҙы бағыу** hastaya bakmak

баҙ mahzen; **картуф баҙы** patates mahzeni; **баҙ ҡапҡасы** mahzen kapağı

баҙар pazar; **ат баҙары** at pazarı; **баҙар ҡороу** pazar kurmak; **баҙарҙы ябыу** pazar kaldırmak

баҙлау ışıldamak; **йондоҙҙар баҙлай** yıldızlar ışıldıyordu

баҙнат cesaret; **баҙнат итеү** cesaret etmek

баҙыҡ parlak; **баҙыҡ йондоҙ** parlak yıldız

база temel, üs; **матди база** maddi temel; **хәрби база** askeri üs; **ракета базаһы** fırlatma /füze/ üssü

бай zengin; **бай кеше** zengin bir adam; **бай тәбиғәт** zengin bir tabiat; **бай тел** zengin bir dil

байлыҡ zenginlik; **тәбиғи байлыҡтар** tabii zenginlikler; **тел байлығы** bir dilin zenginliği; **рухи байлыҡ** ruh zenginliği

байраҡ bayrak; **ҡыҙыл байраҡ** kırmızı bayrak; **байраҡ күтәреү** bayrak çekmek

байрам bayram; **милли байрам** milli bayram; **Байрамығыҙ ҡотло булһын!** Bayramınız kutlu olsun!

байыу I zenginleşmek, zengin olmak

байыу II batmak; **ҡояш байыны** gün battı

баҡа kurbağa; **баҡа балаһы** kurbağa yavrusu

баҡса bahçe; **емеш баҡсаһы** meyve bahçesi; **балалар баҡсаһы** çocuk bahçesi

баҡсасылыҡ bahçecilik; **баҡсасылыҡ эше** bahçecilik işi

баҡыр bakır; **баҡыр ялатыу** bakır kaplamak; **баҡыр аҡса** bakır akçe /para/

бал I bal; **сәскә балы** çiçek balı; **йүкә балы** ıhlamur balı; **кәрәҙле бал** petek balı; **бал айырыу** bal sağmak

бал II balo; **костюмлы бал** kostümlü balo; **бал-маскарад** maskeli balo

бала çocuk, evlat, bebek; **етем бала** öksüz çocuk; **игеҙ бала** ikiz çocuk; **имсәк бала** meme /süt/ çocuğu; **ир бала** oğlan /erkek/ çocuk; **ҡыҙ бала** kız çocuk; **яңы тыуған бала** yeni doğan çocuk; **балаға исем ҡушыу** çocuğa ad koymak; **балалар арбаһы** çocuk arabası

балалау doğurmak, eniklemek, kuzulamak, yavrulamak

балалыҡ çocukluk; **балалыҡ сағы** çocukluk zamanı; **балалыҡ дуҫым** çocukluk arkadaşım

баланс denge, bilanço; **йыллыҡ баланс** yıllık bilanço

балауыҙ balmumu, mum; **балауыҙ шәме** balmumu mum

балғалаҡ tatlı kaşık; **көмөш балғалаҡ** gümüş tatlı kaşık

балдаҡ yüzük; **алтын балдаҡ** altın yüzük; **никах балдағы** nişan yüzüğü

балҡыу parlamak, ışıldamak; **ҡояш балҡый** güneş parlıyor; **йондоҙҙар балҡыны** yıldızlar ışıldadı

балта balta; **балта һабы** balta sapı

балтыр baldır; **балтыр һөйәге** baldır kemiği

балыҡ balık; **ҡорбан балығы** çapak balık; **ҡурылған балыҡ** balık tavası; **балыҡ ыуылдырығы** balık yumurtası; **балыҡ тәңкәһе** balık pulu; **балыҡ тотоу** balık tutmak

балыҡсылыҡ balıkçılık; **балыҡсылыҡ менән шөғөлләнеү** balıkçılık yapmak

банк banka; **ауыл хужалығы банкыһы** ziraat bankası; **банк хеҙмәткәре** banka memuru

банка kutu; *мед.* vantuz; **консерва банкаһы** konserve kutusu; **банка ултыртыу** vantuz çekmek

бар *мод.* var; **минең балам бар** benim çocuğum var

барабан davul, trampet; **барабан ҡағыу** davul vurmak /çalmak/

бармаҡ parmak; **баш бармаҡ** başparmak; **сыңарсаҡ бармаҡ** adsız parmak; **һуҡ бармаҡ** şahadet parmağı

бассейн havuz; **йөҙөү бассейны** yüzme havuzu

баҫалҡы mütevazi; **баҫалҡы кеше** mütevazi bir adam

баҫҡыс baskıç, basamak, merdiven; **күсермәле баҫҡыс** el merdiveni; **янғын баҫҡысы** yangın merdiveni

баҫма I köprü, iskele; **баҫма ҡороу** iskele kurmak

баҫма II basım, baskı, basılı; **баҫма табаҡ** basılı tabaka

баҫма III basım, baskı; **һүҙлектең яңы баҫмаһы** sözlüğün yeni baskısı

баҫылыу kesilmek, dinmek; **ел баҫылды** rüzgar dindi; **ямғыр баҫылды** yağmur dindi; **теш ауыртыуы баҫылманы** diş ağrısı dinmedi

баҫыу I basmak; **быраҡҡа баҫма!** çamura basma! **китап баҫыу** kitap basmak; **ҡунаҡтар баҫты** misafirler bastı

баҫыу II tarla, kır; **баҫыу эштәре** tarla işleri

батҡаҡ çamur; **батҡаҡ юл** çamurlu yol

батмус tepsi; **тәрән батмус** derin tepsi

батша çar; **батша хөкүмәте** çar hükümeti

батшалыҡ çarlık

батыр I cesur, yürekli, gözüpek; **батыр кеше** cesur adam

батыр II kahraman, bahadır, pehlivan, yiğit, cesur adam; **Салауат батыр** Kahraman Salavat

батырлыҡ kahramanlık, cesaret, yüreklilik, yiğitlik; **батырлыҡ күрһәтеү** cesaret göstermek

батырыу batırmak; **карапты батырыу** gemiyi batırmak

батыу batmak; **карап бата** gemi batıyor; **ҡояш батты** güneş battı; **бурыҫҡа батыу** borca batmak; **тиргә батыу** tere batmak; **уйға батыу** düşüncelere batmak

бау ip, urgan, kaytan, bağ; **ботинка бауы** ayakkabı bağı; **бау менән бәйләү** iple bağlamak

бауыр ciğer, karaciğer; **бауыр артерияһы** karaciğer atardam; **бауыр шеше** karaciğer iltihabı

бауырһаҡ bağırsak; **бауырһаҡ бешереү** bağırsak pişirmek

бахыр zavallı, biçare, kadıncağız, kızcağız; **бахыр кеше** bicare insan

баһа fiyat, maliyet, değer, kıymet; **тауар баһаһын күтәреү** malların fiyatını artırmak

баш I baş, kafa, kelle, kalıp, kök; **баш һөйәге** baş tası; **баш ауыртыу** baş ağrımak; **биш баш һарыҡ** beş baş koyun; **бер баш сыр** bir kalıp peynir; **ике баш кәбеҫтә** iki kök lahana; **баш һөйләм** *лингв.* baş cümle; **баш ватыу** kafa yormak

баш II başkan, baş; **хөкүмәт башы** hükümet başkanı

башаҡ I başak; **башаҡ ебәреү** başak bağlamak /tutmak, vermek/

башаҡ II temren, uç; **уҡ башағы** okun temreni

башҡа başka; **башҡа ҡала** başka şehir; **башҡа ваҡытта** başka bir zamanda; **һеҙҙән башҡа** sizden başka; **бынан башҡа** bundan başka

башҡорт Başkurt; **башҡорт теле** Başkurtça, Başkurt dili

башланыу başlamak; **ямғыр башланды** yağmur başladı

башлау başlamak; **уҡыу башлау** okumaya başlamak

башлыҡ I başkan, müdür, amir; **дәүләт башлығы** devlet başkanı

башлыҡ II kalpak, şapka, başlık; **мех башлыҡ** kürk kalpak

башня kule, taret; **башня сәғәте** kule saati; **танк башняһы** tank kulesi

башта önce, ilkin; **иң башта** en önce; **башта ул һөйләне** önce o söyledi ◊ **башта уйла, һуңынан һөйлә** önce düşün sonra söyle

бегемот su ayğırı

беҙ I biz; **беҙ Ағиҙел ҡунаҡханаһында туҡталабыҙ** biz Akidel Otelinde kalacağız

беҙ II biz; **итек беҙе** kunduracı bizi

беҙгә bize; **беҙгә ҡунаҡҡа килегеҙ** bize misafirliğe geliniz

беҙҙе bizi

беҙҙеке bizimki

беҙҙең bizim

беҙҙә bizde

беҙҙән bizden

бейек yüksek; **бейек йорт** yüksek yapı; **бейек ағас** yüksek ağaç; **бейек тау** yüksek dağ

бейеү oynamak; **оҫта бейеү** ustaca oynamak

бейеүсе oyuncu; **танылған бейеүсе** tanınmış oyuncu

бейә kısrak; **быуаҙ бейә** gebe kısrak; **тыу бейә** kısır kısrak

бейәләй eldiven, kolçak; **йөн бейәләй** yün eldiven; **йорон бейәләй** kürklü eldiven

белгес uzman, usta; **метеорология белгесе** meteoroloji uzmanı

белдереү I bildirmek, göstermek, izhar etmek; **теләк белдереү** arzu izhar etmek; **ризалыҡ белдереү** rıza göstermek

белдереү II ilân, duyuru

белем öğrenim, öğretim, tahsil; **башланғыс белем** ilk öğrenim; **урта белем** orta öğrenim; **юғары белем** yüksek öğrenim

белеү öğrenmek, bilmek; **юлды беләһеңме?** yolu biliyor musun? **был телде ул белмәй** bu dili bilmiyor

белешмә danışma, rehber; **белешмә бюроһы** danışma bürosu; **телефон белешмәһе** telefon rehberi

беләҙек bilezik; **алтын беләҙек** altın bilezik

беләк önkol, kol; **беләк һөйәге** önkol kemiği

бензин benzin; **бензин ҡойоу** benzin kaymak

бер bir; **бер бүлмә** bir oda; **бер өстәл** bir masa: **бер кеше** bir adam; **бер заман** bir zaman ◊ **бер ҡулы майҙа, бер ҡулы балда** bir eli yağda, bir eli balda

бергә birlikte, beraber; **бергә эшләү** birlikte çalışmak

берҙән-бер biricik, tek; **берҙән-бер ҡыҙ** biricik kız; **берҙән-бер өмөт** tek umut

беренсе birinci, birincilik, ön; **беренсе синыф** birinci sınıf; **беренсе сорт** birinci kalite; **беренсегә аш бирегү** birinci yemeğe çorba vermek; birinciye yemek vermek

беренселек birincilik; **беренселек яулау** birinciliği kazanmak

берет bere; **аҡ берет** beyaz bere

берлек I birlik; **ҡараштарҙың берлеге** karşıtların birliği

берлек II bir, sıfır, tekil; **берлек һан** *лингв.* tekil

берләштереү birleştirmek; **көстәрҙе берләштереү** güçleri birleştirmek

бөрәмәк birim; **оҙонлоҡ бөрәмәге** uzunluk birimi; **аҡса бөрәмәге** para birimi

бесәй kedi; **ата бесәй** erkek kedi; **инә бесәй** dişi kedi; **бесәй балаһы** kedi yavrusu

бесән kuru ot; **бесән сабыу** ot biçmek

бесәнлек otluk, ot ambarı, ot biçimi

бет bit; **баш бете** baş biti; **бет һеркәһе** bit sirkesi

беше sık, sağlam, dayanıklı; **беше туҡыма** sık dokuma /kumaş/; **беше ҡағыҙ** sağlam kağıt; **беше кеше** sağlam adam

бешекләү kaynatmak, haşlamak; **тауыҡ бешекләү** tavuk haşlamak

бешеренеү yemek pişirmek, hazırlamak; **иртәнгелеккә бешеренеү** kahvaltı hazırlamak

бешереү pişirmek, hazırlamak, haşlamak; **картуф бешереү** patates haşlamak; **бәлеш бешереү** börek pişirmek

бешеү I pişmek; **шашлыҡ беште** kebap pişti

бешеү II çırpıp köpürtmek, çalkalamak; **ҡымыҙ бешеү** kımız çalkalamak

бешмәгән çiğ; **бешмәгән ит** çiğ et; **бешмәгән емеш** çiğ yemiş

библиотека kitaplık, kütüphane; **балалар библиотекаһы** çocuk kütüphanesi

бигерәк *кыҫ.* çok, pek, gayet; **бигерәк күп** pek çok

бидон bidon; **һөт бидоны** süt bidonu

биҙ bez; **май биҙҙәре** yağ bezleri; **төкөрөк биҙҙәре** tükürük bezleri

биҙеү bezmek, bıkmak, usanmak; **тормоштан биҙеү** canından bezmek

биҙрә kova; **һөт биҙрәһе** süt kovası; **бер биҙрә һыу** bir kova su

биҙәк motif, bezek, bezeme, desen; **декоратив биҙәк** dekoratif motif

биҙәкләү süslemek, bezemek, donatmak

биҙәү süslemek, bezemek, donatmak; **ҡаланы биҙәнеләр** şehri donattılar

бизмән el kantarı; **бизмән менән үлсәү** el kantarı ile ölçmek

бик *кыҫ.* çok, pek, gayet; **бик арзан** pek ucuz; **бик күп** pek çok

бикләү kapmak, kapatmak; **ишекте бикләү** kapıyı kapamak

бил bel; **нәҙек билле** beli ince; **бил умыртҡалары** bel omurları

билге nişan, işaret

билгеле ünlü, tanınmış; **билгеле яҙыусы** ünlü bir yazar

билет bilet, cüzdan; **автобус билеты** otobüs bileti; **хәрби билет** askerlik cüzdanı; **студент билеты** öğrenci bileti; **экзамен билеты** soru kağıdı

биләү I sahip olmak

биләү II kundak; **биләүҙәге бала** kundak çocuğu

биреү vermek; **дәрес биреү** ders vermek; **тауыш биреү** ses vermek

биржа borsa; **хеҙмәт биржаһы** iş borsası

бирсәткә eldiven; **бирсәткә кейеү** eldiven giymek

бит I yüz, çehre

бит II sayfa; **гәзит биттәрендә** gazete sayfalarında

бит III *кыҫ.* ki, ya, ne de olsa; **һин бит уны беләһең!** onu bilirsin ya!

биш beş; **биш тапҡыр** beş defa; **биш ярым** beş buçuk; **сәғәт биштә** saat beşte

бишенсе beşinci; **бишенсе бит** beşinci sayfa

боҙ buz; **боҙ китеүе** buz çözümü

боҙоҡ arızalı, bozuk, çürük; **боҙоҡ теш** çürük diş; **боҙоҡ кеше** bozuk adam

боҙоу bozmak, kırmak, parçalamak, kaçırmak; **моторҙы боҙоу** motoru bozmak; **берәйһенең кәйефен боҙоу** birinin keyfini kaçırmak

бойҙай buğday; **бойҙай икмәге** buğday ekmeği; **бойҙай баҫыуы** buğday tarlası

бойондороҡло bağımlı; **бойондороҡло илдәр** bağımlı ülkeler **бойондороҡло булыу** bağımlı olmak

бойондороҡһоҙ bağımsız; **бойондороҡһоҙ илдәр** bağımsız ülkeler

болан geyik; **болан мөгөҙө** geyik boynuzu

болғансыҡ bulanık; **болғансыҡ һыу** bulanık su

болғау sallamak; **ҡул болғау** kol sallamak, **ҡойроҡ болғау** kuyruk sallamak

болон çayır, çayırlık, **болон үләне** çayır otu

болот bulut; **болоттар таралды** bulutlar dağıldı

болотлау bulutlanmak; **көн болотланы** hava bulutlandı

борҡотоу kaldırmak, koparmak, **саң борҡотоу** toz koparmak

борҡоу çıkmak, kopmak, **саң борҡоно** toz koptu

борма dolambaçlı; **борма юл** dolambaçlı yol

боронғо eski, eskiçağ, eski zaman; **боронғо йыр** eski şarkı

борос biber; **ҡыҙыл борос** kırmızı biber; **йәшел борос** yeşil biber

бороу çevirmek, döndürmek, sapmak, dönmek; **башты бороу** baş çevirmek; **уңға боролоу** sağa sapmak

борсаҡ bezelye; **йәшел борсаҡ** yeşil bezelye

ботаҡ budak, dal; **ағас ботағы** ağaç dalı

ботау kesmek, budamak; **ағасты ботау** ağacı budamak

бөгөн bugün; **бөгөн иртә менән** bu sabah; **бөгөн кис менән** bu akşam

бөгәрләү buruşturmak; **ҡағыҙҙы бөгәрләү** kağıdı burusturmak

бөжәк böcek, haşere; **бөжәк ҡанаты** böcek kanatı

бөйөк büyük; **бөйөк дуҫлыҡ** büyük dostluk; **бөйөк илдәр** büyük devletler

бөйөр böbrek ◊ **бөйөр ташы** böbrek taşı

бөкләү kıvırmak, bükmek; **битте бөкләү** sayfayı kıvırmak

бөркөт altın kartal; **бөркөт ояһы** altın kartal yuvası

бөркәү örtmek, kaplamak; **башҡа яулыҡ бөркәү** başını örtmek

бөрө tomurcuk; **ағас бөрөһө** ağaç tomurcuğu

бөртөк tane, zerre; **ҡом бөртөгө** kum tanesi

бөтөн bütün; **бөтөн алма** bütün elma

бөтөрөү bitirmek, tamamlamak; **мәктәпте бөтөрөү** okulu bitirmek; **ремонтты бөтөрөү** tamiri bitirmek

бөтөү bitmek, sona ermek; **дәрес бөттө** ders bitti; **аҡса бөттө** para bitti

буҙ kır; **буҙ ат** kır at

буй uzunluk, boy

буйҙаҡ bekar; **буйҙаҡ ир** bekar erkek

булдырыу edinmek, tutmak, almak, kurmak; **ғаилә булдырыу** aile kurmak

бураҙна saban izi, çizi, karık; **тәрән бураҙна** derin karık

буран kar fırtınası, tipi; **ғинуар бураны** ocak tipisi

буҫтау çuha; **буҫтау ашъяулыҡ** çuha örtü; **буҫтау фабрикаһы** çuha fabrikası

бутҡа lapa; **дөгө бутҡаһы** pirinç lapası; **бойҙай бутҡаһы** bulgur lapası

буш boş, kof, darkafalı, kuru; **буш өй** boş ev; **буш сәтләүек** kof ceviz; **буш һүҙ** boş söz

буяу boyamak, boya; **ҡара буяу** siyah boya

бүлкәт *зоогр.* kuşak; **эҫе бүлкәт** sıcak kuşak

бүлмә oda; **өс бүлмәле фатир** üç odalı daire

бүләк hediye, armağan; **яңы йыл бүләге** yılbaşı hediyesi; **бүләк биреү** hediye vermek

бүре kurt; **ата бүре** erkek kurt; **инә бүре** dişi kurt; **бүре балаһы** kurt yavrusu

бүрек kalpak, şapka; **бүрек кейеү** şapka giymek

бүрәнә tomruk, azman; **ҡарағай бүрәнә** çam azman

быҙау dana; **быҙау ите** dana eti

быйма keçe çizme; **аҡ быйма** beyaz keçe çizme

быйыл halen, şimdi, bu yıl

былау pilav; **былау бешереү** pilav pişirmek

былтыр geçen yıl

бына işte; **бына алма** işte elma; **бына беҙҙең йорт** eşte evimiz

бынан buradan, bundan

бында burada, burası; **бында һыуыҡ** burası soğuk

бысаҡ bıçak; **бысаҡ йөҙө** bıçak yüzü; **икмәк бысағы** ekmek bıçağı

бысҡы testere, bıçkı; **бысҡы теше** bıçkı dişi

бысраҡ çamur, kir, pislik; **бысраҡҡа баҫыу** çamura basmak; **бысраҡҡа батыу** çamura batmak

быуаҙ gebe; **быуаҙ һыйыр** gebe inek

быуат yüzyıl, asır; **хәҙерге быуат** şimdiki yüzyıl; **егерменсе быуатта** yirminci asırda

быуын kuşak, nesil; **йәш быуын** genç kuşak; **беҙҙең быуын кешеләре** bizim kuşağımızdan insanlar

быяла cam, camlı; **күҙлек быялаһы** gözlük camı

бәй ip, urgan; **бәй менән бәйләү** iple bağlamak

бәйге yarış; **ат бәйгеһе** at yarışı

бәйләм I demet, bağlam, tutam, deste; **утын бәйләме** odun destesi; **бер бәйләм петрушка** bir demet maydanoz

бәйләм II örgü işi, örme, tığ işi; **бәйләм эшһе** örgü şişi; **бәйләм йөнө** örgü yünü

бәйләнеш bağlantı, irtibat; **телефон бәйләнеше** telefon bağlantısı

бәйләү bağlamak, örmek; **ау бәйләү** ağ örmek

бәке çakı; **бәке һабы** çakı sapı

бәлеш tepsi böreği, börek; **ит бәлеше** kıymalı börek

бәләкәй küçük; **бәләкәй балалар** küçük çocuklar; **бәләкәй өй** küçük ev

бәпкә kuş yavrusu, yavru; **өйрәк бәпкәһе** yavru ördek

бәүелеү sallanmak; **ағастар бәүелә** ağaçlar sallanıyor

бәхет mutluluk, saadet; **ғаилә бәхете** aile mutluluğu

бәхетле mutlu, talihli, şanslı; **бәхетле тормош** mutlu yaşam

бәхәс tartışma, münakaşa, çekişme; **бәхәс ҡыҙҙы** tartışma kızdı

бәхәсләшеү tartışmak, münakaşa etmek, çekişmek

бәшмәк mantar; **аҡ бәшмәк** ak mantar; **һаңғырау бәшмәк** kurt mantarı

бюджет bütçe; **ғаилә бюджеты** aile bütçesi

бюллетень rapor, bülten; **өс көнгә бюллетень алыу** üç günlük rapor almak

В

вагон vagon, araba; **йөк вагоны** yük vagonu; **пассажирҙар вагоны** yolcu vagonu; **багаж вагоны** eşya vagonu; **трамвай вагоны** tramvay vagonu; **бер вагон иген** bir vagon tahıl

вағайыу küçülmek

ваза vazo; **сәскә вазаһы** çiçeklik; **емеш вазаһы** ayaklı yemişlik

вазифа görev; **директор вазифаһы** müdürlük görevi; **вазифанан бушатыу** görevden almak

вайымһыҙ kaygısız, tasasız, gamsız; **вайымһыҙ кеше** gamsız adam

вакцина *мед.* aşı; **тифҡа ҡаршы вакцина** tifo aşısı; **вакцина бирегү** aşı vurmak

ваҡ küçük, ufak, ince; **ваҡ балалар** küçük çocuklar; **ваҡ мал** küçük baş; **ваҡ аҡса** ufak para; **ваҡ сәтләүек** ufak ceviz; **ваҡ ҡом** ince kum

ваҡиға olay, hadise; **мөһим халыҡ-ара ваҡиғалар** önemli milleterarası olaylar; **ваҡиға сығыу** hadise çıkmak

ваҡлау ufalamak, bozmak; **алманы ваҡлау** elmayı ufalamak; **аҡсаны ваҡлау** parayı bozmak

ваҡ-төйәк ufaklar, ufak tefek şeyler; kıvır zıvır; **ваҡ-төйәк менән шөғөлләнеү** kıvır zıvırla uğraşmak

ваҡыт **1.** zaman, vakit, sıra; süre, saat; **ураҡ ваҡыты** hasat zamanı; **киске ваҡыт** gece vakti; **буш ваҡытта** boş vakitlerde; **урындағы ваҡыт** mahalli saat; **һуғыш ваҡытында** savaş sırasında; **ошо ваҡыт эсендә** bu süre içinde; **һәр нәмәнең үҙ ваҡыты бар** her şeyin vakti sırası var **2.** *лингв.* zaman; **ваҡыт рәүештәре** zaman zarfları

ваҡытлы geçici, eğreti; **ваҡытлы эш** eğreti iş; **ваҡытлы хөкүмәт** geçici hükümet

ваҡытһыҙ vakitsiz; **ваҡытһыҙ үлем** vakitsiz ölüm

ваҡытында vakitinde; **эш ваҡытында** iş vakitinde

валсыҡ kırıntı, ufak; **икмәк валсығы** ekmek ufakları

ванна banyo; **ванна бүлмәһе** banyo odası; **ванна инеү** banyo almak

варенье reçel; **сейә вареньеһы** vişne reçeli; **алма вареньеһы** elma reçeli

вариҫ mirasçı, varis, kalıtçı; **законлы вариҫ** kanuni varis; **вариҫ булыу** varis olmak

васыят vasiyet, vasiyetname; **васыят итеү** vasiyet etmek

ватан vatan, yurt, doğum yeri; **ватан һағышы** vatan hasreti; **ватанды яратыу** vatan sevgisi; **ватанды һаҡлау** vatanı savunma

ватандаш yurttaş, vatandaş; **ватандаш булыу** yurttaş olmak

ватыҡ kırık; **ватыҡ ултырғыс** kırık sandalye; **быяла ватығы** cam kırığı

ватыу kırmak, bozmak; **стаканды ватыу** bardağı kırmak; **быяланы ватыу** camı kırmak

велосипед bisiklet; **велосипедҡа ултырыу** bisiklete binmek

венгр Macar

венок çelenk; **лавр веноғы** defne çelengi; **венок һалыу** çelenk koymak

вертолет helikopter; **вертолет төҙөү промышленносы** helikopter sanayii

вертолетсы helikopter pilotu

вестибюль vestibül

ветеран emektar; **сәхнә ветераны** emektar artist; **футбол ветераны** emektar futbolcu

виноград üzüm, üzüm asması; **виноград һуты** üzüm suyu

винт vida

винтовка tüfek; **һунар винтовкаһы** av tüfeği; **винтовка көбәге** tüfek namlusu

вице-президент başkan yardımcısı

власть iktidar; **дәүләт власы** devlet iktidarı

водитель sürücü; **автобус водителе** otobüs şoförü

водород hidrojen

вокзал gar; **диңгеҙ вокзалы** deniz garı

врач doktor, hekim; **теш врачы** diş hekimi; **күҙ врачы** göz hekimi

вулкан yanardağ, volkan

вывеска levha, tabela; **магазин вывескаһы** mağaza levhası

вышка kule, pilon; **вышканан һикереү** kule atlama

вьетнам Vietnamlı

вәғәҙә vaat; **вәғәҙә биреү** vaatlerde bulunmak; **вәғәҙәһендә тороу** vaadinde durmak

вәғәз vaiz, vaaz; **вәғәз уҡыу** vaiz vermek

вәхши zalim, gaddar, vahşi

Г

гавань liman; **гаванда тороу** limanda yatmak

гага *зоол.* pupla; **гага мамығы** pupla tüyü

газ gaz, havagazı; **тәбиғи газ** doğal gaz; **газ ятҡылыҡтары** gaz yatakları; **газ плитаһы** gaz fırını

галстук kravat, boyunbağı; **галстук төйрәмесе** kravat iğnesi

гараж garaj

гарнитур takım; **йоҡо бүлмәһе гарнитуры** yatak odası takımı

гел her zaman, hep; **ул гел һуңлай** o her vakit geç kalır

география coğrafya; **география дәресе** coğrafya dersi

геология jeoloji

герб arma; **дәүләт гербы** devlet arması

герман Alman

герой kahraman; **милли герой** ulusal kahraman; **әҙәби герой** edebi kahraman

гиҙеү seyahat etmek, gezi yapmak

гиҙеүсе gezici, gezgin

гильза kovan; **патрон гильзаһы** fişek kovanı

гимн marş; **дәүләт гимны** milli marş

гипербола *әҙәб.* abartma

гипс alçıtaşı; **гипс һалыу** alçıya almak: **ҡулы гипста** kolu alçılıdır

гипслау *мед.* alçıya almak

гонаһ günah; **гонаһҡа ҡалыу** günaha girmek; **гонаһ ҡылыу** günah etmek

гонорар ücret; **гонорар алыу** ücret almak

горизонт ufuk

горчица *бот.* hardalotu; hardal; **горчица онтағы** hardal tozu

горчичник hardal yakısı

гөл oda çiçeği

градус derece; **градусы бармы?** derecesi var mı?

градусник derece; **градусник ҡуйыу** derece koymak

грамматика dilbilgisi, grammer

гранат *бот.* nar; **гранат сәскәһе** nar çiçeği

граната bomba; **ҡул гранатаһы** el bombası

графин sürahi; **бер графин һыу** bir sürahi su

грек Yunan, Rum; **грек теле** Yunanca, Rumca

грипп grip; **грипп эпидемияһы** grip salgını

грузин Gürcü; **грузин теле** Gürcüce

груша armut; **груша ағасы** armut ağacı

гүзәл güzel; **гүзәл ҡыҙ** güzel kız

ғәзит gazete; **киске ғәзит** akşam gazetesi; **стена ғәзите** duvar gazetesi; **аҙналыҡ ғәзит** haftalık gazete; **ғәзит сығарыу** gazete cıkarmak; **ғәзиткә яҙылыу** gazeteye abone olmak; **ғәзит таратыу** gazete dağıtmak

ғәлсәр billur; **ғәлсәр графин** billur sürahi

ғәрәбә kehlibar, kehribar; **ғәрәбә муйынсаҡ** kehribar gerdanlık

ғәүһәр pırlanta; **ғәүһәр йөҙөк** pırlanta yüzük

F

ғазап ızdırap, azap; **тамуҡ ғазабы** cehennem azabı; **выждан ғазабы** vicdan azabı; **күңел ғазабы** gönül azabı; **ғазап сигеү** azap çekmek

ғаилә aile; **күп балалы ғаилә** çok çocuklu aile; **ғаилә башы** aile reisi; **ғаилә усағы** aile ocağı; **ғаилә ҡороу** bir aile kurmak

ғалим alim, bilgin; **физика ғалимы** fizik alimi

ғариза dilekçe; **ғариза бирегә** dilekçe vermek

ғауға kavga, dalaş, gürültü; **ғауға ҡуптарыу** kavga çıkarmak

ғауғалы gürültülü; kavgalı; **ғауғалы тормош** gürültülü bir hayat

ғашиҡ âşık; **бер ҡыҙға ғашиҡ** bir kıza âşık; **ғашиҡ булыу** âşık olmak

ғибрәт ibret, ders; **ғибрәт алыу** ibret almak; **ғибрәт өсөн** ibreti âlem için

ғилем bilim, bilgi, fen; **тәбиғәт ғилеме** tabiat bilimi

ғилми ilmi, bilimsel; **төрөк теле буйынса ғилми тикшереневҙәр** Türk dili üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar

ғинуар ocak; **ғинуар ҡыш айы** ocak kış ayı

ғорур gururlu; **ғорур кеше** gururlu adam

ғорурлыҡ gurur, benlik; **милли ғорурлыҡ** milli gurur

ғорурланыу gururlanmak; **Ватан менән ғорурланыу** Vatanla gururlanmak

ғөрөф âdet; **милли ғөрөф** milli âdet

ғөсөл *диниә.* gusül; **ғөсөл ҡойоноу** gusül aptesi almak

ғүмер ömür, yaşam; **ғүмер буйы эшләне** ömrü boyunca çalıştı; **оҙон ғүмер** uzun ömür; **бәхетле һәм оҙон ғүмер теләү** hayırlı ve uzun ömürler dilemek

ғәҙел adil, haklı, doğru; **ғәҙел кеше** adil adam

ғәҙеллек adalet; **ғәҙеллек тойғоһо** adalet duygusu

ғәҙәт alışkanlık, alışkı, adet, huy; **уның ҡыҙыҡ ҡына ғәҙәттәре бар** garip huyları var; **ғәҙәткә инеү** adet haline gelmek

ғәҙәтләнеү alışmak; **иртә торорға ғәҙәтләнеү** erken kalkmaya alışmak

ғәжәп şaşılacak, harika; **ғәжәп әҫәр** harika eser; **ғәжәп нәмә** şaşılacak şey

ғәжәпләнеү şaşmak, hayret etmek

ғәзиз aziz; **ғәзиз әсә** aziz anne; **ғәзиз ер** aziz toprak

ғәйбәт dedikodu, gıybet, lakırdı; **ғәйбәт таратыу** bir dedikodu çıkarmak; **ғәйбәт һатыу** dedikodu yapmak

ғәйеп kabahat, suç; **ғәйепте үҙенә алыу** suçu üstüne almak; **ғәйеп ташлау** suç atmak; **бында минең ғәйебем юҡ** bunda benim suçum yok

ғәйепләү suçlamak, suçlu bulmak; **һин мине ғәйепләмә!** bana kabahat bulma!

ғәләм evren, dünya, alem; **быны бөтә ғәләм белә** dünya duydu

ғәрлек yüzkarası, rezalet; **ғәрлек тойғоһо** rezalet duygusu

ғәрәп Arap

ғәфү af; **ғәфү үтенеү** affını dilemek, özür dilemek; **ғәфү итегеҙ!** Affedersiniz

Д

дала bozkır; **дала климаты** bozkır iklimi; **дала аты** bozkır atı

дан şan, ün, şöhret; **дан ҡаҙаныу** şan kazanmak

дана tane, adet; **биш дана** beş tane

дары barut; **дары төтөнө** barut dumanı

дарыу ilaç, deva; **йүтәл дарыуы** öksürük ilacı; **йоҡо дарыуы** uyku ilacı; **дарыу эсеү** ilaç içmek

дата tarih; **датаһыҙ хат** tarihsiz mektup; **дата ҡуйыу** tarih atmak

дауам sürdürme, devam, sürme; **дауамы бар** devamı var

дегет katran; **дегет мискәһе** bir varil katran

диалект lehçe; **диалект һүҙе** lehçe sözü

диңгеҙ deniz; **асыҡ диңгеҙ** açık deniz; **диңгеҙгә сығыу** denize çıkmak

диссертация tez; **докторлыҡ диссертацияһы** doktora tezi; **диссертация яҡлау** tez vermek

доклад rapor, konuşma, bildiri; **доклад яһау** rapor vermek

донъя evren, dünya; **донъя һуғышы** dünya harbi; **теге донъя** öbür dünya; **донъя ҡуйыу /донъянан китеү/** bu dünyadan göçmek

дошман düşman, hasım; **ҡан дошман** ana düşmanı; **дошман ҡулына эләгеү** düşman eline düşmek

дөйөм genel, ortak; **дөйөм күренеш** genel görünüş

дөйә deve; **дөйә йөнө** deve tüyü

дөрөҫ doğru, şaşmaz; **дөрөҫ тәржемә** doğru uygun çeviri; **дөрөҫ сәғәт** doğru saat

дуҫ dost, arkadaş; **балалыҡ дуҫы** çocukluk arkadaşı; **дуҫтар һәм таныштар** dostlar ve tanıdıklar

дүрт dört; **дүрт алма** dört elma; **дүрт йәш** dört yaş; **дүрт кило һуған** dört kilo soğan

дүшәмбе pazartesi

дым nem, rutubet, su; **был өйҙә дым бар** bu evde rutubet var; **дымлы ер** rutubetli yer

дәрес ders; **дәрес әҙерләү** ders çalışmak; **дәрес биреү** ders vermek

дәрәжә derece; **фән докторы дәрәжәһе** doktora derecesi

дәүер çağ, devir; **атом дәүере** atom çağı; **боронғо дәүерҙә** eski çağlarda

дәүләт devlet; **дәүләт эшмәкәре** devlet adamı; **дәүләт башы** devlet başkanı

дәфтәр defter; **һыҙыҡлы дәфтәр** çizgili defter; **шаҡмаҡ дәфтәр** kareli defter; **дәфтәр бите** defter sayfası

Ҙ

ҙур büyük, geniş, üstün; ҙур ҡала büyük şehir; ҙур уңыш üstün başarılar

ҙурлыҡ büyüklük; грек сәтләүегә ҙурлығында ceviz büyüklüğünde

Е

ебетеү suya bastırmak; етен ебетеү keteni suya bastırmak

ебәк ipek; ебәк туҡыма ipek kumaş; ебәк күлдәк ipek elbise

ебәреү göndermek; аҡса ебәреү para göndermek; хәбәр ебәреү haber göndermek; хат ебәреү mektup göndermek; врач саҡыртып ебәреү doktoru çağırmağa göndermek

егерме yirmi; егерме тоҡ картуф yirmi çuval patates; егерме йәш yirmi yaş

егет delikanlı; ауыл егете köy delikanlısı

егеү koşmak; аттарҙы егеү atları arabaya koşmak

еҙ pirinç; еҙ батмус pirinç tepsi

ел rüzgar, yel; ҡаршы ел ters rüzgar; көслө ел kuvvetli rüzgar; бик көслө ел şiddetli rüzgar

елем zamk, tutkal; елем менән йәбештереү tutkal ile yapıştırmak

ёлка köknar; Yılbaşı ağacı; ёлка байрамы köknar bayramı

елкә ense; елкә һөйәге ense kemiği

еләк meyve, yemiş, çilek; еләк кәрзине çilek sepeti

емереү kırmak, yıkmak; стенаны емереү duvarı yıkmak

ең kol, yen

еңел hafif, yeğni, kolay; еңел сумаҙан hafif bavul; еңел эш kolay bir iş; еңел аштар hafif yemekler

еңеү yenmek, mağlup etmek; дошманды еңеү düşmanı yenmek

еп iplik; ҡалын еп kalın iplik; епте энәгә һаплау ipi iğneğe geçirmek

ер yer, toprak; уңдырышлы ер verimli toprak

ерләү gömmek; мәйетте ерләнеләр ölüyü gömdüler

ерән kızıl sarı, al; ерән ат al at

еҫ koku; дарыу еҫтәре ilaç kokuları

еҫкәү koklamak; сәскәне еҫкәү çiçeği koklamak

ете yedi; ете дәфтәр yedi defter

етеҙ kıvrak, çevik; етеҙ егет kıvrak delikanlı

етем yetim, öksüz; етемдәр йорто yetimhane

етен keten; етен күлдәк keten gömlek

етенсе yedinci; етенсе бит yedinci sayfa

етеү yetmek; был аҡса етерме? bu para yeter mi?

етмеш yetmiş; етмеш йәш yetmiş yaş

еүеш yaş; еүеш утын yaş odun

Ж

живопись resim /sanatı/

жираф zürafa

журнал 1. dergi 2. defter, jurnal; **синыф журналы** öğretmen not defteri

журналист gazeteci; **журналист ҡатын** kadın gazeteci

жюри jûri kurulu; **жюри ағзаһы** jüri kurulu üyesi

З

забастовка grev; **забастовка иғлан итеү** grev ilan etmek

завод fabrika

закон yasa, kanun; **законға ҡаршы** kanuna aykırı; **закондан тыш** kanun dışı; **тәбиғәт законы** tabiat kanunu; **закон сығарыу** kanun koymak

заман zaman, vakit, çağ, sıra, devir; **яңы заман** şimdiki zaman; **хәҙерге заманда** şimdiki sırada; **киләсәк заман** *лингв.* gelecek zaman; **үткән заман** *лингв.* geçmiş zaman; **хәҙерге заман** *лингв.* şimdiki zaman

замандаш çağdaş

зарар zarar; **зарар килтереү** zarar vermek, zedelemek; **бының зарары булмаҫ** bunun zararı dokunmaz

зауыҡ zevk, beğeni; **зауыҡ нәзәкәтлеге** zevk inceliği

зачёт sınav, test; **зачёт кенәгәһе** sınav karnesi

зинһар rica ederim, buyurun/uz/, lütfen, ne olur; **зинһар, ултырығыҙ** rica ederim oturunuz; buyurun oturun; **илама, зинһар** ağlama ne olursun

зонтик şemsiye

зоология zooloji, hayvanbilim

зоопарк hayvanat bahçeci

зөбәржәт zümrüt; **зөбәржәт ҡашлы йөҙөк** zümrüt yüzük

зыярат mezarlık

зәғиф sakat; **зәғиф кеше** sakat bir adam; **ҡулы зәғиф бала** kolu sakat bir çocuk

зәйтүн zeytin; **зәйтүн ағасы** zeytin ağacı; **зәйтүн майы** zeytinyağı

зәңгәр açık mavi, gök; **зәңгәр күҙ** gök göz

И

игеҙ ikiz; **игеҙ бала** ikiz çocuk; **игеҙ булып тыуыу** ikiz doğmak; **игеҙ бала табыу** ikiz doğurmak

иген tahıl, hububat, ekin; **игендәр ҡойола** ekinler dökülüyor

икенсе ekinci, çiftçi; **икенсе хеҙмәте** ekinci emeği

икенселек ekincilik, tarım

икеү ekmek; **бойҙай икеү** buğday ekmek

иҡтибар dikkat; **иҡтибар менән тыңлау** dikkatle dinlemek; **иҡтибар итеү** dikkat etmek

иҙеү ezmek; **картуф иҙеү** patates ezmek

иҙән döşeme, taban, zemin; **паркет иҙән** parke döşeme; **ер иҙән** toprak taban

ижек *лингв.* hece; **асыҡ ижек** açık hece; **ябыҡ ижек** kapalı hece

изге kutsal, mukaddes; **изге бурыс** kutsal görev

изгелек iyilik, hayır; **изгелек эшләү** iyilik yapmak, hayır işlemek

ике iki; **ике ҡыҙ** iki kız; **ике ай** iki ay; **ике тоҡ кишер** iki çuval havuç

икенсе ikinci; **икенсе синыф** ikinci sınıf; **икенсе ҡат** ikinci kat; **икенсе аҙна** ikinci hafta

икмәк ekmek; **бойҙай икмәге** buğday ekmeği; **арыш икмәге** çavdar ekmeği; **икмәкте мейескә ҡуйыу** ekmeği fırına sürmek

ил ülke, il, memleket; **бойондороҡло ил** bağımlı memleket; **колониаль илдәр** sömürge memleketleri; **ил гиҙеү** memleket gezmek

илаҡ ağlamalı, ağlamaklı; **илаҡ бала** gözü sulu çocuk

илау ağlamak; **ҡайнар күҙ йәше менән илау** süyüm süyüm ağlamak

илле elli; **илле кило кәбеҫтә** elli kilo lahana; **илле йәш** elli yaş

иләк elek; **иләк тирәсе** elek çemberi

иләү elemek; **он иләү** un elemek

имеү emmek; **имсәк имеү** meme emmek

индереү sokmak; **карапты портҡа индереү** gemiyi limana sokmak; **ҡапҡаға туп индереү** topu kaleye sokmak; **янына индермәү** yanına sokmamak

инеү girmek; **баҡсаға индем** bahçeye girdim; **эшкә инеү** işe girmek; **бурысҡа инеү** borca girmek

инженер mühendis; **хәрби инженер** askeri mühendis; **тау инженеры** maden mühendisi

институт enstitü, yüksek okul

интегеү ıstırap çekmek, azap çekmek; **ауырыу ныҡ интекте** hasta müthiş ıstıraplar çekiyordu

интектереү eziyet etmek, işkence etmek; **хайуандарҙы интектереү** hayvanlara eziyet etmek

инә dişi; **инә бесәй** dişi kedi; **инә сусҡа** dişi domuz

иптәш arkadaş, yoldaş; **тормош иптәше** hayat arkadaşı; **мәктәп иптәше** okul arkadaşı; **иптәш булыу** arkadaş olmak

ир erkek

ирек özgürlük, serbestlik; **ирек яулау** özgürlüğe kavuşmak; **иркенән мәхрүм ителгән** özgürlükten yoksun

ирекле özgür, hür; **ирекле милләт** özgür millet; **ирекле кеше** özgür insan

ирен dudak; **аҫкы ирен** alt dudak; **өҫкө ирен** üst dudak; **ирен буяуы** dudak boyası

иреү erimek, çözülmek; **ҡар ирей** kar çözülüyor; **боҙ ирене** buz eridi

ирешеү elde etmek, sağlamak, ulaşmak; **еңеүгә ирешеү** zafere ulaşmak; **уңыштарға ирешеү** başarıya ulaşmak

иркен ferah, engin, bol; **иркен бүлмә** ferah oda; **иркен кейем** bol elbise

иркә şımarık; **иркә ҡыҙ** şımarık kız

иркәләү şımartmak; **баланы иркәләү** çocuğu şımartmak

иртә sabah; **бик иртә** sabah sabah; **иртәнән бирле** sabahtan beri; **иртәнге сәғәт биштә** sabahın beşinde; **хәйерле иртә!** günaydın!

иртәгә yarın; **иртәгә иртә менән** yarın sabah

иртән sabah /vakti/; **бөгөн иртән** bu sabah; **кисә иртән** dün sabah; **иртәгә иртән** yarın sabah

исем ad, isim; **ир һәм ҡатын исемдәре** erkek ve kadın adları; **исем ҡушыу** ad koymak; **исем тағыу** ad takmak; **яңғыҙлыҡ исем** *лингв.* özel ad; **уртаҡ исем** *лингв.* cins adı

иҫеү esmek; **ел иҫә** rüzgar esiyor

иҫке köhne, eski püskü, pejmürde; **иҫке өй** köhne ev; **иҫке фекер** köhne fikir

иҫкереү köhnemek, eskimek; **фекер иҫкерҙе** fikir köhnedi

иҫтәлек hatira, anı; **иҫтәлек итеп биреү** hatıra olarak takdim etmek

иҫәнлек sağlık, sıhhat; **иҫәнлегегеҙ нисек?** nasılsınız? **һеҙҙең иҫәнлеккә!** sağlığınıza!

иҫәп sayma, hesap, sayı, fatura; **ҡунаҡхана өсөн иҫәп** otel faturası; **уларҙың иҫәбе юҡ** onlar hesapsız

иҫәпләү saymak; **йөҙгә ҡәҙәр иҫәпләү** yüze kadar saymak; **аҡсаны иҫәпләү** parayı saymak

ит et; **һыйыр ите** sığır eti; **бығау ите** dana eti; **ит турағыс** et makinesi

итек çizme; **күн итек** deri çizme; **резина итек** lastik çizme; **итек ҡалыбы** çizme kalıbı

итеү etmek; **изгелек итеү** iyilik etmek; **байрам итеү** bayram etmek

ишек kapı; **ишектең төбөндә** kapının ağzında; **ишекте шаҡыу** kapıyı çalmak; **ишектәрҙе асыҡ ҡалдырыу** kapıları açık bırakmak; **ишекте бикләү** kapıyı kilitlemek

ишетеү duymak, işitmek; **ҡолағы яҡшы ишетә** kulağı iyi işitir; **ҡарт бик насар ишетә** ihtiyar çok ağır duyar

ишәк eşek; **ишәк аҫрау** eşek beslemek

июль temmuz; **июль — йәй айы** temmuz — yaz ayı

июнь haziran; **июнь айы** haziran ayı

Й

йоғоу bulaşmak, geçmek; **уға грипп йоҡҡан** ona grip bulaştı

йоғошло bulaşıcı, bulaşık; **йоғошло ауырыу** bulaşıcı hastalık

йоҙаҡ kilit; **йоҙаҡ асыу** kilit açmak

йоҙроҡ yumruk; **йоҙроҡ менән һуғыу** yumruğuyla vurmak

йоҡа ince, yufka; **йоҡа ҡағыҙ** ince kağıt

йоҡлау uyumak; **йоҡларға ятыу** uykuya yatmak; **баланы йоҡларға һалыу** çocuğu uyutmak

йоҡо uyku; **йоҡом килә** uykum geliyor; **йоҡоһо ҡасты** uykusu kaçtı; **йоҡоға талыу** uykuya dalmak

йолҡоу yolmak; **ҡаш йолҡоу** kaş yolmak; **ҡоштоң ҡауырһындарын /йөнөн/ йолҡоу** kuşun tüylerini yolmak

йомғаҡ yumak; **бер йомғаҡ еп** bir yumak iplik

йомортҡа yumurta; **йомортҡа аҡы** yumurta akı; **йомортҡа һарыһы** yumurta sarısı; **йомортҡа ҡабығы** yumurta kabuğu

йомоу yummak; **күҙҙе йомоу** gözünü yummak

йондоҙ yıldız; **таң йондоҙо** sabah yıldızı; **кино йондоҙо** sinema yıldızı; **офицер йондоҙо** subay yıldızı

йонсоу yorulmak, yorgun düşmek; **бөгөн ныҡ йонсоном** bugün epey yoruldum

йорт ev, apartman; **аҡас йорт** ahşap ev; **бала табыу йорто** doğum evi; **никах йорто** Düğün evi; **сауҙа йорто** ticaret evi; **ата йорто** baba evi

йотоу yutmak, yutkunmak

йөҙ I yüz; **йөҙ кило ҡарабойҙай** yüz kilo karabuğlay; **йөҙ кило кәбеҫтә** yüz kilo lahana; **йөҙ грамм сыр** yüz gram peynir

йөҙ II yüz; **йөҙ ҡыҙыллығы** yüz kızartısı

йөрөү gitmek, yürümek, gezmek, dolaşmak; **бала иртә йөрөй /атлай/ башланы** çocuk erken yürüdü

йөрәк kalp, yürek, gönül; **йөрәк ауырыуы** kalp hastalığı; **йөрәк өйәнәге** kalp krizi

йығылыу düşmek; **ергә йығылыу** yere düşmek; **өй башынан йығылыу** damdan düşmek

йыйыу toplamak, toparlamak; **сәскә йыйыу** çiçek toplamak; **түшәк ҡаралтылары йыйыу** yatakları toplamak

йыл yıl; **яңы йыл** yeni yıl; **уҡыу йылы** öğretim yılı; **тыуған йылы** doğum yılı

йылан yılan; **йылан балаһы** yılan yavrusu; **йылан ояһы** yılan deliği

йылға ırmak, nehir, akarsu, su; **Төркиәнең йылғалары** Türkiyenin akarsuları; **йылға ҡулы** nehir kolu; **йылға порты** nehir limanı

йылғыр çevik, kıvrak; **йылғыр хәрәкәт** çevik bir hareket; **йылғыр егет** kıvrak delikanlı

йылдам çevik, çalak; **тейен кеүек йылдам** sincap gibi çevik

йылы ılık, sıcak; **йылы һыу** ılık su; **йылы илдәр** sıcak ülkeler; **йылы бүлмә** sıcak oda; **йылы тойғолар** sıcak duygular

йылыу ısınmak; **һыу йылыны** su ısındı; **өй йылыны** ev ısındı

йыр şarkı; **халыҡ йыры** halk şarkısı; **йыр йырлау** şarkı söylemek

йыраҡ uzak, uzun; **йыраҡ райондар** uzak bölgeler

йырлау /şarkı/ söylemek, okumak; **Салауат партияһын йырлау** Salavat partisini söylemek

йырсы şarkıcı, ses sanatçısı, okuyucu; santör; **опера йырсыһы** opera sanatçısı

йыртыу yırtmak; **ҡағыҙҙы йыртыу** kağıdı yırtmak

йыуан şişkin, şişman, kalın; **йыуан ҡорһаҡ** şişkin göbek; **йыуан кеше** şişman insan

йыуанайыу şişmanlamak

йыуыу yıkamak; **ҡулдарҙы йыуыу** ellerini yıkamak; **стаканды йыуыу** bardağı yıkamak

йыш sık, sıkça; **сәскәләрҙе йыш ултыртыу** /**сәсеү**/ çiçekleri sık dikmek

йә *терк.* ya da, veya; **йә азатлыҡ, йә үлем** ya hürriyet ya ölüm

йәбешеү yapışmak

йәй yaz; **былтырғы йәй** geçen yaz; **йәй көнө** yaz günü

йәйғор gökkuşağı; **йәйғор төҫтәре** gökkuşağı renkleri

йәйеү yaymak, sermek; **түшәк ҡаралтыһын йәйеү** yatağı sermek; **келәмде йәйеү** halıyı yaymak

йәйәүле yaya; **йәйәүле ғәскәр** yaya asker

йәкшәмбе pazar; **йәкшәмбе көнө** pazar günü

йән ruh, can; adam; **бала йәнле** çocuk ruhludur; **йән башына** adam başına

йәнлек vahşi hayvan; **затлы тиреле йәнлек** kürk hayvanı

йәш I genç; **йәш быуын** genç kuşak; **йәш кеше** genç adam; **йәш ағас** genç ağaç

йәш II yaş, göz yaşı; **йәш ағыҙыу** yaş akıtmak; **күҙ йәштәре** göz yaşları

йәшел yeşil; **йәшел үлән** yeşil ot; **йәшел помидор** yeşil domates

йәшелсә sebze; **йәшелсә магазины** sebze dükkânı

йәшен yıldırım, şimşek; **йәшен йәшнәне** şimşek çaktı

йәшереү saklamak

йәшлек gençlik

йәшәү yaşamak, oturmak, ikamet etmek, kalmak; **ауылда йәшәү** köyde yaşamak; **ҡунаҡханала йәшәү** otelde kalmak; /**һеҙ**/ **хәҙер ҡаиҙа йәшәйһегеҙ?** şimdi nerede oturuyorsunuz? **ике көн таныштарҙа йәшәнем** iki gün tanıdıklarda yattım

К

кабинет çalışma odası, makam

кадр *кино.* görüntü, kare; **кадрға эләгеү** kareye girmek

календарь takvim; **өҫтәл календары** masa takvimi

кандидат 1. aday; **депутатлыҡҡа кандидат** milletvekili adayı 2. master; **фән кандидаты** master

каникул tatil; **йәйге каникул** yaz tatili

карап gemi; **хәрби карап** savaş gemisi; **йыһан карабы** uzay gemisi

картуф patates; **картуф иҙмәһе** patates ezmesi

квартира daire; **өс бүлмәле квартир** üç odalı daire

кейем elbise, giyim, giysi, giyecek; **ҡышҡы кейем** kışlık giyecek; **байрам кейеме** bayram elbisesi

кейенеү giyinmek, giymek; **ыҫпай кейенеү** temiz giyinmek

кейеү giymek, takmak; **пальтоһын кейҙе** paltosunu giydi; **башына берет кейгән** başına bere giymiş

келәм halı; **иҙән келәме** taban halısı; **келәм түшәү** halı döşemek

кем kim; **кем менән?** kiminle? **минең менән кем бара?** benimle kim gelecek? **бында кемдәр бар?** burada kimler var? **һәр кем** her kim

кер çamaşır; **кер йыуыу** çamaşır yıkamak; **кер элеү** çamaşır asmak; **кер машинаһы** çamaşır makinesi; **кер һабыны** çamaşır sabunu

керпек kirpik

кесаҙна perşembe; **кесаҙна көнө** perşembe günü

кесерткән ısırgan; **кесерткән үләне** ısırgan otu

кескәй küçük; **кескәй бала** küçük çocuk

кеҫә cep; **ҡулъяулыҡ кеҫәһе** mendil cebi; **кеҫә сәғәте** cep saati; **кеҫә һүҙлеге** cep sözlüğü

кеүек *бәйл.* gibi; **был ҡауын бал кеүек татлы** bu kavun bal gibi tatlı; **бал ҡорто кеүек эшләү** arı gibi çalışmak

кеше insan, adam, kişi, fert; **йәш кеше** genç adam; **биш кеше инек** beş kişiydik

кешелек insanlık; **кешелек тарихы** insanlık tarihi

кибеү kurumak, solmak; **кер кибә** çamaşır kuruyor

килен gelin

килеү gelmek; **ат менән килеү** at ile gelmek; **самолет менән килеү** uçakla gelmek; **күҙҙәрҙән йәш килде** gözlerden yaş geldi

килеш *лингв.* hal; **төп килеш** yalın hali; **эйәлек килеш** -in hali; **төбәү килеш** -e hali; **төшөм килеш** -i hali; **сығанаҡ килеш** vasıta hali; **урын-ваҡыт килеш** -da hali; **килеш ялғауы** hal eki

килешеү geçinmek; **күрше илдәр менән килешеп йәшәү** komşu memleketle iyi geçinmek

кимереү kemirmek; **һөйәк кимереү** kemik kemirmek

кино sinema; **төҫлө кино** renkli sinema

киң 1. geniş, enli, açık; **киң урам** geniş cadde 2. bol; **киң кейем** bol elbise

кипкән kavruk; **кипкән япраҡ** kavruk yaprak

кирбес tuğla; **кирбес заводы** tuğla harmanı

кис akşam, gece

кисә dün; **кисә иртә менән** dün sabah

киҫеү kesmek; **тырнаҡ киҫеү** tırnak kesmek

киҫәк parça, lokma, kalıp; **бер киҫәк ит** bir lokma et; **бер киҫәк һабын** bir kalıp sabun

кит balina; **кит майы** balina yağı

китап kitab; **ҡулъяҙма китаптар** el yazması kitablar; **китап бите** kitab sayfası

китеү gitmek, ayrılmak, çekilmek; **сәғәт нисәлә китте** saat kaçta gitti? **бүлмәһенә инеп китте** odasına çekildi; **эштән китеү** işten ayrılmak

кишер havuç; **кишер һуты** havuç suyu

класс sınıf; **икенсе класс** ikinci sınıf; **эшселәр класы** işçiler sınıfı

климат iklim; **ҡаты климат** sert iklim

колбаса sucuk; **сусҡа колбасаһы** domuz sucuğu

конгресс kongre; **Тыныслыҡ яҡлыларҙың бөтә донъя конгресы** Barış taraftarlarının dünya kongresi

кондитер pastacı, şekerci; **кондитер магазины** pastacı dükkânı

конкурс yarışma, sınav; **конкурс иғлан итеү** yarışma açmak

конспект özet; **конспект яҙыу** özetini çıkarmak

конституция anayasa

консультация danışma; **балалар консультацияһы** çocuk bakımı danışma merkezi

конфликт çatışma, anlaşmazlık, ihtilaf; **социаль конфликттар** sosyal çatışmalar

концерт 1. konser, resital 2. *муз.* konçerto; **скрипка өсөн концерт** keman konçertosu

коньки paten; **конькиҙа шыуыу** paten kaymak

көҙ sonbahar; **көҙ һыуығы** sonbahar soğuğu

көҙгө ayna; **көҙгөгә ҡарау** aynaya bakmak

көл kül; **тәмәке көлө** sigara külü

көлөү gülmek

көлтә demet; ekin demeti; **көлтә бәйләү** demet bağlamak

көмөш gümüş; **көмөш алҡа** gümüş küpe

көн gün; **өс көн** üç gün

көнбағыш ayçiçeği; **көнбағыш майы** ayçiçeği yağı

көнбайыш batı; **көнбайыш Европа илдәре** Batı Avrupa ülkeleri

көнсығыш doğu; **Яҡын Көнсығыш** Yakındoğu. **Алыҫ Көнсығыш** Uzakdoğu; **Урта Көнсығыш** Ortadoğu

көньяҡ güney; **Башҡортостандың көньяғында** Başkurtistanın güneyinde

көс güç, kuvvet, zor, kudret, şiddet; **ҡул көсө** kol gücü; **рух көсө** ruh gücü; **ел көсө** rüzgar şiddeti; **хәрби диңгеҙ көстәре** deniz kuvvetleri

көслө güçlü, kuvvetli, zorlu, şiddetli; **көслө кеше** kuvvetli adam; **көслө дәүләт** güçlü devlet; **көслө теләк** şiddetli istek arzu

көтөү 1. beklemek; **поезд көтөү** tren beklemek; **һинән быны көтмәгәйнем** senden bunu beklemezdim **2.** otlatmak; **һарыҡ көтөү** koyun otlatmak

культура kültür; **матди культура** maddi kültür; **боронғо Египет культураһы** Eski Mısır kültürü

кухня mutfak; **кухня өҫтәле** mutfak masası

күбәләк kelebek; **төнгө күбәләктәр** gece kelebekleri

күгәрсен güvercin; **тыныслыҡ күгәрсене** barış güvercini

күҙ göz; **күҙ ҡарашы** göz karası; **күҙ алмаһы** göz elması; **күҙҙәрҙе асыу** gözlerini açmak; **күҙҙәрҙе йомоу** gözlerini kapamak

күҙлек gözlük; **күҙлек быялаһы** gözlük camı; **күҙлек кейеү** gözlük takmak

күк I mavi; **күк күҙ** mavi göz

күк II gök; **күкте болот ҡаплай** gök bulutlanıyor

күкрәк göğüs, bağrı; **күкрәк ситлеге** göğüs kafesi

күлдәк gömlek; **төнгө күлдәк** gecelik

күмер kömür; **һоро күмер** linyit; **күмер шахтаһы** kömür ocağı

күмеү gömmek; **көлгә картуф күмеү** külye patates gömmek

күн deri, işlenmiş deri

күңел ruh, gönül; **нескә күңелле кеше** ince ruhlu bir adam

күп çok; **бик күп** pek çok; **күп тапҡыр** çok defalar

күпер köprü; **ағас күпер** ağaç köprü

күплек, күплек һан *лингв.* çoğul

күпме kaç? ne kadar? **ваҡыт күпме?** saat kaç? **күпме тора?** fiyatı ne?

күреү görmek; **күҙҙәре яҡшы күрмәй** gözleri iyi görmez; **дошман күреү** düşman görmek

күрше komşu; **йәнәштәге күрше** kapı komşu; **беҙҙең күршенең балаһы** bizim komşunun çocuğu

күсенеү göçmek, taşınmak, göç etmek, geçmek; **был йәйҙә йәйләүгә күсендек** bu yaz yaylaya göçtük

күтәреү 1. kaldırmak, çekmek; **сумаҙанды күтәреү** bavulu kaldırmak; **байраҡ күтәреү** bayrak çekmek **2.** çıkarmak, koparmak; **тауыш күтәреү** gürültü çıkarmak

кәбеҫтә lahana; **төҫлө кәбеҫтә** karnabahar; **кәбеҫтә күбәләге** *зоол.* lahana kelebeği

кәҙә keçi; **кәҙә бәрәсе** keçi yavrusu

кино sinema; **төçлө кино** renkli sinema

киң 1. geniş, enli, açık; **киң урам** geniş cadde 2. bol; **киң кейем** bol elbise

кипкән kavruk; **кипкән япраҡ** kavruk yaprak

кирбес tuğla; **кирбес заводы** tuğla harmanı

кис akşam, gece

кисә dün; **кисә иртә менән** dün sabah

киҫеү kesmek; **тырнаҡ киҫеү** tırnak kesmek

киҫәк parça, lokma, kalıp; **бер киҫәк ит** bir lokma et; **бер киҫәк һабын** bir kalıp sabun

кит balina; **кит майы** balina yağı

китап kitab; **ҡулъяҙма китаптар** el yazması kitablar; **китап бите** kitab sayfası

китеү gitmek, ayrılmak, çekilmek; **сәғәт нисәлә китте** saat kaçta gitti? **бүлмәһенә инеп китте** odasına çekildi; **эштән китеү** işten ayrılmak

кишер havuç; **кишер һуты** havuç suyu

класс sınıf; **икенсе класс** ikinci sınıf; **эшселәр класы** işçiler sınıfı

климат iklim; **ҡаты климат** sert iklim

колбаса sucuk; **сусҡа колбасаһы** domuz sucuğu

конгресс kongre; **Тыныслыҡ яҡлыларҙың бөтә донъя конгресы** Barış taraftarlarının dünya kongresi

кондитер pastacı, şekerci; **кондитер магазины** pastacı dükkânı

конкурс yarışma, sınav; **конкурс иғлан итеү** yarışma açmak

конспект özet; **конспект яҙыу** özetini çıkarmak

конституция anayasa

консультация danışma; **балалар консультацияһы** çocuk bakımı danışma merkezi

конфликт çatışma, anlaşmazlık, ihtilaf; **социаль конфликттар** sosyal çatışmalar

концерт 1. konser, resital 2. *муз.* konçerto; **скрипка өсөн концерт** keman konçertosu

коньки paten; **конькйза шыуыу** paten kaymak

көҙ sonbahar; **көҙ һыуығы** sonbahar soğuğu

көҙгө ayna; **көҙгөгә ҡарау** aynaya bakmak

көл kül; **тәмәке көлө** sigara külü

көлөү gülmek

көлтә demet; ekin demeti; **көлтә бәйләү** demet bağlamak

көмөш gümüş; **көмөш алҡа** gümüş küpe

көн gün; **өс көн** üç gün

көнбағыш ayçiçeği; **көнбағыш майы** ayçiçeği yağı

көнбайыш batı; **көнбайыш Европа илдәре** Batı Avrupa ülkeleri

көнсығыш doğu; **Яҡын Көнсығыш** Yakındoğu, **Алыҫ Көнсығыш** Uzakdoğu; **Урта Көнсығыш** Ortadoğu

көньяҡ güney; **Башҡортостандың көньяғында** Başkurtistanın güneyinde

көс güç, kuvvet, zor, kudret, şiddet; **ҡул көсө** kol gücü; **рух көсө** ruh gücü; **ел көсө** rüzgar şiddeti; **хәрби диңгеҙ көстәре** deniz kuvvetleri

көслө güçlü, kuvvetli, zorlu, şiddetli; **көслө кеше** kuvvetli adam; **көслө дәүләт** güçlü devlet; **көслө теләк** şiddetli istek arzu

көтөү 1. beklemek; **поезд көтөү** tren beklemek; **һинән быны көтмәгәйнем** senden bunu beklemezdim 2. otlatmak; **һарыҡ көтөү** koyun otlatmak

культура kültür; **матди культура** maddi kültür; **боронғо Египет культураһы** Eski Mısır kültürü

кухня mutfak; **кухня өҫтәле** mutfak masası

күбәләк kelebek; **төнгө күбәләктәр** gece kelebekleri

күгәрсен güvercin; **тыныслыҡ күгәрсене** barış güvercini

күҙ göz; **күҙ ҡараһы** göz karası; **күҙ алмаһы** göz elması; **күҙҙәрҙе асыу** gözlerini açmak; **күҙҙәрҙе йомоу** gözlerini kapamak

күҙлек gözlük; **күҙлек быялаһы** gözlük camı; **күҙлек кейеү** gözlük takmak

күк I mavi; **күк күҙ** mavi göz

күк II gök; **күкте болот ҡаплай** gök bulutlanıyor

күкрәк göğüs, bağrı; **күкрәк ситлеге** göğüs kafesi

күлдәк gömlek; **төнгө күлдәк** gecelik

күмер kömür; **һоро күмер** linyit; **күмер шахтаһы** kömür ocağı

күмеү gömmek; **көлгә картуф күмеү** külye patates gömmek

күн deri, işlenmiş deri

күңел ruh, gönül; **нескә күңелле кеше** ince ruhlu bir adam

күп çok; **бик күп** pek çok; **күп тапҡыр** çok defalar

күпер köprü; **ағас күпер** ağaç köprü

күплек, күплек һан *лингв.* çoğul

күпме kaç? ne kadar? **ваҡыт күпме?** saat kaç? **күпме тора?** fiyatı ne?

күреү görmek; **күҙҙәре яҡшы күрмәй** gözleri iyi görmez; **дошман күреү** düşman görmek

күрше komşu; **йәнәштәге күрше** kapı komşu; **беҙҙең күршенең балаһы** bizim komşunun çocuğu

күсенеү göçmek, taşınmak, göç etmek, geçmek; **был йәйҙә йәйләүгә күсендек** bu yaz yaylaya göçtük

күтәреү 1. kaldırmak, çekmek; **сумаҙанды күтәреү** bavulu kaldırmak; **байраҡ күтәреү** bayrak çekmek 2. çıkarmak, koparmak; **тауыш күтәреү** gürültü çıkarmak

кәбеҫтә lahana; **төҫлө кәбеҫтә** karnabahar; **кәбеҫтә күбәләге** *зоол.* lahana kelebeği

кәҙә keçi; **кәҙә бәрәсе** keçi yavrusu

кәйеф keyif; **кәйефтәр нисек?** keyifler nasıl? **кәйефте боҙоу** keyifini kaçırmak

кәкре eğri, çarpık, çalık; **кәкре һыҙык** eğri çizgi; **кәкре аяҡтар** çarpık bacaklar

кәкүк guguk (kuşu)

кәмеү azalmak, eksilmek, inmek, düşmek, daralmak; **эҫелек кәмей** sıcak düşüyor; **ел кәмене** rüzgar azaldı

кәмә kayık, sandal, tekne; **ярыш кәмәһе** yarış kayığı

кәнфит şeker, fondan

кәңәш tavsiye, öğüt; **кәңәш биреү** öğüt vermek; **кәңәш алыу** öğüt almak

кәңәшмә müşavere, toplantı; **киңәйтелгән кәңәшмә** geniş bir toplantı

кәрәҙле petek; **кәрәҙле бал** petek balı

кәрәк gerek, lazım, ister; **һиңә нимә кәрәк?** sana ne gerek? **һеҙгә кем кәрәк?** kimi istiyorsunuz?

Ҡ

ҡабатлау tekrar etmek, tekrarlamak, yinelemek

ҡабыҡ kabuk; **ағас ҡабығы** ağaç kabuğu; **ер ҡабығы** yer kabuğu; **баш мейеһе ҡабығы** beyin kabuğu

ҡабырға kaburga

ҡағыҙ kağıt; **яҙыу ҡағыҙы** yazi kağıdı; **төрөү ҡағыҙы** ambalaj kağıdı; **ҡағыҙ фабрикаһы** kağıt fabrikası

ҡағыу 1. kakmak, çakmak; **сөйҙө ҡағыу** çivi çakmak; **ҡаҙыҡ ҡағыу** kazık kakmak 2. çubuklamak; **келәмде ҡағыу** halıyı çubuklamak 3. vurmak, çalmak; **ишекте ҡағыу** kapıyı çalmak

ҡаҙ kaz; **ҡаҙ йөнө** kaz tüyü

ҡаҙау çivi, mıh; **сөй менән ҡағыу** çivilemek, mıhlamak

ҡаҙыу kazmak, açmak, bellemek; **соҡор ҡаҙыу** çukur kazmak

ҡайҙа nerede; **был сәскәләрҙе ҡайҙан йыйҙың?** bu çiçekleri nereden topladin?

ҡайнау kaynamak; **һыу ҡайнай** su kaynıyor; **урамда кешеләр ҡайнай** sokakta insanlar kaynıyor

ҡайсы makas

ҡайтыу dönmek; **Өфөнән ҡасан ҡайттығыҙ?** Ufadan ne zaman döndünüz?

ҡайһы hangi, kaçıncı; **ҡайһы ҡатта йәшәйһегеҙ?** kaçıncı katta oturuyorsunuz?

ҡайын huş, huş ağacı, kayın ağacı

ҡалдырыу bırakmak, saklamak; **хатты өҫтәл өҫтөндә ҡалдыр** mektubu masanın üstüne bırak; **әйбереңде күршеләргә ҡалдыр** eşyanı komşuna bırak

ҡалыу kalmak; **өйҙә ҡалыу** evde kalmak; **эшһеҙ ҡалыу** işsiz kalmak

ҡамыр hamur; **ҡамыр ҡуйыу** hamur tutmak

ҡан kan; **ҡан баҫымы** kan baskısı

ҡанат kanat; **ҡош ҡанаты** kuş kanatı; **ҡанат ҡағыу** kanat çırpmak

ҡапҡа kapı, sokak kapısı; kale *(спорт)* **ҡапҡа шаҡыйҙар** kapı çalınıyor

ҡаплау örtmek, kaplamak; **йөҙҙө ҡаплау** yüzünü örtmek

ҡар kar; **ҡар яуыу** kar düşmek; **ҡар бураны** kar fırtınası

ҡарағай çam, çam ağacı; **ҡарағай олоно** çam gövdesi

ҡарағас melez, melez ağacı; **ҡарағас япрағы** melez yaprağı

ҡарағат frenküzümü; **ҡара ҡарағат** siyah frenküzümü; **ҡыҙыл ҡарағат** kırmızı frenküzümü

ҡараңғы 1. karanlık; **ҡараңғы бүлмә** karanlık oda 2. asık, somurtuk; **ҡараңғы йөҙ** somurtuk yüz

ҡарау 1. bakmak; **тәҙрәнән ҡарау** pencereden bakmak; **биноклдән ҡарау** dürbünle bakmak 2. görmek, seyretmek, izlemek; **яңы фильм ҡарау** yeni filmi seyretmek 3. muayene etmek, bakmak; **ауырыуҙы ҡарау** hastayı muayene etmek

ҡарт ihtiyar, koca kart; **ҡарт кеше** ihtiyar adam

ҡасан ne zaman; **ҡасан ҡайтаҫаҡ** ne zaman dönecek

ҡасыу 1. koşmak, koşarak uzaklaşmak; **балалар урманға ҡасты** çocuklar ormana koştu 2. kaçmak; **төрмәнән ҡасыу** cezaevinden kaçmak

ҡаты katı; **ҡаты есем** katı cisim; **ҡаты һүҙ** katı söz; **ҡаты саралар** katı tedbirler

ҡаш kaş

ҡойоу dökmek, akıtmak, koymak; **һыу ҡойоу** su koymak

ҡол köle; **ҡол ителеү** köle edilmek

ҡолаҡ kulak; **ҡолаҡ япрағы** kulak kepçesi

ҡолау düşmek; **өй башынан ҡолау** damdan düşmek

ҡом kum; **ҡом бураны** kum fırtınası; **шәкәр ҡомо** toz şeker

ҡорал silah; **ракета ҡоралы** roket silahı; **ҡорал йөрөтөү** silah taşımak

ҡоро kuru, kurumuş; **ҡоро таҫтамал** kuru havlu; **ҡоро һауа** kuru hava; **ҡоро йүнәл** kuru öksürük

ҡорос çelik; **ҡорос иретеү** çelik eritmek

ҡорт solucan, kurt

ҡосаҡлау sarmak, kucaklamak; **баланы ҡосаҡлау** çocuğu kucaklamak

ҡотҡарыу kurtarmak; **ғүмерен ҡотҡарыу** hayatını kurtarmak

ҡотлау kutlamak, tebrik etmek

ҡош kuş; **йорт ҡоштары** evcil kuşlar; **йыртҡыс ҡоштар** yırtıcı kuşlar

ҡояш güneş, gün; **ҡояш батыу** güneş batmak

ҡуйы 1. sık, gür; **ҡуйы урман** sık orman; **ҡуйы сәс** sık saç **2.** koyu; **ҡуйы ҡайнатма** koyu reçel; **ҡуйы һөт** koyu süt

ҡуйыу 1. koymak, bırakmak, oturtmak; **вазаны өҫтәлгә ҡуйыу** vazoyu masaya koymak **2.** koymak, vurmak, çekmek

ҡул kol, el; **уң ҡул** sag kol; **һул ҡул** sol el

ҡунаҡ konuk, misafir; **ҡунаҡҡа барыу** konuk gitmek

ҡуныу gecelemek, yatıp kalkmak, yatmak; **бөгөн ҡайҙа ҡунабыҙ?** bu gece nerede yatacağız?

ҡурҡыу korkmak; **ҡараңғынан ҡурҡыу** karanlıktan korkmak; **ауырып китеүҙән ҡурҡыу** hasta olmaktan korkmak

ҡуян tavşan; **ҡуян ите** tavşan eti

ҡыҙыҡ ilginç, enteresan; **ҡыҙыҡ китап** ilginç bir kitap; **ҡыҙыҡ ваҡиға** ilginç bir olay

ҡыҙыу 1. kızmak; **табаның һабы ҡыҙҙы** tavanın sapı kızdı **2.** öfkelenmek; **һәр нәмәгә ҡыҙа** her şeye öfkeleniyor

ҡыйын güç, zor, çetin; **ҡыйын эш** zor iş; **ҡыйын юл** çetin yol

ҡыйыш eğri, çarpık, çalık; **ҡыйыш ауыҙ** çalık ağız

ҡылым *лингв.* fiil; **күсемле ҡылым** geçişli fiil; **күсемһеҙ ҡылым** geçişsiz fiil

ҡырҡ kırk; **ҡырҡ йәш** kırk yaş

ҡырҡыу kesmek; **ағастарҙы ҡырҡыу** ağaçları kesmek

ҡырыныу tıraş olmak

ҡысҡырыу bağırmak; **тамаҡ ярып ҡысҡырыу** avaz avaz bağırmak

ҡыҫҡа kısa; **ҡыҫҡа итәк** kısa etek; **ҡыҫҡа юл** kısa yol; **ҡыҫҡа тулҡындар** *радио.* kısa dalgalar

ҡыҫыҡ dar; **ҡыҫыҡ квартир** dar daire; **ҡыҫыҡ урам** dar sokak

ҡыҫыу sıkmak; **итек аяғымды ҡыҫа** çizme ayağımı sıkıyor

ҡытыҡлау gıdıklamak

ҡыуыу kovmak; **һыйырҙы баҡсанан ҡыуыу** ineği bahçeden kovmak

ҡыш kış; **ҡыш үткәреү** kışı geçirmek

ҡыя eğik; **ҡыя һыҙыҡ** eğik çizgi

ҡыяр hıyar

ҡәбер mezar; **ҡәбер ташы** mezar taşı

ҡәҙерле değerli, sevgili; **ҡәҙерле ҡунаҡтарыбыҙ** değerli konuklarımız

Л

лагерь kamp; **лагерь ҡороу** kamp kurmak

лампа lamba; **кәрәсин лампаһы** gaz lambası

лексика kelime hazinesi

лексикограф sözlükçü

лекция konferans, konuşma; **лекция уҡыу** konferans vermek

литр litre; **бер литр һөт** bir litre süt

ләкин *терк.* ama; **ҡояш сыҡты, ләкин һауа һыуыҡ әле** güneş doğdu, ama hava daha soğuktur

ләстит dedikodu, lakırdı; **ләстит һатыу** lakırdı taşımak

M

магазин mağaza; **аҙыҡ магазины** yiyecek mağazası

май I yağ; **аҡ май** tereyağı; **көнбағыш майы** ayçiçeği yağı; **май һауыты** tereyağı kabı

май II mayıs; **май айы** mayıs ayı

майҙан meydan; **баҙар майҙаны** pazar kurulan meydan; **һуғыш майҙаны** harp meydanı

маймыл maymun

макарон makarna; **макарон бешереү** makarna pişirmek

маҡсат amaç, maksat, gaye, hedef, erek; **маҡсатына ирешеү** amacına ulaşmak

маҡтау övmek

мал 1. hayvanlar; **эре мөгөҙлө мал** büyük baş hayvanlar **2.** zenginlik; servet, bolluk, mal; **мал йыйыу** servet yapmak

мамыҡ pamuk, tüy, küştüyü; **ҡаҙ мамығы** kaz tüyü; **мамыҡ юрған** pamuk yorgan

маңлай alın; **маңлай һөйәге** alın kemiği

марка pul; **почта маркаһы** posta pulu

март mart; **март айы** mart ayı

матур güzel, yakışıklı; **матур ҡыҙ** güzel kız; **матур сәскә** güzel çiçek; **матур егет** yakışıklı delikanlı

машина makine, araba; **тегеү машинаһы** dikiş makinesi; **машина менән барыу** arabayla gitmek

мейе beyin; **мейегә ҡан һауыу** beyin kanaması

мейес soba, fırın; **мейес мөрйәһе** soba borusu; **мейес яғыу** sobayı yakmak

менеү binmek; **атҡа менеү** ata binmek

мең bin; **өс мең** üç bin

меҫкен acınacak, sefil

миҙгел mevsim; **ямғырҙар миҙгеле** yağmur mevsimi; **алма миҙгеле** elma mevsimi

милек mal, mülk; **халыҡ милке** halkın malı

миләш üvez; **миләш сәскәһе** üvez çiçeği

мин ben; **мин уҡыусымын** ben ögrençiyim

мина mayın; **мина яланы** mayın tarlası

министр bakan

министрлыҡ bakanlık; **Эске эштәр министрлығы** İçişler bakanlığı

минус eksi; **биш минус өс беҙ** eksi üç

минут dakika; **биш минут алтынсы** beşi beş geçiyor; **биш минуттан өс** üçe beş dakika var

моғайын galiba, her halde; **моғайын килмәҫ** galiba gelmeyecek

морат murat; **моратына ирешеү** muradına ermek

мөгөҙ boynuz; **ныйыр мөгөҙө** inek boynuzu

мөғәмәлә davranma, muamele; **тупаҫ мөғәмәлә** kaba muamele; **яҡшы мөғәмәлә** hüsnü muamele

мөдир müdür; **тел бүлеге мөдире** dil bölümü müdürü

мөйөш 1. köşe; **өҫтәлдең мөйөшө** masanın köşesi; **яулыҡтың мөйөшө** mendilin köşesi **2.** *мат.* açı; **ҡыҫынҡы мөйөш** dar açı; **тура мөйөш** dik açı

мөлкәт mal, mülk, eşya; **шәхси мөлкәт** özel mülkiyet

мөмкин mümkün

мөрйә baca; **мейес мөрйәһе** soba bacası

мөхәббәт sevgi, aşk, sevi; **Ватанға булған мөхәббәт** yurt sevgisi

муйыл idris; **муйыл сәскәһе** idris çiçeği

муйын boyun; **муйын умыртҡалары** boyun kemikleri

мунса hamam; **мунса инеү** hamama gitmek (girmek)

мүк yosun

мыйыҡ bıyık; **мыйыҡ ебәреү** bıyık bırakmak; **мыйыҡ сығыу** bıyığı terlemek

мылтыҡ tüfek

мәғариф öğrenim, öğretim, tansil, eğitim

мәғәнә anlam, mana; **тормоштоң мәғәнәһе** aşamın anlamı

мәктәп okul; **киске мәктәп** akşam okulu; **хәрби мәктәп** askeri okul; **башланғыс мәктәп** ilk okul; **урта мәктәп** orta okul

мәҡәл atasözü, atalar sözü

мәҡәлә yazı, makale; **мәҡәлә яҙыу** makale yazmak

мәсет cami, meseit; **мәсет манараһы** cami minaresi

мәшәҡәт uğraşmalar, gaile, dağdağa; **йорт мәшәҡәте** ev gailesi

Н

насар kötü, fena; **насар һауа** kötü hava; **насар ғәҙәт** kötü alışkanlık; **насар уҡыусы** fena öğrenci

нервы sinir; **нервыһына тейеү** sinirine dokunmak

нескә ince; **нескә бил** ince bel

нефть petrol; **нефть скважинаһы** petrol kuyusu

нигеҙ temel, esas; **өйҙөң нигеҙе** evin temeli; **күперҙең нигеҙе** köprünün temeli; **нигеҙ һалыу** temel atmak

нимә ne; **нимә булды?** ne oldu?

ниндәй nasıl, ne gibi, ne, kaçıncı, hangi; **был ниндәй бина?** bu ne binası? **ниндәй бүлмәлә?** hangi odada?

ниңә niçin, niye, ne diye; **уны ниңә сақыралар?** onu niye çağırıyorlar?

нисек nasıl, ne; **нисек килеп еттегеҙ?** nasıl geldiniz? **ауырыуҙың хәле нисек?** hasta nasıl?

нисә kaç? ne kadar? **сәғәт нисә?** saat kaç? **һеҙ нисә кеше?** siz kaç kişisiniz?

ноябрь kasım

нур ışın; **ҡояш нуры** güneş ışınları

нык sağlam, sert, çetin; **нык еп** sağlam ip

нәфис zarif, nepis; **нәфис ҡыҙ** zarif kız

нәфрәт kin, nefret; **нәфрәт тойғоһо** nefret duygusu

О

одеколон kolonya; **одеколон еҫе** kolonya kokusu

оҙайтыу uzatmak, sürdürmek; **ғүмерҙе оҙайтыу** ömrünü uzatmak

оҙаҡ uzun, uzun süre, çok; **оҙаҡ көттөрҙөммө?** çok mu beklettim?

оҙатыу uğurlamak, götürmek; **өйөнә тиклем оҙатыу** evine kadar götürmek; **ишеккә тиклем оҙатыу** kapıya kadar uğurlamak

оҙон uzun; **оҙон ғүмер** uzun ömür; **оҙон юл** uzun yol

ойоҡ çorap; **ебәк ойоҡ** ipek çorap

ойоу I ekşimek; **һөт ойоно** süt ekşidi

ойоу II uyuklamak, pineklemek

океан okyanus

октябрь ekim; **Октябрь революцияһы** Ekim Devrimi

оҡшау 1. benzemek, andırmak **2.** beğenmek, hoşuna gitmek, hoşlanmak; **ҡалағыҙ бик оҡшаны** şehriniz çok hoşuma gitti

олатай büyükbaba

оло 1. büyük; **оло яҙыусы** büyük yazar; **ололарҙың һүҙен тыңлау** büyüklerin sözünü dinlemek **2.** ihtiyar, koca, kart; **оло кеше** ihtiyar adam

олон gövde; **ағас олоно** ağaç gövdesi

олоу ulumak; **эт олой** it uluyor

омоним *лингв.* eşsesli (kelime)

он un; **он иләү** un elemek

онотоу – unutmak; **беҙҙе онотма!** bizi unutma! bizi gönülden çıkarma!

операция *мед.* ameliyat; **операция өҫтәле** ameliyat masası

орден nişan; **Ленин ордены** Lenin Nişanı

орлоҡ tohum, tane; **орлоҡ сәсеү** tohum atmak

орфография yazım, imla; **орфография һүҙлеге** yazım kılavuzu

ос uç; **уҡтың осо** okun sivri uçu; **энә осо** iğne uçu

ослау bilemek, sivriltmek, açmak; **ҡәләмде ослау** kurşunkalemi açmak

ҫсло keskin, sivri, uçlu; **осло түбә** sivri dam

осороу fırlatmak, atmak, savurmak; **ракета осороу** füze uçurmak, roket atmak; **йыһан карабы осороу** uzay gemisini atmak

осоу uçmak, gitmek, geçmek, sıçramak; **бөгөн Өфөгә осабыҙ** bugün Ufaya uçuyoruz

осрау raslamak, raslaşmak, buluşmak

ошоҙ ucuz; **ошоҙ кейем** ucuz elbise

офицер subay; **запастағы офицер** yedek subay

ошо bu, şu; **ошо урындарҙа** buralarda; **ошо йәйҙә** bu yaz

оя yuva; **оя яһау** yuva yapmak; **оя ҡороу** yuva kurmak

оялау yuvalamak, yuva yapmak

оялыу utanmak, sıkılmak, çekinmek

оят utanç, utanma, yüz, ar, haya, sıkılma; **ояттан ер тишегенә инеү** utançından yere geçmek

Ө

өҙөү 1. koparmak; **сәскә өҙөү** çiçek koparmak 2. kesmek; **мөнәсәбәтте өҙөү** münasebeti kesmek; **һүҙҙе өҙөү** sözünü kesmek

өй ev, apartman; **ата йорто** baba evi; **күп ҡатлы өй** çok katlı apartman

өйкәү vurmak; **итек аяғымды өйкәй** çizme ayağımı vuruyor

өйөр sürü; **ат өйөрө** at sürüsü

өйрәк ördek; **йорт өйрәге** evcil ördek; **ҡырағай өйрәк** yaban ördek

өйрәнеү öğrenmek, öğrenim yapmak

өйрәтеү öğretmek, okutmak

өлгәшеү varmak, ulaşmak, erişmek, bulmak; **маҡсатҡа өлгәшеү** amaca varmak

өләсәй büyükanne, nine

өмөт umut, ümit; **бар өмөтөм һеҙҙә** bütün umudum sizde

өн ses; **тартынҡы өндәр** ünsüzler; **һуҙынҡы өндәр** ünlüler

өндәшеү seslenmek; **өндәштем — ишетмәне** seslendim — duymadı

өрөү havlamak, ürümek ◊ **эт өрөр, каруан йөрөр** it ürür, kervan yürür

өс üç; **өс кило алма** üç kilo elma

өсөн için; **һеҙҙең өсөн бик иланы** sizin için çok ağladı; **һеҙҙең өсөн бер китап килтерҙем** sizin için bir kitap getirdim

өсөнсө üçüncü; **өсөнсө ҡат** üçüncü kat

өҫкө üst, yukarı; **өҫкө ҡат** yukarı kat

өҫтәл masa, sofra; **яҙыу өҫтәле** yazı masası; **аш өҫтәле** yemek masası; **өҫтәл әҙерләү** sofra donatmak

өшөү üşümek; **мин өшөйөм** ben üşüyorum

П

палата koğuş, meclis; **больница палатаһы** hastane koğuşu

парикмахер berber; **ирҙәр парикмахеры** erkek berberi

пляж plaj; **пляж костюмы** plaj kıyafeti

поезд tren, katar; **ашыҫыс поезд** sürat treni; **пассажирҙар поезы** yolcular treni

помидор domates

порт liman

портфель çanta

почта posta, postane; **иртәнге почта** sabah postası; **почтаға барыу** postaneye gitmek

производство üretim, yapım

промышленность sanayi; **ауыр промышленность** ağır sanayi; **еңел промышленность** hafif sanayi; **хәрби промышленность** harp sanayi

профессия meslek

процент faiz; **процент алыу** faiz almak

пәрҙә perde; **ебәк пәрҙә** ipek perde

Р

радио radyo; **радио тыңлау** radyo dinlemek

рак *мед.* kanser; **ашҡаҙан рагы** mide kanseri

революция devrim; **социалистик революция** sosyalist devrim

резина lastik; **резина итек** lastik çizme

республика cumhuriyet; **республика халҡы** cumhuriyet halkı

референдум referandum, halkoyu; **референдум үткәреү** referandum yapmak

рөхсәт izin, müsaade, ruhsat; **ул рөхсәтһеҙ китте** izinsiz gitti; **рөхсәт биреү** ruhsat vermek

рухи ruhi; **рухи яҡынлыҡ** ruhi yakınlık; **рухи аҙыҡ** ruhi gıda

рәт sıra, dizi; **бер рәт йорттар** bir sıra ev; **ағас рәттәре** ağaç dizileri

рәтләү ayarlamak, kurmak, yola koymak; **эштәрҙе рәтләү** işlerini yola koymak

рәүеш *лингв.* zarf; **ваҡыт рәүеше** zaman zarfı; **урын рәүеше** yer zarfı

рәхим: рәхим итегеҙ hoş geldiniz

рәхмәт teşekkür ederim, sağ ol (un), eksik olma (yın), eyvallah; **ярҙамығыҙ өсөн һеҙгә ҙур рәхмәт** yardımınız için çok teşekkür ederim

рәхәт zevk, tat, lezzet, keyif, haz

рюмка (ayaklı) kadeh; **ғәлсәр рюмка** billur kadeh

тал söğüt, sorkun; **бөҙрә тал** salkım söğüt

талап talep, istem, istek; **талап ҡуйыу** talepte bulunmak

талау soymak, yağma etmek; **кешене талағандар** adamı soymuşlar; **өйҙө таланылар** evi soydular

талпан kene, sakırga; **талпан йәбешеү** kene yapışmak

тамаҡ yutak, boğaz, gırtlak; **тамағы ауыртыу** boğazı ağrımak; **тамаҡ ауырыуы** boğaz hastalığı

тамаша temaşa, temsil; **тамаша ҡылыу** temaşa etmek

тамға nişan, işaret, damga; **тамға ҡуйыу** işaret koymak

таможня gümrük; **таможня хеҙмәткәре** gümrük memuru

тамсы damla; **ямғыр тамсыһы** yağmur damlaları

тамыр 1. kök; **ағас тамыры** ağacn kökü 2. damar; **ҡан тамыры** kan damarı 3. *лингв.* kök; **һүҙ тамыры** kelime kökü

тамыу damlamak; **крандан тама** musluk damlıyor

танау burun; **танау тишеге** burun deliği; **танауҙы соҡоу** burunu karıştırmak

таныу tanımak; bilmek

танышыу tanışmak; tanışma

таң gün ağarması, şafak vakti

тап leke; **май табы** yağ lekesi; **ҡара табы** mürekkep lekesi; **тап бөтөрөү** leke çıkarmak

тапау I çiğnemek; **сәскәләрҙе тапау** çiçekleri çiğnemek

тапау II kesmek, doğramak, kıymak; **ит тапау** et kıymak

тапҡыр kez, defa, kere, sefer; **өс тапҡыр** üç defa

тар dar, ensiz, sıkı; **тар урам** dar sokak; **тар аяҡ кейеме** dar ayakkabı; **тар фекерле** dar fikirli

тараҡ tarak

таралыу dağılmak; **өйҙәребеҙгә таралдыҡ** evlerimize dağıldık; **болоттар таралды** bulutlar dağıldı

тартма çekme; **өҫтәлдең тартмаһы** masanın çekmesi

тартыу I çekmek; **йөк ҡырҡ кило тарта** balya kırk kilo çekiyor; **йәрәбә тартыу** kura çekmek

тартыу II içmek; **тәмәке тартыу** tütün içmek

тары darı; **тары бутҡаһы** darı lapası

таҫма kurdela, kordele; **ебәк таҫма** ipek kordele

татлы tatlı, şekerli; **татлы груша** tatlı armut; **татлы хыял** tatlı rüyalar

тау dağ; **ҡарлы тауҙар** karlı dağlar; **тау климаты** dağiklimi; **тау кешеһе** dağadamı

тауар 1. meta; mal; **көнкүреш тауарҙары** tüketim malları 2. dokuma, kumaş; **ебәк тауар** ipek kumaş

тауыҡ tavuk; **тауыҡ йомортҡаһы** tavuk yumurtası

тауыш 1. ses; **әсе тауыш** içe işleyen ses; **һаңғырау тауыш** pes ses; **тауышты күтәреү** ses yükseltmek 2. oy; **тауыш биреү** oy vermek

С

сабыр sabır; **сабыр итеү** sabır etmek

сабыу I biçmek, tırpanlamak; **бесән сабыу** ot biçmek

сабыу II etek; **пальтоның сабыуы** paltonun eteği

сағылдырыу yansıtmak; **ысынбарлыкты сағылдырыу** gerçeği yansıtmak

сағылыу yansımak, belirmek; **сағылған яктылык** yansıyan ışın

сағыу I sokmak, dalamak; **баланы ҡорт саҡҡан** çocuğu arı sokmuş

сағыу II parlak; **сағыу төҫтәр** parlak renkler

сағыштырыу karşılaştırmak, kıyaslamak, kıyas etmek, benzetmek, deneştirmek

сайҡау çalkalamak, durulamak, gargara etmek; **кеҙе сайҡау** çamaşırı çalkalamak; **ауыҙ сайҡау** ağız çalkalamak

саҡ I vakit, zaman, çağ, mevsim, dönem; **йәшлек саҡ** gençlik çağı; **бесән сағы** ot biçme vakti

саҡ II güçbela, güç halle, zar zor, zoru zoruna, daradar zoru; **поезға саҡ етеште** trene zar zor yetişti

саҡырыу çağırmak, seslenmek, davet etmek; **туйға саҡырыу** düğüne çağırmak; **ауырыуға врач саҡырыу** hastaya doktor çağırmak

сал ak, kır; **сал сәсле** ak saçlı

салбар pantolon; **спорт салбары** spor pantolonu

салғы tırpan; **салғы менән сабыу** tırpan ile biçmek

салыу kesmek, boğazlamak; **мал салыу** hayvan kesmek

сама ölçü, had, karar; **һәр нәмәнең самаһы бар** her şeyin haddi var; **саманы юғалтыу** ölçüyü kaçırmak

самауыр semaver; **самауыр ҡуйыу** semaveri yakmak

самолет uçak; **санитар самолеты** hasta taşıma uçağı; **пассажирҙар самолеты** yolcular uçağı

сана kızak

саң toz; **саң һөртөү** toz silmek; **саң күтәреү** toz koparmak

саңғы kayak; **саңғыла йөрөү** kayak yapmak; **һыу саңғыһы** su kayağı

сауҙа ticaret, satış; **тышҡы сауҙа** dış ticaret; **дәүләт сауҙаһы** devlet ticareti

себеш civciv, piliç; **тауыҡ себеше** tavuk civcivi; **себеш сығарыу** civciv çıkarmak

сей çiğ; **сей ит** çiğ et

сейә vişne; **сейә ағасы** vişne ağacı

секунд saniye; **бер секунд** bir saniye

сентябрь eylül; **сентябрь айы** eylül ayı

сер sır; **хәрби сер** askeri sır; **сер асыу** sır açmak; **сер һаҡлау** sır saklamak

серек çürümüş nesne, çürük; **серек ағас** çürük ağaç

сибек cılız, kavruk, yanık; **сибек бала** cılız çocuk

сибәр güzel; **сибәр ҡыҙ** güzel kız

сик sınır; **дәүләт сиге** devlet sınırı; **сикте үтеү** sınırı geçmek

сикә şakak; **сикә һөйәге** şakak kemiği

сисенеү soyunmak; **сисенеп ятты** soyunup yattı

сисеү çıkarmak; **пальтоны сисеү** paltoyu çıkarmak

сит 1. yabancı; **сит телдәр** yabancı diller **2.** yad; **сит илдә** yad ilde

ситән çit; **ситән үреү** çit çekmek

сифат *лингв.* sıfat

совет sovyet; **Юғары совет** Yüksek Sovyet

сода soda; **кер содаһы** çamaşır sodası

соҡоу kazmak, açmak; **соҡор соҡоу** çukur kazmak

сорт çeşit, tür

сос çevik, kıvrak; **сос кеше** çevik adam

состав bileşim, kadro, personel; **халыҡтың синфи составы** nüfusun sınıfsal bileşimi; **армияның офицерҙар составы** ordunun subay kadrosu; **һыуҙың химик составы** sunun kimyasal bileşimi

соус salça; **соус һалынған шашлыҡ** salçalı kebap

социаль toplumsal, sosyal; **социаль тигеҙһеҙлек** sosyal eşitsizlik

союз birlik, ittifak, bağlasıklık; **эшселәр һәм крәҫтиәндәр союзы** işçi-köylü ittifakı; **яҙыусылар союзы** yazarlar birliği

сөгөлдөр pancar; **шәкәр сөгөлдөрө** şeker pancarı; **аҙыҡ сөгөлдөрө** yemlik pancar

сөй çivi, mıh; **сөй ҡағыу** çivi çakmak

сөнки *бәйл.* çünkü

сөннәт *дини.* sünnet

сөскөрөү aksırmak, hapşırmak, öksürmek

сөсө 1. tatlı; **сөсө һыу** tatlı su **2.** mayasız; **сөсө икмәк** mayasız ekmek; **сөсө ҡамыр** mayasız hamur

справка 1. bilgi; **телефондан справка бирмәйбеҙ** telefonda bilgi veremeyiz **2.** rapor, ilmühaber; **һаулыҡ хаҡында справка** sağlık raporu

станция istasyon; **тимер юл станцияһы** demiryolu istasyonu

суйын dökme demir

суҡмар cop; **суҡмар менән һуғыу** copla dövmek, copla vurmak

суҡыу gagalamak

сумаҙан bavul; **бер сумаҙан китап** bir bavul kitap

сумка çanta; **юл сумкаһы** yol çantası

сумыу dalmak; **һыуға сумыу** suya dalmak; **эшкә сумыу** işe dalmak; **китапҡа сумыу** kitaba dalmak

сусҡа domuz; **сусҡа ите** domuz eti; **сусҡа колбасаһы** domuz sucuğu

сүкеү dövmek; **тимер сүкеү** demir dövmek

сүкеш çekiç; **сүкеш менән ҡағыу** çekiç ile çakmak

сүмес kepçe, kova; бер сүмес һыу bir kepçe su

сыбар alaca, rengarenk, renk renk, çil; сыбар туҡыма alacalı kumaş; сыбар галстуҡ çok renkli kravat; сыбар тауыҡ çil tavuk

сығарыу çıkarmak, dışarı taşımak; базарға сығарыу pazara çıkarmak

сығыу 1. çıkmak, inmek, ayrılmak; больницанан сығыу hastaneden çıkmak; урамға сығыу sokağa çıkmak 2. bakmak, çıkmak; юл шоссеға сыға yol şoseye çıkar 3. varmak; кейәүгә сығыу kocaya varmak

сынығыу suyu verilip sertleşmek, dayanıklığı artmak

сыр peynir; бер кило сыр bir kilo peynir

сыҫҡан fare, sıçan; сыҫҡан ояһы sıçan yuvası

сәғәт saat; алтын сәғәт altın saat

сәй çay; ҡуйы сәй koyu çay; шыйыҡ сәй açık çay; сәй эсеү çay içmek

сәйнүк çaydanlık, demlik; фарфор сәйнүк porselen çaydanlık

сәйнәү çiğnemek

сәләмәтлек sağlık, sıhhat; сәләмәтлегегеҙ нисек? nasılsınız? sağlığınız nasıl?

сәнсеү batırmak, sancımak; энә менән сәнсеү iğne ile sancımak

сәңгелдәк beşik

сәс saç; бөҙрә сәс kıvırcık saç; сәсенә сал төшөү saçına sal düşmek

сәсеү ekmek, ekim yapmak; арыш сәсеү çavdar ekmek; бойҙай сәсеү buğday ekmek

сәскә çiçek; сәскә өҙөү çiçek koparmak; сәскә ултыртыу çiçek dikmek; сәскә атыу çiçek açmak

сәсәтмә *мед.* boğmaca

сәтләүек fındık, ceviz

сәүкә küçük karga

Т

таба tava

табаҡ I tas; ҡоштабаҡ sefer tası

табаҡ II forma; йөҙ табаҡлыҡ китап yüz formalık kitap

табан taban, ayak

таҙа temiz; таҙа тәрилкә temiz tabak; таҙа бүлмә temiz oda; таҙа һауа temiz hava

тай tay; тай ите tay eti

тайғыу I ayağı kaymak

тайғыу II çıkmak; ҡулы тайҙы kolu çıktı

таҡ tek; таҡ һан tek sayı

таҡта tahta, levha; класс таҡтаһы yazı tahtası, kara tahta

таш taş, kaya; **ҡиммәтле таш** değerli taş ◊ **бөйөр ташы** böbrek taşı

ташыу I taşımak; **пассажирҙарҙы аэропортҡа ташыу** hava limanına yolcu taşımak

ташыу II dökülmek, taşmak; **йылға ташты** nehir taştı; **ҡәһеүә ташты** kahve taştı

таяҡ sopa, değnek; **таяҡ менән һуғыу** sopa çekmek

тегенсе terzi; **ҡатын-ҡыҙҙар тегенсеһе** kadın terzisi

тегеү dikmek; **итек тегеү** çizme dikmek

тейен sincap; **тейен тун** sincap kürk

тейеү değmek, dokunmak; **күнәк ҡойо төбөнә тейҙе** kova kuyunun dibine değdi

тейәү yüklemek, bindirmek; **карапҡа иген тейәү** gemiye tahıl yüklemek; **вагондарға мал тейәү** vagonlara hayvanları bindirmek

текә dik; **текә ҡая** dik kaya; **текә баҫҡыс** dik merdiven

тел dil; **һыйыр теле** sığır dili; **төрөк теле** Türk dili; **башҡорт теле** Başkurd dili; **рус теле** Rus dili; **әсә теле** ana dili; **һөйләү теле** konuşma dili; **әҙәби тел** yazım (edebiyat) dili; **яҙма тел** yazı dili

телевидение televizyon, TV; **төҫлө телевидение** renkli televizyon

телеграмма telgraf, tel; **телеграмма биреү** telgraf çekmek

телеграф telgraf, telgrafhane; **аҡсаны телеграф менән ебәреү** telgrafla para yollamak

телем dilim; **бер телем лимон** bir dilim limon

телеү kesmek; **икмәк телеү** ekmek kesmek

телефон telefon; **телефон аша такси саҡырыу** telefonla taksi çağırmak

телмәр konuşma; **телмәр тотоу** konuşma yapmak

теләк istek, dilek; **теләк һөйкәлеше** *лингв.* dilek kipi

теләү dilemek; **һаулығығыҙҙы теләйем** sağlığınızı dilerim

тема konu, tema; **инша темаһы** yazma konusu; **докторлыҡ диссертацияһының темаһы** doktora tezinin konusu

температура sıcaklık, ısı, hararet; **һауа температураһы** havanın sıcaklığı; **һыуҙың ҡайнау температураһы** suyun kaynama noktası

тере canlı, diri; **тере балыҡ** diri balık

терегөмөш civa

терпе kirpi

терһәк dirsek; **терһәк һөйәре** dirsek kemiği

теш diş; **теш тамыры** diş kökü; **ҡуйылма теш** diş takımı; **теш пломбаһы** diş dolusu; **теш щеткаһы** diş fırçası; **теш пастаһы** diş macunu; **теш һурыу** diş çekmek

тешләү ısırmak, dişlemek; **ирендәрҙе тешләү** dudaklarını ısırmak

тибеү tepmek, çifte atmak; **туп тибеү** top tepmek

тиҙ çabuk, hızla, hızlı; **тиҙ барыу** hızlı gitmek

тикшереү araştırmak, incelemek

тиле budala, ahmak, aptal; **тиле кеше** ahmak adam

тимер demir; **тимер юл** demiryolu; **тимер рудаһы** demir cevheri

тиң eşit, eş, denk, aynı

тир ter; **һыуыҡ тир** soğuk ter; **тир тамсыһы** ter gözü; **тир түгеү** ter dökmek

тиргәү sövmek, küfretmek, asarlamak, paylamak

тире deri, post; **айыу тирене** ayı postu; **иләнгән тире** işlenmiş deri

тирләү terlemek

тирмән değirmen; **ҡул тирмәне** el değirmeni; **ел тирмәне** yel değirmeni; **һыу тирмәне** su değirmeni

тишек delik, deşik

тишеү delmek, deşmek; **ҡыҙҙың ҡолағын тишеү** kızın kulağını delmek

тоҙ tuz; **аш тоҙо** yemek tuzu; **тоҙ һибеү** tuz ekmek

тоҙаҡ tuzak; **тоҙаҡҡа төшөү (эләгеү)** tuzağa düşmek; **тоҙаҡ ҡороу** tuzak kurmak

тойғо duyu, duyum, duygu

тойоу duymak; **выждан ғазабы тойоу** vicdan azabı duymak

ток akım, cereyan; **электр тогы** elektrik akımı

токарь tornacı

тоҡ çuval, torba; **бер тоҡ он** bir çuval un; **ике тоҡ картуф** iki çuval patates

томан sis, duman; **тау башын томан ҡапланы** dağ başını duman almış

торба boru, baca; **һыу торбаһы** su borusu; **завод торбаһы** fabrika bacası

торғоҙоу kaldırmak; **постелдән торғоҙоу** yataktan kaldırmak

тормош yaşam, hayat, yaşama, yaşantı; **ғаилә тормошо** aile hayatı; **илдең сәйәси тормошо** ülkenin siyasal yaşamı ◊ **тормошҡа сығыу** evlenmek

торна turna; **торна балаһы** turna yavrusu

тороу durmak, dikilmek; **аяҡта тороу** ayakta durmak; **буш тороу** boş durmak; **хәҙер бында тораһығыҙмы?** şimdi burada mı duruyorsunuz? **иртәнән бирле ас тора** sabahtan beri aç duruyor

тотҡа sap, kol, el, kulp; **портфель тотҡаһы** çantanın sapı; **ишек тотҡаһы** kapı kolu

тотлоғоу kekelemek; **бала тотлоға башланы** çocuk kekeme oldu

тотоноу tutunmak; **стенаға тотоноу** duvara tutunmak; **аҡса тотоноу** para harcamak

тотоу tutmak; **епте тотоу** ipi tutmak; **өйҙө таҙа тотоу** evini temiz tutmak; **балыҡ тотоу** balık tutmak

төҙөү kurmak, yapmak, inşa etmek, dikmek; **завод төҙөү** fabrika kurmak; **пландар төҙөү** planlar kurmak

төҙөүсе inşaatçı yapı işçisi

таш taş, kaya; **ҡиммәтле таш** değerli taş ◊ **бөйөр ташы** böbrek taşı

ташыу I taşımak; **пассажирҙарҙы аэропортҡа ташыу** hava limanına yolcu taşımak

ташыу II dökülmek, taşmak; **йылға ташты** nehir taştı; **ҡәһеүә ташты** kahve taştı

таяҡ sopa, değnek; **таяҡ менән һуғыу** sopa çekmek

тегенсе terzi; **ҡатын-ҡыҙҙар тегенсеһе** kadın terzisi

тегеү dikmek; **итек тегеү** çizme dikmek

тейен sincap; **тейен тун** sincap kürk

тейеү değmek, dokunmak; **күнәк ҡойо төбөнә тейҙе** kova kuyunun dibine değdi

тейәү yüklemek, bindirmek; **карапҡа иген тейәү** gemiye tahıl yüklemek; **вагондарға мал тейәү** vagonlara hayvanları bindirmek

текә dik; **текә ҡая** dik kaya; **текә баҫҡыс** dik merdiven

тел dil; **һыйыр теле** sığır dili; **төрөк теле** Türk dili; **башҡорт теле** Başkurd dili; **рус теле** Rus dili; **әсә теле** ana dili; **һөйләү теле** konuşma dili; **әҙәби тел** yazım (edebiyat) dili; **яҙма тел** yazı dili

телевидение televizyon, TV; **төҫлө телевидение** renkli televizyon

телеграмма telgraf, tel; **телеграмма биреү** telgraf çekmek

телеграф telgraf, telgrafhane; **аҡсаны телеграф менән ебәреү** telgrafla para yollamak

телем dilim; **бер телем лимон** bir dilim limon

телеү kesmek; **икмәк телеү** ekmek kesmek

телефон telefon; **телефон аша такси саҡырыу** telefonla taksi çağırmak

телмәр konuşma; **телмәр тотоу** konuşma yapmak

теләк istek, dilek; **теләк һөйкәлеше** *лингв.* dilek kipi

теләү dilemek; **һаулығығыҙҙы теләйем** sağlığınızı dilerim

тема konu, tema; **инша темаһы** yazma konusu; **докторлыҡ диссертацияһының темаһы** doktora tezinin konusu

температура sıcaklık, ısı, hararet; **һауа температураһы** havanın sıcaklığı; **һыуҙың ҡайнау температураһы** suyun kaynama noktası

тере canlı, diri; **тере балыҡ** diri balık

терегөмөш civa

терпе kirpi

терһәк dirsek; **терһәк һөйәге** dirsek kemiği

теш diş; **теш тамыры** diş kökü; **ҡуйылма теш** diş takımı; **теш пломбаһы** diş dolusu; **теш щеткаһы** diş fırçası; **теш пастаһы** diş macunu; **теш һурыу** diş çekmek

тешләү ısırmak, dişlemek; **ирендәрҙе тешләү** dudaklarını ısırmak

тибеү tepmek, çifte atmak; **туп тибеү** top tepmek

тиҙ çabuk, hızla, hızlı; **тиҙ барыу** hızlı gitmek

тикшереү araştırmak, incelemek

тиле budala, ahmak, aptal; **тиле кеше ahmak adam**

тимер demir; **тимер юл** demiryolu; **тимер рудаһы** demir cevheri

тиң eşit, eş, denk, aynı

тир ter; **һыуыҡ тир** soğuk ter; **тир тамсыһы** ter gözü; **тир түгеү** ter dökmek

тиргәү sövmek, küfretmek, asarlamak, paylamak

тире deri, post; **айыу тирене** ayı postu; **иләнгән тире** işlenmiş deri

тирләү terlemek

тирмән değirmen; **ҡул тирмәне** el değirmeni; **ел тирмәне** yel değirmeni; **һыу тирмәне** su değirmeni

тишек delik, deşik

тишеү delmek, deşmek; **ҡыҙҙың ҡолағын тишеү** kızın kulağını delmek

тоҙ tuz; **аш тоҙо** yemek tuzu; **тоҙ һибеү** tuz ekmek

тоҙаҡ tuzak; **тоҙаҡҡа төшөү (эләгеү)** tuzağa düşmek; **тоҙаҡ ҡороу** tuzak kurmak

тойғо duyu, duyum, duygu

тойоу duymak; **выждан ғазабы тойоу** vicdan azabı duymak

ток akım, cereyan; **электр тогы** elektrik akımı

токарь tornacı

ток çuval, torba; **бер ток он** bir çuval un; **ике ток картуф** iki çuval patates

томан sis, duman; **тау башын томан ҡапланы** dağ başını duman almış

торба boru, baca; **һыу торбаһы** su borusu; **завод торбаһы** fabrika bacası

торғоҙоу kaldırmak; **постелдән торғоҙоу** yataktan kaldırmak

тормош yaşam, hayat, yaşama, yaşantı; **ғаилә тормошо** aile hayatı; **илдең сәйәси тормошо** ülkenin siyasal yaşamı ◊ **тормошҡа сығыу** evlenmek

торна turna; **торна балаһы** turna yavrusu

тороу durmak, dikilmek; **аяҡта тороу** ayakta durmak; **буш тороу** boş durmak; **хәҙер бында тораһығыҙмы? şimdi burada mı duruyorsunuz?** иртәнән бирле ac tora sabahtan beri **aç duruyor**

тотҡа sap, kol, el, kulp; **портфель тотҡаһы** çantanın sapı; **ишек тотҡаһы** kapı kolu

тотлоғоу kekelemek; **бала тотлоға башланы** çocuk kekeme oldu

тотоноу tutunmak; **стенаға тотоноу** duvara tutunmak; **аҡса тотоноу** para harcamak

тотоу tutmak; **епте тотоу** ipi tutmak; **өйҙө таҙа тотоу** evini temiz tutmak; **балыҡ тотоу** balık tutmak

төҙөү kurmak, yapmak, inşa etmek, dikmek; **завод төҙөү** fabrika kurmak; **пландар төҙөү** planlar kurmak

төҙөүсе inşaatçı yapı işçisi

төймә düğme; **төймә тишеге** düğme deliği

төлкө tilki; **инә төлкө** dişi tilki

төн gece; **йәйге төн** yaz gecesi; **ҡышҡы төн** kış gecesi

төркөм grup, küme, öbek; **талиптар төркөмө** bir grup (küme) ögrenci; **этник төркөм** etnik grup ◊ **һүҙ төркөмдәре** *лингв.* söz bölükleri

төрлө ayrı, değişik, çeşitli, türlü; **төрлө нәмәләр** ayrı şeyler; **төрлө ваҡытта** değişik zamanda

төрөк Türk; **төрөк ҡатыны** Türk kadını

төрөү sarmak, dürmek; **икмәкте ҡағыҙға төрөү** ekmeği kağıda sarmak; **китапты ҡағыҙға төрөү** kitabı kağıda sarmak

төртөү 1. vurmak; **ергә төртөү** yere vurmak 2. itmek, dürtmek; **терһәге менән төрттө** dirseğiyle dürttü

төҫ renk; **асыҡ төҫ** açık renk; **ҡуйы төҫ** koyu renk; **төҫө уңыу** rengi atmak

төҫлө renkli; **төҫлө фильм** renkli filim

төтөн duman; **ҡуйы төтөн** koyu duman; **төтөн юлы** duman yolu

төш I düş, rüya; **төш күреү** düş görmek

төш II öğle; **төш ваҡыты** öğle vakti

төшөрөү indirmek, salmak, sarkıtmak; **байраҡты төшөрөү** bayrağı indirmek; **пәрҙәне төшөрөү** perdeyi indirmek; **карапты диңгеҙгә төшөрөү** gemiyi denize indirmek; **биҙрәне ҡойоға төшөрөү** kovayı kuyuya salmak

төшөү 1. inmek; **тауҙан төшөү** dağdan inmek; **баҫҡыс буйлап төшөү** merdiveni inmek 2. düşmek; **ҡар төштө** kar düştü; **хаҡтар төшә** fiyatlar düşüyor

трактор traktör; **трактор йөрөтөү** traktör sürmek (yönetmek)

трамвай tramvay; **трамвайға ултырыу** tramvaya binmek; **трамвай менән барыу** tramvayla gitmek

транспорт ulaştırma, taşıtlar; **тимер юл транспорты** demiryolu ulaştırması; **ҡала транспорты** kent içi taşıtlar

трикотаж triko mamulleri, trikotaj; **трикотаж тукыма** triko kumaş; **трикотаж промышленносы** örme sanayii

тубыҡ diz; **ҡар тубыҡтан** diz boyu kar var

тубыҡланыу diz çökmek

туған akraba, hısım; **яҡын туған** yakın akraba; **алыҫ туған** uzak akraba; **туған тел** ana dili

туғыҙ dokuz; **туғыҙ алма** dokuz elma

туй düğün; **туй үткәреү** düğünü olmak; **туй бүләге** düğün hediyesi

туйыу doymak; **мин туйҙым** karnım doydu, doydum

тук tok; **бала тук** çocuğun karnı tok ◊ **астың хәлен тук белмәҫ** tok açın halinden anlamaz

тукмау dövmek, dayak atmak, yumruk atmak, yumruklamak, tekme atmak, tekmelemek

туҡтатыу durdurmak, çevirmek; **сәғәтте туҡтатыу** saati durdurmak

туҡтау durmak, duraklamak; **ямғыр туҡтаны** yağmur durdu; **поезд туҡтаны** tren durdu

туҡтауһыҙ kesintisiz, aralıksız

туҡыма dokuma, kumaş; **ебәк туҡыма** ipekli kumaş

тулҡын dalga; **ҡыҫҡа тулҡын** kısa dalga; **тауыш тулҡыны** ses dalgası; **диңгеҙ тулҡыны** deniz dalgası

тулҡынланыу dalgalanmak, çalkanmak; **диңгеҙ тулҡынлана** deniz dalgalaniyor

тултырыу doldurmak; **кәрзинде тултырыу** sepeti doldurmak

тулы 1. dolu; **тулы стакан** dolu bardak; **зал тулы** salon doludur 2. tombul, şişmanca, toplu, dolgun; **тулы ҡатын** tombul (şişmanca) kadın

тулыу dolmak; **шешә май менән тулды** şişe yağla doldu

тун kürk; **кеш тун** samur kürk

туң donmuş, soğuk (kırağı) almış; **туң ер** donmuş yer

туңыу donmak; **һыу туңды** su dondu; **май туңды** yağ dondu

тупаҫ kaba, kabaca, dürüst; **тупаҫ туҡыма** kaba kumaş; **тупаҫ һүҙ** kaba söz; **тупаҫ кеше** kaba adam

тупраҡ toprak; **эшкәртелмәгән тупраҡ** ham toprak; **уңдырышлы тупраҡ** mümbit toprak

тура doğru, düz; **тура мөйөш** doğru açı; **тура һыҙыҡ** doğru çizgi; **тура һүҙ** doğru söz

тупау ufalamak, doğramak, kıymak; **картуф тупау** patates doğramak; **ит тупау** et kıymak

турғай serçe

түбә dam, çatı; **өй түбәһе** ev damı; **түбәләрҙең барыһы ла ҡар менән ҡапланған** bütün damlar karla örtülü

түбән alçak, düşük; **түбән температура** düşük ateş; **түбән процент** düşük faiz; **түбән хаҡ** düşük fiyat

түгеү dökmek; **тир түгеү** ter dökmek; **күҙ йәше түгеү** göz yaşı dökmek; **һыу түгеү** su dökmek

түҙемле sabırlı; **түҙемле кеше** sabırlı adam

түңәрәк yuvarlak, tombul; **түңәрәк өҫтәл** yuvarlak masa; **түңәрәк сәғәт** yuvarlak saat

түш göğüs, bağır, meme, döş; **түш ите** döş eti

түшәм tavan

түшәү sermek, yaymak, döşemek; **яҫтыҡ түшәү** yatağı sermek; **паркет түшәү** parke döşemek

тығыҙ sıkı, tıkız; **тығыҙ пальто** tıkız palto; **тығыҙ бәйләнеш** sıkı bağlar

тығыу sokmak; **ҡулды кеҫәгә тығыу** elini cebine sokmak

тыйыу yasaklamak, yasak etmek

тымау nezle; **тымау тейеү** nezle olmak

тын soluk, nefes, solunum; **тын юлы** solunum yolu; **тын алыу** nefes almak

тыныс yavaş, sessiz, sakin, durgun; **тыныс тауыш** yavaş ses; **тыныс төн** sessiz gece; **тыныс тормош** sakin hayat; **тыныс кеше** sakin adam

тыңлау dinlemek; **музыка тыңлау** müzik dinlemek

тырнаҡ tırnak

тырыш çalişkan, gayretli; **тырыш кеше** çalişkan adam

тырышыу özenmek, gayret etmek, çalişmak; **тырышһаң — эшләрһең** gayret etsen — yaparsın

тыуыу doğmak, dünyaya gelmek

тәгәрмәс tekerlek, çark; **тәгәрмәс күсәре** tekerlek ekseni

тәҙрә pencere, cam; **тәҙрәне асыу** pencereyi açmak

тәҡдим öneri, teklif, önerge; **тәҡдим яһау** öneri yapmak

тәм tadım, tat, lezzet; **тәм бирең** tat vermek

тәмәке tütün; **тәмәке тартыу** tütün içmek

тәрбиә 1. eğitim; **бала тәрбиәһе** çocuk eğitimi 2. terbiyeli olmuş; **яҡшы тәрбиә** iyi terbiye

тәржемә çeviri, tercüme; **тәржемә итеү** çeviri yapmak

тәржемәсе çevirmen, tercüman

тәртип düzen; **тәртип булдырыу** düzen vermek

тәүлек gün, yirmi dört saat

тюлень fok; **тюлень балаһы** fok yavrusu

У

углевод karbonhidrat

углерод karbon

ужым güzlük ekin

уй düşünce, fikir; **уйға сумыу** düşünceye dalmak

уйлау 1. düşünmek, aklından geçirmek; **башта уйла, һуңынан һөйлә** önce düşün, sonra söyle 2. sanmak, demek; **һине киткәнһеңдер тип уйланым** seni gitti sandım; **яҡшы уйлау** *(кемдер тураһында)* hayır düşünmek; **насар уйлау** *(кемдер тураһында)* kötü düşünmek

уйнау 1. oynamak, oynaşmak; **футбол уйнау** futbol oynamak; **шырпы менән уйнама!** kibritle oynama! 2. çalmak; **пианино уйнау** piyano çalmak 3. çıkmak, rol oynamak; **Отелло ролендә уйнау** Otello ya çıkmak

уйын oyun; **һуғыш уйыны** harp oyunu; **шахмат уйыны** satranç oyunu; **уйын уйнау** oyun oynamak

уйынсыҡ oyuncak; **уйынсыҡ магазины** oyuncak mağazası

уҡытыу öğretmek, okutmak

уҡытыусы öğretmen, hoca; **мәктәп уҡытыусыһы** okul öğretmeni; **тарих уҡытыусыһы** tarih öğretmeni

уҡыу okumak; **хатты уҡыу** mektubu orumak; **гәзит уҡыу** gazete okumak

уҡыусы öğrenci; **мәктәп уҡыусыһы** okul öğrencisi

уҡыу-уҡытыу öğrenim; **уҡыу-уҡытыу әсбәптәре** öğrenim araçları

ул I oğul, erkek evlat; **яңғыҙ ул** biricik oğul; **кесе улы** küçük oğlu; **оло улы** büyük oğlu; **уртансы улы** ortanca oğlu

ул II o, kendisi; **ул килмәне, мин килдем** o gelmedi, ben geldim

улар onlar, kendileri

ултырғыс sandalye; iskemle; **ултырғыҫҡа ултырыу** sandalyeye oturmak

ултырыу oturmak; **эйәрҙә ултырыу** eyerde oturmak; **өйөндә ултырыу** evinde durmak (oturmak)

ултырыш oturum, toplantı; **асыҡ ултырыш** açık oturum; **ябыҡ ултырыш** gizli oturum

умарта arı kovanı, kovan

ун on; **ун бала** on çocuk; **ун сәғәт** on saat; **ун беренсе ярты** saat on buçuk

уң sağ; **уң ҡул** sağ kol

уңай rahat, kullanışlı, elverişli, münasip; **уңай балта** rahat balta; **уңай ваҡыт** münasip bir zaman

урам sokak, cadde; **урамға сығыу** sokağa çıkmak

ураныу bürünmek, sarınmak; **шәлгә ураныу** şala sarınmak

урау sarmak; **ең урау** ipliği sarmak

урлау çalmak; **сәғәтте урланылар** saatini çaldılar

урман orman; **һирәк урман** seyrek orman

урт ağız boşluğu

урта orta; **юлдың уртаһы** yolun ortası; **ҡыштың уртаһы** kışın ortası; **урта бармаҡ** orta parmak

уртаҡ genel, ortak; **уртаҡ сик** ortak sınır

урын yer; **тыуған урыны** doğum yeri; **ҡунаҡханала буш урын юҡ** otelde boş yer yok

урынлашыу girmek, yerleşmek; **эшкә урынлашыу** işe yerleşmek; **заводҡа урынлашыу** fabrikaya girmek

ус avuç, aya; **усым ҡысыта** avucum kaşınıyor

уҫаҡ titrekkavak

уҫал kötü kalpli, gönlu kara; **уҫал кеше** kötü kalpli bir adam; **уҫал ниәт** kötü niyet

ут ateş, alev; **ут яғыу** ateş yakmak; **ут сыҡты** ateş çıktı; **ут асыу** ateş açmak

утау ayıklamak; **ҡый үләндәрҙе утау** yabani otları ayıklamak

утрау ada

утыҙ otuz; **утыҙ кило кәбеҫтә** otuz kilo lahana; **утыҙ уҡыусы** otuz öğrenci

утын odun; **утын яғыу** odun yakmak

учреждение kurum, daire; дәүләт учреждениелары devlet kurumları

уяныу uyanmak; балалар уянды çocuklar uyandı

Ү

үбеү öpmek; яңарынан үбеү yanağından öpmek

үгеҙ boğa, öküz; тоҡом үгеҙе cins boğa

үгәй üvey; үгәй әсә üvey ana; үгәй атай üvey baba; үгәй бала üvey çocuk

үҙ kendi; мин үҙем kendim; һин үҙең kendin; ул үҙе kendisi; беҙ үҙебеҙ kendimiz; һеҙ үҙегеҙ kendiniz; улар үҙҙәре kendileri; үҙ өйөм kendi evim; уның үҙ китабы kendi kitabı; һеҙҙең үҙ һүҙҙәрегеҙ kendi sözünüz

үҙаллы bağımsız, özerk; үҙаллы дәүләт bağımsız devlet; үҙаллы ойошма özerk kuruluş

үҙгәртеү değiştirmek; донъяны үҙгәртеү dünyayı değiştirmek

үҙәк merkez, orta; ҡаланың үҙәге şehrin merkezi

үҙән vadi, koyak

үкенес pişmanlık, nedamet

үкенеү pişman olmak, nedamet getirmek

үксә topuk; бейек үксәле туфли uzun topuklu iskarpinler

үлек ölü, mütevefa, rahmetli, merhum

үлеү ölmek, can vermek, hayatını yitirmek; һуғышта үлеү savaşta ölmek

үлсәү ölçmek; майҙы үлсәү yağı ölçmek; тауарҙы үлсәү kumaşı ölçmek

үлтереү öldürmek, kıymak, vurmak

үлән ot, otlar, çim; ҡыйыр үләне yabani ot

үпкә akciğer; үпкә туберкулезы akciğer veremi

үпкәләү gücenmek, darılmak, kırılmak, gönlü kalmak; һеҙ үпкәләмәгеҙ! siz darılmayınız

үреү örmek; ау үреү ağ örmek; кәрзин үреү sepet örmek

үрләү çıkmak, tırmanmak; ҡояға үрләү kayaya tırmanmak; ағасҡа үрләү ağaca çıkmak

үрсетеү beslemek; тауыҡ үрсетеү tavuk beslemek

үртәү yakmak; өйҙө үртәү evi yakmak

үс intikam, öç; үс алыу öç almak

үсекләү kızdırmak

үсемлек bitki; үсемлектәр донъяһы bitki evreni; үсемлек майҙары bitki yağları

үсеү büyümek, bitmek, boy atmak; бала үсә çocuk büyüyor; ҡала үсә şehir büyüyor

үсмер yeniyetme, delikanlı, genç

үçтерең yetiştirmek, beslemek; **сәскә үçтерең** çiçek yetiştirmek; **кадрҙар үçтерең** kadro yetiştirmek

үтек ütü; **электр үтеге** elektrik ütü

үтекләү ütülemek; **салбар үтекләү** pontalon ütülemek

үтенең yalvarmak; rica etmek

үтең 1. geçmek; **ауылды үтең** köyü geçmek; **урман эсенән үтең** orman içinden geçmek 2. (yol) almak, yapmak; **ун километр юл үттек** on kilometre yol aldık 3. geçmek, arkada bırakmak; **бер йыл үтте** aradan bir yıl geçti; **ҡыш үтте** kış geçti; **йәшлек үтте** gençlik geçti 4. sızmak; **һыу үтең** su sızmak

үткер sivri, keskin; **үткер бысаҡ** keskin bıçak

үткерләү bilemek, çarka vermek; **балта үткерләү** balta bilemek

үткәреү geçirmek, kaçırmak, sızdırmak; **һыуҙы үткәрә** suyu sızdırıyor; **һөҙгөстән үткәреү** süzgeçten geçirmek

үтәү yerine getirmek, icra etmek, uygulamak; **әмерҙе үтәү** emri yerine getirmek

Ф

файҙа yarar, fayda; **файҙа килтереү** yararı dokunmak; **файҙаһын күреү** faydasını görmek

файҙаланыу kullanmak, yararlanmak, faydalanmak

факультет fakülte; **тарих факультеты** tarih fakültesi

фамилия soyad; **фамилияғыҙ кем?** soyadınız kim?

фатир daire; **өс бүлмәле фатир** üç odalı daire

февраль şubat; **февраль айы** şubat ayı; **февраль һыуығы** şubat soğuğu

фекер düşünce, fikir; **бер фекергә килеү** bir fikire gelmek

фестиваль festival, şenlik; **йәштәр фестивале** Gençlik Festivali

физика fizik; **физика дәресе** fizik dersi

фил fil; **фил томшоғо** fil hortumu

филология filoloji; **филология факультеты** filoloji fakültesi

философия felsefe

флот donanma, filo; **сауҙа флоты** ticaret filosu; **һыу аҫты флоты** denizaltı filosu

фокус hokkabazlık numarası; **фокус күрһәтеү** hokkabazlık numarası göstermek

фермер çiftlik sahibi

фраза deyim

фразеология deyimler; **башҡорт теле фразеологияһы** başkurtçanın deyimleri

фронт cephe, alan; **фронтҡа китеү** cepheye gitmek; **мәҙәниәт фронты** kültür alanı

фәкир yoksul fakir; **фәкирҙәр һәм байҙар** yoksullar ve zenginler

фуражка kasket; **фуражка кейеү** kasket giymek

фән bilim; **фәнгә бирелеү** kendini bilime vermek

Х

хазина hazine, servet; **тел хазинаһы** dil hazinesi

хайуан hayvan; **хайуандар донъяһы** hayvanlar alemi

хаҡ fiyat; **хаҡтарҙы арттырыу** fiyatları artırmak; **хаҡ ҡуйыу** fiyat ayarlamak (koymak)

хаҡында *бәйл.* hakkında; **һинең хаҡыңда** senin hakkında

халыҡ halk, ulus, millet; **донъя халыҡтары** dünya halkları; **ҡала халҡы** şehir halkı

характеристика referans, iyi hizmet belgesi; **эш урынынан характеристика** çalıştığı yerden iyi hizmet belgesi

хат mektup; **асыҡ хат** açık mektup; **заказлы хат** taahhütlü mektup

хата yanlış, hata, yanlışlık; **хатаны төҙәтеү** yanlışı düzeltmek

хеҙмәт 1. emek, çalışma, iş; **аҡыл хеҙмәте** kafa emeği; **ҡул хеҙмәте** el emeği 2. hizmet; **хәрби хеҙмәт** askeri hizmet

хеҙмәткәр memur, görevli; **ғилми хеҙмәткәр** ilmi memur

хикәйә öykü, hikaye; **ҡыҙыҡлы хикәйә** ilginç bir hikaye

химия kimya

хирург operatör, cerrah

хис duyu, aşk, his, sevgi; **әсәлек хисе** annelik sevgisi

хисап hesap; **хисап биреү** hesap vermek

хоккей hokey; **боҙ хоккейы** buz hokeyi

хоҡуҡ hukuk, türe, hak; **тауыш биреү хоҡуғы** oy hakkı; **белем алыу хоҡуғы** öğrenim hakkı

холоҡ huy, mizaç; **ҡыҙыу холоҡло** tez huylu

һөкөм hüküm; **һөкөм сығарыу** hüküm vermek

һөкүмәт hükümet; **һөкүмәттә төшөрөү** hükümeti düşürmek; **һөкүмәт төҙөү** hükümet kurmak

һөрмәт saygı, hürmet; **һөрмәт күрһәтеү** saygı göstermek; **ҙур һөрмәт менән** derin saygılarımla

һөрмәтләү derin saygısı olmak

хужа sahip, efendi; **өй хужаһы** ev sahibi

хуплау onamak, tasvip etmek

хурлау kötülemek, yermek; **бер-береңде хурлау** birbirlerini kötülemek

хурлыҡ yüzkarası, rezalet; **хурлыҡҡа ҡалыу** rezil olmak

хуш I: **хуш еҫле** güzel kokulu, hoş bir koku neşreden

хуш II: **хуш булығыҙ!** hoşça kalın!

хушбый koku, parfüm; **хушбый һөртәү** koku sürmek

хыял rüya, düş, hayal; **хыялдар эсендә йәшәү** hayal içinde yaşamak

хыялланыу hayale kapılmak, hayal kurmak

хыянат suç, cürüm, hıyanet; **хыянат эшләү** suç işlemek (cürüm yapmak)

хәбәр 1. haber, müjde; **хәбәр алыу** haber almak 2. *лингв.* haber; **хәбәр һөйләм** haber cümlesi; **хәбәр һөйкәлеше** haber kipi

хәҙер şimdi, bugün; **хәҙер килде** şimdi geldi

хәйерле hayırlı; **хәйерле иртә!** hayırlı sabahlar! **хәйерле кис!** hayırlı akşamlar! **хәйерле төн!** hayırlı geceler! **хәйерле булһын!** hayırlı olsun!

хәйерсе dilenci, yoksul, sefil

хәйерселек yoksulluk, sefalet; **хәйерселектә йәшәү** yoksulluk içinde yaşamak

хәйлә kurnazlık, hile; **һуғыш хәйләһе** savaş hilesi

хәл durum, konum, hal; **ғаилә хәле** ailevi durum; **халыҡ-ара хәл** uluslararası durum; **һауа хәле** hava durumu

хәнйәр hançer

хәреф harf; **баш хәреф** baş harf; **бәләкәй хәреф** küçük harf

хәрәкәт 1. hareket, devir; **хәрәкәткә килеү** harekete gelmek; **хәрәкәтһеҙ ятыу** hareketsiz yatmak 2. trafik, gidiş geliş; **урам хәрәкәте ҡағиҙәләре** trafik kaideleri

хәсрәт keder, hüzün, elem; kaygı, yürek acısı; **әсә хәсрәте** ananın yürek acısı

хәтер hatır; **хәтерҙә ҡалыу** hatırda kalmak; **хәтерҙә тотоу** hatırda tutmak

хәтерләү hatırlamak, hatırda tutmak

хәтәр tehlike, vahamet, varta; **хәтәр хәлдән ҡотолоу** tehlikeyi atlatmak

һ

һабаҡ sap; **сәскә һабағы** çiçek sapi

һабан 1. pulluk, saban; 2. (топрак) sürme; **һабан ваҡыты** sürme vakti; **һабан туғайы** tarlakuşu

һабантуй habantuy, sürme düğünü (bayramı)

һабын sabun; **бит һабыны** tuvalet sabunu; **кер һабыны** mutfak sabunu; **һабын күбере** sabun köpüğü

һағыныу özlemek, hasret çekmek; **ғаиләне һағыныу** ailesini özlemek, aile hasreti çekmek

һағыш özlem, hasret; **туған ер һағышы** yurt özlemi

һаҙ bataklık, saz; **һаҙ үләне** saz otu

һай sığ; **һай күл** sığ göl; **һай тәрилкә** düz tabak

һайлау ayırmak, seçmek; **һайлау һәм һайланыу хоҡуҡы** seçmek ve seçilmek hakkı; **мин был китапты һайланым** ben bu kitabı seçtim

һайлаусы seçmen; **һайлаусылар йыйылышы** seçmenler toplantısı

һайрау ötmek, şakımak; **һандуғас һайрай** bülbül şakıyor

һаҡ posta, nöbetçi; **һаҡ ҡуйыу** posta çıkarmak

һаҡал sakal; **һаҡал ебәреү** sakal bırakmak (koyvermek, salıvermek, uzatmak)

һаҡау söyleyişi kusurlu; **һаҡау кеше** söyleyişi kusurlu adam

һаҡлау 1. saklamak, muhafaza etmek, tutmak; **сер һаҡлау** sır saklamak (tutmak); **итте һыуытҡыста һаҡлау** eti buzdolabında saklamak 2. savunmak, korumak; **тыныслыҡты һаҡлау** barışı savunmak; **һыуыҡтан һаҡлау** soğuktan korumak

һаҡлыҡ uyanıklık; **һаҡлыҡ күрһәтеү** uyanıklık göstermek; **һаҡлыҡ кассаһы** tasarruf sandığı

һалам sap, saman; **арыш һаламы** çavdar sapı

һалҡын soğuk, soğukluk, serin; **ҡыш һалҡыны** kış soğuğu; **һалҡын һауа** serin hava

һалма erişte; **һалмалы һурпа** erişte çorbası

һалмаҡ yavaş, ağır; **һалмаҡ аҙымдар** yavaş adımlar

һалыу 1. koymak, yatırmak; **баланы йоҡларға һалыу** çocuğu yatırmak; **аҡсаны кеҫәңә һал** parayı cebine koy 2. örmek; **өйҙәң стеналарын һалыу** evin duvarlarını örmek; **йомортҡа һалыу** yumurta yumurtlamak

һан 1. sayı; **бөтөн һан** tam sayı; **таҡ һан** tek sayı; **йоп һан** çift sayı 2. *лингв.* sayı; **төп һандар** asıl sayılar; **берлек һан** tekil; **күплек һан** çoğul

һанау saymak; **аҡсаны һанау** parayı saymak; **йөҙгә тиклем һанау** yüze kadar saymak

һандуғас bülbül

һаңғырау sağır; **һаңғырау кеше** sağır adam; **һаңғырау булыу** sağır olmak; **һаңғырау өн** sağır ses

һап sap; **балтаның һабы** baltanın sapı; **бысаҡтың һабы** bıçağın sapı

һаран cimri, hasis; **һаран кеше** hasis adam

һары sarı; **һары лимон** sarı limon; **йомортҡа һарыһы** yumurta sarısı

һарыҡ koyun, marya; **һарыҡ ите** koyun eti; **һарыҡ йөнө** koyun yünü; **һарыҡ көтөүе** koyun sürüsü

һатыу satmak; **өй һатыу** ev satmak

һауа hava; **һауа боҙолоу** hava bozulmak; **һауа шарттары** hava şartları

һаулыҡ sağlık, sıhhat; **һаулығығыҙ нисек?** nasılsınız? **һеҙҙең һаулығығыҙға!** sağlığınıza!

һаумыһығыҙ merhaba! günaydın (*иртәнге сағта*), iyi akşamlar (*кисен*)

һауын sağma, sağın, sağmal; **һауын һыйыр** sağmal inek

һауыу sağmak; **һыйыр һауыу** ineği sağmak

һеҙ siz; **һеҙҙең исемегеҙ (фамилияғыҙ) нисек?** adınız (soyadınız) nedir?

һепереү süpürmek; **иҙәнде һепереү** döşemeyi süpürmek

һибеү ekmek, serpmek, dökmek; **шәкәр һибеү** şeker ekmek

һигеҙ sekiz; **һигеҙ кило картуф** sekiz kilo patates

һиҙеү sezmek; **алдан һиҙеү** evvelden sezmek

һикереү atlamak, sıçramak, zıplamak, hoplamak, sekmek; **оҙонлоҡҡа һикереү** uzun atlamak; **бейеклеккә һикереү** yüksek atlamak; **ботаҡтан ботаҡҡа һикереү** daldan dala atlamak

һимеҙ yağlı, semiz; **һимеҙ ит** yağlı et

һимереү şişmanlamak, semirmek

һин sen; **һин башҡортһың** sen başkurtsun

һирәк seyrek; **ағастары һирәк урман** ağaçları seyrek orman; **һирәк килгән ҡунаҡ** seyrek gelen konuk

һоҡландырғыс şaşılacak, hayret edilecek; **һоҡландырғыс нәмә** şaşılacak şey

һоҡланыу hayranlık duymak, hayran olmak

һоло yulaf; **һоло оно** yulaf unu; **бер тоҡ һоло** bir çuval yulaf

һоноу uzatmak; **ҡулды һоноу** elini uzatmak; **ярҙам ҡулы һоноу** kardeşçe yardım elini uzatmak

һорау 1. sormak; **исемен һорау** adını sormak 2. istemek; **рөхсәт һорау** izin istemek 3. aramak; **һине телефондан һоранылар** seni telefonda aradılar

һоро kahverengi

һөҙөмтә sonuç, netice

һөйләм *лингв.* cümle, tümce; **баш һөйләм** baş cümle; **ҡушма һөйләм** bileşik cümle; **эйәрсән һөйләм** bağımlı cümle

һөйләү söylemek; **төрөксә һөйләү** Türkçe söylemek; **һөйләү теле** konuşma dili

һөйләшеү konuşmak; **ул төрөксә бик яҡшы һөйләшә** Türkçeyi çok iyi konuşur

һөйөклө sevgili; **һөйөклө балалар** sevgili çocuklar

һөйөү sevmek, hoşlanmak; **был сәскә һыуҙы ярата** bu çiçek suyu sever; **ватанынды һөйөү** yurdunu sevmek

һөйрәү sürüklemek, sürümek; **кәмәне һыуға һөйрәү** kayığı su kenarına sürüklemek

һөйәк kemik; **муйын һөйәге** boyun kemiği

һөрөү sürmek; **ер һөрөү** toprak sürmek

һөртөү silmek, kurulamak; **ҡулды һөртөү** elini kurulamak; **танауҙы һөртөү** burunu silmek; **туҙанды һөртөү** tozunu almak

һөт süt; **яңы һауған һөт** taze süt; **әсегән һөт** ekşi süt

һуған soğan; **йәшел һуған** taze soğan

һуғарыу sulatmak; **бағыуҙы һуғарыу** tarlayı sulatmak

һуғыу vurmak; **күкрәгенә һуғыу** göğsüne vurmak; **өҫтәлгә һуғыу** masaya vurmak; **сәғәт биште һуҡты** saat beşi vurdu

һуғыш savaş; **донъя һуғышы** dünya savaşı; **һуғыш яланы** savaş alanı; **һуғыш асыу** savaş açmak

һуҙыу 1. çekmek, döşemek; **ауҙы һуҙыу** ağı çekmek **2.** uzatmak; **ҡулды һуҙыу** elini uzatmak

һуйыу kesmek, boğazlamak; **мал һуйыу** hayvan kesmek

һуҡыр kör; **һуҡыр кеше** kör adam; **һуҡыр тыуыу** kör doğmak

һул sol; **һул ҡул** sol el; **һул кеҫә** sol cep; **һул яҡ** *(тукымаға ҡарата)* ters

һулыу solmak, bayılmak; **сәскәләр һулыны** çiçekler soldu (bayıldı)

һулыш soluk; **һулыш алыу** soluk almak

һунар av, avcılık; **айыу һунары** ayı avı; **һунарға сығыу** ava çıkmak

һуң geç; **ваҡыт бик һуң** vakit çok geç; **һуңға ҡалыу** geç kalmak

һуңғы son; **һуңғы вагон** son vagon; **һуңғы туҡталыш** son durak; **һуңғы хәбәрҙәр** son haberler

һуңлау gecikmek, geç kalmak; **поезд бөгөн һуңлай** tren bugün gecikiyor

һурпа çorba; **балыҡ һурпаһы** balık çorbası; **һурпа ҡайнатыу** çorba kaynatmak

һуҫар zerdeva; **һуҫар тирәһе** zerdeva kürkü

һут su, özsu; **йөҙөм һуты** üzüm suyu; **томат һуты** domates suyu

һүҙ söz, kelime; **сит тел һүҙе** yabancı kelime; **бер телдең һүҙ хазинаһы** bir dilin söz hazinesi; **һүҙ бирең** *(һөйләргә)* söz bırakmak; **һүҙ һорау** söz istemek; **һүҙгә ҡыҫылыу** söze karışmak

һүҙбәйләнеш söz takımı, terkip; **тотороҡло һүҙбәйләнеш** deyim

һүлпән gevşek, uyuşuk; **һүлпән кеше** gevşek adam

һүнеү sönmek; **ут һүнә** ateş sönüyor; **йондоҙҙар һүнде** yıldızlar söndü; **һуңғы өмөтө һүнде** son ümidi de söndü

һүрәт resim; **һүрәт төшөрөү** resim yapmak

һүтеү sökmek; **йөйҙә һүтеү** dikişi sökmek

һыбай atla, at üstünde; **һыбай йөрөү** ata binmek

һығыу sıkmak; **кер һығыу** çamaşır sıkmak; **лимон һығыу** limon sıkmak

һыҙғырыу ıslık çalmak, ıslıklamak

һыҙлау sızlamak; **тешем һыҙлай** dişim sızlıyor; **йөрәгем һыҙлай** yüreğim sızlıyor

һый ikram etme, çıkarma; ziyafet; **һыйығыҙға бәрәкәт** sofranıza bereket

һыйлау ikram etmek, çıkarmak, ziyafet çekmek; **туңдырма менән һыйлау** dondurma ikram etmek

һыйпау okşamak, sıvazlamak; **башын һыйпау** başını okşamak; **һаҡалын һыйпау** sakalını sıvazlamak

һыйыр inek; **һыйыр һөтө** inek sütü; **һыйыр ите** inek eti

һылау sürmek, sıvamak; **икмәккә май һылау** ekmeğe tereyağı sürmek

һылыу güzel, yakışıklı; **һылыу ҡыҙ** güzel kız

һынау sınav, imtihan; **ҡабул итеү һынауы** kabul sınavı

һындырыу kırmak, parçalamak, yıkmak; **тешен һындырҙы** dişi kırıldı

һытыу sıkmak, ezmek; **йомортҡа һытыу** yumurta sıtmak

һыу su; **диңгеҙ һыуы** deniz suyu; **минераль һыу** maden suyu; **һыу башы** su başı

һыуһау susamak; **бик һыуһаным** çok susadım

һәм *терк.* ve; **атай һәм әсәй** baba ve anne

һәнәк çatal, dizen, yaba; **һәнәк һабы** çatal sapı

һәр her; **һәр бере** her biri; **һәр көн һайын** her geçen gün

Ц

цемент çimento; **цемент заводы** çimento fabrikası

цементлау çimento ile kaplamak

центнер kenta; **бер центнер һоло** bir kenta yulaf; **биш центнер көбеҫтә** beş kenta lahana

цех atelye, kısım, daire

цинк çinko; **цинк ялғаш** çinko leğen

циркуль pergel

цитата alıntı; **цитата килтереү** alıntı yapmak, alıntılamak

цифр rakat; **цифр мәғлүмәттәре** rakamlar

Ш

шағир şair, ozan

шайыҡ tükürük, salya

шаҡыу vurmak, çalmak, takırdatmak; **ишекте шаҡыу** kapıyı vurmak

шалҡан şalgam; **шалҡан сәсеү** şalgam ekmek

шалтыратыу çalmak, telefon etmek, telefonla aramak; **аэропортҡа нисек шалтыраталар?** hava alanına nasıl telefon edilir?

шар küre, yuvarlak, top; **бильярд шары** bilardo topu; **ер шары** yeryuvarlağı, yerküre

шартлау patlamak, havaya uçmak; **бомба шартланы** bomba patladı

шарф boyun atkısı, eşarp; **ебәк шарф** ipek eşarp

шат şen, neşeli, keyifli; **шат кеше** şen adam

шатлыҡ neşe, şenlik; **шатлыҡ килтереү** şenlik getirmek

шаулау gürültü etmek (yapmak), patırtı yapmak, uğuldamak; **урман шаулай** orman uğulduyor; **балалар шауламаһын** çocuklar patırtı yapmasınlar

шахмат satranç; **шахмат таҡтаһы** satranç tahtası; **шахмат фигуралары** satranç taşları

шахта ocak, maden ocağı, kuyu; **күмер шахтаһы** kömür ocağı

шашка dama taşı, taş; **шашка уйнау** dama oynamak

шаян yaramaz, yaramazca, çapkınca; **шаян бала** yaramaz çocuk; **шаян ҡараш** yaramazca bakış

шелтәләү yüzüne vurmak, yüzlemek, sitem etmek

шешек çıban; **шешек сығыу** çıban çıkmak

шешенеү şişmek, kabarmak

шифалы şifalı, şifa verici; **шифалы һыу** şifalı su

шишмә pınar, kaynak; **шишмә һыуы** pınar suyu

шомло endişeli, telaşlı, kuşkulu; **шомло тауыш** telaşlı ses; **шомло төн** telaşlı gece

шул o, şu; **шул кис** o akşam; **шул ваҡыт** o zaman; **шуға ҡара!** şuna bak!

шулай böyle, öyle, şöyle, böylece, öylece, şöylece; **шулай һөйләне** böyle söyledi; **шулай булған, шулай булыр** böyle gelmiş, böyle gider

шунан oradan, oralardan, sonra, sonradan, ondan sonra

шундай öyle, böylesine, öylesine; **коридор ниңә шундай тар?** koridor neden bu kadar dar? **күл шундай тәрән, хатта...** göl öylesine derin ki...

шыбырҙау fısıldamak; **колағына шыбырҙау** kulağına fısıldamak

шыма düz, kaygın, pürüzsüz; **шыма ҡағыҙ** kaygın kağıt

шырпы kibrit; **шырпы менән уйнама** kibritle oyhama

шыршы köknar; **шыршы урманы** köknar ormanı

шытыу uç vermek, sürmek; **игендәр шытып сыҡты** ekinler sürdü

шәкәр şeker; **шәкәр ҡамышы** şeker kamışı ◊ **шәкәр ауырыуы** şeker hastalığı

шәмбе cumaptesi

шәп çabuk, hızla, hızlı; **шәп атлау** hızlı yürüme; **шәп йүгереү** çabuk geçmek

Щ

щетка fırça; **теш щеткаһы** diş fırçası; **кейем щеткаһы** elbise fırçası; **иҙән щеткаһы** tahta fırçası

Ы

ыҙалау eziyet etmek, işkence etmek, (ıslıraр) çektirmek; **хайандарҙы ыҙалау** hayvanlara eziyet etmek

ылыҫлы iğne yapraklı; **ылыҫлы урман** iğne yapraklı orman; **ылыҫлы ағастар** iğne yapraklı ağaçlar

ымлыҡ *лингв.* ünlem

ыңғай olumlu, müspet; **ыңғай яуап** olumlu cevap; **ыңғай һөҙөмтә** olumlu sonuç; **ыңғай герой** olumlu kahraman; **ыңғай һан** *мат.* müspet adet

ырыу soy, kuşak, boy, nesil; **беҙҙең ырыу кешеләре** bizim boyumuzdan insanlar

ысҡындырыу kaçırmak; **ҡулыңдан ысҡындырыу** elinden kaçırmak; **мөмкинлекте ысҡындырыу** fırsatı kaçırmak; **тупты ысҡындырыу** topu kaçırmak

ыҫ is; **ыҫта тотоу** ise tutmak

ыҫлау islemek, dumanlamak, tütsülemek; **балыҡ ыҫлау** balık islemek

ыу zehir; **йылан ыуы** yılan zehiri

ышаныу inanmak, kanmak; **һәр һүҙенә ышаныу** her sözüne inanmak; **һеҙгә ышанам** size inanırım

ышҡыу **1.** ovmak, ovalamak, sürtmek, keselemek, çitilemek; **кәстрүлде ҡом менән ышҡыу** tencereyi kumla ovmak **2.** vurmak; **аяғымды итек ышҡый** çizme ayağımı vuruyor

Э

эҙ iz, eser; **ҡуян эҙе** tavşan izi; **тәгәрмәс эҙе** tekerlek izi; **яра эҙе** yara izi

эҙләү aramak; **тыныслыҡ эҙләү** derman aramak; **телефондан эҙләү** telefonla aramak

эйелеү eğilmek; **эйелеп сәләм бирҙе** eğilip selâm verdi

эйеү bükmek, eğmek; **йәйәне эйеү** yayı eğmek

эйә **1.** sahip; **эйә булыу** sahip olmak; **һыйырҙың эйәһе** ineğin sahibi **2.** *лингв.* özne, fail

эйәк çene; **эйәк атыу (ҡағыу)** çenesi atmak

эйәр eyer; **эйәр ҡашы** eyer kaşı

эйәрләү eyerlemek, eyer vurmak; **атты эйәрләү** atı eyer vurmak

экскурсия gezi, seyahat; **экскурсия ойоштороу** bir gezi düzenlemek

элгес askı; **элгескә элеү** askıya geçirmek

элек önce; **минән элек килде** benden önce geldi

элекке eski; **элекке дуҫ** eski dost; **элекке ғәҙәттәр** eski adetler

элеү asmak, sermek; **кер элеү** çamaşır sermek

эләктереү 1. kapmak, kavramak, yakalamak, yapışmak; **тештәр менән эләктереү** dişleriyle kapmak; **ауырыу эләктереү** hastalık kapmak **2.** ilişmek; **күлдәгем сөйгә эләкте** elbisem çiviye ilişti

энә iğne; **тегеү энәһе** dikiş iğnesi; **бәйләү энәһе** şiş iğnesi; **энәгә еп һалыу** iğneyi iplik geçirmek

эре I iri; **эре ҡом** iri kum; **эре йөҙөм** iri üzüm; **эре мөгөҙлө мал** büyük baş hayvan

эре II gururlu, kibirli; **эре кеше** gururlu adam

эремсек ekşimik

эреү erimek, çözünmek; **ыҫмала һыуҙа эремәй** reçine suda çözünmez

эс karın; **эс ҡыуышлығы** karın boşluğu ◊ **эс ҡатыу** kabız

эсеү içmek, almak; **йотомлап эсеү** yudumaimak; **алма һуты эсеү** elma suyu içmek

эске iç, içsel, dahili; **эске баҙар** iç pazar; **эске ауырыуҙар** dahili hastalıklar

эсәк bağırsak; **һуҡыр эсәк** kör bağırsak

эҫе sıcak; **эҫе һыу** sıcak su; **эҫе аш** sıcak yemek; **бөгөн көн эҫе** bugün hava sıcak

эт köpek, it; **эт өрөр, бүре йөрөр** it ürür, kort yürür

этеү itmek, dürtmek; **терһәк менән этеү** dirseğiyle dürtmek; **машинаны арттан этегеҙ** arabayı arkadan itin

эш çalışma, işleme, iş; **физик эш** bedeni çalışma; **ашығыс эшем бар** acele işim var

эшләпә şapka; **эшләпә кейеү** şapka giymek

эшләү çalışmak, görev yapmak; **баҫыуҙа эшләү** tarlada çalışmak; **диссертация өҫтөндә эшләү** tez üzerinde çalışmak

эшсе işçi; **эшсе хеҙмәте** işçi emeği

Ә

әбей karı, nine, kocakarı; **кендек әбейе** ebe ◊ **әбейҙәр сыуағы** pastırma yazı

әгәр eğer; **әгәр көн матур булһа...** eğer hava güzel olursa...

әҙерләнеү hazırlanmak, hazırlık yapmak (görmek); **туйға әҙерләнеү** düğüne hazırlık yapmak; **юлға әҙерләнеү** yol hazırlığı yapmak

әҙерләү 1. hazırlamak, çalışmak; **дәрес әҙерләү** ders çalışmak **2.** yemek pişirmek, hazırlamak; **иртәнге ашты әҙерләү** kahvaltı hazırlamak **3.** tedarik etmek; **ҡышлыҡ утын әҙерләү** kışlık odun tedarik etmek

әҙәбиәт edebiyat, yazın; **балалар әҙәбиәте** çocuk edebiyatı

әҙәби edebi, yazımsal, yazın; **әҙәби әҫәр** edebi eser; **әҙәби тел** yazımdili

әҙәп nezaket, naziklik

әйләнеү 1. dönmek; **башым әйләнә** başım dönüyor 2. dönüş mek, haline gelmek, halini almak (olmak); **боҙ һыуға әйләнде** buz su haline geldi

әйтеү demek; **мин бер нәмә әйтмәнем** ben bir şey demedim

әкиәт masal; **әкиәт һөйләү** masal söylemek

әрем pelin; **әрем еҫе** pelin kokusu

әрнеү sızlamak; **йөрәгем әрней** yüreğim sızlıyor

әрсеү soymak; **картуфты әрсеү** patatesi soymak; **апельсинды әрсеү** portakalı soymak

әсе ekşi; **әсе алма** ekşi elma

әсеү ekşimek; **ҡамыр әсене** hamur ekşidi

әсә anne; ana; **үҙ әсәйең** öz anne; **үгәй әсә** üvey ana, analık; **өс бала әсәһе** üç çocuk anası

әтәс horoz; **әтәстәр ҡысҡыра башланы** horozlar ötüyor artık

әүрәү meraklı olmak, merak sarmak, düşkün olmak, düşmek; **әҙәбиәткә әүрәү** edebiyata merak sardı

әһәмиәт önem, değer; **әһәмиәт биреү** önem vermek; **әһәмиәтен юғалтыу** değerini yitirmek

Ю

юғалтыу yitirmek, kaybetmek; **асҡысты юғалтыу** anahtarı yitirmek; **юлды юғалтыу** yolunu kaybetmek; **дуҫтарҙы юғалтыу** dostlarını kaybetmek

юғары yüksek; **юғары эш хаҡы** yüksek ücret; **юғары уңыш** bol ürün

юҡ I hayır, değil, yok; — **Бараһыңмы? — Юҡ!** — Gidecek misin? — Hayır (yok)!

юҡ II yok; **шәкәр юҡ** şeker yok; **ваҡыты юҡ** vakti yok

юл 1. yol; **тура юл** doğru yol; **диңгеҙ һәм йылға юлдары** deniz ve nehir yolları 2. satır; **яңы юл** satırbaşı; **ун юллыҡ телеграмма** on satırlık telgraf

юлдаш yoldaş, yol arkadaşı, uydu

юныу yontmak; **ағас юныу** ağacı yontmak

юнысҡы yonga; **ағас юнысҡыһы** ağaç yongası

юрға rahvan at

юртаҡ tırısa alıştırılmış at

Я

ябай 1. kolay, basit; **ябай кешеләр** basit insanlar 2. yalnç; **ябай бер эш** yalnç bir iş

ябыҥыу zayıflamak

ябыҡ zayıf, arık; **ябыҡ ат** arık at

ябыу 1. kapamak, kapatmak; **ишекте ябыу** kapıyı kapamak; **ултырышты ябыу** oturumu kapamak **2.** örtmek; **балаға юрған ябыу** çocuğa yorgan örtmek

яғымлы okşayıcı, tatlı, müşfik; **яғымлы әсә** müşfik anne; **яғымлы һүҙ** okşayıcı söz

яғыу yakmak, ısıtmak; **ут яғыу** ateş yakmak; **мейес яғыу** sobayı yakmak

яҙ ilkbahar; **яҙ ҡояшы** ilkbahar günüşü

яҙыу yazmak; **хат яҙыу** mektup yazmak; **ҡәләм менән яҙыу** kalemle yazmak; **гәзит һәм журналға яҙыу** gazete ve dergilerde yazmak

яй yavaş, ağır; **зинһар, яй һөйләгеҙ** lütfen, yavaş söyleyiniz

яйлы rahat, kullanışlı; **яйлы урын** rahat yer

яҡты aydınlık, aydın, parlak; **яҡты бүлмә** aydınlık oda

яҡыртыу aydınlatmak

яҡшы iyi, güzel; **яҡшы кеше** iyi adam; **яҡшы хәбәр** iyi haber

яҡын yakın; **яҡын дуҫ** yakın dost

ял I dinlenme, istirahat; **ял көнө** tatil günü

ял II yele; **ат ялы** at yelesi

ялған yalan, yanlış; **ялған хәбәрҙәр** yalan haberler

ялғау I katmak, eklemek

ялғау II *лингв.* son ek; ek; **эйәлек ялғауы** iyelik eki

ялҡау tembel, uyuşuk; **ялҡау бала** tembel çocuk

ялҡытыу bıkmak, usanmak, can sıkmak, usanç vermek; **буш йөрөү ялҡытты** boş gezmekten bıktı

ялтырау parlamak; **күҙҙәре ялтыраны** gözleri parladı

яман kötü, fena; **яман ғәҙәт** kötü alışkanlık

ямғыр yağmur; **ямғыр яуа** yağmur yağıyor

ян yay; **ағас ян** ağaç yay

янау tehdit etmek

яныу yanmak; **ҡағыҙ яна** kağıt yanar; **утын янманы** odun yanmadı

яңаҡ çene [kemiği]

яңғыҙ yalnız, bekâr; **яңғыҙ йәшәү** yalnız yaşamak; **яңғыҙ өй** yalnız ev

яңғырау çınlamak, ötmek

яңы yeni; **яңы өй** yeni ev

яңырыу yenileşmek, yenilenmek; **репертуар яңыҙы** repertuvar yenilendi

япраҡ yaprak; **ҡайын япрағы** akağaç yaprağı

яр kıyı, sahil, kenar, yaka; **текә яр** dik yaka; **диңгеҙ яры** deniz kıyısı

яраҡлаштырыу uydurmak, uyarlamak; **климатҡа яраҡлаштырыу** iklimine uyarlamak

яралау yaralamak, vurmak

яратыу sevmek, hoşlanmak; **Ватанды яратыу** yurdunu sevmek; **сәскәләрҙе яратыу** çiçekleri sevmek

ярҙам yardım; **матди ярҙам** maddi yardım; **медицина ярҙамы** sıhhi yardım; **үҙ-ара ярҙам** karşılıklı yardım; **ярҙам ҡулын һоноу** yardım elini uzatmak; **ярҙам күрһәтеү** yardım göstermek

ярлы yoksul, fakir; **ауыл ярлылары** köy yoksulları; **ярлылар һәм байҙар** yoksullar ve zenginler

ярма tane; kırık; **ҡарабойҙай ярмаһы** karabuğday tanesi

ярты yarı, yarım; **икмәктең яртыһы** ekmeğin yarısı; **уңыштың яртыһы** üzünün yarısı; **сәғәт беренсе яртыла** saat yarımda; **сәғәт икенсе ярты** (saat) bir buçuk

ярыу kırmak, yarmak; **утын ярыу** odun kırmak

ярыш yarışma, yarış; **йөҙөү ярышы** yüzme yarışması

яҫы düz, yassı; **яҫы тимер** yassı demir

ятҡа ezber; **ятҡа уҡыу** ezber okumak

ятлау ezberlemek, ezber etmek

ятыу yatmak; **больницала ятыу** hastanede yatmak; **китап өҫтәлдә ята** kitap masada duruyor

яуап cevap; **һорауға яуап** soruya cevap

яуыз kötü kalpli, gönlü kara, öfke dolu, öfkeli, kindar; **яуыз кеше** gönlü kara adam; **яуыз ниәт** kötü niyet

яуын yağış; **яуын көтөлә** yağış bekleniyor

яуыу yağmak; **ҡар яуа** kar yağıyor; **ямғыр яуа** yağmur yağıyor; **борсаҡ яуа** dolu yağıyor

яһалма suni, yapma, yapay; **яһалма ебәк** suni ipek; **яһалма тештәр** takma dişler

яһау yapmak, etmek; **мебель яһау** mobilya yapmak; **тәнәфес яһау** ara vermek

БАШҠОРТ ҺӘМ ТӨРӨК ТЕЛДӘРЕНДӘГЕ ҠАЙҺЫ БЕР ГРАММАТИК КАТЕГОРИЯЛАР ХАҠЫНДА ҠЫҪҠАСА МӘҒЛҮМӘТ

Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреүе

төп к.	(Yalın hali)	өй	ev
эйл. к.	(-in hali)	өй-ҙөң	ev-in
төб. к.	(-e hali)	өй-гә	ev-e
төш. к.	(-i hali)	өй-ҙө	ev-i
сығ. к.	(-den hali)	өй-ҙән	ev-den
у.-в. к.	(-de hali)	өй-ҙә	ev-de

Эйәлек ялғауҙары берлек	İyelik ekleri tekil
1 зат мин-ең өй-өм	ben-im ev-im
2 зат һин-ең өй-өң	sen-in ev-in
3 зат ун-ың өй-ө	on-un ev-i
Күплек	**Çoğul**
1 зат беҙ-ҙең өй-өбөҙ	biz-im ev-imiz
2 зат һеҙ-ҙең өй-өгөҙ	siz-in ev-iniz
3 зат улар-ҙың өй-ҙәре	onlarin ev-leri
Сифат	**Sifat**
матур ҡыҙ	güzel kız
оло кеше	yaşlı adam
бәләкәй бала	küçük çocuk
бейек ағас	büyük ağaç
бик матур өй	çok güzel ev
Зат алмаштары	**Şahıs zamirleri**
мин — беҙ	ben — biz
һин — һеҙ	sen —siz
ул — улар	o — onlar

Зат алмаштарының килеш менән үҙгәреүе

	берлек		tekil	
төп к.	(Yalın hali)		мин	ben
эйл. к.	(-in hali)		мин-ең	ben-im
төб. к.	(-e hali)		миң-ә	ban-a
төш. к.	(-i hali)		мин-е	ben-i
сығ. к.	(-den hali)		мин-әң	ben-den
у.-в. к.	(-de hali)		мин-дә	ben-de
төп к.	һин	sen	ул	o
эйл. к.	һин-ең	sen-in	ун-ың	on-un
төб. к.	һиң-ә	san-a	у-ға	on-a
төш. к.	һин-е	sen-i	ун-ы	on-u
сығ. к.	һин-әң	sen-den	ун-ан	on-dan
у.-в. к.	һин-дә	sen-de	ун-да	on-da

	күплек			çoğul		
төп к.	беҙ	һеҙ	улар	biz	siz	onlar
эйл. к.	беҙ-ҙең	һеҙ-ҙең	улар-ҙың	biz-im	siz-in	onlar-in
төб. к.	беҙ-гә	һеҙ-гә	улар-ға	biz-e	siz-e	onlar-a
төш. к.	беҙ-ҙе	һеҙ-ҙе	улар-ҙы	biz-i	siz-i	onlar-i
сығ. к.	беҙ-ҙән	һеҙ-ҙән	улар-ҙан	biz-den	siz-den	onlar-dan
у.-в. к.	беҙ-ҙә	һеҙ-ҙә	улар-ҙа	biz-de	siz-de	onlar-da

Хәбәрлек категорияһы

мин уҡытыусы (мын)	ben öğretmen — im
һин уҡытыусы (һың)	sen öğretmen — sin
ул уҡытыусы	o öğretmen
беҙ уҡытыусы (быҙ)	biz öğretmen — iz
һеҙ уҡытыусы (һығыҙ)	siz öğretmen — siniz
улар уҡытыусы (лар)	onlar öğretmen — ler
мин башҡорт (мын)	ben başkurt — um
һин башҡорт (һың)	sen başkurt — sun
ул башҡорт	o başkurt
беҙ башҡорт (быҙ)	biz başkurt — uz
һеҙ башҡорт (һығыҙ)	siz başkurt — sunuz
улар башҡорт (тар)	onlar başkurt — lar

Кылым	Fiil
Хәзерге заман **барлык-юклык**	**Şimdiki zaman** **olumlu-olumsuz**
мин килəм — килмəйем	ben geliyorum — gelmiyorum
һин килəһең — килмəйһең	sen geliyosun — gelmiyorsun
ул килə — килмəй	o geliyor — gelmiyor
беҙ килəбеҙ — килмəйбеҙ	biz geliyoruz — gelmiyoruz
һеҙ килəһегеҙ — килмəйһегеҙ	siz geliyorsunus — gelmiyorsunus
улар килəлəр — килмəйҙəр	onlar geliyorlar — gelmiyorlar
Киләсәк заман **барлык**	**Gelecek zaman** **olumlu**
мин киләсәкмен	ben gelecğım
һин киләсәкһең	sen geleceksin
ул киләсәк	o gelecek
беҙ киләсәкбеҙ	biz geleceğiz
һеҙ киләсәкһегеҙ	siz geleceksiniz
улар киләсәк (тəр)	onlar gelecekler
юклык	**olumsuz**
мин килмəйəсəкмен	ben gelmeyecegim
һин килмəйəсəкһең	sen gelmeyeceksin
ул килмəйəсəк	o gelmeyecek
беҙ килмəйəсəкбеҙ	biz gelmeyecgiz
һеҙ килмəйəсəкһегеҙ	siz gelmeyeceksiniz
улар килмəйəсəк (тəр)	onlar gelmeyecekler
Үткән заман **барлык-юклык**	**Geçmiş zaman** **olumlu-olumsuz**
мин килдем — килмəнем	ben geldim — gelmedim
һин килдең — килмəнең	sen geldin — gelmedin
ул килде — килмəне	o geldi — gelmedi
беҙ килдек — килмəнек	biz geldik — gelmedik
һеҙ килдегеҙ — килмəнегеҙ	siz geldiniz — gelmediniz
улар килделəр — килмəнелəр	onlar geldiler — gelmediler
Бойороҡ һөйкəлеше	**Emir**
мин —	ben —
һин кил	sin gel
ул килһен	o gelsin
беҙ —	biz —

һеҙ килегеҙ	siz geliniz
улар килһендәр	onlar gelsinler

Ярҙамлыҡ һүҙҙәр

һәм — ve	саҡлы — evvel
менән — ile	элек — önce
тиклем — kadar	һуң — sonra
кеүек — gibi	һымаҡ — gibi
өсөн — için	ә, әммә, ләкин — ama

ямғырҙан һуң	yağmurdan sonra
дәрестән һуң	dersten sonra
каникулдан элек	tatilden evvel
июлгә саҡлы	temmuzdan evvel
иптәшем менән	arkadaşım ile
ҡулың боҙ һымаҡ һалҡын	elin buz gibi soğuktur
иң элек	her şeyden önce
йыйылыштан элек	toplantıdan önce
һеҙҙең өсөн	sizin için

Мөнәсәбәт һүҙҙәре менән килгән һөйләмдәр

миңә килергә кәрәк	ben gelmeliyem
һиңә килергә кәрәк	sen gelmelisin
уға килергә кәрәк	o gelmeli
беҙгә килергә кәрәк	biz gelmeliyiz
һеҙгә килергә кәрәк	siz gelmelisiniz
уларға килергә кәрәк	onlar gelmeliler

Һорау һөйләмдәр

киләйеммө?	geliyor muyum?
киләһеңме?	geliyor musun?
киләме?	geliyor mu?
киләбеҙме?	geliyor muyuz?
киләһегеҙме?	geliyor musunuz?
киләләрме?	geliyorlar mu?
килмәйһеңме?	gelmiyor muyum?
килмәйһегеҙме?	gelmiyor musunuz?
килмәйме?	gelmiyor mu?
килмәйбеҙме?	gelmiyor muyuz?
килмәйһегеҙме?	gelmiyor musunuz?
килмәйҙәрме?	gelmiyorlar mu?

Йөкмәткеһе

Төрөк теле хаҡында ҡыҫҡаса мәғлүмәт — 5
Хәҙерге төрөк теленең фонетик үҙенсәлектәре һәм график системаһы — 7
Һүҙлектең составы һәм төҙөлөшө — 8
Файҙаланған әҙәбиәт — 9
Ҡыҫҡартыуҙар — 9
Төрөк алфавиты — 11
A — 12
B — 15
C — 20
Ç — 22
D — 26
E — 33
F — 36
G — 37
H — 46
I — 53
i — 54
J — 63
K — 63
L — 77
M — 78
N — 83
O — 86
Ö — 88
P — 91
R — 93
S — 94
Ş — 103
T — 104
U — 108
Ü — 108
V — 109
Y — 109
Z — 113
Ҡушымта — 115
Башҡортса-төрөксә һүҙлектең төҙөлөшө — 117
Башҡорт алфавиты — 118
А — 119
Б — 124
В — 132
Г — 133
Ғ — 134
Д — 136
Ҙ — 137
Е — 137
Ж — 138
З — 138
И — 138
Й — 141
К — 143
Ҡ — 146
Л — 148
М — 149
Н — 150
О — 151
Ө — 152
П — 153
Р — 153
С — 154
Т — 156
У — 162
Ү — 164
Ф — 165
Х — 166
Һ — 167
Ц — 171
Ш — 171
Щ — 172
Ы — 173
Э — 173
Ә — 174
Ю — 175
Я — 175
Башҡорт һәм төрөк телдәрендәге ҡайһы бер грамматик категориялар хаҡында ҡыҫҡаса мәғлүмәт — 178

Учебное издание

ЗАЙНУЛЛИНА Гаухар Динмухаметовна

**Турецко-башкирский,
башкирско-турецкий словарь**

Рецензенттары: Зөбәир Туфан, Ибраһимов Ғ. Д.

Редакция мөдире *Мөхтәруллина С. Ғ.*
Мөхәррирҙәре *Хөсәйен Шәһгәй, Ҡунафин В. С.*
Рәссамы *Василов А. Д.*
Биҙәлеш мөхәррире *Мөхтәруллин А. Р.*
Техник мөхәррире *Янғужина Г. Э.*
Корректоры *Ногоманова Ф. Ғ.*

ИБ № 5581

Йыйырға бирелде 14.11.95. Баҫырға ҡул ҡуйылды 01.04.96. Ҡағыҙ форматы 84×108 $^{1}/_{32}$. Тип. ҡағыҙы № 2. Тип Таймс гарнитураһы. Ҡалҡыу ысул менән баҫылды. Шартлы баҫма таб. 9,66. Шартлы буяу отт. 9,82. Иҫәп-баҫма таб. 10,07.Тиражы 10000 дана. Заказ № 132. Хаҡы ирекле.

Башҡортостан «Китап» нәшриәте. 450001, Өфө, Левченко урамы, 4а.
Өфө полиграфия комбинаты. 450001, Өфө, Октябрь проспекты, 2.

Ҡәҙерле уҡыусылар!

Башҡортостан «Китап» нәшриәте 1996 йылда түбәндә
һүҙлектәрҙе баҫтырып сығара. Яҡын арала һеҙ үҙегеҙҙең шә
си китапханағыҙҙы яңы һүҙлектәр менән байыта аласаҡһығы

1. *Ураҡсин З. Ғ.* Башҡорт теленең фразеологик һүҙлеге.
2. *Хәсәнов М. Ә.* һ. б. Инглизсә-башҡортса-русса һүҙлек.
3. *Ғәләүетдинов И. Ғ.* һ. б. Башлап өйрәнеүселәргә ғәрә
теле.
4. *Ғәниева З. М.* Немецса-русса-башҡортса һүҙлек.
5. *Миркин Б. М.* һ. б. Экологик терминдар һүҙлеге.
6. *Аҙнабаева Ф. Ф.* һ. б. Русса-башҡортса мәктәп һүҙле
7. *Саяхова Л. Г.* һ. б. Русса-башҡортса һүрәтле темат
һүҙлек.